

Biblioteka
Ojców Kamedułów
w Bieniszewie

Petarum Amaldus ex legato
M. D. Feliciani de Smogorzow
Wagomaz Capnei Avarienf.

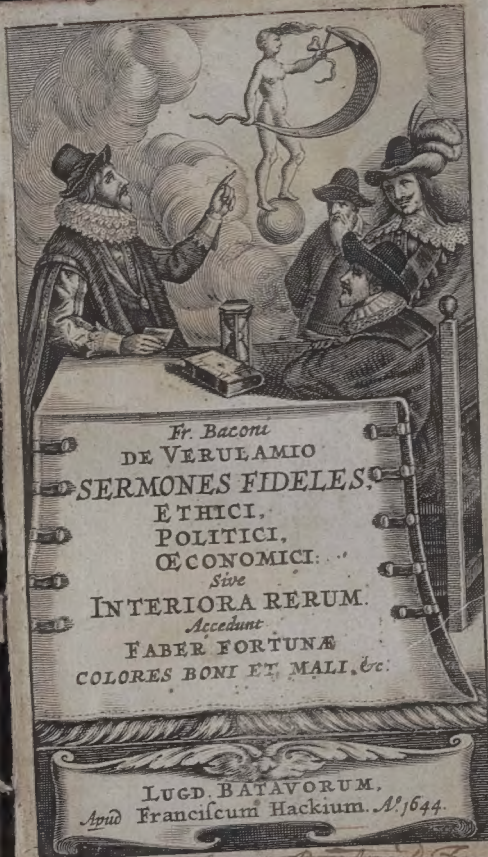

DE
SERV

INT

FA
COLOR

Apud F

Fr. Baconi
DE VERULAMIO
SERMONES FIDELES,
ETHICI,
POLITICI,
ŒCONOMICI.
Sive
INTERIORA RERUM.
Accedunt
FABER FORTUNÆ
COLORES BONI ET MALI. &c.

LUGD. BATAVORUM,
Apud Franciscum Hackium. A° 1644.

ex legato
de Mogorow
Haredonf.

Bj Bien A IV. 16

EXCE

G

Duci

Hon

S

quin tal

apud P

na, & M

videris

tura. In

sum est

omnibu

accepti

tur, pr

tia strin

autem

dere; I

Noyun

ILLVSTRI
ET
EXCELLENTI DOMINO,
GEORGIO,

Duci Buckinghamiæ, Summo
Angliæ Admirallio.

Honoratissime Domine,

S Alomon inquit, *Nomen bonum
est instar Vnguenti fragrantis
& pretiosi*; Neque dubito,
quin tale futurum sit *Nomen* tuum
apud Posteris. Etenim & Fortu-
na, & Merita tua, præcelluerunt. Et
videris ea plantasse, quæ sint dura-
tura. In lucem jam edere mihi vi-
sum est *Delibationes meas*, quæ ex
omnibus meis Operibus fuerunt
acceptissimæ: Quia forsitan viden-
tur, præ cæteris, *Hominum* Nego-
tia stringere, & in sinus fluere. Eas
autem auxi, & Numero, & Pon-
dere; In tantum, ut plane Opus
Noyum sint. Consentaneum igitur

Epistola Dedicatoria.

tur duxi, Affectui, & Obligationi
meæ, erga *Illustrissimam Dominationem*
tuam, ut *Nomen* tuum illis præ-
figam, tam in *Editione Anglicana*, quam
Latina. Etenim, in bona spe sum,
Volumen earum in *Latinam*, *Lin-*
guam scilicet universalem, ver-
sum, posse durare, quamdiu *Libri* &
Literæ durent. *Instaurationem* meam
Regi dicavi: *Historiam Regni Henrici*
Septimi, (quam etiam in *Latinum*
verti,) & Portiones meas *Natura-*
lis Historiæ, *Principi*: Has autem *De-*
libationes Illustrissimæ Dominationi
tuæ dico; Cum sint ex *Fructibus*
optimis, quos, *Gratia divina* *Calami*
mei laboribus indulgente, exhi-
bere potui. *Deus Illustrissimam Do-*
minationem tuam manu ducat.

Illustrissimæ Dominationis tuæ

Servus Devotissimus
& Fidelis

F. R. S. ALBAN.

SE

F

pro serv
matis co
bitrii ul
quam in
di quide
cerint; s
ventosa
ommino
quis, co
nec diffi
mines f

SERMONES FIDELIS.

I.

DE VERITATE.

QUID est *Veritas*, inquit *Pilatus* Derisor? Nec præstolari voluit Responsum. Certe sunt, qui cogitationum vertigine delectantur; ac pro servitute habent, Fide fixa aut Axiomatis constantibus constringi; *Liberi Arbitrii* usum in Cogitando, non minus quam in Agendo, affectantes. Cujusmodi quidem *sectæ Philosophorum* licet defecerint; supersunt tamen Ingenia quædam ventosa & discursantia, quibus eadem omnino venar, licet non pari, cum Antiquis, copia sanguinis, repletæ. Verum, nec difficultas sola, laborque quem Homines subeunt, in *Veritate* inveniendâ;

A 3

nec

nec quæ ex ea inventa Cogitationibus imponitur Captivitas, *Mendacis* favorem conciliat; Sed ipsius *Mendacii* Naturalis (utcumque corruptus) Amor. E recentiore *Græcorum Schola* quidam, rem ad Examen vocans, hæret attonitus; dum excogitare nequit, quorsum Mortales amarent *Mendacium*, ipsius *Mendacii* causa; Cum nec voluptati sit, ut *Mendacia Poëtarum*; nec utilitati, ut illa *Mercatorum*. Sed nescio quomodo, *Veritas* ista, (utpote nuda & manifesta Lux diurna,) personatas hujus *Mundi Fabulas*, Ineptiasque, non tam magnifice & eleganter ostendit, quam *Tædæ*, *Lucernæque* nocturnæ. Ad *Unionis*, forsan, valorem, pervenire poterit *Veritas*, quæ per diem speciosissima apparet: Sed ad pretium *Adamantis*, aut *Carbunculi*, qui lumine vario pulcherrime splendent, nunquam ascendet. Mixture *Mendacii* voluptatem semper auget. Ecquis dubitat, si è mentibus *Hominum* tollerentur *Opiniones* vanæ, *Spes* blandæ, *Æstimationes* *Rerum* falsæ, *Imaginationes* ad libitum, & id genus alia, quin multorum animi relinquerentur dejecti, & maridi, atræ bilis & languoris pleni, ac sibi met ipsis ingrati ac displicentes? *Patrum* unus, magna cum severitate, *Poësin* appellat, *Vinum Dæmonum*;

num; Eo
licet Fa
Veritatis
tem petr
dadium q
ejus gene
utcumque
cis, & al
ritas tam
Veritatis
instar, de
quæ præ
Reception
Fruitio &
manæ Na
Prima
tura De
Rationi
quod de
ritus su
Lumen i
d: gestæ
& usque
ciem El
qui cate
tissime
dere n. x
Arcis fe
sum, eja
clare; s

num; Eo quod Phantasiâ vanis impleat; licet *Poësis Mendacis* tantum *umbra* sit. Veruntamen, non est *Mendacium*, mentem pertransiens, quod officit; Sed *Mendacium* quod à mente imbibitur, nempe ejus generis, de quo ante diximus. Verum utcunque in depravatis Hominum judiciis, & affectibus, hæc ita se habeant; *Veritas* tamen (quæ sola se judicat) docet; *Veritatis inquisitionem*, quæ eam, proci instar, demeretur; *Veritatis Cognitionem*, quæ præsentem eam tistit; & *Veritatis Receptionem cum Assensu*, quæ est ipsius Fruitio & Amplexus; Summum esse Humanæ Naturæ Bonum.

Prima, in Operibus sex dierum, *Creatura Dei*, fuit *Lux sensus*; Postrema, *Lux Rationis*; Quin & Opus ejus, *Sabbatho*, quod deinceps perpetuo exercet, est Spiritus sui Illuminatio. Primo inspiravit Lumen in *Faciem Materia*, vel *Molis indigestæ*; postea in *Faciem Hominis*; Quin & usque semper Lucem inspirat in *Faciem Electorum*. Poëta, qui *seclam*, alioqui cæteris inferiorem, ornavit, elegantissime dixit; *Suave est in litore stanti videre naves fluctibus exagitatas*; *Suave ad Arcis fenestram stanti, prælium commissum, ejusque varios eventus, inferius spectare*; Sed nulla voluptas æquiparari potest

test huius ipsi, Nempe ut quis stet super Clivum excelsum Veritatis; (Collem certe inaccessibilem, ubi aer semper liquidus est, & serenatus;) atque inde Errores, Homines palantes, Caligines & Tempestates, in Convalle subjacente, despiciat: Modo prospectus iste cum misericordia conjunctus sit, non cum Tumore, aut Superbia. Et hoc ipsum, est Caelo in Terris frui, quando Mens Humana in Charitate movetur, in Providentia quiescit, & supra polos Veritatis circumfertur.

Iam vero, ut à Theologica & Philosophica Veritate, ad Veritatem, aut potius Veracitatem in Civilibus negotiis, trans-eamus; Agnoscent vel ipsi qui eam non exercent, apertam, & minime fucatam, in Negotiis gerendis, Rationem, præcipuum esse Humanæ Naturæ Decus: Mixturam autem Falsi, similem esse plumbeæ materiæ, quæ efficit sane, ut facilius cudi possit Metallum, sed ita ut interim vilius fiat. Nam flexuosi isti, & obliqui motus, Serpentina sunt; Qui super ventrem suum gradiuntur, non pedibus incedunt. Non est vitium, quod tanto Hominem pudore obruit, quam si Falsus vel Perfidus inveniat. Itaque acutissime Montaneus, rationem scrutatus, cur Mendacii vocabulum, pro tanto haberetur Opprobrium, &

Con-

Contumel
(inquit), y
dem opera
dum esse
Mendax er
curvat. C
fitas, & Pe
test melius
nus Clam
Dei in C
enim est. e
do. non re

MEt
tem, met
tur fabul
tis ita & i
tio, prout
ad aliam
bis; Me
bitum, re
men non
Ferment
Superstii
nullis Re
tification

Contumelia; *Si Res recte perpendatur*, (inquit,) *qui dicit Hominem mentiri, eadem opera dicit, eum adversus Deum audacem esse, adversus Homines timidum. Mendax enim, Deo insultat, Homini se incurvat. Certe, quam flagitiosa res sit, Falsitas, & Perfidia, nullo modo exprimi potest melius, quam quod istis (quasi ultimis Clamoribus,) devocabuntur Iudicia Dei in Genus Humanum. Prædictum enim est, Christum, in Adventu suo secundo, non reperturum Fidem super terram.*

II.

DE MORTE.

MEtuant Homines Mortem, ut Pueri Tenebras. Quemadmodum autem, metus iste naturalis, in pueris augeatur fabulosis quibusdam Terriculamentis ita & ille alter. Sane, *Mortis Meditatio*, prout *Mors stipendium est peccati*, & ad aliam vitam transitus, pia est & salubris; Metus vero ejus, ut est *Natura Debitum*, res est infirma, & inanis. Inest tamen nonnunquam piis Meditationibus, Fermentum aliquod Vanitatis, nec-non *Superstitionis*. Præcipitur in *Libris* nonnullis *Religiosorum*, qui tractant de *Mortificatione*, ut recogitet secum Homo,

quantus sit dolor, cum vel minimus digiti articulus torqueatur ; atque inde aestimet, quantus sit in *Morte* cruciatus, ubi totum corpus corrumpitur, & dissolvitur. Cum tamen *Mors* saepenumero transeat, minore cum dolore, quam sentitur in tortura membri. Partes enim maxime vitales, non sunt maxime sensitivæ. Nec abs re dictum fuit, ab illo, qui locutus est ut *Philosophus* tantummodo, & *Homo Animalis*; *Pompa Mortis* magis terret, quam *Mors ipsa*: Gemitus & Singultus, membrorum Convulsiones, oris Pallor, Amici flentes, & atrata Funera, cum similibus, hæc sunt quæ *Mortem* ostendant terribilem. Observatione plane dignum est, nullam esse *Animi Passionem* tam debilem, quin superet, & in ordinem redigat *Timorem Mortis*. Ideoque *Mors*, non est hostis adeo formidabilis, cum multos habeat homo circa se Athletas, qui in certamine illam vincant. *Vltio* de *Morte* triumphat; *Amor* eam parvi facit; *Honor* ambit; *Metus* *Ignominiæ* eligit; *Mæror* ad eam confugit; *Metus* anticipat. Imo legimus, quod postquam *Orho Imperator* se ipsum interfecisset, ipsa *Misericordia* (quæ Affectus est omnium tenerrimus) multos provocarit ad commoriendum, ex mera *Animi Compassione* erga Dominum suum,

suum, i
dit Seneca
gira quam
non tantu
Fastidios
dignum
Animo g
Mors effi
homines
moment
sar, voce
strimemo
dissimula
Iam Tib
mulatio
Scommu
Vt puto
si ex res
mul coll
pediend
restat ag
Storci, ni
latia Mo
eam, app
videretur
extremu
Aequa e
ri, ac Na
norem se
illo. Q

suum, ut fidissimos Affeclas. Quin & addit *Seneca Fastidium, & Satietatem* : Cogita quam diu eadem feceris ; Mori velle non tantum Fortis , aut Miser , sed etiam Fastidiosus potest. Nec minus observatu dignum est , quantillam mutationem in Animo generoso & forti , appropinquans Mors efficere valeat ; Eosdem enim gerunt homines illi Spiritus, usque ad extremum momentum. Mortuus est *Augustus Caesar*, voce certe urbana ; *Livia*, conjugii nostri memor, vive, & vale. *Tiberius* inter dissimulandum ; Ita enim de illo *Tacitus*, iam *Tiberium* vives, & corpus, non dissimulatio, deserebant. *Vespasianus* cum scommate ; Exonerans enim se super sella ; *Vt puto Deus fio*. *Galba* cum Gnoma ; *Feri, si ex re sit Populi Romani* : protendens simul collum. *Septimius Severus*, inter expedienda negotia ; *Adeste, si quid mihi restat agendum*. Pariter & alii. Certe *Stoici*, nimium insumpserunt operæ in Solatia Mortis : Etenim grandi suo , contra eam, apparatu , effecerunt , ut terribior videretur. Rectius ille ; *Qui Finem vite extremum inter munera ponit Natura*. Aequè enim est naturale hominibus *Mori*, ac *Nasci* ; atque Infans forsan, non minorem sentit dolorem , ex hoc , quam ex illo. Qui moritur inter prosequendum

magnum aliquod desiderium, ita se habet, ut vulneratus, sanguine adhuc fervente, qui plagam vix sentit. Itaque Mens, in aliquod Bonum fixa & intenta, à doloribus *Mortis* se subducit. Verum enimvero, super omnia, suavissimum *Canticorum* est illud, *Nunc dimittis*; Cum quis Fines suos, & Expectationes honestas, assecutus fuerit. Hoc item in se habet *Mors*, ut bona *Fama* januam aperiatur, & *Livorem* extinguat; *Extinctus amabitur idem*.

III.

DE VNITATE ECCLESIAE.

CVM *Religio* sit præcipuum humanæ Societatis vinculum, par est, ut & ipsa, debitis veræ *Vnitatis* & *Charitatis* vinculis, astringatur. Dissidia circa *Religionem*, Mala erant, *Ethnicis* incognita. Nec mirum, cum *Religio Ethnicorum* posita esset potius in Ritibus, & Cultu *Deorum* externo, quam in constanti aliqua Confessione, & Fide. Facile enim est con-
 jicere, cujusmodi fuerit illorum *Fides*, cum præcipui *Ecclesiæ* ipsorum *Doctores* & *Patres*, fuerint *Poëtae*. Inter Attributa autem veri *Dei* ponitur, quod sit *Deus Zelotypus*: Itaque Cultus ejus non fert
 mixtu-

mixtura
 pauca quæ
 cemur. So
Limites, c
 tur. *Vnita*
 quam quæ
 ante omni
 respicit e
 ter eos, q
 net, certu
 Scandala
 quæ etian
 Quemadmo
 rali, Vultu
 genere p
 urili; Su
 tio. Ad
 Homine
 reat, aut
 in *Violat*
 lud incre
 fecto, ali
 dum qui
 ticorum
Ecclesiæ
 Vox au
 riat. No
 jus Voca
 data, ei
 clefiam

mixturam, nec consortium. Quamobrem
 pauca quædam de *Vnitate* in *Ecclesia* di-
 cemus. Scilicet, qui sint ejus *Fructus*, qui
Limites, quibus denique *Modis* concilie-
 tur. *Vnitatis Fructus* præcipui, (præter-
 quam quod *Deo* summe placeat, id quod
 ante omnia poni debet,) sunt duo. Alter
 respicit eos, qui *extra Ecclesiam* sunt; Al-
 ter eos, qui *intra*. Quod ad priorem atti-
 net, certum est, longe maxima in *Ecclesia*
 Scandala, esse Hæreses, & Schismata; Vt
 quæ etiam Corruptelas Morum superent.
 Quemadmodum enim in Corpore Natu-
 rali, Vulnera, & Solutio Continuitatis,
 genere pejora sunt, quam Humores pu-
 tridi; Similis est Corporis Spiritualis ra-
 tio. Adeo ut nihil reperiatur, quod aque
 Homines ab ingressu in *Ecclesiam* abster-
 reat, aut jam receptos expellat, ac *Vnita-
 tis Violatio*. Itaque temporibus quibus il-
 lud increbrescit, ut alii dicant, *Ecce in De-
 serto*; alii, *Ecce in Penetralibus*; hoc est,
 dum quidam *Christum* quærunt in *Hære-
 ticorum Conciliabulis*, quidam in *Facie
 Ecclesiæ externa*; opus est prorsus, ut illa
 Vox aures Hominum quasi perpetuo fe-
 riat; *Nolite exire*. Doctor ille *Gentium*, cu-
 jus Vocatio & Missio, propria & deman-
 data, ei imposuit, ut eorum, qui *extra Ec-
 clesiam* fuerant, curam gereret, inquit, *Si
 ingre-*

14 DE VNITATE ECCLESIAE.

ingrediatur cæcus vestros Infidelis quispiam, aut Idiota, & vos variis loquentes linguis audiat, annon vos insanire pradicabit? Neque sane multo melius se habet, cum Athes, & Homines profani, tantas, in Religione, lites, & Opinionum dimicationes, intueantur. Siquidem hæc res ab Ecclesia illos avertit, & in Cathedra Derisorum sedere facit. Levius quiddam videatur, quam ut in Tractatu tam serio citeatur, deformitatem tamen rei egregie depingit. Insignis quidam Iocandi Artifex, in Catalogo Librorum, Bibliotheca cuiusdam Fabulosa, inter cæteros, cum hac Inscriptione, Librum ponit; Saltationes Florales, & Gesticulationes Hæreticorum. Nemo enim est ex iis, qui non peculiarem quendam motum Corporis ridiculum, & Gestus deformitatem, exhibeat: unde fieri non potest, quin Homines Carnales, & Politici degeneres, subsannent, qui facile in contemptum Rerum Sacrarum feruntur. Quantum ad Fructus Unitatis, qui ad eos, qui intra sunt, redundat, is, uno verbo, Pax est, quæ innumeras Benedictiones complectitur. Etenim Fidem stabilit, Charitatem accendit; Quin & externa Ecclesia pax in Pacem internam Conscientiæ sensim distillat; Laboresque scribentium, & legentium Controversias,

De
fias, vertic
ficationis.
Quantu
mitatis, ve
Collocatio
in Religio
statuendis
nibus enim
tionis men
Iehu? Q
Quali Pa
Partes. C
censes, in
Capitula R
ligire pos
nes, utrin
hationes
gerere v
Vterque
Fædus in
re nostro
primo int
perspicua
fortiatur.
nos est; &
nobiscum
nis, plan
rite disce
tribus, qu
nisme pro

fiat, vertit in Tractatus Pietatis, & Mortificationis.

Quantum ad *Terminos & Limites unitatis*, vera proculdubio & iusta eorum Collocatio, magni prorsus est, ad omnia in Religione, momenti. Duo autem in iis statuendis videntur fieri Excessus. Homi-
nibus enim zelo fervidis, omnis *Pacifica-
tionis* mentio est odiosa; Numnam *pax
Iehu? Quid tibi cum pace? vade post me.*
Quasi *Pax* nihil esset ad rem, sed *secta &
Partes*. Contra, quidam tanquam *Laodi-
censes*, in causis *Religionis* tepidi, putant,
Capita Religionis, nexu se commodo, col-
ligare posse, per *Vias medias*, & Opinio-
nes utrinque participantibus, & Reconcilia-
tiones ingeniosas, ac si pro Arbitris, se
gerere vellent, inter *Deum & Homines*.
Vterque Excessus vitandus; Quod fiet, si
Fœdus inter *Christianos*, ab ipso *Servatore*
nostro descriptum, in clausulis illis, quæ
primo intuitu inter se opponi videntur,
perspicuam & planam Interpretationem
fortiatur. *Qui non nobiscum est, contra
nos est*; & rursus, *Qui contra nos non est,
nobiscum est*. Hoc est, si *Capita Religio-
nis*, plane Essentialia & Fundamentalia,
rite discernantur & distinguantur à *Capiti-
bus*, quæ non sunt ex *Fide*, sed ex *Opini-
one* probabili, & Intentione sancta,
propter

16 DE VNITATE ECCLESIAE.

propter ordinem, & *Ecclesiæ* politiam, sanctitatem. Hoc vero plurimis videri possit triuiale quiddam, in quo quis actum agat: Verum si hoc ipsum, minore partium studio, fieret, maiore etiam consensu recipetur. In hac re Consilii non nihil imperitū visum est, pro captus nostri tenuitate. Videndum est, ne Homines *Ecclesiam* *Des* lacerent, per duo *Controversiarum* genera. Primum est, cum *Controversiæ* materia leuior est, nec tanta contentione, quanta circa eam excitatur, digna; Contradiotione sola inflammata. Quemadmodum enim acute & eleganter notatum est, ab uno ex *Patribus*; *Tunica Christi inconsutilis fuit, ac vestis Ecclesiæ versicolor.* Vnde præcipit; *In veste varietas sit, Scissura non sit.* Differunt enim haud parum inter se Vnitas, & Vniformitas. Secundum est, cum *Materia* quidem *Controversiæ* pondus habet, sed ad nimiam subtilitatem ac obscuritatem redacta est: Adeo ut ingeniosa quædam res esse videatur, potius quam solida. Videmus quandoque fieri, ut quis Doctus, & Intelligens, Homines imperitos, de aliqua Quæstione inter se litigantes, audiat; atque perspicue advertat, eos idem re ipsa sentire, & in unum conuenire, quibus tamen ipsis nunquam fuisset aliquis

DE VN

aliquis dissimulans, nunquam disparitate, testis Ammonis, qui Cordis, ipse, non, bus, de quibus, idem reverentia, compleretur, suum Nat, D. Paulo e, præcepto, vita prophetarum, riones falsi, Homines C, sunt, easque, & eudunt, bilia, ut ubi, beat, Vo, etiam, ut, species du, sunt Alter, implicita, nibus in, quæ consu, ex diamet, bus nimirum, enim & F, to in digit, minis vidit

aliquis diffidendi Finis. Quod si hoc nonnunquam eveniat, in exigua illa Iudicii disparitate, quæ inter Homines esse potest; Annon credere par est, *Deum* in Cœlis, qui *Cordis scrutatur* & novit, satis perspicere, nos Homines fragiles, in aliquibus, de quibus *Controversiam* movemus, idem revera sentire, & in ambobus benigne complacere? Hujusmodi *Controversiarum* Natura, & Character, optime à *D. Paulo* exprimitur, in monito illo ac præcepto, quod circa illud adhibet; *Devota prophanas vocum Novitates, & oppositiones falsi nominis Scientia.* Creant sibi Homines Oppositiones, quæ revera nullæ sunt, easque in nova Vocabula effingunt, & cudunt; Quæ tam fixa sunt & invariabilia, ut ubi Sensus Vocabulum regere debeat, Vocabulum imperet Sensui. Sunt etiam, ut *Controversiarum*, ita *Vnitatis*, species duæ; quæ Adulterinæ cenferi possunt. Altera, cum *Pax Ignorantiæ* tantum implicitæ innititur. Coloribus enim omnibus in Tenebris bene convenit. Altera, quæ consuta est & sarcita, expositionibus ex diametro inter se contrariis: in Capitibus nimirum Fundamentalibus. *Veritas* enim & *Falsitas*, similes sunt *Ferro* & *Luto* in digitis pedum Imaginis, quam in somnis vidit *Nebuchadnezzar*; Adhærere sane

sane possunt, incorporari non possunt.

Iam quatenus ad *Modos*, per quos conciliatur *Vnitas*, cavendum est Homini-
bus, ne, dum *Vnitatem Religionis* procu-
rent & muniant, *Leges Charitatis* & *Societatis* solvant, & demoliantur. Inter
Christianos duo tantum recipiuntur *Gla-*
dii, *Spiritualis* nempe, & *Temporalis*.
Vterque autem suum habet locum, & suo
perfungitur munere, in *Religione Chri-*
stiana propugnanda, & protegenda. Sed
neutiquam arripiendus est *Gladius* ter-
tius, qui est *Mahumetis*, aut illi similis;
Hoc est, ut *Religionem Bello* propage-
mus, aut cruentis persecutionibus vim
Conscientiis inferamus; Exceptis Casibus
Scandali aperti, & insolentis; Blasphemiae,
aut Machinationis adversus Statum Ci-
vilem: Ne dum ut foveantur Seditiones,
animentur Conjuraciones, & Rebellio-
nes, Gladius in manus Populi transfera-
tur, & similia; Quae omnia manifesto ten-
dunt ad *Majestatem Imperii* minuendam,
& Auctoritatem Magistratuum labefa-
ctandam; Cum tamen omnis *Legitima*
potestas sit à Deo ordinata. Hoc enim ni-
hil aliud est, quam alteram ex *Tabulis Le-*
gis, in alteram allidere; & in tantum Ho-
mines ut *Christianos* intueri, ut interim
obliti videamur, quod sint *Homines*. Lu-
cretius

cretius Poeta,
vet Argum
molantem, ex
mi suadere
xulet, si ei L
juratio Pulve
feri Certe sep
cureus, & Ath
admodum Gl
re, sed magn
gionis, string
est, cum in n
beant hoc A
nae. Certe,
cum diceret
simili Atys
phemia fueri
dicentem;
principi Ten
illo differt, si
& praecipite
lia Scelera, i
lorum vitas
tus evertend
inde esse, a
Spiritus Sa
ba, sed Vult
Ecclesia erig
Assassinoru
id ipsum nec

cretius Poëta, cum sibi ante oculos poneret *Agamemnonem*, Filiam propriam immolantem, exclamat; *Tantum Religio potuit suadere malorum*. Quid tandem dixisset, si ei *Laniena Parisiensis*, aut *Conjuratio Pulveraria* in *Anglia*, innotuisset? Certe septies factus esset magis *Episcopus*, & *Athenus*, quam fuit. Nam quemadmodum *Gladius Temporalis*, non temere, sed magno cum iudicio, in Casu Religionis, stringendus est; Ita monstri simile est, cum in manus Populi tradi. Sibi habeant hoc *Anabaptistæ*, & huiusmodi *Furiæ*. Certe, insignis fuit illa *Blasphemia*, cum diceret *Diabolus*, *Ascendam, & ero similis Altissimo*; Sed adhuc major *Blasphemia* fuerit, si quis *Deum* introducat dicentem; *Descendam, & ero similis principi Tenebrarum*. Quid autem hoc ab illo differt, si *Causa Religionis* descendat, & præcipitetur, ad *Crudelia* & *Execrabilia Scelera*, *Principes* trucidandi, in *Populorum* vitas grassandi, & *Imperia* funditus evertendi? Videtur quidem hoc perinde esse, ac si quis descendentem faciat *Spiritum Sanctum*, in specie, non *Columba*, sed *Vulturis*, aut *Corvi*; aut ex *Navi Ecclesia* erigeret *Vexillum Piratarum*, & *Assassinorum*: Quocirca, iustum est, & id ipsum necessitas *Temporum* flagitat,

ut

20 DE VNITATE ECCLESIAE.

ut *Ecclesia* doctrina sua, & Decretis suis; *Principes* Gladio; omnesque *Literæ*, seu Religiosæ sint, seu Morales, Caduceo suo; in Barathrum Inferni damnent, & detrudant in secula, huiusmodi Facta, & doctrinas, iis Auctoritatem aliquam tribuentes; Vt magna ex parte jam pridem factum est. Certe optandum esset, ut in omnibus circa *Religionem* Consiliis, ante oculos Hominum præfigeretur Monitum illud *Apostoli*; *Ira Hominis non implet Iusticiam Dei*. Atque ut verum dicamus, optime & prudentissime observatum est, ab uno ex *Patribus*, profunda sapientiæ viro; nec minus ingenue, & sincere, ab eodem prolatum, & evulgatū; *Eos, qui Conscientias premi, iisque vim inferri suadet, sub illo Dogmate, Cupiditates suas subterre, illamque rem sua interesse, putare.*

I V.

DE VINDICTA.

Vindicta agrestis quædam Iusticia est; quæ quo magis in Humana Natura serpit, eo fortius Legibus severis est evelenda. Etenim *Injuria* illata, Legem tantummodo violat; At reposita, Legem Auctoritate sua plane spoliât. Certe, in *vindicanda Injuria*, æqualem se quis Inimico

DE

mico suo iustitiam
riorem: Regni
dem memini
est Homini, q
præterit, in
test, At Prude
futura curare
sua conturba
fatagunt. Inj
cautia, infert
quid, aut Vo
conciliet: e
seam, quod
Quod si quis
juuolus; quid
pungunt & la
tur. Vindicte
rentur, in
cautum non
ut Genus vi
sit Legi obn
conduplicat
cit. Sunt, o
clam, cupie
Malum illud
rosior est: ist
tur illi non
quam ut la
ingenio præ
tarum sunt

mico suo sistit; In remittenda vero, superiorem: *Regium* enim est, *Ignoscere*. Equidem memini dixisse *Salomonem*, *Honori est Homini, offensas praterire*. Quod jam prateriit, in integrum restitui non potest; At Prudentes sat habent presentia & futura curare. Nugantur igitur, & se frustra conturbant, qui prateritarum rerum satagunt. *Injuriam* nemo, *Injuria* ipsius causa, infert; verum, ut ex ea, Lucri aliquid, aut Voluptatis, aut Honoris, sibi conciliet: Cur igitur cuipiam succensam, quod se potius quam me diligat? Quod si quis ex malignitate mera sit injuriosus; quid tum? Etiam Spina & Rubus pungunt & lacerant, quia natura sua utuntur. *Vindicta* precipue Excusationem merentur, in iis *Injuriis*, de quibus *Leges* cautum non est. At simul prospiciat quis, ut *Genus vindicta*, ejusmodi sit, quod non sit Legi obnoxium. Alias ipse sibi Penam conduplicat, Inimicus vero Lucrum facit. Sunt, qui, inter sumendam *Vindictam*, cupiunt, ut læsi intelligant, unde Malum illud sibi ingruerit. Nempe generosior est iste *Affectus*: Siquidem videntur illi non tam ipsa ultione delectari, quam ut læsum Facti sui pœniteat. At vili ingenio præditi, & maliciosi, instar sagittarum sunt, quæ per tenebras volant.

Ma-

Magnus *Dux Florentia Cosmus*, acutissimum telum vibravit in Amicos perfidos, aut incuriosos. *Legimus* (inquit) *Et mandatum habemus, ut Inimicis nostris ignoscamus; at nusquam legitur, astringi nos, ad ignoscendum Amicis:* Verum Spiritus *Iob* loquitur meliora; *Numnam* (inquit) *de manu Dei bona accipiemus, neque mala itidem quandoque sustinebimus?* Quod etiam, aliquo modo, de Amicis dici par est. Hoc certissimum est, Hominem qui *Vindicta* studet, sua vulnera refricare, quæ alias, sibi relicta, sanari & consolidari potuissent. *Pluriones publica*, maxima ex parte, prospere cedunt: Quales erant, propter cædem *Cæsaris*, cædem *Pertinacis*, cædem *Henrici Quarti Magni illius Gallia Regis*, & aliorum complurium. At in *vindictis privatis* hoc minime tenet. Quin potius, *Homines Vindicatros* vitam fere agunt *Veneficarum*, quæ ut aliis sunt exitiabiles, ita ipsæ plerunque exitum infauftum sortiuntur.

V.

DE REBUS ADVERSIS.

GRande prorsus sonabat *Seneca*, more *Stoicorum*, cum diceret; *Bona rerum Secundarum optabilia, Adversarum mirabilia.*

rabilia. Certo
tur illud, quæ
tur *Miracula*
At prorem ill
quentia super
Et excelsus q
conveniat. *Ve*
tatem *Homin*
hoc *Dictum* i
ubi transcend
Ac ut verum
tum non rel
res est, quæ a
illo *Poëtarum*
Quod *Myster*
& *Statum* *Ch*
ferre; *Nimiri*
solvenda *Pro*
tur, (in *Pro*
humanæ rep
tudinem in
Vbi ad vivu
pingitur, qu
Mundi fluctu
vigat. Verum
ad *Mediocrit*
secundarum
rantia, *adve*
Moralibus r
me *Heroica*

abilia. Certe, si Miraculum recte ponatur illud, quod Naturam superat, cernuntur Miracula maxime in *Calamitatibus*. At priorem illam Sententiam magniloquentia superat alterum ex ejus Dictis; Et excelsius quiddam est, quam *Ethnico* conveniat. Vere magnum, habere *Fragilitatem Hominis, Securitatem Dei*. Sane hoc Dictum in *Pœse* fuisset tolerabilius, ubi transcendentia ista magis probantur. Ac ut verum dicamus, *Pœta* hoc intantum non reliquerunt. Eadem enim feres est, quæ adumbratur, in portentoso illo *Pœtarum* antiquorum Commento; Quod Mysterio videtur non carere; imo & Statum *Christianum* non obscure referre; Nimirum de *Hercule*; Qui cum ad solvenda *Promethei* vincula proficisceretur, (in *Prometheo* autem figura Naturæ humanæ repræsentatur;) Oceani longitudinem in poculo figulino emensus est; Vbi ad vivum *Christiana Constantia* depingitur, quæ in fragili carnis testa, per Mundi fluctus, undique circumfusus, navigat. Verum ut à Granditate verborum, ad *Mediocritatem* descendamus; *Rerum secundarum* præcipua virtus est *Temperantia*, *adversarum Fortitudo*; Quæ in Moralibus reputatur pro virtute maxime Heroica. Quin & res prosperæ, ad *Veris*

24 DE REBVS ADVERSIS.

teris Testamenti Benedictiones; *adversa*, ad *Novi* Beatitudines, pertinent: Quar, & re ipsa majores sunt, & clariorem *Divini favoris* revelationem exhibent. Attamen etiam in *Veteri Testamento*, si *lyra Davidis* aures prabeas, plures invenias *Threnos*, quam *Exultationes*: *Spiritus* autem *Sancti* calamus, diffusius tractavit *Iobi* afflictiones, quam felicitatem *Salomonis*. *Res prospera*, non sine plurimis timoribus & molestiis transcunt; *Adversa* itidem suis solatiis & spe non vacant. Videmus certe in acupictis, melius placere, cum imagines coloris lucidioris sunt, stamen autem telæ, coloris magis opaci, quam cum stamen ipsum splendidius est, imagines autem tenebrosiores. Iudicium igitur capi potest, quid cordi magis volupe sit, ex eo, quod oculos magis delectat. Habet certe *virtus* simile quiddam odoramentis quibusdam pretiosis; quæ fragrantissima sunt, aut incensa, aut tusa. Nam *fortuna prospera* potissimum *vitiis* hominum indicat, *adversa virtutes*.

V I.

DE DISSIMVLATIONE
ET SIMVLATIONE.

Dissimulatio est artiũ Civilium compendium quoddam, & pars infirmior:
Ete-

De D

Etenim, &
constans,
quando ven
facere aude
liticos repo
latores.

Quod di
Casarem A
adnotatum
Quod effec
latione fili
Augusto,
buens. Ider
inducit, Ve
rellium sun
sus August
versus Tib
insurgim
rium Civi
prorsus di
felicitas ita
perspicac
lam facien
quam in c
rum etiam
tata: (Qu
Civiles, u
huic Dig
Quod siq
nis gradu

es; *adversa*,
ent: Quæ,
riorem *Di*-
tibent. At-
ento, si *lyre*
res invenias
Spiritus au-
us tractavit
tatem *Silo-*
plurimis ti-
t; *Adversa*
vacant. Vi-
ius placere,
as sunt, ita-
gis opaci,
ndidius est,
s. Iudicium
li magis vo-
magis dele-
le quiddam
notis; quæ
a, aut tusa.
mum *vita*
tutes.

IONE
NE.

ilum com-
s infirmior:
Ete-

DE DISSIMVL. & SIMVLAT. 25

Etenim, & ingenium acre, & robur animi constans, ad hoc requiritur, ut quis sciat, quando verum proferendum sit, atque id facere audeat. Itaque inter inferiores Politicos reponuntur, qui magni sunt *Simulatores*.

Quod discrimen, bene apud *Tacitum*, *Cæsarem Augustum* inter, & *Tiberium*, adnotatum est. Etenim de *Livia* sic ait: Quod esset, cum artibus mariti, & simulatione filii, bene composita. Artes Imperii *Augusto*, Simulationem *Tiberio* attribuens. Idem alibi hisce verbis, *Mucianum* inducit, *Vespasianum* ad arma contra *Vitellium* sumenda hortantem: Non adversus *Augusti* acerrimam mentem, nec adversus *Tiberii* cautissimam senectutem, insurgimus. Quare hæ facultates, *Artium Civilium*, & *Simulationum*, sunt prorsus distinguendæ. Est igitur, ut sit felicitis ita quicquam acuminis, tantæque perspicaciæ, ut distinguere queat, quæ palam faciendæ, quæ occultandæ, quæ tanquam in crepusculo producendæ, temporum etiam & personarum ratione pensitata; (Quæ revera artes sunt *Politica*, & *Civiles*, ut *Tacitus* eas recte appellat) huic *Dissimulatio* impedimento erit. Quod si quis, ad hunc iudicii & discretionis gradum, adscendere non valeat, ei re-

B

linqui-

linquitur tanquam tutissimum, ut sit *Tectus*, & *Disimulator*. Vbi enim in singulis non datur eligere, ibi in omnibus caute insistere tutissimum est; Cæcutientibus enim lente movendum. Sane ubique reperias, homines rerum tractandarum peritissimos, omnes fere Candorem, Ingenuitatem, & Veracitatem, in negotiis præ se tulisse: Verum simul erant, tanquam equi, bene docti & domiti, qui subito se sistere, & se vertere, norant. Quod si necessitas quædam ingruat, *Disimulationem* profundam postulans, tunc quidem opinio & fama, de bona fide & veracitate eorum præconcepta, eos reddit prorsus invisibiles.

Consilia & mentem tegendi, aut *velandi*, gradus sunt tres. Primus est, *Taciturnitas*, cum quis sensus animi sui premit, adeoque relinquit in æquilibrio, ut, in quam partem propendeat, nemo facile conjecerit. Secundus *Disimulatio* in Negativa, cum quis ex composito signa quædam & indicia jactat, se non eum esse, qui revera est. Tertius *Simulatio* in Affirmativa, cum quis aperte fingit & prætexit, se eum esse, qui revera non est.

Quantum ad primum horum, *Taciturnitatem* scilicet; ea est certe *virtus Confessoris*. Atque profecto, *vir taciturnus*

De I
nus multa
garrulo,
Quod si q
m, facile a
aër clausu
delicta co
collimar,
conscienti
mines taci
titiam, sin
homines,
nerare ani
dicamus,
Præterea
animo, æ
invenusta
dit rever
dum, si m
riles, etia
duli. Qu
tiet etiam
certo, ha
esse Politi
addendum
vultus su
piat. Nam
gestu, m
quasi pro
mero plu
verba.

nus multas audit *Confessiones*; Quis enim garrulo, & loquaci, pectus suum recludat? Quod si quis famam habeat *virī taciturni*, facile aliorum animos referabit; sicut aër clausus apertum fugit: Atque veluti *delicta confiteri*, non ad aliquem finem collimat, qui ad res Civiles tendit, sed ad conscientiam sublevandam; Ita certe *homines taciturni*, ad multarum rerum Notitiam, simili de causa, perveniunt; dum homines, non tam impertire, quam exonerare animum suum cupiant. Ut paucis dicamus, *mysteria silentibus* debentur. Præterea, si verum loquamur, etiam in animo, æque ac in corpore, deformis & invenusta est nuditas: Neque parvam addit reverentiam consiliis & factis hominum, si *minus pateant*. At *loquaces & futiliter*, etiam plerunque leves sunt, & creduli. Qui enim eloquitur quæ scit, effutiet etiam quæ nescit. Ponatur igitur pro certo, *habitus Taciturnitatis virtutem esse Politicam, & Moralem*. Sed & illud addendum est, bonum esse homini, ut *vultus suus lingua officium non præripiat*. Nam, *revelatio animi ex vultu*, aut *gestu*, magnus est defectus, & quædam quasi *proditio*: eo magis, quod sæpenumero plus notatur, & fidem facit, quam verba.

28 DE DISSIMVL. ET SIMVLAT.

Quantum ad Secundum, *Dissimulationem* scilicet: Ex necessitate quadam illa *Taciturnitatem* sequitur. Adeo ut qui *rectus* esse vult, *Dissimulator* aliquatenus vel nolens evadat. Etenim astutiores sunt homines, quam ut patiantur aliquem in æquilibrio se continere absque aliqua in alteram partem inclinationis suæ declaratione. Ita Quæstionibus subtilibus eum obsidebunt, & allicient, & excutient, ut, nisi obfirmato & absurdo *silentio* se quis muniat, necesse ei fuerit, se *nonnihil prodere*: Quinetiam si hoc non fecerit, ex *silentio* ipso aliquid conjecturæ capient, non minus, quam ex *verbis*. Quod vero ad *Æquivocationes*, & *Oracula verborum* attinet, non poterunt illa diu valere. Ita ut nemo *rectus* esse queat, nisi aliquem *Dissimulationis* gradum sibi indulgeat: Quæ nihil aliud est, quam silentii quædam appendix, aut limbus.

Quantum vero ad tertium gradum; nimirum *Simulationem*, & *Professionem falsam*; Illam magis vitiosam, & minus Politicam, duco; nisi forte dignus vindice nodus inciderit. Itaque perpetua Consuetudo *simulandi*, vitium est, aut ex ingenii lubricitate quadam, vel timiditate, ortum; aut etiam, ex animi constitutione, quæ vitio aliquo magno imbuta est:

De D
est: Quod
mulatione
exercere e
tercedat.

Comma
tionis, tri
nem amo
aggregiat
piam evul
tuba, exci
hominis p
ferat, &
stura de
se manife
cuneis qu
gendum
Tertium
regenda
sua confi
versariu
tur potiu
bertatem
betur ap
agium
erues. Pe
set ad sec
Simulati
moda, u
mum, q
quod om

DE DISSIMVL. ET SIMVLAT. 29

est: Quod, quia occultare oportet, *Simulationem* etiam in aliis adhibere & exercere efficit, ne forte habitus ipse intercidat.

Commoda Simulationis, & Dissimulationis, tria. Primum est, quod oppositio- nem amolitur, & homines imparatos aggrediatur. ubi enim consilia cuius-
piam evulgata fuerint, Adversarii, veluti tuba, excitantur. Secundum est, quod in hominis potestate relinquit, ut pedem referat, & se absque existimationis suæ jactura de negotio subducatur. Si quis enim se manifesta declaratione obstringit, is cunctis quasi impactis includitur; aut per-
gendum est ei, aut turpiter desistendum. Tertium est, quod ad aliena consilia de-
tegenda viam aperiatur. Etenim ei, qui sua consilia profert, non facile quis se ad-
versarium profiteatur, verum assentabi-
tur potius; & libertatem loquendi, in li-
bertatem cogitandi, vertet. Itaque ha-
betur apud *Hispanos* satis malignum Ad-
agium; *Dic mendacium, & veritatem*
ernes. Perinde ac si *Simulatio* clavis es-
set ad secreta referenda. Tria etiam sunt
Simulationis, & Dissimulationis, incom-
moda, ut ex æquo res compensetur. Pri-
mum, quod illa timiditatem arguant: Id
quod omnibus negotiis plumas vellit, ne

30 DE DISSIMVL. ET SIMVLAT.

perniciter ad metam aduolent. Secundum, quod in ancipites cogitationes animos complurium conijciant, qui fortasse alias cooperaturi fuissent, & studio suorum promoturi; unde sine socia & amica opera ad fines suos solus quis ambulet. Tertium est, (idque maximum,) quod præcipuo ad actiones organo hominem priuet; nimirum *Fide*. Optimum fuerit temperamentum, si quis *Veracitatis* famam obtineat, *Taciturnitatis* habitum, *Dissimulationis* usum tempestivum, & facultatem *Simulationis*, ubi opus fuerit.

VII.

DE PARENTIBVS ET LIBERIS.

GAudia *Parentum* occulta sunt; nec minus dolores eorum, & metus. Illa certe verbis assequi nequeunt, hos autem proferre nolunt. Certe *Liberi* labores humanos suauiores, verum infortunia amariora, reddunt. Curas vitæ multiplicent, sed memoriam mortis mitigant. *Æternitas sobolis* etiam brutis communis est; Sed illa *Memoria*, *Meritorum*, & *Operum*, propria est hominibus. Atque videre sane est, Opera nobilissima, & fundationes, ab *Orbis* profecta; quibus effigies animorum exhibere curæ erat, cum
corpo-

DE PA

corporis im
ut *Posteri*
seruare ea
suam primi
dulgentissu
eos, non ta
suæ, sed u
ideoque ut
affectuum
versos, sap
qui: ac po
mon dicit
Filius vere
In domo f
cernere q
rum ex se
ex junior
dio fort
iri: qui n
indolis e
erga *Libe*
Nam eos
ciis dedit
lectantes:
quando n
que opti
suam, ap
tur, crum
Parentes
mos quid

DE PARENTIBVS ET LIBERIS. 31

corporis imaginibus destituerentur. Adeo ut Posteritati maxime studeant, qui Posteritate carent. Qui honores in familiam suam primi introducunt, erga Liberos indulgentissimi sunt: Intuentur siquidem eos, non tantum ut continuationem speciei suæ, sed ut rerum à se gestarum hæredes: ideoque ut Liberos, & Creaturas. Gradus affectuum in Parentibus erga Liberos diversos, sæpe dispares sunt. Aliquando iniqui: ac potissimum in matre. Vnde Salomon dicit; Filius sapiens latificat patrem: Filius vero stultus mæstita est matri suæ. In domo fœcunda, & Liberosum plena, cernere quandoque est, unum aut alterum ex senioribus pluris æstimari; atque ex junioribus in deliciis esse: Sed in medio fortasse aliquos quasi oblivione transiri: qui nihilominus, haud raro, optimæ indolis evadunt. Illiberalitas Parentum erga Liberos suos, error est plane noxius: Nam eos reddit animo degeneres; fallaciis deditos; ignobilium consortio se delectantes: magisque ad luxum propensos, quando rerum copiam adepti sint. Itaque optime succedit, quando Parentes suam, apud Liberos, auctoritatem tuentur, crumenam laxant. Invaluit, tam apud Parentes, quam Pedagogos, & Famulos, mos quidem ineptus; æmulationes inter

32 DE PARENTIBVS ET LIBERIS.

fratres ferendi, & alendi, durante eorum pueritia: Quæ sæpenumero in discordias evadunt, post ætatem virilem, & *familias* turbant. *Itali* non magnum ponunt discrimen, inter *Liberos*, & *Nepotes*, aut *Cognatos*; Sed, modo sint è *massa sanguinis*, non multum pensi habent, utrum sint *corpore proprio* editi, necne. Atque si verum dicendum sit, in natura non multum interest; adeo ut sæpe videamus, *Nepotem Avunculo* magis similem, aut *Cognato*, quam *Parenti* proprio, prout sanguis casu quodam derivatur. Curent *Parentes*, in tenera ætate *Filiorum* suorum, cui vitæ generi illos destinant: Tum enim maxime sunt flexibiles, & cerei. Neque in hac electione respiciant nimis inclinationem *Filiorum* ipsorum; Quasi illud melius arrepturi sint, ad quod maxime videntur propensi. Verum est, si effectus, aut aptitudo *puerorum*, sit erga aliquod studium insignis, non expedire, ut quis naturæ aut indoli repugnet: Sed, ut plurimum præceptum illud sanum est; *Optimum elige, suave & facile illud faciet consuetudo*. *Fratres juniores* plerunque sunt *fortune filii*: Sed raro, aut nunquam, prosperum fortiuntur exitum, quando exhæredantur *seniores*.

Qvi
Obli
magnor
ad virtut
tatem: (diximus)
Merita, a
ribus; qui
Rempubli
& dotaru
magis con
linquant
curam ge
rissim
nutri. Su
reant, tan
& cogita
terminant
hil pertine
nulli, v
tionibus
reperiunt
tur fere,
tanto dit
quos dice
mus; alio

VIII.

DE NVPTIIS ET COELIBATV.

QVI *Vxorem* duxit, & *Liberos* suscepit, *Obsides* *Fortunæ* dedit; Sunt enim magnorum conatuum impedimenta, siue ad virtutem tendat quis, siue ad improbitatem: Certe præstantissima (ut alibi diximus) in usum Reipublicæ Opera, & Merita, à *viris* profecta sunt, *prole caren-ribus*; qui tam affectu, quam fortunis, Rempublicam connubio sibi junxerunt, & dotarunt. Attamen rationi videatur magis consentaneum, ut qui *Liberos* relinquunt, maiorem futurorum temporum curam gererent; Ad quæ satis norunt *clarissima* illa sua *Pignora* oportere transmitti. Sunt tamen, qui licet *Liberis* careant, tamen memoriæ suæ incuriosi sunt, & cogitationes vitæ tantum curriculo terminant, & tempora futura, ut ad se nihil pertinentia, ducunt. Imo & alii nonnulli, *Vxorem* & *Liberos*, tantum in Rationibus Expensarum habent. Quinetiam reperiuntur aliqui fatui avari, qui gloriantur fere, se *Liberis* carere, ut habeantur tanto ditiores. Audiverunt scilicet aliquos dicentes, *Talis quispiam est ditissimus*; alios autè subinferentes, *At Liberis*

34 DE NUPTIIS ET COELIBATV.

com pluribus oneratur : Quasi divitiarum hoc esset decrementum. Verum *Celibatus* causa maxime frequens, est Libertas; Praesertim, in quibusdam animis sibi complacentibus & phantasticis; qui omnis restrictionis sensum nacti sunt tam acutum, ut cingula & periscelidas fere habeant pro vinculis & compedibus. *Viri caelibes* optimi sunt amici, optimi erga servos domini, servi etiam erga dominos optimi; At non semper subditi optimi; Sunt enim ad fugam expediti; Atque revera Transfugae fere omnes sunt ejus conditionis. *Vita caelebs Ecclesiasticis* bene convenit: Non enim facile quis eriget Solum, si prius stagni alicujus receptaculum interveniat. *Judicibus & Magistratibus* res est fere indifferens: Si enim faciles sint, & corruptelis dediti, servum aliquem videas uxore, multis modis, ad hujusmodi Lucra captanda, deteriorem. Quod ad *Milites* attinet, reperio certe, duces, apud exercitus suos concionantes, illis in memoriam redigere solere *Charitates Vxorum & Liberorum*. Reperio etiam, *Nuptiarum* contemptum apud *Turcas*, milites vulgares reddere viliores. Sunt certe porro, *Vxor & Liberi*, disciplina quaedam humanitatis; atque *Celibes*, etiam saepenumero magis sint munifici & chari-

DE N
charitatem
exhaustam
te, magis
(idonei qu
indulgent
rum non t
Naturae g
ideoque co
ria: ut de
suam pra
casta, sun
va, meri
vincula pr
qui, uxore
debet, si i
ret, Quo
mat dolo
na sunt;
trices. A
cendam a
tis tamen
gatus; Qu
ptiarum i
huc, sent
riti deteri
ve hoc fia
datur ma
ve quod n
tur. Hoc
modi ma

charitativi, quia fortunæ eorum minus exhauriantur, sunt tamen, ex altera parte, magis crudeles, & sine visceribus, (idonei qui sint severi inquisitores) quia indulgentia & teneritudo affectuum suorum non tam sæpe evocatur & excitatur. Naturæ graves, & consuetudine ductæ, ideoque constantes, sunt plerunque uxoriæ: ut de *Ulysse* perhibetur; *Vetulam suam prætulit immortalitati. Mulieres castæ*, sunt plerunque superbæ, & protervæ, merito *pudicitia* suæ elatæ. Inter vincula præstantissima castitatis, & obsequii, *uxoris* erga *maritum*, illud censerī debet, si virum suum *uxor* prudentem putet; Quod nunquam faciet, si eum inveniat *zelotypum*. *Uxores*, Juvenum dominæ sunt; Mediæ ætatis, sociæ; Senum, nutrices. Adeo ut adsit ansa ad *uxorem* ducendam ætatibus singulis. Inter *Sapientes* tamen numeratus est ille, qui interrogatus; *Quod esset tempus opportunum Nuptiarum?* respondit; *Juvenibus non adhuc, senibus non omnino*. Sæpe fit, ut *mariti* deteriores, bonas habeant *uxores*: Si ve hoc fiat, quod hoc modo pretium addatur *mariti* benevolentia, per vices; si ve quod *uxores* in patientia sua gloriantur. Hoc autem nunquam fallit, si hujusmodi *mariti*, ab *uxoribus* ipsis expetiti &

electi fuerint, contra consensum amicorum: Tunc enim animus iis semper adest, ut stultitiæ suæ pœnitere non videantur.

IX.

DE INVIDIA.

EX *Affectibus*, nulli sunt, qui existimantur *fascinare*, præter *Amorem*, & *Invidiam*. Vterque acria progignit desideria; Vterque se perniciousiter efformat in phantasias, & suggestiones; Atque uterque facile inscendit in oculos; (præcipue quando Objectum adest;) Quæ omnia ad *Fascinationem* faciunt; si modo *Fascinationis* aliqua sit. Videmus etiam, *Scripturam*, *invidiam*, *oculi mali* nomine insignire; atque *Astrologos*, malos astrorum influxus, *Malignos Aspectus* vocare. Ita ut agnosci ab omnibus videatur, in *Invidia*, ejusque operatione, ejaculatio quædam, & irradiatio ex oculis. Quin & nonnulli tam extiterunt curiosi, ut notaverint, tempora, quibus ictus & percussio *oculi invidi* plurimum obest, tum præcipue esse, cum persona, in quam *Invidia* torquetur, spectatur in Gloria, & Triumpho: Etenim hoc mucronem *Invidia* acuit; Atque insuper illis

illis temporibus
prodeunt
occurrunt

Verum
cet non in
nem venia
mus hæc
maxime p
xime obno
Invidiam
virtutis ip
terius. Et
scunt & d
aut Malo
qui caret
nullo mo
rius perva
libenter
disparitas
Vir cu
scens, ut
de rebus a
tiquam e
sa illa sed
que fieri
vir, Scen
piar, alio
que, qui
est, seget
Invidia e

illis temporibus spiritus Personæ invisæ prodeunt maxime in exteriora, unde icui occurrunt.

Verum, missis istis rebus curiosis (licet non indignis, quæ in considerationem veniant, sed loco idoneo,) tractabimus hæc tria: *Qui sint ad invidendum maxime proclives; Qui sint Invidia maxime obnoxii: Et qua sit differentia inter Invidiam publicam, & privatam. Qui virtutis ipse expers est, invidet virtuti alterius.* Etenim animi hominum, se pascunt & delectantur, aut Bono proprio, aut Malo alieno; Quique primo alimentis caret, satiabit se secundo; Et qui nullo modo sperat se ad virtutem alterius pervenire posse, ipse fortunam ejus libenter deprimit, ut minor intercedat disparitas.

Vir curiosus, & se alienis rebus immiscens, ut plurimum *invidus* est. Etenim, de rebus alienis multum inquirere, neutiquam eo spectare possit, quod operosa illa sedulitas suis rebus conducatur: Itaque fieri non potest, quin hujusmodi *vir*, Scenicam quandam voluptatem capiat, aliorum fortunas spectandi: Neque, qui rebus propriis tantum intentus est, segetem *Invidia* multam reperiet. *Invidia* enim passio est cursitans, & plae-

teas

teas terit, nec domi se continet; *Non est curiosus, quin idem sit malevolus.*

Viri natalibus Nobiles, invidia, erga novos homines, notam subeunt. Etenim mutatur intervallum. Et simile est hoc deceptioni visus; Cum res retrocedere videantur, aliis se promoventibus.

Deformes, & Eunuchi, & Senes, & Spuri, invidi sunt. Etenim, qui conditionem suam emendare nullo modo potest; conditionem alterius, pro viribus suis labefactabit. Nisi forte hi defectus in generosa & heroica ingenia inciderint, quæ defectus proprios naturales, in honoris incrementum, vertant, mutant; scilicet si una nec arripiat, *Eunuchum*, aut *Claudium*, tam magna perpetrasse; Miraculi nimirum honore affectato. Id quod evenit *Narseti eunucho, & Agestilio*, atque *Tamberlani*, qui claudi fuerunt.

Eadem fere ratio est hominum, qui è calamitatibus resurgunt. Sunt enim plerunque temporibus infensi; atque alienas calamitates, tanquam suarum molestiarum redemptiones, gustant.

Qui in plurimis excellere contendunt, levitate & gloria vana moti, necesse est ut sint invidi. Vbiq; enim occurrunt Objecta *Invidia*: cum fieri nequeat, quin aliqui in tot rebus illos superent.

Qui

Qui fuit Ch
qui Poëta
in iis scilicet
cellere gesti
prolequeba

Postrem
educati, ad
eveniunt.
hoc illis for
si digito m
memoriam
rum notam
incurrit. In
bus, semp

Abelem ma
cium Abe
nemo insp
invadend

Quant
aut minus
eminente v
videtur, c
enim eoru
autem solu
tioni supra
dia, non f
tem nullus
Invidia; I
nui a Regi

Qui fuit Character Imperatoris Adriani, qui Poëtas & Pictores, & Opifices alios, in iis scilicet operibus, quibus ipse præcellere gestiebat, capitali quadam invidia prosequabatur.

Postremo Propinqui, & Collegæ, & una educati, ad invidendum æqualibus, cum evehuntur, proni sunt. Etenim exprobrat hoc illis fortunam propriam, eosque quasi digito monstrat, & frequenter eorum memoriam vellicat; Quinetiam in aliorum notam hæc fortunæ collatio magis incurrit. *Invidia* autem à fama & sermone, semper reflectitur, & conduplicatur. Vnde, *Invidia*, erga fratrem *Abelem* malignior fuit, quia cum sacrificium *Abelis* magis acceptum Deo fuit, nemo inspexit. Atque hæc de iis, qui ad invidendum proclives sunt.

Quantum ad illos, qui *Invidia* magis aut minus obnoxii sunt; Primo, iis, qui eminente virtute præditi sunt, minus invidetur, cum promoventur: Promotio enim eorum, videtur ex debito; Debiti autem solutioni nemo invidet, sed largitioni supra meritum. Atque etiam, *Invidia*, non sine comparatione est; Vbi autem nullus comparationis gradus, nulla *Invidia*; Itaque Regibus non invidetur, nisi à Regibus. Illud tamen observatione dignum

dignum est, Personis indignis, sub primum honoris sui ascensum, maxime invideri; postea vero minus; ubi contra, Personæ dignæ, & meritis insignes, *Invidiam* tum demum experiuntur, postquam fortunæ eorum diutius duraverint. Etenim, licet virtus eorum eadem maneat, tamen minus sit illustris: Recentes enim oboriantur homines, qui eam obscurant.

Nobiles genere, minus *Invidia* expositi sunt, cum honoribus cumulantur: Etenim nihil aliud videtur, quam debitum Majoribus suis repensum: Præterea, parum fortunæ eorum additum videtur; *Invidia* autem, more radiorum Solis, in clivo ardentior est, quam in plano. Itaque eandem ob causam, qui *per gradus* evolvuntur, minorem subeunt *Invidiam*, quam qui *per saltum*.

Qui cum honoribus suis conjunctos habent labores magnos, curas, & pericula, *Invidia* minus laborant. Etenim, existimant homines, eos, honores suos, caro pretio emere, & misereri potius ipsorum nonnunquam incipiunt: Misericordia autem semper fere sanat *Invidiam*. Itaque notabis plerunque, ex viris Politicis, & honore fulgentibus, magis sanos & sobrios, semper querimonias fundere, qualem

D
lem vitam
Quanta p
sed quo In
hoc intelligi
jussimodi viri
ipsi ad se a
dram magis
& immodi
lium: Nihil
tinguit ma
honoribus
inferioribus
modo, quot
umbraculis
Super on
citant maxi
amplitudin
tant; num
potentiam
exterioren
versariis au
ctis: ubi co
re quandoq
interdum t
quæ minus
illud verum
apertam, &
sit arrogan
Invidia lab
furtum se r

lem vitam traducunt; canentes illud, *Quanta patimur!* Non quod ita sentiant, sed quo *Invidia* aciem retundant. Verum hoc intelligi debet, de negotiis, quæ huiusmodi viris imponuntur, non de iis quæ ipsi ad se attrahunt. Nihil enim *Invidiam* magis suscitatur, quam ambitiosum & immodicum negotiorum monopolium: Nihilque est converso, *Invidiam* extinguit magis, quam si quis in summis honoribus constitutus, aliis Officiariis inferioribus nihil detrahat. Hoc enim modo, quot illi ministri sunt, tot se tegit umbraculis ab *Invidia*.

Super omnia, illi *Invidiam* in se concitant maxime, qui fortunarum suarum amplitudinem insolenter & tumide ostentant; nunquam sibi placentes, nisi dum potentiam suam jactent, vel per pompam exteriorem, vel triumphando de Adversariis aut Competitoribus suis dejectis: ubi contra, Viri prudentes sacrificare quandoque *Invidia* ament, de industria interdum permittentes se vinci, in rebus, quæ minus eis cordi sunt. Nihilominus, illud verum est, potentiæ ostentationem apertam, & indissimulatam, (modo absit arrogantia & gloria inanis) minore *Invidia* laborare, quam si callide & quasi furtim se notæ subtrahat. Etenim, hoc cum

cum fit, nihil aliud facit quis, quam ut Fortunam infimulet, quasi ipse sibi esset conscius indignitatis suæ; unde alios ad sibi *invidendum* stimulat.

Postremo, ut huic parti finem imponamus; Quemadmodum in principio diximus, *Invidia* actum aliquid habere in se ex *Veneficio*; Ita non alia est *Invidia* curatio, quam quæ solet esse *Veneficii*, & *Incantationis*: hoc est, *Sortis translatio* (ut vocant,) & in alium *remotio*. Ad quem finem, prudentiores ex honoratis, semper in Scenam introducunt aliquem in quem *Invidiam*, in se alias incurfuram, derivent: quandoque in ministros & servos, quandoque in Collegas & socios; aut in alios quosdam eam rejicientes. Neque ad hunc usum unquam desunt Personæ aliquæ violentæ, & temerariæ; quæ, modo potentiam & negotia agitent, ea quovis periculo mercari non dubitent.

Iam vero, ut de *Publica invidia* loquamur. Ea saltem aliquid in se habet boni; ubi in *Privata invidia* nihil prorsus inest boni. *Publica* enim *Invidia*, instar salubris *Ostracismi* est, qui viros magnos, supra modum excrecentes, coercet; unde etiam fræno est viris præpotentibus, ne se nimium efferant.

Hæc

Hæc *Invidia* modernis lo de Seditio est in *Regnis* absurdus. Et partes serpientes etiam, quandoque, vel optime, in odium quandam. Itaque miscendo a odiosis; Et tunc *Invidia* magis nobis, quæ, irruunt.

Ac publicum Officium quam in Regum quamque nistro incurva parva; aut tunc *Invidia* aut Statum sint, de Publica mala; atque *invidia privata* vimus. Addeimus

Hæc *Invidia*, quæ *Mala Contentario* modernis linguis appellatur, (& in Titulo de Seditionibus plenius tractabitur,) est in *Regnis & Rebus pub. contagioni* non absimilis. Etenim sicut *contagio* in sanas partes serpit, easque corrumpit; Ita etiam, quando *Invidia* statum occupaverit, vel optima Reip. Mandata & Instituta in odium vertit, & graveolentiam quandam. Itaque parum proficitur intermiscendo actiones gratas & populares odiosis; Etenim, hoc ipsum imbecillitatem & *Invidia* metum arguit; Quæ tanto magis nocet, ut sit etiam in *Contagionibus*, quæ, si tibi ab iis metuas, facilius irruunt.

Ac publica ista *Invidia*, magis in *Regum* Officiarios & ministros involat, quam in *Reges* ipsos. Attamen ecce Regulam quæ vix fallit; Si *Invidia*, quæ ministro incumbit, sit magna, causa autem parva; aut si *Invidia* quasi generalis sit, & omnes Status ministros complectatur: tunc *Invidia* (etsi occulto) *Regem*, aut *Statum* ipsum, petit. Atque hæc dicta sint, de *Publica Invidia*, aut *Contentatione mala*; atque de ejus Differentia ab *Invidia privata*, quam priore loco tractavimus.

Addemus etiam, in genere, de affectu

Invi-

Invidia, hoc insuper; eum inter omnes *Affectus* esse maxime importunum, & asfiduum. Etenim, aliis *Affectibus* excitandis subinde præbetur occasio; Recte autem dictum est; *Invidiam festos dies non agere*; Quia semper materiam se exercendi reperit. Vnde etiam observatum est, *Amorem & Invidiam*, maciem hominibus inducere; id quod alii *Affectus* non faciunt, quoniam non continui sunt. Est etiam *Invidia Affectuum* vilissimus & pravissimus: Quam ob causam proprium est Attributum *Diaboli*; Qui dicitur; *Invidus homo: qui Zizantias inter Triticum noctu seminavit: Quemadmodum* etiam semper evenit, ut *Invidia* callide & in tenebris operetur, ad præjudicium cujusvis rei optimæ, veluti *Triticici*.

X.

DE AMORE.

A *Mori* plus debet *Scena*, quam *Vita*: Etenim in *Scena*, *Amor* semper *Comœdiæ* præbet Argumentum; quandoque etiam & *Tragœdia*; At in *vita humana*, multum plerumque affert nocumendi; Nunc ut *Sirenium* aliqua, aliquando ut *Furiarum*. Observare licet, neminem ex *Viris Magnis & Illustribus* fuisse (quo-
rum

D
rum extat m
cens,) qui ad
lum gradum
mos magnos
mam hanc pa
cipere tamen
nium, Imper
Appium Clau
latorum inter
rum prior fu
voluptatibus
fuit prudens
spiciat, Amo
tum reperire
apertum, sed
ti custodia no
dem, & pusil
ctum; Sati
trum sumu
temptatione
lum adorans
mittendo, si
men, certe ar
Mira res vid
cessum perpe
rum naturæ
hoc ipso, qu
rei comeniam
hæc Hyperb
ais phrasi ce

rum extat memoria, vel antiqua, vel recens,) qui adactus fuerit ad insanum illum gradum *Amoris*. Vnde constat, animos magnos, & negotia magna, infirmam hanc *passionem* non admittere. Excipere tamen oportet *Marcum Antonium*, Imperii *Romani* Duumvirum; & *Appium Claudium*, Decemvirum, Legiflatorum inter *Romanos* principem. Quorum prior fuit revera homo luxuriosus, & voluptatibus deditus; Alter autem vir fuit prudens & austerus. Vnde quivis perspiciat, *Amorem* (quanquam rarius) aditum reperire posse, non solum in cor apertum, sed & bene munitum, si diligenter custodia non asservetur. Abiectum quidem, & pusillanimum, est illud *Epicuri* dictum; *Satis magnum alter alteri Theatrum sumus*: Quasi homo natus ad contemplationem Cœli, & Cœlestium, Idolum adorans minutum, satageret, se submittendo, si non ori, ut bruta, oculo tamen, certe ad altiora contemplanda dato. Mira res videbitur, si passionis hujus excessum perpendamus, ac quomodo ipsi rerum naturæ & valori vero insultet, vel hoc ipso, quod Hyperbole perpetua nulli rei conveniat, præterquam *Amori*. Neque hæc Hyperbole solummodo in locutionis phrasi cernitur. Cum enim verissime dictura

dictum sit, Adulatorum principem, quocumque ceteri adulatores minores. conspirant, esse unumquemque; sibi ipsi; profecto *Amator* aliquid amplius est. Nunquam enim fuit quisquam adeo superbus, qui se ipsum tam absurde magnificerit, quam *Amator* personam amatam. Recte itaque receptum est illud diverbium; *Amare* & *Sapere*, vix Deo conceditur: Neque aliis tantummodo manifesta est hæc Phrenesis, *Persona* autem *amata* minime; sed & *Amata*, potissimum, nisi *Amor* sit reciprocus. Certissimum enim est, *Amorem* semper rependi, aut *Amore* mutuo aut *Contemptu*, intrinseco, & secreto. magis cavendum est hominibus ab hac passione; quæ non solum alias res perdit, sed & se ipsam. Quæ alia infert damna, belle illa exprimit Poëtarum fabula: *Eum* scilicet, qui *Helenam* prætulit, *Iunonis* dona, & *Palladis*, amisisse. Quisquis enim *Amatoris* affectibus nimis indulget, & divitiis & sapientiæ nuncium remittit. Habet hæc passio ætus suos, in ipsis temporibus, quibus animus maxime mollis est, & infirmus; nimirum in rebus prosperis, aut adversis: Quanquam hoc posterius minus forsan observatum fuerit. Utraque enim tempestas *Amorem* accendit, redditque flagrantior; unde evin-

evincitur esse
qui si *Am*
re, eos tam
rebus senis,
Si enim illis
omnia, homi
suos recta pe
in re sit, vir
sunt; opinor
sunt enim
sationem vo
mano motu
inclinatio, i
non insumac
turaliter se d
mines reddit
Quemadmo
quam in M
nus humani
ficat; *Amor*
honestat.

DE MA
DI

Viri in A
servi P
ma; & servi
tate neutiqua

evincitur esse stultitię proles. Optime illi, qui si *Amores* omnino nequeant extrudere, eos tamen in ordinem redigunt; & à rebus seriis, vitęque negotiis, segregant. Si enim illis *Amor* se immisceat, turbat omnia, hominesque eo compellit, ut fines suos recta petere non possint. Quicquid in re sit, viri militares *Amoribus* dediti sunt; opinor, non aliter, quam vino. Possunt enim plerunque pericula compensationem voluptariam. Inest ingenio humano motus quidam arcanus, & tacita inclinatio, in *Amorem* aliorum: Qui si non infumatur in unum, vel paucos, naturaliter se diffundit in plures; atque homines reddit humanos, & charitativos: Quemadmodum videre licet nonnunquam in *Monachis*. *Amor conjugal*is genus humanum creat; *Amor social*is perficit; *Amor* vero *lascivus* inficit, & dehonestat.

XI.

DE MAGISTRATIBVS ET
DIGNITATIBVS.

Viri in *Magistratu* collocati, ter servi: servi Principis vel Politicę; servi famę; & servi negotiorum. Adeo ut libertate neutiquam fruantur; nec in personis,
nec

48 DE MAGIST. ET DIGNITATIB.

nec in Actionibus; nec in temporibus suis. Mirum cupiditatis genus, potestatem appetere, libertatem amittere: vel potestatem in alios ambire, potestatem in se ipsum exuere: Ascensus ad *Dignitates* arduus est; Et per labores pervenitur ad labores majores: Sæpe quoque *Indignitatibus* non vacat; Atque per *Indignitates* pervenitur ad *Dignitates*. Statio in *Dignitatibus* res lubrica est; Atque regressus, aut præcipitium est, aut saltem Eclipsis; quæ & ipsa triste quiddam, & Melancholicum. *Cum non sis qui fueris, non esse cur velis vivere.* Imo nec regredi datur, etiamsi quis cupiat; Neque regredi volunt homines, cum ratio postulat ut id facerent; Verum Impatientes manent vitæ privatæ, etiam cum senectus aut infirmitas ingruit; quæ umbram & otium postulant, sicut oppidani senes, qui ante ostium sedere volunt, licet se eo pacto derisui exponant. Sane, Viris in *Magistratibus* positis opus est, ut aliorum opiniones mutuentur, quo se ipsos beatos putent; Nam si judicent ex sensu proprio, nihil hujusmodi reperient: Verum, quando secum cogitent, quid alii de ipsis sentiant, & quam libenter alii conditiones cum illis permutare vellent, tum demum beati sunt, tanquam rumore tenus: cum
intus

De Ma
intus fort
quidem
tunt, li
mi. Certe
sibi ignoti
huntur, te
corporis,
illi m
Qui n
Ignor
In Potesta
boni, & m
ledictione
optima co
pollè. Cer
rus est & l
nim bene
fit, tamen
lius est,
actum pr
test sine
sare; vel
Merita &
borum ho
scientia pe
versus De
runt man
bona nimi
Munere t
exempla o

intus fortasse contrarium experiantur. Si quidem dolores suos primi omnium sentiunt, licet culpas suas omnium novissimi. Certe *Viri Potestatibus sublimes*, ipsi sibi ignoti sunt; Et dum negotiis distrahuntur, tempore carent, quo sanitati, aut corporis, aut animæ suæ, consulant;

Illi mors gravis incubat,

Qui notus nimis omnibus,

Ignotus moritur sibi.

In *Potestatibus*, licentia magna datur, & boni, & mali: Quorum posterius pro maledictione habendum; In malis enim, optima conditio est, nolle, proxima, non posse. Certe potentia bene emerendi, verus est & legitimus ambitionis finis. Etenim bene cogitare, licet Deo acceptum sit, tamen versus homines non multo melius est, quam bene somniare, nisi in actum producat. Id autem fieri non potest sine *Munere* aliquo publico & *Potestate*; veluti Solo superiore & elevato. Merita & Opera bona, sunt veri fines laborum hominis: Atque eorundem Conscientia perfectio humanæ quietis. *Et conversus Deus, ut aspiceret opera, qua fecerunt manus sua, vidit quod omnia essent bona nimis*: Tum sequitur *Sabbatum*. In *Munere* tuo perfungendo, propone tibi exempla optima; Imitatio enim globus

50. DE MAGIST. ET DIGNITATIB.

est præceptorum: Et post tempus aliquod
propone tibi exemplum proprium; Atque
in te ipsum stricte inquiras, num non me-
lius inceperis, quam perstiteris: Neque
rursus exempla eorum negligas, qui eo-
dem *Munere* praviter functi sunt; non ut
te ipsum, eorum memoriam carpendo,
vendites; sed ut monearis, quid evitare
debeas. Institue igitur reformationem,
sed absque elatione Tui-ipsius, aut scan-
dalo priorum temporum, & personarum;
Hoc tamen tibi constitutum sit, Exem-
pla præcara non minus introducere, quam
imitari. Retrahe res ad primam earum
institutionem; Et circumspicias, in qui-
bus, & quibus modis, degeneraverint.
Attamen utrunque tempus consulas;
tum antiquius, ut cognoscas quid opti-
mum fuerit; tum recentius, ut notes,
quid fuerit aptissimum. Contende, ut
quæ *agis pro Potestate*, tanquam Regu-
lis quibusdam cohibeantur; ut homini-
bus tanquam digito monstres, quid illis
sit expectandum: Neque tamen nimium
his pertinax, aut peremptorius: Atque
semper, cum à Regula recesseris, quid sit
quod agas, diligenter expone. *Muneris*
tui Iura constanter tueare; Neque pro-
pterea lites de Iurisdictione facile mo-
ve: Atque ita te geras, ut potius Iura

tua

De Ma

tua assum-
quam
falcites, &
Munerum
ne deliti-
cas rerum
omnibus
rita, qui
tionis, ad
abige eos
deferunt,
tias cum

Vitia in
tenda, fun-
mia, Corru-
Quantum
tempora
sunt perhi-
mice, ni-
Corruptela
& tuorum
Sed etiam
ferantur. E-
gritas adhi-
& ex profu-
Corruptela
tur. Neque
suspicionem
biles sunt,
que causi-

tua assumes & exerceas tacite, & de facto, quam ut *Quæstiones* de iis cum strepitu suscites, & agites. Iura etiam inferiorum *Munerum*, tibi subordinatorum, defende, ac ne destitue. Tibique majori honori ducas rerum summas præscribere, quam in omnibus satagere. Amplectere, imo invita, qui tibi adjumento sint & informationi, ad *Muneris* tui executionem; neque abige eos, qui operam suam ad hoc tibi deferunt, tanquam se ingerentes; sed potius cum favore eos allicias, & recipias.

Vitia in Auctoritate utenda, & exercenda, sunt præcipue quatuor. *Mora nimia*, *Corruptela*, *Asperitas*, & *Facilitas*. Quantum ad *Moras*, faciles aditus præbe; tempora præstituta serva; inchoata quæ sunt perfice; neque negotia nova intermisce, nisi urgeat necessitas. Quantum ad *Corruptelas*: non solum manus tui ipsius & tuorum liga, ne munera accipiantur; Sed etiam manus supplicantium, ne ea offerantur. Prius horum præstat certe integritas adhibita; verum ea ipsa prædicata, & ex professo, idque cum detestatione *Corruptelarum*, etiam posterius assequitur. Neque tantum culpam, verum etiam suspicionem devita. Quicunque mutabiles sunt, & manifesto alterantur absque causa manifesta, injiciunt suspi-

52 DE MAGIST. ET DIGNITATIB.

cionem de *Corruptelis*. Itaque, perpetuo, cum ab opinione tua quam declarasti, aut processu quem incepisti, deflectas, ingenue hoc ipsum profiteri; simul & causas quæ te ad hoc commoverunt sedulo declares & inculces; neque rem suffragari te posse credas. Servus graciosus, & apud Dominum potens, si non extet aliqua favoris causa manifesta, reputatur plerumque nihil aliud quam via obliqua ad *Corruptelas*. Quantum ad *Asperitatem*; invidiam, & malevolentiam parit illa, nihil inde metens: *Severitas* siquidem metum incutit, *Asperitas* odium parit. Etiam Reprehensiones de loco superiore, graves esse debent, non contumeliosæ. Quantum ad *Facilitatem*: ea *Corruptela* etiam deterior est: *Corruptela* enim interdum & subinde tentantur; Quod si quis importunitati pateat, aut respectibus levioribus ducatur, hæc ei ubique aderunt. Sicut ait Salomon; *Personas respicere non est bonum*; *Talis enim offendet pro buccella panis*.

Verissimum sane, quod à veteribus dictum est; *Magistratus virum indicat*. Alios autem indicat in melius, alios in pejus: *Omnium consensu capax Imperii, nisi imperasset*, inquit Tacitus de Galba: Contra de *Vespasiano* idem; *Solus Imperan-*
tium

DE M
tium Vesp
cet alt
Imperato
fectibus. S
dolis gen
detur. Eff
debet., lo
modum in
pide ad lo
in ambitu
sedator.
fastigium
graduum f
valeant, b
rere, dum
aquilibr
fuerit cor
soris tui
feceris, d
rependerit
& potius
pectent, e
neum fuer
nimis mem
nem facias
conversati
cetur de t
seder, &

tium Vespasianus mutatus in melius. Licet alterum intelligat Tacitus de Arte Imperatoria, alterum de Moribus & Affectibus. Signum est luculentissimum indolis generosæ, si quis *honoribus* emendetur. Est enim *Honor*, aut saltem esse debet, *locus virtutis*: Atque quemadmodum in Natura, corpora moventur rapide ad locum, placide in loco: ita virtus in ambitu violentior est, in *honore* adepto sedatior. *Ascensus* omnis ad *Dignitatum fastigium*, incedit tanquam per scalam graduum flexuosam; Atque, si *factiones* valeant, bonum fuerit, alteri parti adherere, dum quis *honorem* scandat: at se ad æquilibrium reducere, postquam eundem fuerit consecutus. Memoriam *Prædecessoris* tui illasam conserva. Hoc si non feceris, debitum tibi hoc à *Successore* tuo rependetur. *Collegas* etiam amice tracta, & potius advoca cum illud minime expectent, quam exclude cum consentaneum fuerit eos advocari. Ne sis loci tui nimis memor, aut crebram de eo mentionem facias, in quotidianis sermonibus, aut conversatione privata; sed potius prædicetur de te; *Alius prorsus vir est, cum sedet, & munus suum exercet.*

XII.

DE AVDACIA.

IN Scholis tritum est dictum, nec tamen Sapientis observatione indignum. Interrogatus olim *Demosthenes*, quænam prima *Oratoris* virtus? respondit, *Actio*. Quæ secunda? *Actio*. Quæ tertia? Itidem respondit, *Actio*. Ipse dixit, qui rem optime noverat; nec tamen in eo, quod laudabat, multum Naturæ debebat. Mira certe res, illam *Oratoris* partem, quæ non ultra corticem penetrat; & *Histrionis* potius virtus censenda est, quam *Oratoris*; in locum tam sublimem, supra nobiliores illas partes, *Inventionis*, *Elocutionis*, & cæterarum, extolli; imo quasi omne tenuisset punctum, pene solam prædicari. Sed in promptu ratio est: Inest enim naturæ humanæ, plerunque, plus stulti, quam sapientis. Unde & facultates eæ, quibus capitur pars illa in animis mortalium stulta, sunt omnium potentissimæ. Huic mirre convenit, & quasi parallela est, *Audacia* in negotiis Civilibus. Quid in istis primum? *Audacia*. Quid secundum? Quid tertium? *Audacia*. Attamen utcumque ignorantia, & sordidi ingenii, proles est *Audacia*; cæterique Civilis scientiæ par-

partibus
falcina
dicio mi
Tales au
mi. Qui
mus vacil
mus Aud
num val
Principes
mo rebus
plus possi
licita præ
dum inter
turali meo
Politico
tiones ve
forsan in
feliciter
cipia no
v.dere et
tem, mi
tem. Pop
lem ad se
mo eus
ribus. ob
quentia c
ret, uter
mces, f
ret. ille
quit; Sa

partibus longe impar. Sed nihilominus fascinat, & captivos ducit eos, qui vel iudicio infirmi sunt, vel animo timidiores: Tales autem sunt hominum pars maxima. Quin & sapientibus ipsis, cum animis vacillent, vim injicit. Idcirco videmus *Audaciam*, in Democratiis, plurimum valuisse; Apud Senatores vero, & Principes, certe minus. Imo quando primo rebus gerendis admoventur *Audaces*; plus possunt, quam postea: Nam male pollicita præstat *Audacia*. Sane quemadmodum interveniunt agyrtæ, qui corpori naturali mederi profitentur; sic & corpori Politico non desunt homines, qui curationes vel difficillimas suscipiunt; Quibus forsitan in paucis aliquibus experimentis feliciter successit; sed cum scientiæ principia non gustarint, sæpius excidunt. Imo videre est nonnunquam hominem *Audacem*, miraculum illud *Mahometis* edentem. Populo persuasit *Mahometes*, se collem ad semet evocaturum: atque à summo ejus jugo, preces pro legis suæ cultoribus, oblaturum. Populus magna frequentia convenit: collem, ut ad se veniret, iterumque iterumque vocavit *Mahometes*; sed cum Collis immotus maneret, ille (nihil omnino pudefactus) inquit; *Si collis ad Mahometem accedere*

nolit, ad collem ibit Mahometes. Sic & istiusmodi homines, quando ingentia quædam in se susceperunt, turpissimeque in iis defecerunt, tamen (si ad ipsum *Audacia* culmen pervenerunt) lusu rem excipient, & se vertent, & nihil aliud. Hominibus profecto magno iudicio præditis, ludibrio sunt *Audaces*; Imo & apud ipsum vulgus *Audacia* aliquid habet ridiculi. Nam si risus Objectum sit absurditas, ne dubites, quin magna *Audacia* semper secum habeat aliquid ridiculi. Neque fere jucundius est spectaculum, quam videre in *Audace* oris confusionem: Vultum enim tunc nanciscitur in se redutum, sed deformiter. Nec aliter fieri potest. Nam in verecundantibus fluunt paulatim, refluuntque spiritus; sed *Audaces*, quando tale quidpiam illis contingit, attoniti hærent; ut fit in *Schaccia* ludo, quando non vincitur collusor, sed torpet tantum motus. Atqui hoc postremum, Satyræ aptius, quam seriæ observationi. Illud vero animadvertendum, *Audaciam* semper cæcam esse. Discrimina enim & obstacula nulla videt: Quare in deliberrando nocet, in exequendo juvat. Adeo ut, si *Audaces* tuto adhibere velis, summum illis Imperium non deferas; secundæ Classi annumerentur, & ab aliis regantur.

tur. Nam
ante ocul
tione aut
pericula v

DE BO

Bonita
fectus
deat, & b
ei Philan
autem vo
tur) leviu
quam ut
scilicet a
Bonirar
nem. Bon
atque an
tinet; c
umbrata
Qua è rel
hil aliud
sta, miser
rum vern
illi Theo
neque ex
nem aute
cupiditas

tur. Nam in consiliis capiendis, pericula, ante oculos habere bonum est; in executione autem, oculos claudere oportet, nisi pericula valde magna fuerint.

XIII.

DE BONITATE, ET BONI-
TATE NATIVA.

Bonitatem eo sensu accipio, ut sit affectus, qui hominum commoda studeat, & bene velit: Quam eandem Græci *Philanthropiam* vocant. *Humanitatis* autem vocabulum (prout vulgus ea utitur) levius aliquanto est, atque angustius, quam ut vim ejus exprimat. *Bonitatem* scilicet appello Affectum, & Habitum; *Bonitatem* autem *nativam*, Inclinationem. *Bonitas* vero inter omnes virtutes, atque animi dignitates, facile primas obtinet; cum sit ipsius *Divina nature* adumbrata quædam effigies, & character: Qua è rebus sublata, *homo animalis* nihil aliud fuerit, quam res inquieta, scelestæ, misera, imo species quædam noxiarum vermium. *Bonitas Moralis*, virtuti illi Theologicæ, *Charitati*, respondet; neque excessum quidem capit, aberrationem autem patitur. Immodica potentia cupiditas Angelos cælo deturbavit; im-

58 DE BONIT. ET BONIT. NATIVA.

modica scientiæ cupiditas hominem Paradiso expulit: At in Charitate non datur excessus; neque per eam aut Angelus, aut Homo, unquam periculum subire possit. Inclinatorum autem ad *Bonitatem*, altis defixa radicibus, naturæ humanæ insidet: Quæ si benefaciendi materia, aut occasione, destituta, non inveniatur, quo se exercent in homines, deflectet certe in brutas animantes. Quod in *Turcis*, gente utrique sæva & fera, videre est; Qui nihilominus erga bruta animalia misericordes sunt, & eleemosynas canibus & avibus distribuunt. Adeo ut, (referente *Busbequio*,) *Aurifex* quidam *Venetius*, *Byzantii* agens, vix furorem populi effugerit, quod avis cuiusdam, rostri oblongi, fauces, inserto baculo, diduxisset. Neque tamen erroribus suis vacat, *Bonitatis* hæc, & *Charitatis*, virtus. Nequam apud *Italos* jactatur Proverbium; *Tanto buon, che val niente. Adeo bonus, ut ad nihil bonus*. Neque subveritus est *Nicolaus Machiavel- lus*, literis concedere, idque disertis ferre verbis; *Fidem Christianam, homines probos & innocentes in pradam Tyrannorum iniquitati dedisse*. Quod ideo pronuntiavit, quia nulla usquam Lex, nulla secta aut opinio, tam in immensum extulit *Bonitatem*, quàm *Religio Christiana*. Quo melius ita-

itaque, extra scandali, adeoque periculi
 icium & minas, tuti consistamus, operæ
 precium erit nosse *Errores*, qui nos a recto
 tam insignis *Habitus* tranſite, tranſvor-
 ſos agant. Ita aliorum *bono* ſtudeas, ne te
 illotum interea aut vultibus, aut volunta-
 tibus, mancipio dedas. Illud enim faci-
 litatis, atque molliſſimæ indicium eſt, quæ
 honeſtam mentem in vincula captivam
 abducit: Neque projicias *Aeſopi* gallo
 gemmam, cui gratus & felicius cederet
 granum hordei. *Dei* exemplum, in hac
 re, pro præcepto tibi ſit. *Ille pluvia ſua*
rigat, Sole ſuo irradiat, juſtos juxta ac
injuſtos: Non tamen omnes ex æquo,
 aut opum imbre compluit, aut honorum,
 virtutumve ſplendore, illuſtrat. Com-
 munia quidem beneficia cuius ſunt com-
 municanda: peculiaria vero paucis, &
 cum delectu. Cave autem, ne dum effi-
 giem ſculpas, Archetypum deſtruas.
 Theologia quippe, *Amorem noſtri ipſius*
 pro Archetypo ſtatuit, *Amorem proximi*
 pro imitamento. *Vende omne quod ha-*
bes, atque elargire pauperibus, & ſequere
me. At noli omne, quod habes, vendere,
 niſi venias, & ſequaris me: hoc eſt, niſi
 ejuſmodi vitæ inſtitutum ingrediaris, in
 quo, æque ex parvis opibus, ac ex ma-
 gnis, poteris aliis benefacere. Secus, dum

riros

60 DE BONIT. ET BONIT. NATIVA.

rivos alis, fontem exhauris. Neque interea habitus tantum *Bonitatis* reperitur ad rectæ rationis normam applicatus, sed etiam in quibusdam hominibus reperitur *Indoles Naturalis*, ad eam propensa: Vt econtra in aliis *naturalis* quædam *Malignitas*. Sunt enim, qui ex ingenii proprii instinctu averfentur aliorum bonum. Et levius quidem *Malignitatis* genus, in morositatem cedit, aut perversitatem, aut præcipitem opponendi, & se in singulis difficilem præbendi, libidinem, & similia: Gravius tamen illud, atque altius, ad invidiam producit, meramque *malitiam*. Hujusmodi homines in alienis calamitatibus fere florent, easque semper aggravant: Non digni certe, qui conferantur *canibus* illis, qui *Lazari* delingebant ulcera; sed *muscis*, quæ cruda quæque & excoriata infestant. Non paucos reperias *Misanthropos*, quibus volupe est deducere homines ad suspendii rimum, neque tamen arborem habent in hortis suis, qualem *Timon* habuit. Ingenia ita disposita, non injuria vocare licet, humanæ naturæ vomicas, & carcinoma-za. Sunt tamen hæc ligna accommodatissima, è quibus fiant *Mercurii Politici*; Similia lignis incurvis, quæ bene navigiis extruendis conveniunt, jactationi desti-

DE BONIT.
destinatis
ta maner
nitatis su
pites &
numque p
tem, libiq
ceteris te
quæ illis c
fictis, nol
secus atq
vulnera, &
fensas rem
fecerit, m
esse, supra
pro modic
beat, argu
hominum
omnia, t
Apostoli,
secutus, u
toret à Ch
indicio est
Naturam
Christo ipsi

D E

D E NO
portio

NATIVA.

Neque in-
us reperitur
plicatus, sed
us reperitur
penſa: Vei
edam Mali-
genii proprii
bonum. Et
genus, in
ditatem, aut
e in ſingulis
n, & limi-
ue altius,
que ma-
alienis ca-
ue ſemper
qui con-
ari delin-
quæ cruda
Non pau-
us volupe
endii ra-
abent in
nit. Inge-
tare licet,
arcinoma-
ommoda-
rii Polvi-
bene na-
jactationi
deſi-

DE BONIT. ET BONIT. NATIVA. 61

deſtinatis, non autem ædibus, quæ immo-
tæ manent. Partes autem, & indicia *Bon-*
nitatis ſunt plurima. Si quis ſe erga Hoſ-
pites & Peregrinos benignum huma-
numque præbeat, arguit ſe *Mundi Ci-*
rem, ſibi que cor eſſe, non inſtar Inſulæ,
cæteris terris avulſæ, ſed Continentis,
quæ illis conjungitur: Si compatiatur af-
ſlictis, nobilitat ſua præcordia, quæ non
ſecus atque celebrata illa arbor, per ſua
vulnera, *Balsamum* exudat. Si facilis of-
ſenſas remiſerit, & delictorum gratiam
fecerit, mentem indicat in alto poſitam
eſſe, ſupra injuriarum jactum & tela. Si
pro modicis beneficiis gratum ſe exhi-
beat, argumento eſt, pluris ſe æſtimare
hominum animos, quam ſarcinas. Supra
omnia, ſi ſupremum illum, *Sancti Pauli*
Apoſtoli, perfectionis faſtigium ſit con-
ſecutus, ut devoveat ſe, atque anathema-
tizet à *Chriſto*, propter ſalutem fratrum,
iudicio eſt, proxime illum accedere ad
Naturam divinam, & quodammodo
Chriſto ipſe conformari.

XIV.

DE NOBILITATE.

DE Nobilitate primum agamus, ut eſt
portio Reipublicæ; Deinde ut eſt
condi-

conditio hominum particularium. *Monarchia*, in qua nulli prorsus *Nobiles*, semper pura est & absoluta *Tyrannis*: Cujusmodi est *Imperium Turcicum*. *Dignitatem* enim *Regalem* diluit *Nobilitas*, & Vulgi oculos à *Prosapia Regia* aliquantulum avocat. In *Democratia* vero, *Proceres* interdum non desiderantur: Imo Status ille popularis multo pacatior est, atque minus factionibus & turbis obnoxius, ubi non sunt *Stirpes Nobilium*: Illic enim in res ipsas oculi hominum conjiciuntur, non in personas; vel si omnino in personas, id fit, tanquam in maxime idoneis rebus gerendis, minime vero ut ratio habeatur Insignium, aut Imaginum. *Helvetiorum* Rempublicam satis florentem videmus, licet Religionis Pagorumque diversitas obstare videatur. Utilitas enim apud illos valet, non dignitas. Illa gubernandi forma, qua *Confederatae Belgarum* Provinciae utuntur, certe eminet: Vbi enim *Paritas* admittitur, ibi & *Consilia* incuntur æquabilius, & *Tributa* penduntur alacrius. *Nobilium* potentia & auctoritatis in *Monarchiâ*, *Principi* ipsi impertit splendorem, sed potestatem immittit; Populi vero animos auget, fortunas illorum deprimit. Bene se res habet, cum *Nobiles* non sint potentiores, quam aut

Im-

D
Imperii
tamen
insolentia
tanquam
Regalem
numerosa
nus potens
rat: Hinc
que insupe
poris, co
fieri, seq
malum te
& pecunias
Quod v
perionis
certe hab
cium ante
aut etian
solidam
tueri anti
tibus, & p
bilis eni
est, antiqu
ad Nobili
virtutum e
eminent, s
nores eni
turam bon
quum vero
monia usq

Imperii aut Iustitiæ ratio postulat : in eo tamen Dignitatis gradu sustineantur , ut insolentia popularis illorum reverentia, tanquam obice, retundatur, antequam in *Regulem Majestatem* se effundat. Rursus, numerosa *Nobilitas* , quæ plerumque minus potens est , Statum prorsus depauperat : Hinc enim profusæ *Expensæ* : Atque insuper, cum necesse sit , tractu temporis , complures ex *Nobilibus* indigos fieri , sequitur divortium quoddam , sive malum temperamentum , inter honores & pecunias.

Quod vero ad *Nobilitatem* spectat in personis particularibus : venerationem certe habet, videre Castellum , aut ædificium antiquum, quod nulla ruina invasit; aut etiam annosam & proceram arborem solidam & integram : quanto magis intueri antiquam *Nobilem Profapsam*, à fluctibus, & procellis temporis, illæsam? *Nobilitas* enim nova *Regiæ* potentiaæ opus est , antiqua vero temporis solius. Qui ad *Nobilitatis* fastigium primi evehuntur, virtutum claritudine plerumque Posteris eminent, sed innocentia minime. Ad honores enim raro ascenditur , nisi per mixturam bonarum & malarum artium. Æquum vero est , ut Virtutum suarum memoria usque ad Posterios permanet; vitiorum

rum vero una cum ipsis moriatur: *Natalium* splendor industriam plerunque minuit; atque qui minus est industrius, alienæ invidet diligentiae. Ad quod accedit, quod non datur, quo possint ulterius *Nobiles* promoveri. Qui vero in eodem loco hæret, dum alii ascendunt, invidiæ stimulis vix carebit. Contra, *Nobilis* passivam invidiam omnino lenit; eo quod *Nobiles* in honorum possessione nati videntur. Sane *Reges*, quibus *Nobiles* adfunt prudentes & capaces, negotia sua mollius fluere sentient, si eos potissimum adhibeant: Etenim, erga huiusmodi *Proceres* populus magis propendet, utpote natos quodammodo ad *imperandum*.

XV.

DE SEDITIONIBVS ET TVRBIS.

Magni refert, ut *Pastores populi* Prognostica tempestatum Politicarum sciant; Quæ tunc maximæ sunt, cum Res vergunt ad Aequalitatem; non secus ac naturales tempestates circa *Aequinoctia* invalescunt. Quemadmodum autem sæpe videre est status ventorum cavos, & veluti è longinquo; quin & similiter Maris tumores occultos ante procellâ; Idem evenit ingruentibus procellis politicis.

--- Ille

DE SEDITIONIB. ET TYRBIS. 65

---- Ille etiam cacos instare tumultus
Sape monet, fraudesque & operta tu-
mescere bella.

Famosi libelli, & licentiosi & mordaces
sermones in Status scandalum, cum pas-
sim volitant, & increbrescunt; similiter
novarum rerum rumores mendaces, in
Regiminis dedecus, undique jactati, &
avide à Populo excepti; sunt certe inter
Prognostica *Seditionum*. Quo stemmate
deducta sit *Fama*, cum *Virgilius* depin-
geret, *Gigantum* sororem eam esse ponit.

*Illam Terra parens, ira irritata Deorum,
Extremam (ut perhibent) Cao Encela-
doque sororem*

Progenit. ----

Quasi *Fama* fuissent *seditionum* præter-
itarum reliquiæ: verum sunt illæ, non
minus, *Seditionum* futurarum præcur-
trices. Recte tamen utcumque notatum
est, inter *seditiones tumultus*, & *seditiones*
rumores, nil aliud fere interesse, nisi qua-
lis est Discrepantia inter fratrem & so-
rorem, masculum & foeminam. Præfer-
tim, si eo usque ingravescat malum, ut
actiones status laudatissimæ, quæ merito
plausum Vulgi mererentur, & Populi stu-
dia conciliare deberent, in deteriorem
partem traducantur, & fugillenter: Hoc
enim invidiæ molem grandem demon-
strat;

strat; ut recte ait *Tacitus*; *Conflata magna invidia, seu bene seu male gesta premunt.* Neque propterea sequitur, quod quia *Fama* istæ inter turbarum signa numerentur, ideo earum suppressio severior, remedium contra turbas præstare intelligeretur; Nam ut plurimum, contemptæ facilius evanescent, & conatus sedulus eas coercendi, nihil aliud fere efficit, quam ut durent magis.

Item illud genus obsequii, in exequendis iussis, de quo loquitur *Tacitus*, pro suspecto habendum: *Erant in officio, sed tamen qui malle imperantium mandata interpretari, quam exequi.* Mandata discutere, detrectare, cavillationibus eludere, quid aliud sunt quam jugum jactare, & inobedientiam tentare? Præsertim, ubi in istis Disputationibus circa mandata, qui à parte mandatorum stant, loquuntur timide & molliuscule; qui autem adversantur, audacius & contumacius.

Etiam (ut bene notat *Machiavellus*) cum *Principes*, qui se pro Parentibus communibus gerere deberent, factioni alicui se adjungunt; idem fit, ac cum lembus, inclinatione nimia in alterum latus, vertitur. Hoc temporibus *Henrici Terti*, Gallorum Regis, confirmatum est. Ipse enim,

enim, à pr
pandis Pro
paulo post, e
gem vertit.
ipsi causi
soria. & fort
quam vincul
de possessione

Porro cur
tiones, pal
iudicio est,
exui. Motu
esse sicut mo
Mobi, (ju
qui rapide qu
dum motum
renuntur
Viri Primo
bus violent
citus) libe
meminissent
festum est.
quo Reges à
aliquando d
cungul Reg
Rursus,
ris Colum
tur, (quar
Opes,) tum
da est. Sed

enim, à principio, in Ligam pro extirpandis Protestantibus, se recipi voluit: At paulo post, eadem Liga contra ipsum *Regem* vertit. Cum enim Auctoritas *Principis* sit causa cujuspiam tanquam accessoria, & fortior insurgit aliqua obligatio, quam vinculum *Imperii*, *Reges* incipiunt de possessione Auctoritatis suæ deijci.

Porro cum discordiæ, & duella, & factiones, palam & audacter se ostentant, indicio est, reverentiam erga *Principem* exui. Motus enim *Procerum*, debent esse sicut motus *Planetarum*, sub *primo Mobili*, (juxta opinionem receptam,) qui rapide quidem circumferuntur secundum motum *primi Mobilis*, leniter autem renituntur in motu proprio. Quare si *Viri Primores & Nobiles*, propriis motibus violenter rapiantur: & (ut scite *Tacitus*) *liberius quam ut Imperantium meminissent*; orbes perturbari manifestum est. Reverentia enim id ipsum est, quo *Reges* à Deo accinguntur, qui eam aliquando disrumpere minitatur; *Solvam cingula Regum.*

Rursus, cum aliqua ex quatuor *Imperii Columnis*, concutiatur aut labefactetur, (quæ sunt, *Religio, Iusticia, Consilium, Opes*,) tum serenitas precibus imploranda est. Sed mittamus hæc *Prognostica Sedi-*

68 DE SEDITIONIB. ET TURBIS:

Seditionum, (circa quæ nihilominus intervenient nonnulla, quæ iis tractandis majorem lucem præbere possint in sequentibus;) & primo de *Materia Seditionum*; postea de earum *Causis* & *Flabelis*; ultimo de *Remediis* nonnihil dicamus.

Materiam Seditionum expêdere res est consideratione dignissima. Tutissima enim via *Seditiones* evitandi, (si tempora patiantur,) est, ut ipsam *materiam* è medio tollamus. Si enim fomes flammæ paratus sit, scintillæ, quæ incendium facient, ex qua parte emicare possint, nemo facile dixerit. *Seditionum Materia* duplex est; *Magna inopia*, & *Præsentium rerum tardium*. Certissimum est, tot esse pro turbis vota quot sunt hominum res attritæ, & decoctæ fortunæ. Vnde illa *Lucani* observatio, de statu *Imperii Romani*, paulo ante *Bellum Civile*:

Hinc usura vorax, rapidumque in tempore fœnus:

Hinc concussa fides, & multis utile bellum.

Hoc ipsum, *Multis utile bellum*, certum est indicium Status ad commotiones & turbas dispositi. Tum si Primorum hominum indigentia, ac res accisæ, cum summa plebis inopia & paupertate conjungan-

DE SEDI

jungantur, d
bellsomes e
bent, pessim
tiones animo
sentium; Su
vili, instar
corpore natu
ternaturalem
tiones, apti
pum, sui per
tur, ex eo, q
quæ animos
esset vulgus
tare, qui suo
Neque etiam
quibus invid
exigua. Ma
istæ pericul
tur, quam
mend, non
oppressionib
tant, etiam
moribus dist
Princeps, al
morum, &
pendat, quo
fastidia anim
quam inde
rum enim lie
por in proce

jungantur, periculum imminet grave. *Rebelliones* enim, quæ à ventre ortum habent, pessimæ. Quantum vero ad alienationes animorum, & tædium rerum præsentium; Sunt certe illa, in corpore Civili, instar humorum maligniorum in corpore naturali, qui ad calorem præternaturalem colligendum, & inflammationes, apti sunt. Nemo autem *Principum*, sui periculi magnitudinem metiatur, ex eo, quod justa sint aut injusta, illa quæ animos populi alienant: Hoc enim esset vulgus rationis nimium capax putare, qui suo sæpe recalcitrant commodo. Neque etiam ex hoc quod gravamina, ex quibus invidia oritur, grandia sint aut exigua. Malevolentia enim ex omnibus istæ periculosissima sunt, ubi plus timeatur, quam sentitur *Dolendi modus, timendi non item*. Præterea, in maximis oppressionibus, ea quæ patientiam irritant, etiam animos frangunt: At in timoribus dispar est ratio. Neque rursus *Princeps*, aut Status, alienationem animorum, & invidiam grassantem, minus pendat, quod aut sæpius, aut diutius, illa fastidia animorum æstuarunt, neque quicquam inde detrimenti Resp. cepit. Verum enim licet sit, quod non omnis vapor in procellam delinat; Ita vere dici potest,

potest, ex altera parte, quod procellæ, licet sæpius pertranseant, tandem glomerantur & ruunt. Atque secundum Adagium illud *Hispanicum*; *Funiculus in fine, levissima tensione rumpitur.*

Causa Seditionum hæc sunt; In rebus Religionis innovatio; *Trubuta* & *census*; *Legum* & *consuetudinum mutatio*; *Immunitatū* & *Privilegiolorum violatio*; *Oppressio universalis*; *Indignorum ad Honores* & *Magistratus promotio*; *Alienigenæ*; *Caritas Annonæ*; *Milites incuriose dimissi*; *Factiones factæ desperatæ*; Quicquid denique populum offendit, simulque eos in causa communi unit, & conspirare facit.

Quantum ad *Remedia. Præservativa* quædam confuse, & in genere, possunt assignari, de quibus differemus; Curatio autem legitima morbo particulari aptari debet. Itaque Consiliis potius, quam *Præcepto*, relinquenda.

Primum contra *Seditiones Remedium*, & *Præventio*, hæc est; Omni cum opera & diligentia Cassari illam *Seditionum* Materialem, de qua diximus, amovere; Paupertatem intelligo Civium, & inopiam. Cui inservit, Commerciū Rationes bene liberare, & bene librare; Artifices & Manufacturas introducere, & fovere; Desidiam & otium profigare; Luxum & profusionem *Sumptuariis Legibus* coercere;

Solū & agros
re: Rebus
Cenius & Tr
genere præce
tudo (temp
gladius nihil
quibus ali pos
larum multitu
ne, capitum
Sunto enim p
dunt, & parur
Stratum, quæ
parlimonia de
gerunt. Nobis
dignitatis hon
gis quam præ
riter Statum
cit & levius nu
nihil addunt
in Literis ed
suppeditare p
Neque præ
omne publica
exteris nation
(quicquid eni
trahitur;) T
Genti vendit
facturam; &
rore, si recte
rum erunt ub

DE SEDITIONIB. ET TURBIS. 71

Solū & agros cultura lucrosissima subigere: Rebus venalibus pretia iusta imponere; Census & Tributa moderari; & similia. In genere præcavendum, ut incolarum multitudo (temporibus scilicet pacis, quando gladius nihil demetit) *Regni* proventus, quibus ali possit, non exedat. Neq; incolarum multitudo, utrum superflua sit, nec ne, capitum numero solum censenda est. Sunt enim pauciores, qui multū profundunt, & parum lucrantur, plus illi atterent Statum, quam multo plures, qui maiore parsimonia degunt, pecunias autem congerunt. *Nobilium* igitur, & eminentioris dignitatis hominum, numerus auctus, magis quam pro analogia plebeiorum, celeriter Statum depauperat. Quod etiam facit *Clerus* numerosus: Illi enim forti Reip. nihil addunt. Idem quoque fit, cum plures in Literis educantur, quam quibus victum suppeditare possint vocationes Civiles.

Neque prætereundum est, quod cum omne publicæ opulentia augmentum, ab exteris nationibus lucriferi necesse sit; (quicquid enim alicubi adjicitur, alibi detrahitur;) Tria tantum esse, quæ Gens Genti vendit: *Materiam mercium; Manufacturam; & Vecturam.* Quæ quidem tres rotæ, si recte progrediantur, æstus divitiarum erunt uberiores. Sæpius autem contingit

tingit illud, de quo loquitur *Poëta*, *Materia* *superabit Opus*; Nempe ut *Manufactura*, & *Vectura*, *Materia* pretium excedat, & Statum magis locupletet. Manifesti sunt hujus rei testes inferioris *Germania Populus*? Qui quidem Fodinas, non subterraneas illas, sed supra terram, præ omnibus Gentibus habent ditissimas.

Nihil autem prius debet esse aut consultius, quam ut videat Magistratum Prudentia, ne pecuniarum thesauri apud paucos recondantur. Aliter enim facile fuerit, *Rempub.* inter magnas opes fame perire. Nummus autem instar fimi, non fructificat, nisi per terram dispergatur. Hoc præcipue efficitur, supprimendo, aut saltem coercendo, voragines illas, *Favoris*, *Monopoliorum*, & *Latifundiorum* in *Pascua* converforum, & similium.

Quantum ad sedandas animorum offensiones, aut saltem ad amolienda ea, quæ ab iis proveniunt, pericula; Duo sunt, in omni Statu, (ut notum est,) *Subditorum* genera; *Proceres*, & *Plebs*. Quævis harum partium sola si infensa sit, non magnum subest periculum. Tardi enim sunt *Populi* motus, nisi à *Nobilibus* incitentur: *Nobiles* autem invalidi, nisi vulgus, sua sponte, ad motus aptum & prædispositum sit: Tum periculum revera ingruit, cum *Potentiores*

sentiores ex-
tur apud
exulcerato
Poëta. Cæl-
jurale; Qu-
nera conti-
accerfivit, u-
caldubio ho-
net, quam t-
studia concu-

Licentia
tam, animi
indulgere, u-
in fumos ab-
& audacia.)
mores, ad
& vulnas in-
compellit
apostemat

Ad mo-
rolos animi
Prometheum
que enim re-
metheus,
sensillet, o-
fuit, & in m-
te, politice
injacere, ac
circumduce-
venenam M-

sentiores expectent, dum *Aqua* moveantur apud *Vulgus*, ut ita demum animos exulceratos prodere possint. Fingunt *Poëta*, *Cælicolas Iovem* ut vincirent conjurasse; Quod ubi *Iupiter* accepisset, *Minerva* consilio, *Briareum* Centimanum accersivit, ut in suppetias ei veniret. Proculdubio hoc Emblemata *Monarchas* monet, quam tutum & salutare sit eis, *Plebis* studia conciliare & retinere.

Licentiam nonnullam, sed moderatam, animis gravate affectis & malevolis indulgere, ut ebulliant eorum dolores, & in fumos abeant, (modo insolentia abijt, & audacia,) utile sane est. Qui enim humores, ad interiores partes retrovertit, & vulnus in viscera sanguinem refundere compellit, ulcera mortifera, & exitialia apostemata, inducit.

Ad molliendos exacerbatos & malevolos animos, partes *Epimethei* etiam ad *Prometheum* rite transferri possint. Neque enim reperitur remediū utilius. *Epimethens*, ubi Mala & Aerumnas evolare sensisset, operculum vasi festinus imposuit, & in imo dolii spem reservavit. Certe, politice & artificiose spem nutrire, & injicere, ac homines à spe alia in aliam circumducere, ex fortissimis est, contra venenum Malevolentiae, Antidotis. Ne-

D d

que

que certius est iudicium prudentis Regiminis, & rerum Administrationis, quam ubi homines spe continere possit, cum satisfaciendi copia non datur; atque ubi res tam provide tractantur, ut nullum malum ita peremptorie imminere videatur, quin aliqua se ostendat spei rima ad evadendum: Quod eo minus difficile factu est, quia tam privatis hominibus, quam factionibus, sibi ipsis adulari insitum est; aut saltem ostentare in gloriam suam, quod non omnino credunt.

Trita sane est, sed præcellens *Periculorum*, quæ Malevolentia minantur, *Cantio*, ut prævideatur, ne sit *Caput* aliquod, ad quod populus insensus & exacerbatus confluere, & sub cuius præsidio in corpus aliquod coire, possit. *Caput* ego illum dico, & Ducem idoneum, qui *Nobilitate* & Exultatione celebratur; qui- que apud Malevolos acceptus est & gratiosus, atque ad quem ora & oculos convertunt; quique etiam ipse in rebus suis privatis censetur offensus. Quod genus virorum, aut Statui conciliandum est, idque non perfunctorie, sed solide; aut per alium aliquem, ex iisdem partibus retundendum, qui illi alteri se opponat, atque gratiam popularem in diversa trahat & secet.

Vbi-

Vbi-
tentias &
nationem
inter se co
tiam inter
contemne
dum agitu
perium bi
pleni exist
gni, arcte
Adnot.

dictoria, q
derunt, n
tiones inje
xit Caesar
ras, dicta
illud verò
imbibera
depositu
dicto; L
enim mil
Probus ite
Si vixero
mano imp
verba mili
& alia ha
terest sane
guis, & t
quid dicam
teatius, qu

Vbique hoc obtinet, quod factiosas potentias & coitiones, quæ contra Gubernationem *Imperii* frontem contrahunt, inter se committere, aut saltem diffidentiam inter eas seminare, *Remedium* haud contemnendum sit. Etenim male admodum agitur cum Rep., si illi, qui erga Imperium bene affecti sunt, discordiarum pleni existant; qui vero infensi, & maligni, arcte conjungantur.

Adnotavi sæpius, ingeniosa & arguta dicteria, quæ *Principibus* improvise exciderunt, nonnunquam scintillas ad *Seditiones* iniecisse. Exitiale sibi vulnus inflixit *Cæsar* eo dicto; *Sylla nescivit Literas, dictare non potuit*. Spem enim omnem illud verbum præscidit, quam homines imbiberant, aliquando eum *Dictaturam* depositurum. Perdidit se ipsum *Galba* eo dicto; *Legi à se militem, non emi*. Inde enim milites de donativis desperarunt. *Probus* item propter eam vocem interiit; *Si vixero, non opus erit amplius Romano Imperio militibus*. Etenim ob hæc verba milites animum desponderunt. Sunt & alia haud pauca ejusdem generis. Interest sane *Principibus*, in rebus ambiguis, & temporibus anxiiis, ut caveant quid dicant; præsertim in concisis his Sententiis, quæ veluti spicula volitant, & ex

secreto pectoris eorum emissâ putantur. Longiores enim & productiores Sermones obtusi sunt, & minus notantur.

Postremo, in omnes eventus, habeant circa se *Principes*, personas nonnullas militia & fortitudine spectatas, ad reprimendas *Seditiones*, in primis motibus. Hoc enim si desit, magis trepidari solet, in Aulis Principum, cum turbæ primo erumpunt, quam par esset. Et Status eo genere periculi laborat, quod *Tacitus* illis verbis innuit; *Atque is habitus animorum fuit, ut pessimum facinus audent pauci, plures vellent, omnes paterentur.* Isti autem militares viri, fidi omnino esse debent, & bonæ existimationis, potius quam factiosi, aut populares; & cum cæteris *Proceribus* bene comparati. Alio *remedium* morbo gravius.

XVI.

DE ATHEISMO.

Minus durum est, credere portentosissimis fabulis *Alcorani*, *Talmudi*, aut *Legenda*, quam credere, huic Universitatis rerum fabricæ, *Mentem* non adesse. Itaque *Deus* nunquam edidit miraculum, ad *Atheismum* convincendum, quoniam Opera ejus ordinaria, huic rei suffi-

sufficiunt
lofophia
Athei
ad Religi
tellectus
inuetur
re possit
cum tand
rum inter
templari
re ad Pro
illa Schol
theismi,
ligionem
Schola L
Etenim l
Elemen
Essentia
locata, c
citum A
rum, sin
hunc retu
progigne
dam Divi
piens in c
cit, Cogit
ur, magis
quam lub
hoc cred
non esse

sufficiunt. Verum est tamen, parum Philosophiæ naturalis homines inclinare in *Atheismum*; at altiore scientiam eos ad *Religionem* circumagere. Etenim intellectus humanus, dum causas secundas intuetur sparsas, interdum iis acquiescere possit, nec ulterius penetrare; Verum cum tandem catenam earum, connexarum inter se, & conforderatarum, contemplari pergat, necesse habet confugere ad *Providentiam*, & *Deitatem*. Imo, & illa *Schola*, quæ præcipue accusatur *Atheismi*, si quis vere rem introspiciat, *Religionem* demonstrat clarissime: Nempe *Schola Leucippi, Democriti, & Epicuri*. Etenim longe verisimilius est, quatuor Elementa mutabilia, & unam quintam Essentiam immutabilem, recte ab æterno locata, opus Deo non habere, quam Exercitum Atomorum & Seminum infinitorum, sine ordine fortuito vagantium, hunc rerum ordinem, & pulchritudinem, progignere potuisse, absque *Ædili* quodam *Divino*. Dicit *Scriptura, Dixit inspiens in corde suo, non est Deus*: Non dicit, *Cogitavit inspiens in corde suo*: Adeo ut, magis intra se hoc asserat, tãquam rem quam lubens optaret, quam quod penitus hoc credat, & sentiat. Nemo enim *Deos* non esse credit, nisi cui *Deos* non esse expedit.

pedit. Nulla alia re sane magis convinci-
 tur, *Atheismum* labiis tantum insidere,
 cordi autem minime, quam hac, quod *A-*
thei opinionem suam sæpe prædicent &
 defendant; ac si ipsi sibi diffiderent, alio-
 rumque consensu refocillari cuperent.
 Quinetiam, videas interdum *Atheos* sibi
 Discipulos comparare, ut alix Sectæ fa-
 ciunt. Imo, quod monstri simile est, qui-
 dam ex illis mortem & cruciatus subie-
 runt, potius quam opinionem suam retra-
 ctare sustinerent: Cum tamen, si ex animo
 sentirent, nihil tale esse quale *Deus*, quid
 tandem de ea re satagerent? *Epicuro* im-
 ponitur; eum existimationis suæ conser-
 vandæ gratia, tenuisse, quod existerent
 quidem *Beata* quædam *Natura*, sed quæ
 se ipsis fruerentur; neque Mundi admini-
 strationi se immiscerent. In qua opinione,
 ajunt, eum tempori obsecutum, cum re-
 vera *Deos* esse non putaret. Verum, ut vi-
 detur, minus juste arguitur: Verba enim
 ejus egregia sunt & divina; *Non Deos vul-*
gi negare profanum, sed vulgi opiniones
Diis applicare profanum. *Plato* ipse me-
 lius dicere non potuit. Vnde videtur, li-
 cet audacia polleret ad divinam rerum
 administrationem pernegandam, eam ta-
 men ad naturam eorum tollendam illi
 non suffecisse. *Indi Occidentales*, particu-
 larium

larium
 cant; et
 quod
 perinde
 ni, Mar
 autem, q
 sent. Quo
 xime barb
 latitudine
 Adeo ut c
 me ferini
 mus, mili
 raro repe
 fortasse
 men plur
 nam omni
 aut Super
 adverla
 thestarn
 sunt Hy
 ctant, se
 ne cauter
 sæ *Athei*
 ligionem
 visio, zel
 rum num
 Alia caus
 eo res re
 Non est j
 quia nec

larium *Deorum* suorum nomina prædicant; etsi nomē nullum generale habeant, quod *Deum* significet: Exempli gratia, perinde ac Ethnici nomina *Iovis*, *Apollinis*, *Martis*, &c. in usu habuissent, voce autem, qua *Deum* exprimerent, caruissent. Quod satis indicio est, populos maxime barbaros notionem rei habere, licet latitudinem ejus non comprehendant. Adeo ut contra *Atheistas*, homines maxime ferini, cum Philosophorum subtilissimis, militent. *Atheista* contemplativus, raro reperitur; *Diagoras* quis, *Bion*, & fortasse *Lucianus*, atque alii pauci; qui tamen plures esse videntur quam sunt; quoniam omnibus, qui *Religionem* aliquam aut *Superstitionem* impugnant, à Secta adversa solet inuri nomen & nota *Atheistarum*. Sed magni revera *Atheista* sunt *Hypocrita*; qui Sacra perpetuo tractant, sed sine sensu. Adeo ut eos in fine cauterizatos evadere necesse sit. Causæ *Atheismi* sunt: *Divisiones* circa *Religionem*, si plures fuerint; Nam unica Divisio, zelum utriusque partis adauget; verum numerosæ *Atheismum* introducunt. Alia causa sunt, *Scandala Sacerdotum*; cū eo res redeat, quo innuit *S. Bernardus*; *Non est jam dicere, ut Populus, sic Sacerdos; quia nec sic Populus, ut Sacerdos*. Tertia

est, *Consuetudo profana ludendi & jocandi in rebus sanctis*, quæ sensim reverentiam *Religionis* atterit. Postremo ponuntur *Secula erudita*, præsertim cum *Pace*, & rebus prosperis conjuncta. Etenim, *Calamitates*, & *Adversa*, animos hominum, ad *Religionem* fortius flectunt. Qui *Deos* negant, *Nobilitatem* generis humani destruunt. Nam certissimum est, hominem *brutis* cognatum esse, quatenus ad corpus: Quod si, quatenus ad animam, non intercedat ei cognatio cum *Deo*, vilis est plane, & ignobilis creatura. Destruunt quoque magnanimitatem, & humanæ naturæ exaltationem. Cape enim exemplum à cane, & observa, quantos sibi asumat animal illud spiritus, & quantam generositatem induat, cum se ab *homine* (qui ei vice est *Dei*, aut *melioris naturæ*) impulsus perspiciat. Quam Fortitudinem liquido cernas tantam esse, quantam creatura illa, absque fiducia *melioris naturæ*, quam propriæ, æquare nullo modo possit. Similiter & homo, ubi innititur, & spem collocat, in *Divina Providentia*, & *Gratia*, fiduciam & vires colligit, quales humana natura, sibi relicta, nequisset attingere. Quare, ut *Athesmus*, in omnibus odium ineretur, ita in hoc, quod privet naturam humanam facul-

facultate
attollere
nis ind
bus. Ma
quam Ge
quid dica
Patres Co
numero H
liditate P
nigque hoc
fico nativ
nos, sed p
sapientia,
mine omni
omnes Ge.

DE

Praest
habere
liosam, &
Infidelita
probit
est dedec
quit; Ma
cerent, n
tua viri
quam ut
chum, q

facultate se ultra fragilitatem humanam attollendi. Quemadmodum fit in personis individuis, similiter fit & in nationibus. Magnanimitatem *Romanam* nunquam Gens aliqua æquavit. Audi igitur, quid dicat *Cicero*. *Quam volumus, licet, Patres Conscripti, nos amemus, tamen nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pænos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipso hujus gentis & terra domestico nativoque sensu Italos ipsos, & Latinos, sed pietate, ac religione, atque hac una sapientia, quod Deorum immortalium Numine omnia regi gubernariq; perspeximus, omnes Gentes, nationesque superavimus.*

XVII.

DE SUPERSTITIONE.

PRæstat, nullam aut incertam, de Deo habere opinionem, quam contumeliosam, & Deo indignam: Alterum enim Infidelitatis est, alterum Impietatis & Opprobrii. Ac Superstitio certe Divinitatis est dedecus. *Plutarchus*, non abs re, inquit; Mallem sine multo, ut homines dicerent, nunquam fuisse talem in rerum natura virum, qualis ferebatur *Plutarchus*; quam ut dicerent, fuisse quendam *Plutarchum*, qui Liberos suos, recens natos,

comedere & devorare solitus erat; quod Poëta de Saturno memorant. Quemadmodum autem contumelia *Superstitionis* ingravescit adversus Deum; Ita & periculum majus ab illa incumbit hominibus. *Atheismus* non prorsus convellit Dictamina Sensus, non Philosophiam, Affectus naturales, Leges, Bonæ famæ desiderium; Quæ omnia, licet Religio abesset, Morali cuidam virtuti externæ conducere possunt: At *Superstitio* hæc omnia dejicit, & Tyrannidem absolutam in animis hominum exercet. Itaque *Atheismus* turbas in Rebus publicis raro ciet: Homines enim cautos reddit, & securitati suæ consulentes. Quin & videmus, tempora ipsa, in *Atheismum* procliviora, (qualia fuerunt *Augusti Cæsaris*,) tranquilla fuisse. At *Superstitio* compluribus rebus & Rebus publicis ruinæ fuit: introducit enim novum *Primum Mobile*, quod omnes *Imperii* Sphæras rapit. Magister *Superstitionis* populus; Atque in omni *Superstitione* sapientes stultis obsequuntur; atque argumenta Practicæ succumbunt, ordine perverso. Gravis fuit ille sermo quorundam Prælatorum in Concilio Tridentino, in quo Doctrina Theologorum Scholasticorum plurimū potuit; Nimirum; Scholasticos Astronomis simili-

DE
similes fu
Epicyclos
nas fin
essus
Eodem m
ra subtilia
remata in
caverent.
& seniale
næ & Ph
Tradition
verentia,
onerare;
bus utunt
lucrum;
Favor, qu
januam a
& inepta
vina tra
phantasia
ram; Post
limitatib
Qa. Super
Etenim si
nunc defe
tion, simili
admodum
in vermic
næ & far
tias pull

semiles fuisse, qui Eccentricos Circulos, & Epicyclos, & huiusmodi Orbium machinas finxerunt, quo Phenomena servarent, etsi satis scirent, nihil tale revera existere: Eodem modo, etiam Scholasticos complura subtilia & perplexa Axiomata & Theoremata invenisse, quo practicæ Ecclesiæ caverent. *Superstitionis* causæ sunt; Grati & sensuales *Ritus* ac Ceremoniæ, Externæ & *Pharisaica sanctitatis* Excessus; *Traditionum* major quam par fuerit reverentia, quæ Ecclesiam non potest non onerare; *Stratagemata Prelatorum*, quibus utuntur ad ambitionem propriam, & lucrum; Nimius *Intentionum bonarum Favor*, qui Novitatibus & ἐνελθησκειν januam aperit; *Exemplorum* importuna & inepta *petitio* ab humanis, quæ in Divina transferantur; quæ necessario parit phantasiarum male cohærentium mixturam; Postremo *Tempora barbara*, cum calamitatibus & perturbationibus conjuncta. *Superstitio*, sine velo, deformis res est; Etenim sicut Simiæ, similitudo cum Homine deformitatem addit; ita & *Superstitioni*, similitudo cum Religione. Et quemadmodum cibi salubres corrumpuntur in vermiculos; ita ritus & formulæ bonæ & sanæ corrumpuntur in observantias pusillas & superfluas. Quin &, non caret

caret Superstitione quandoque *Superstitionis* fuga; cum se tanto saniores & puriorem viam inire putent homines, quanto à *Superstitionibus*, prius receptis, longius deflexerint. Itaque curæ esse debet, in Religione reformanda, (ut sit in corpore purgando) ne sana cum corruptis simul evacuentur; Quod fere fit, ubi *Reformatio* regitur à populo.

XVIII.

DE PEREGRINATIONE IN PARTES EXTERAS.

Peregrinatio in partes externas, in Iunioribus pars Institutionis est; In Senioribus, pars Experientiæ. Qui proficiscitur in *Partes Exteras*, antequam in Lingua Gentis, quam adit, aliquos fecerit progressus, ad *Ludum Grammaticum* vadit, non ad *peregrinandum*: Vt Adolescentes peregrinentur sub Tutore, aut Servo aliquo experto, probo; modo talis sit, qui Linguam calleat, quique Regionem illam ante adiverit; unde possit eos instruere; quæ in illa *Regione*, ubi *peregrinantur*, digna spectatu & cognitu sint; quæ amicitia & familiaritates contrahendæ; quæ denique studia & disciplinæ ibi vigeant. Aliter enim adolescentes peregrina-

DE PEREGRINATIONE
grinabunt
parum. M
ubi n
Pontum,
Diana;
Terram, i
servandæ,
tuita mag
ferri, quai
Diaria; gi
observant
præsertim
tunt: Iudi
rantur; &
ca: Tem
menis in
nitiones
& Sinus
theat, &
lectione
Palatia, &
pe Vrbes
Cellæ &
bii; Bur
equitatio
litum de
libus: C
homines
nunt: T
rioritate

grinabuntur cucullati, & foras prospicient parum. Mirabile certe, in *Navigacionibus*, ubi nihil aspici datur præter Cælum & Pontum, conficere consueſſe homines *Diaria*; Verum in *Peregrinationibus* per Terram, in quibus tot res occurrunt obſervandæ, plerunque hoc omitti; Ac ſi fortuita magis in codicillos mererentur referri, quam quæ de induſtria obſervantur. *Diaria* igitur in uſu ſint. *Res* ſpectandæ & obſervandæ ſunt iſtæ. *Aulæ* Principum; præſertim cum Legatos externos admittunt: *Iudicia* & *Curiæ*, cum cauſſæ perorantur; & ſimiliter *Conſiſtoria Eccleſiaſtica*: *Templa* & *Monafteria*, cum *Monumentis* in illis extantibus: *Mœnia* & *Munitiones Urbium* & *Oppidorum*: *Portus* & *Sinus*: *Antiquitates* & *Ruinæ*: *Bibliothecæ*, *Collegia*, *Diſputationes*, & *Prælectiones* ubi habentur: *Naves* & *Carinæ*: *Palatia*, & *Horti magnifici* & *amœni* prope *Urbes magnas*: *Armariæ*: *Navalia*: *Cellæ* & *Horrea publica*: *Loci Excambii*; *Burſæ*: *Cellæ Mercium*: *Exercitia equitationum*, *Muneris Gladiatorii*: *Militum delectus* & *inſtructio*, cum ſimilibus: *Comœdiæ*, illæ ſcilicet ad quas homines melioris notæ ſpectatum veniunt: *Theſauri monilium* & *veſtium*: *Curioſitates* & *raritates*: Denique quicquid

86 DE PEREG. IN PART. EXTERAS.
in locis quæ transeunt sit celebre aut memorabile. De his omnibus, à Tutoribus, aut Servis prædictis, diligenter inquirendum. Quantum ad Triumphos, Saltationes sub larva, Convivia, Nuptias, Funera, Supplicia capitalia, & hujusmodi Spectacula, non opus est ut reducantur hominibus in memoriam; Attamen non sunt certe illa prorsus negligenda. Si tibi **cordi sit**, fructum *Peregrinationis* adolescentis in compendium redigere, utque brevi spatio multum colligat, hoc faciendum præcipio. Primo (ut dictum est) in Lingua aliquis profectus faciendus antequam proficiscatur. Tum adjungendus est Servus aliquis aut Tutor, qui *Regiopem* pernorit, ut & jam dictum est. Habeat etiam præsto Librum aliquem, aut Chartam Chorographicam, Regionis illius, ubi *peregrinatur*; Quæ instar Clavis erit ad inquirendum. Conficiat etiam *Diarium*. Ne moretur longius, in una Vrbe, aut Oppido: Plus certe aut minus, prout Locus meretur, sed minime diu. Imo, dum moratur in aliqua *Civitate*, aut *Oppido*, mutet sæpius hospitium, ex una parte *Oppidi* in alteram; Nam & hoc certe magnæ est attrahendi familiaritates, & consuetudines hominum complurium. Secludat se ut plurimum

mum à consortio popularium suorum, at-
 que in iis locis victitet, ubi simul convi-
 vantur homines melioris notæ ex natione
 ubi *peregrinatur*. Etiam cum de loco in
 locum *itineratur*, paret sibi Literas com-
 mendatorias, ad personam aliquam emi-
 nentiorē, degentem in loco quo se
 transfert; Vt ejus favore & opera utatur,
 in iis, quæ spectare aut cognoscere desi-
 derat. Hoc modo *Peregrinationis* utili-
 tatem accelerare poterit. Quatenus ad fa-
 miliaritates & amicitias, quæ inter *pere-*
grinandum adjungendæ sunt; Vtilissima
 omnium est illa *Secretariorum*, & Mini-
 strorum interiorum quibus Legati utun-
 tur: Hoc enim pacto, in una regione *pere-*
grinando, etiam plurium regionum noti-
 tiam & experientiam ad se attrahet, & su-
 get. Visitet etiam & adeat personas in
 unoquoque genere egregias, quæ magni
 apud externos nominis sunt; ut possit no-
 tare, quomodo Os, Vultus, & corporis
 lineamenta & motus, respondeant Fa-
 mæ. Quantum ad Rixas & Simultates,
 cum curâ & diligentia sunt illæ vitandæ.
 Oboriuntur sæpiissime circa amores, com-
 potationes, præsidentiam, & verba con-
 tumeliosa. Et caveat inprimis quivis à
 consortio hominum iracundorum, & qui
 facile inimicitias suscipiunt; Illi enim
 eum

eum suis inmiscbunt contentionibus. Quando *Peregrinator* domum revertitur, nihilominus regiones, in quibus *peregrinatus* est, non relinquit prorsus pone se: Verum conservet, & colat amicitiam eorum, cum quibus familiaritatem contraxit, (iis dico qui sunt ex dignioribus,) per literas. Et *peregrinatio* sua potius manifestetur & appareat in sermonibus suis, quam in vestitu, aut gestu: etiam in sermonibus suis potius meditetur quid sobrie respondeat, quam ad narrationes facilis & pronus sit. Illud etiam in eo sit conspicuum, quod mores patrios cum moribus exteris non commutaverit: Sed potius quod consuetudines patrias, iis quæ peregre didicit, tanquam floribus, asperserit.

XIX.

DE IMPERIO.

Miser proculdubio est animi status, pauca habere quæ appetas, multa quæ metuas: Attamen hoc ipsum *Regibus* fere proprium est: Qui in supremo gradu collocati, non habent ad quod aspirant; Id quod animos eorum reddit languidiores: Atque econtra habent phantasmata plurima periculorum & umbrarum

rum volit.
reddit mi
nat & a
Regibus r
bile: Eter
abientia a
qui reliqu
reddit exp
que emana
mero desid
nugis anim
adificia ex
nem aliqu
dum; In
evchendan
mechanic
ercendam
tharæ, I
Commod
gationi. I
Axioma
num, mag
diendo m
in rebus g
ges, qui
rus & pro
fœlices fu
perpetuos
fortunam
trogradan

tum volitantium; Id quod animos eorum reddit minus serenos. Hinc etiam emanat & alter ille effectus, quem *Scriptura Regibus* tribuit; *ut cor Regis sit inscrutabile*: Etenim suspicionum multitudo, & absentia affectus alicujus prædominantis qui reliquis imperet, cujusvis animum reddit exploratu difficilem. Hinc quoque emanat & illud; Quod *Reges* sæpenumero desideria sibi ipsis creent, atque ad nugas animum adjiciant: Interdum ad ædificia extruenda; Interdum ad *Ordinem* aliquem aut *Collegium* instituendum; Interdum ad *personam* aliquam evehendam; Interdum ad artem aliquam mechanicam aut manus excellentiam exercendam; ut *Nero* studuit pulsandæ citharæ, *Domitianus* sagittis collimandis, *Commodus* gladiatoriae, *Caracalla* aurigationi. Hoc illis incredibile videtur, qui Axioma illud norunt; *Animum humanum, magis exhilarari & refici, progrediendo in rebus parvis, quam consistendo in rebus grandibus*. Videre etiam est *Reges*, qui sub *Imperii* sui initiis, in victoriis & provinciis subjugandis, maxime sælices fuerunt; Cum vix possibile sit ut perpetuos progressus faciant, verum ut fortunam suam aliquando adversam & retrogradam experiantur; sub fine superstitiosos

stitiosos & melancholicos evasisse : Vti contigit *Alexandro Magno*, *Diocletiano*, ac nostra ætate *Carolo Quinto*; & aliis. Qui enim progredi semper consuevit, & in obicem tandē impingitur, sui ipsius favore excidit, neque amplius res est quæ fuit.

Dicamus nunc de vera *Imperii Temperatura*; Quam servare, res ardua est, & rara. Etenim tam *Temperies*, quam *Intemperies*, ex contrariis consistunt. Verum alia res est, contraria miscere, alia alternare. Responsum *Apollonii*, egregia prudentia plenum est. Interrogabat eum *Vespasianus*; Quid *Neroni* ruina fuisset? Respondit; *Nero Citharam perire pulsare & accomodare noverat; At in imperando chordas interdum nimium distendebat, interdum eas nimium relaxabat.* Atque certissimum est; Nihil auctoritatem æque destruere, ac inæqualem, & quasi subsultoriam, atque intempestivam *Potentia* alternationem, nunc rigidius intensæ, nunc laxius remissæ.

Veruntamen & hoc verum est, moderni temporis prudentiam, circa *Principum* negotia tractanda, in hoc potissimum versari, ut conquirantur magis & aptentur remedia & subterfugia malorum & periculorum, cum ingruerint; quam ut prudentia solida & constanti depellantur
& sum-

& summov
Verum ho
ne cum
tem homin
barum mat
Nemo siqu
parituram
nes metiri,
pum negoti
multæ diffi
sapenum
Principum
Etenim Pr
ut contrad
recte Tacit
voluntates
ria. At P
credere,
assequi;
Regibus
tionibus vi
cum Liber
cum Procer
cunda Clau
toribus suis
zibus suis.
pendent po
Quod a
potest Re
propter o

& summoveantur, antequam impendeant. Verum hoc nihil aliud est, quam in agone cum Fortuna experiri. Caveant autem homines, ne obdormiscant circa turbarum materias primas, & inchoamenta. Nemo siquidem scintillam, incendium parituram, prohibere potest; nec regiones metiri, unde eruptura sit. In *Principum* negotiis interveniunt proculdubio multæ difficultates & impedimenta; At sæpenumero maxima impedimenta sunt, *Principum* ipsorum affectus & mores. Etenim *Principibus* frequenter accidit, ut contradictoria plane appetant; sicut teste *Tacitus*; sunt plerumque *Regum* voluntates vehementes, & inter se contraria. At *Potentia* nimix solœcismus est, credere, se posse finem rei pro arbitrio assequi; neque tamen media procurare.

Regibus intercedit negotium cum nationibus vicinis, cum *Vxoribus* propriis, cum *Liberis* suis, cum *Prelatis* & *Clero*, cum *Proceribus* Regni, cum *Nobilibus* secundæ *Classis* sive *Generosis*, cum *Mercatoribus* suis, cum *Plebe* Regni, cum *Militibus* suis. Atque à singulis horum impendent pericula, nisi adhibeatur cura.

Quod ad *Vicinos* attinet, præscribi non potest Regula aliqua certæ Cautionis, propter occasionum varietatem; unica
excepta;

excepta; quæ semper tenet. Ea est, ut *Principes* huic rei perpetuo invigilent, ne quis ex *vicinis* in tantum excrescat; (vel novis territorii augmentis, vel commercium ad se trahendo, vel propius accedendo, & similibus;) quo majorem nanciscatur lædendi potestatem, quam antea habuerat. Sane, durante Triumviratu illo *Regum*; (*Henrico Octavo Anglo, Francisco Primo Gallo, & Carolo Quinto Hispano*;) ea viguit inter ipsos diligentia, ut nemo trium vel palmam terræ acquirere potuisset, quin reliqui duo statim rem ad æquilibrium deducerent; neque pacem scœnore redimere sustinerent. Idemque præstabat Fœdus illud, (cui *Guicciardinus* securitatem *Italia* attribuit,) ictum inter *Ferdinandum Regem Neapolitanum*; *Lorenzium de Medicis, & Ludovicum Sforzam, Principes*; alterum *Florentiæ*, alterum *Mediolani*. Neque recipienda est Opinio, quorundam ex *Scholasticis*; Bellum jussu suscipi non posse nisi ob injuriam, aut provocationem præcedentem. Siquidem justus metus imminentis periculi, etsi violentia aliqua non præcesserit, proculdubio belli causa est competens & legitima.

Quantum ad *Vxores*; Extant exempla ejus generis crudelia & atrocia. *Livia*,

D
via, infan
xolana, in
tulit Mari
Atque alia
Mari sui
cundi Reg
bat præcip
deturbatio
culi maxim
beros ex pr
in adulterio
Quantu
orta: Tragi
raliter, iul
in Filios sue
stapha (qu
des, staph
successio
num diem
sanguinis
dus putab
iam Crispi
sta per Pat
gnum, sim
Siquidem,
stani, Fil
runt; Et
superstes
sed non n
arma cepit

via, infamis ob veneficium *Augusti. Roxolana*, uxor *Solymanni*, perniciem intulit *Mustapha* celeberrimo illi *Principi*; Atque alias successionem, & Domum, *Mariti* sui, perturbavit. *Edvardi Secundi Regis Angliæ* uxor, operam præbuit præcipuam, in *Mariti* sui de Regno deturbatione, & nece. Hoc genus periculi maxime timendum, cum *Regina* Liberos ex priore *Marito* susceperunt, aut in adulterio degunt.

Quantum ad *Liberos*; Ab iis etiam ortæ Tragædiæ plurimæ. Atque generaliter, suspiciones arreptæ à *Patribus*, in *Filios* suos, infaustæ extiterunt. *Mustapha* (quem antea nominavimus) cædes, *stirps Solymanni* adeo fatalis fuit, ut successio *Sultanorum*, usque in hodiernum diem, pro suspecto habeatur, velut sanguinis eimentiti, quia *Selymus* secundus putabatur supposititius. Cædes etiam *Crispi*, *Principis* summæ spei, inflicta per Patrem suum *Constantinum Magnum*, similiter ejus Familæ fatalis fuit; Siquidem, tam *Constantinus*, quam *Constantius*, Filii ejus, violenta morte perierunt; Et *Constantius*, qui ex Filiis ejus superstes fuit, decessit sane ex morbo, sed non nisi cum *Iulianus* contra eum arma cepisset. Cædes similiter *Demetrii*,
Philippi

Philippi Secundi Macedonis Filii, vertit se in *Patrem*, qui mortuus est ex marore & pœnitentia. Complura sunt ejusmodi exempla: Verum pauca, aut nulla, ubi *Patres* aliquid boni ex ejusmodi diffidentis perceperunt; præterquam cum *Filii* bellum aperte *Patribus* intulerunt; ut fecit *Selymus Primus* adversus *Bajazetem Patrem* suum; & tres *Filii Henrici Secundi, Regis Anglia*.

Quantum ad *Praelatos*; Ab illis etiam, si potentes fuerint & superbi, periculum ingruit. Ut contigit temporibus *Anselmi*, & *Thomæ Beckettii*, *Archi-Episcoporum Cantuaria*; Quorum Baculi Pastorales cum *Regis* gladio concertarunt; licet res illis fuerit cum *Regibus* animosis & fastuosis, *Gulielmo Rufo*, *Henrico Primo*, & *Henrico Secundo*. At periculum hujusmodi, à *Praelatis*, non est magnopere pertimescendum, nisi ubi *Clerus* ab Auctoritate & Jurisdictione Principatus externi pendet; aut etiam ubi *Ecclesiastici* eliguntur à populo; non autem à *Rege*, vel *Patronis Ecclesiarum*.

Quantum ad *Proceres*; Sunt illi certe cohibendi, & tanquam in justa distantia à *Solio Regali* continendi; Verum depressio ipsorum, poterit *Regem* fortasse ipsum magis absolutum reddere, sed interim minus

minus tutius
quæ cupit
Historia
Nobiles lu
factum, u
& turbis pl
in fide & o
attamen m
in negotiis
lus sustiner

Quatenus
Parum peri
sint corpus
dem nonnu
multum no
tanquam q
rioris opti
excresecat
bernacula
pulares op

Quod ad
Vena Porta
quidem Re
robustos,
corporis m
immodica
enim quod
deperdit;
Quantu
creatur per

minus tutum, & minus efficacem ad ea quæ cupit perficienda. Hoc notavi in *Historia mea Regni Henrici Septimi*, qui *Nobiles* suos perpetuo deprimebat: Vnde factum, ut tempora ejus difficultatibus & turbis plena essent. *Nobiles* enim, etsi in fide & officio versus eum manserint, attamen minime cum eo cooperabantur in negotiis suis; ita ut ipse fere omnia solus sustineret.

Quatenus ad *Nobiles secunda Classis*; Parum periculi ab illis manare potest, cum sint corpus dispersum. Poterunt illi quidem nonnunquam grandia loqui, sed non multum nocere. Quinimo fovendi sunt, tanquam qui potentiam *Nobilitatis superioris* optime temperent, ne immodice excrescat: Atque rursus, cum Populi gubernacula immediate tractent, motus populares optime compescunt.

Quod ad *Mercatores*; Sunt illi instar *Vene Portæ*: Qui nisi floruerint, potest quidem Regnum aliquod artus habere robustos, sed venas vacuas, & habitum corporis macrum. Vectigalia & portoria immodica raro *Regis* reditus adaugent. Et enim quod in partibus lucretur, in summa deperdit; commercii Quanto deminuto.

Quantum ad *Plebem*; Ab iis raro creatur periculum, nisi habeant Ductores potentes

potentes & populares; Aut si introducas mutationem in Religione; Vel in Consuetudinibus antiquis; Vel in gravaminibus Tributorum; Vel in aliis quæ victum eorum decurtant.

Quantum denique ad *Milites*; Periculosissima res est, si in corpus unum cogantur, vel exercitus, vel præsidiorum; & donativis insuescant. Cujus clarissima cernimus exempla, in *Ianizariis* & *Prætorianis*. Verum *militum* conscriptio, & ad arma tractanda instructio, & in locis diversis, & sub diversis ducibus, & sine donativis; res sunt utiles, & salubres, & sine periculo.

Principes corporibus cælestibus similes: quæ tempora felicia, aut infelicia, in fluxu suo producant; quæque veneratione multa gaudent, requie nulla. Omnia circa *Reges* præcepta, duobus illis monitis clauduntur; *Memento quod es homo*; Et; *Memento quod es Deus*, seu *Vice-Dei*: Quorum alterum pertinet ad Potestatem eorum coercendam, alterum ad Voluntatem regendam.

XX.

DE CONSILIO.

Summa quæ intercedit inter homines fides, est illa *Consilium* impertiendi. Etenim

Etenim i
tes tant
Terras,
& alia Ne
quos nobi
ma manda
tes *Consili*
integritate
tur: *Primi*
modo in
accipiant,
utantur. C
vacat; sed
benedicti
tur. *Salom*
le: *In co*
proculdub
agitatione
rationum
fluxibus fo
evadent,
modo tere
vacillatione
Salomonis
admodum
sum vidit. E
primo lace
pravo. Cum
ut nobis fin
per quas co

Etenim in alio quovis fidei genere, partes tantum vitæ aliis commendamus; Terras, Bona, Liberos, Existimationem, & alia Negotia particularia; Verum iis quos nobis *Consiliarios* adhibemus, omnia mandamus. Quanto magis, qui partes *Consiliariorum* præstant, ad omnem integritatem & sinceritatem astringuntur: *Principes* vel prudentissimi, nullo modo in diminutionem Auctoritatis accipiant, si *consilio* virorum selectorum utantur. Quin & *Deus* ipse *consilio* non vacat; sed inter nomina magna *Filii* sui benedicti ponit, ut *Consiliarius* vocetur. *Salomonis* certe pronuntiatio tale: *In consilio stabilitas*. Res humanæ proculdubio, aut primam, aut secundam agitationem subibunt: Si minus *Consultationum* argumentis jactentur, certe fluxibus fortunæ jactabuntur; plenæque evadent, inconstantia, & mutationum, modo texendæ, modo retexendæ, instar vacillationum hominis ebrii. Sane *Filius Salomonis* vim *consilii* expertus est, quemadmodum *Pater* ejus necessitatem & usum vidit. Etenim regnum *Deo* dilectum, primo laceratum & fractum est, *consilio* pravo. Cui quidem *consilio* inustæ sunt, ut nobis sint documento, Notæ illæ duæ, per quas *consilia* prava in perpetuum,

E digno-

dignoscantur; Vna, quod fuerit *consilium* juvenile quoad personas; Altera, quod fuerit violentum quoad subiectum.

Sapientia Veterum in *Parabola* adumbravit, tam unionem & insolubilem conjunctionem *Consilii* cum *Regibus*; quam prudentem & politicum usum ejusdem per *Reges* adhibendum. Alterum in eo, quod *Iovem* narrant, *Metim*, (quæ vox *Consilium* significat,) in Vxorem duxisse; in quo innuunt, *Consilium* Imperio sponsæ loco esse. Alterum in eo, quod sequitur: Quod hujusmodi Commentum est. Tradunt, postquam *Metis* nupta fuisset *Iovi*, eam gravidam ex illo factam: *Iovem* autem non sustinuisse donec pareret, sed eam devorasse; Vnde ipsum quoque gravidum factum; & *Palladem* armatam ex capite suo edidisse. Quæ Fabula portentosa Arcanum Imperii involvit: Hoc nimirum; Ad quem modum *Reges*, erga *Consilium suum sanctius*, se gerere debeant: Primum, ut res deliberandas illis committant; Quod est veluti prima Conceptio: Secundo; cum elaboratæ & efformatæ fuerint, veluti in utero *Consilii* sui; atque maturuerint, & partui vicinæ sint; tum demum non permittant amplius *Consilio* suo ut Decretum perficiant, ac si res ex eorum auctoritate penderet; sed negotium ad se

retra-

retrahant
Decreta
quoniam
eunt, al
septis er
ritate sua
ultimatio
& auctori
Dicam
& de ipso
se produci
bendo, si
negotia n
quod der
Principes
Tertio,
infidelib
modum
sius. Ad
quorund
Gastros, t
introduxi
vocantur
bo deteri
Quant
rum; N
cum omni
sed tam p
lectu, ex
est Princi

retrahant , & palam omnibus faciant ,
Decreta & ordinationes ultimas (quæ ,
quoniam cum prudentia & potestate ex-
eunt , assimilantur *Palladi armata*) à
se ipsis emanare ; neque solum ab Aucto-
ritate sua , verum etiam (quo magis ex-
istimationem suam evehant) ab ingenio
& auctoritate propria provenire .

Dicamus jam de *Incommodis Consilii* ,
& de ipsorum *Remediis*. *Incommoda* , quæ
se produnt , in *Consilio* utendo , & adhi-
bendo , sunt tria . Primo , quod hæc res
negotia minus reddat secreta . Secundo ,
quod derogare videatur de auctoritate
Principum , ac si minus ex se penderent .
Tertio , quod subsit periculum à *Consiliis*
infidelibus , quæ tendant potius in com-
modum *Consulentis* , quam *Principis* ip-
sius . Ad quæ mala evitanda , doctrina
quorundam ex *Italîs* , & practica apud
Gallos , temporibus quorundam *Regum* ,
introduxit *Consilia interiora* , quæ vulgo
vocantur *Cabinetti* : remedium sane mor-
bo deterius .

Quantum ad occultationem *Consilio-
rum* ; Non tenentur *Principes* , omnia
cum omnibus *Consiliariis* communicare ;
sed tam personas , quam negotia , cum de-
lectu , excerpere possunt . Neque necesse
est *Principi* , qui deliberat quid sit agen-

dum, simul detegere quid in animo habeat statuere. Verum caveant *Principes*, ne propalationis negotiorum suorum ipsi in causa sint. Quatenus vero ad *Consilia*, quos diximus *Cabinetos*, in illos diverbium illud competit; *Plenus rimarum sum*. Futilis quispiam, qui gloriæ sibi duxerit, arcana nosse & retegere; plus nocebit, quam complures, qui bene norunt, officii sui esse, eadem reticere. Verum est, intervenire negotia quædam, ejus generis, quæ occultationem summam requirunt; Qualis non facile ultra notitiam unius aut duorum, præter ipsum *Regem*, excedet: Neque improspere cedere solent istiusmodi *Consilia*: Nam præterquam quod secreta sint, procedunt plerunque constanter, & uno quali spiritu reguntur, absque contentione. Sed tum deinum hoc recte cedit, si *Rex* prudens sit, & proprio Marte validus; & simul *Consiliarii* illi sint sagaces; & ante omnia Finibus, quos sibi proponit *Rex*, fidi. Id quod contigit *Henrico Septimo Angliæ Regi*; qui arcana sua majoris momenti, duobus tantummodo *Consiliariis* imperiebatur, *Mortono*, & *Foxo*.

Quantum ad *Auctoritatem* minuendam; *Fabula* remedium monstrat. Imo Majestas *Regum* exaltatur potius quam depri-

deprimi
sedent
Principes
per *Consilium*
gerit Po
Consiliarius;
diversos
duntur, &
Quan
dum; Co
dando, si
ni; mini
lam, No
intelligi e
nime de
quidem v
veraces
ciscant
nialia
ter se un
excubias
der factio
mantia, c
devenia
num fuer
siliarios s
illi, ut Pr
Principes
Contra
nimos est

deprimatur, cum in Cathedra *Consilii* sedeant. Neque unquam invenire est *Principem*, auctoritate sua imminutum, per *Consilium* suum; Nisi forte ubi obtigerit Potentia nimia in uno aliquo *Consiliario*; aut nimis arcta combinatio inter diversos: Quæ duo mala cito deprehenduntur, & sanantur.

Quantum ad postremum *Incommo- dum*; *Consiliarios* nimirum, in *Consilio* dando, suæ rei prospecturos, non Domini; minime dubium est, *Scripturam* illam, *Non inveniet fidem super terram*, intelligi debere de natura temporum, minime de personis singulis. Reperiuntur quidem viri, fideles, sinceri, candidi & veraces; minime vafri aut involuti. Asciscant sibi *Principes*, ante omnia, ingenia talia. Præterea *Consiliarii* raro ita inter se uniuntur, quin alius super alium excubias agat; adeo ut, si quis *Consilia* det factiosa, aut ad privatos Fines collimantia, celeriter hoc ad aures *Principis* deveniat. Remedium autem præstantissimum fuerit, si *Reges* dent operam ut *Consiliarios* suos pernoscant; quemadmodum illi, ut *Principem*.

Principis est Virtus maxima nosse suos.

Contra vero *Consiliarios* non decet nimios esse rimatores in personam *Prin-*

cipis sui. Vera enim *Consilarii* Constitutio hæc; Ut peritior sit in negotiis *Principis*, quam in moribus ejus. Sic enim verisimile fiet, eum *Consilium* potius recta directurum, quam se *Principi* accommodaturum quo complaceat. *Principibus* etiam hoc magno ului esse possit; Si opinioniones & vota *Consiliorum* suorum, & divisim, & conjunctim, recipiant. Etenim opinio, in secreto prolata, liberior multo est; sed illa, quæ coram aliis, gravior. Nam in privato quisque propriis affectibus plus inservit; in consortio aliorum affectibus magis obnoxius est: Itaque neutrum omittendum; atque ab inferioribus, in privato potius ut libertati consulatur; à grandioribus, in consortio potius ut modestius sententiam ferant. Nil prodest, si *Principes* de rebus deliberent, nisi diligenter quoque deliberent de personis: Etenim res omnes, tanquam imagines mortuæ; vita autem actionis in delectu personarum potissimum consistit. Neque sufficit, de personis deliberare, secundum genera, veluti in idea quadam, aut descriptione Mathematica; qualis videlicet Character & conditio personæ esse debeat; Etenim errores maximi interveniunt, & judicii libra maxime versatur in delectu individuorum. Illud quoque

que men
liam m
cum C
nem lap
lior mul
auctorun
rum trac
Consil
nihil aliud
Colloqui
monibus
mentis
præcipit
Actum C
si in maj
die delib
staretur
præstet
Delegat
tus regi
cessit.
aliquos
tibus te
commo
conven
re. In d
ad Conf
præstat
neutræ
tatem q

que memoria tenendum; *Optimi Consiliarii mortui Libri* veritati non parcent, cum *Consiliarii vivi* forte in adulationem lapsuri sint. Utile itaque fuerit, *Libros* multum revolvere; præsertim eorum auctorum, qui & ipsi gubernacula rerum tractarunt.

Consilia, hac ætate, in locis plurimis, nihil aliud fere sunt, quam Congressus, & Colloquia familiaria; ubi res potius sermonibus jactentur, quam debitis argumentis trutinentur. Atque plerumque præcipitanter nimis, ad Decretum vel Actum *Consilii*, properatur. Satiùs esset, si in majoris momenti negotiis, res uno die deliberanda proponeretur, altero tractaretur; *In nocte Consilium*. Id certe præstitum est in *Tractatu Unionis*, inter *Delegatos Angliæ & Scotiæ*; Qui conventus regulariter, & optimo ordine, processit. Ad petitiones autem privadas, dies aliquos præfigi probo: Nam & supplicantibus tempora certa indicant, quibus commodius se applicent; & sollemniores conventus exonerant, ut possint *Hoc agere*. In delectu deputatorum, qui negotia ad *Consilium* informandum præparent, præstat eos eligere, qui æqui sint, & in neutram partem propendeant, quam æquitatem quandam creare, introducendo ali-

quos, qui utrique parti sedulo faveant. Probo etiam *Delegationes*, non tantum temporaneas, aut è re nata; sed etiam continuatas, & perpetuas. Exempli gratia; Quæ curent separatim, *Commercium*; *Ærarium*; *Bellum*; *Gratias*; *Gravamina*; *Provincias particulares*. Sane, ubi in usu sunt *Consilia* subordinata diversa, atque unicum tantum superius *Consilium*, (ut fit in *Hispania*), nihil aliud fere sunt ejusmodi *Consilia*, quam *Deputationes* (quales diximus) perpetuæ, nisi quod majore auctoritate polleant. Si casus postulet, ut informetur *Consilium* ab hominibus alicujus muneris aut professionis particularis, (veluti *Jurisperitis*, *Nauticis*, *Excusoribus* *Nunimorum*, *Mercatoribus*, *Artificibus*, & similibus;) audiantur illi primo coram *Delegatis*; & postea, prout occasio postulat, coram *Consilio*. Neque permittantur venire catervatim, aut more *Tribunitio* se gerere; Hoc enim foret, clamoribus *Consilium* fatigare, non informationem, ut debet, exhibere. *Mensa oblonga*, & rursus *quadrata*, sive *sedes ad parietes* *Camerae Consilii*, videri possunt *Formalia* tantum; sed sunt profecto *Realia*: Nam ad *Mensam oblongam*, pauci, qui prioribus locis sedent, res quasi soli transigunt; verum in

in aliis,
Conspici-
cum p
sententi
claret:
nucum ej
liberi, Ca

Fortu-
est;
poteris)
quando
quæ pri-
partes a
men pr
trito ha
obvertit
fronte
vel sale
accipien
cilius
maior
pestis
que eli
ricula
ricula fe
Quam

in aliis, quas diximus, figuris, major usus *Consultariorum* qui intemius sedent. *Rex*, cum prælidet ipse in *Consilio*, caveat, ne sententiam suam, citius quam par est, declaret: Hoc si fecerit, *Consilarii* se ad nutum ejus applicabunt; & loco *Consilii* liberi, Canticum ei occinent; *Placebo*.

· XXI.

DE MORA.

Fortuna foro rerum vernalium similis est; ubi sæpe (si paululum expectare poteris) minuetur pretium. Rursus, aliquando *Sibylla licitationibus* assimilatur; quæ primo plenas offert merces, mox partes aliquas consumens, integrum tamen pretium postulat. Nam *Occasio* (ut in trito habetur Carmine,) *occipitum nobis obvertit calvum*, postquam capillorum in fronte copiam fecit non arripientibus: vel saltem utris ansam præbet primo accipiendam; dein ventrem, qui difficilius comprehenditur. Nusquam certe maior apparet sapientia quam in tempestivis negotiorum auspiciis, principiiisque eligendis: Non jam levia sunt pericula, si levia videantur; & plura pericula fefellerunt, quam vim intulerunt. Quinimo, satius est, quibusdam periculis,

quasi media via occurrere, quam eorum motus, & appropinquationem, perpetuo inquirere, & observare. *Qui enim nimium invigilat, interdum dormitat.* E-contra-rio, umbrarum longitudine decipi, (ut quidam olim, quando *Luna* Horizonti proxima, hostium terga irradiabat,) atque ita ante tempus tela emittere; aut pericula, pramature obviando, accerferre, alterum est extremum. Nam *Opportunitatis maturitas, vel immaturitas*, est (ut antea diximus) ad amissum examinanda. Ac, ut plurimum, expedit, omnium magnorum negotiorum principia *Argo* cum centum oculis suis, exitus vero *Briareo* cum centum manibus suis, committere: primum scilicet invigilare, postea accelerare. Etenim *Orci Galea*, quæ Politicum vere reddit invisibilem, est, *Consiliorum occultatio, & Expeditionum celeritas*. Cum enim ad executionem ventum sit, nulla *occultatio celeritati* est æquiparanda; more globuli è Tormento emissi, qui tam velociter pertransit, ut ipsam oculorum aciem antevertat.

XXII.

DE ASTVTIA.

PER *Astutiam* intelligimus, sinistram quandam & obliquam Prudentiam.
Et

Et pro
Astinu
tenue
ad men
artific
men pe
nonnull
ctionib
vero inf
est, per
alia ver
haud pa
& temp
partis R
Quæ el
qui m
bris ex
les m
bent,
re usu
sæpe c
mines
adeo ut
piente
tos, &
non te
homin
propol
rum c
Int

Et pro certo est, multum interesse, inter *Astutum*, & *Prudentem*; non solum, quatenus ad probitatem, sed etiam quatenus ad mentis vires. Sunt qui chartas pictas artificio quodam miscere sciunt, qui tamen periti lusores non sunt; Sunt itidem nonnulli, qui in Competitionibus, & Factionibus regendis, multum valent, alias vero infirmi iudicii sunt. Rursus, alia res est, personarum natura & mores callere, alia vero, negotia pernosse: Sunt enim haud pauci, qui in personarum aditibus, & temporibus, versuti sunt, neque tamen partis Realis, negotiorum, sunt capaces: Quæ est constitutio ipsissima hominum; qui in personis dignoscendis, non in libris evolvendis, operam collocarunt. Tales magis in Pragmaticis adhiberi debent, quam in Consiliis; Et non aliter ferre usum sui præbent, quam in viis, quas sæpe contriverunt. Converte eos ad homines novos, & artibus suis excidunt: adeo ut vetus illa Regula, stultum à sapiente dignoscendi, (*Mitte ambos ad ignotos, & videbis*,) de huiusmodi hominibus non teneat. Quoniam autem *Astuti* isti homines, similes sunt pusillarum mercium propolis, non abs re fuerit, officinas ipsorum excutere.

Inter *Astutias* numerari potest, ut quis

quis *vultum* ejus, cum quo colloquitur, limatius observet: quod etiam *Iesuitæ* præcipiunt. Sunt enim complures, iique ex prudentioribus, qui corda habent obscura, vultus autem pellucidos. Verum, decet hoc fieri, cum modesta oculorum per vices demissione, quemadmodum & faciunt *Iesuitæ*.

Altera existit *Astutia*, ut, cum aliquid propere & facile obtinere & expedire cupias, personam, cum qua agis, de alio quopiam negotio sermonem inferendo detineas & præoccupes; ne nimium ad Objectiones & scrupulos evigilet. Equidem noveram *Consiliarium* quendam, & *Secretarium*, qui nunquam ad *Elizabetham Reginam Angliæ*, ad Diplomata manu *Reginæ* signanda, accessit, quin a principio illam in aliquos de rebus Status gravioribus sermones perduceret, ut hisce intenta ad Diplomata minus animum adjiiceret.

Idem valet *subita prebensionis* ratio, si quis rem proponat, quando persona, cum qua agitur, ad alia festinat, neque moram pati potest rem accuratius considerandi.

Si cui in animo est, negotium aliquod destruere, quod alius fortasse quispiam dextre & cum effectū propositurus fuisset, ipse se erga negotium *hanc affectum*
simu-

simul
modo,
Al
se ipi
majore
cum col
dum.

Quon
Quæstio
oblatum
nem info
ocasio d
sibi velit
fecit; Ne
ram in co

In reb
est, in
cui alte
sint por
cem in
tuto in
sermone

fecit. Na
Matrimo

In reb
non inut
si quis ta
citur, an

Novem
scriberet

semulet, atque ipse rem proponat, sed eo modo, ut successum ejus disturber.

Abruptio sermonis in medio, quati quis se ipsum deprehenderet, & contineret, majorem generat appetitum, in eo quocum colloqueris, ad ulterius inquirendum.

Quoniam autem imprimit fortius quod Quaestione erutum est, quam quod sponte oblatum, possis ad inescandam Quaestionem insolitum induere vultum: ex quo occasio detur alteri interrogandi, Quid sibi velit ista oris mutatio? Vt *Nehemias* fecit; *Neque ante illud tempus tristis fueram in conspectu Regis.*

In rebus ambiguis, & ingratis, bonum est, initia, de iis Sermonem inferendi, aliqui alteri deputare, cujus verba minoris sint ponderis, & majoris auctoritatis vocem in subsidiis reservare, veluti casu fortuito interrogetur ille superveniens, de eo sermone, qui ab altero injectus est. Quod fecit *Narcissus*, cum indicaret *Claudio* Matrimonium *Missallina* & *Silii*.

In rebus, quas a se amoliri quis cupiat, non inutile est, vulgi nomen mutuari: Ac si quis tali formula utatur; *Hoc vulgo dicitur*, aut, *Increbuit Sermo.*

Noveram quendam, qui cum Literas scriberet, id, quod maximi erat memento, Post-

ti, Post-scripto semper includebat, ut rem fere prætermiffam.

Noveram & alium, qui cum ad Colloquium cum alio veniret, id quod maxime ei in sermone curæ erat, præterire solitus erat, & discedere, & rursus redire, & tum demum ejus rei mentionem facere, ac si illa fere è memoria excidisset.

Alii se subito deprehendi procurant, tali tempore, quo verisimile est, partem, cui insidiantur, superventuram; ac simul se chartam aliquam in manu habentes, aut aliquid præter consuetudinem agentes, inveniri volunt; ut interrogentur de iis rebus, quas revera ipsi eloqui cupiunt.

Asturia species satis vafra est, ea verba proprio nomine prolata, sibi excidere pati, quæ alium arripere, & iis uti, quis expetit, ut inde alterum irretiat, & subruat. Noveram duos, pro officio *Secretarii*, tempore *Reginæ Elizabethæ*, competitores; qui tamen se invicem amice tractabant; quique de negotio ipso competitionis suæ sapius conferebant. Atque alter ipsorum dicebat; *Fieri Secretarium in declinatione Monarchiæ*; rem esse haud parvi periculi; seque illud genus honoris minime ambire; Alter statim verba illa, callide prolata, bona fide arripuit; & cum amicis suis nonnullis libere sermones conseruit,

seruit, dicens, se in *declinatione Monarchia muneris Secretarii* ambitiosum esse non debere. Prior ille occasione usus est, eaque verba ut ad *Reginae* aures pervenirent, tanquam scilicet ab altero prolata, curavit: Quæ indignata circa illa verba, in *Declinatione Monarchia*, cum ipsa se vigentem reputaret, posterioris illius competitionem nunquam postea admisit.

Est *Astutia* quoddam genus, quod *Anglico* proverbio, *Felem in ahenò vertere*, satis absurde dicitur; cum ea verba, quæ quis apud alium profert, imputat Colloquenti, tanquam ab ipso prolata. Et, ut verum dicamus, cum talia aliqua verba inter duos agitata fuerint, difficile est probare & verificare, ab utro primum in-ceperint.

Est *artificium* in usu, ut quis in alios spicula quædam oblique torqueat, justificando se ipsum per negativas: utpote dicendo; *Hoc ego non facio*; ut *Tigillinus* fecit, *Burrhum* sugillando; *Se non diversas spes, sed incolumitatem Imperatoris, simpliciter spectare.*

Nonnulli in promptu habent tot *Narrationes & Historiolas*, ut nihil sit quod insinuare cupiunt, quin id *Historiola* aliqua involvere possint; Vnde, & se magis in tuto continent, quasi nihil diserte affirmantes,

mantēs, & rem ipsam maiore cum voluntate spargi efficiunt.

Bonum est *Astutia* genus, ut quis responsum, quod obtinere cupit, conceptis verbis proponat. Etenim alteram partem minus hærere facit.

Mirum est cernere, quamdiu nonnulli occasionem captent, dicendi illud, quod proferre cupiunt, & quanto circuitu uti sustineant; & quot alia attingere, ut quo volunt perveniant. Res certe hæc, magnæ patientiæ, sed multi usus.

Improvisa, & audax Quæstio, aliquando hominem deprehendit, & detegit. Simile quiddam evenit cuidam, qui nomen mutaverat, & in *Templo Divi Pauli* obambulans, fuit ab alio, per nomen suum verum, a tergo compellatus; ad quod statim retrospexit. Verum merces hæc pusillæ, & *Astutia* minores, sunt infinitæ. Neque male factum esset, si quis earum conficeret uberiores Catalogum; Quoniam nihil rebus obest magis, quam quod *Astuti* recipiantur pro *Prudentibus*.

Illud pro certo habendum, nonnullos negotiorum periodos & pausas nosse, qui in ipsorum viscera & interiora penetrare nequeunt: ut reperiuntur ædes nonnullæ, quæ gradus noctæ sunt commodos, & anticameras, sed absque cubiculo aliquo pul-

pulchritudine
clutioni
quoddam
examina
do sufficere
re existimant
veit in
tus quan
qui magis
struunt, q
Salomon
suos; Stru

DE P

Form
in ho
fui nimi
ceant. Pa
rem Tui
Atque it
non tis
tuum, a
ignobile
piam, Con
strem nar
fixa Cen
sunt omni

pulchriore. Itaque tales videbis in Conclusionibus *Deliberationum* commodos quosdam exitus reperire. Ad rem vero examinandam, & disceptandam, nullo modo sufficere. Attamen, sæpenumero ex hac re existimationem quandam aucupantur; veluti ingenia, quæ ad decernendum potius quam disputandum, sunt aptiora. Sunt qui magis innituntur *dolis*, quos aliis struunt, quam *consiliis* solidis & sanis; Sed *Salomon* ait; *Prudens advertit ad gressus suos; Stultus divertit ad dolos.*

XXIII.

DE PRVDENTIA QVÆ
SIBI SAPIT.

F*ormica* animalculum *sibi sapiens*, sed in horto nocivum. Et sane fit, ut qui sui nimium amantes sint, Reipublicæ noceant. Partire itaque moderate, inter amorem Tui ipsius, & amorem Reipublicæ: Atque ita tibi sis proximus, ut in alios non sis injurius: præsertim, in *Regem* tuum, aut *Patriam*. Centrum plane ignobile est actionum hominis cuiuspiam, *Commodum proprium* Recte terrestrem naturam sapit. Terra enim suo stat fixa Centro; ubi quæ affinia Cœlestibus sunt omnia, moventur super Centrū alterius;

114 DE PRUDENT. QUAE SIBI SAPIT.
rius, cui benefaciunt. *Ad se omnia referre*, tolerabilius est in *Viris Principibus*; Quia ipsi intra personam suam non consistunt; sed publico periculo, & fortuna, degunt. Verum in servo *Principis*, aut civis Reipub., res est perniciosissima. Etenim negotia publica universa, quae ab id genus homine expediuntur, ad fines proprios avertuntur; quos necesse est Eccentricos saepe esse, ad fines Domini, sive Status sui. Eligant itaque *Principes*, & Status, ministros & servos, qui hac nota non maculantur; nisi velint res suas accessorii tantum loco esse. Imo quod hunc Effectum reddit magis exitiosum, illud est; Quod amittitur plane rerum analogia. Satis enim iniquum esset, si *bonum* servi praeferratur *bono* Domini; Sed adhuc longe iniquius est, cum *exiguum bonum* servi, antefertur *magno bono Domini*. Veruntamen id saepius factum est, per *Officiarios* pravos; veluti *Thesaurarios, Legatos, Duces*, & alios servos aut ministros infideles & improbos: Qui globulo suo pondus addunt finium suorum minorum, quod eum in transversum inclinet utilitas Domini sui, in rebus gravioribus & magni momenti. Et plerumque commodum, quod ejusmodi servi ad se attrahunt, est pro modulo fortunae propriae; at detrimentum,

DE PRUDENT. QUAE SIBI SAPIT. II9
tum, quocum permutent commodum il-
lud, est pro modulo fortunæ Domini sui.
Siquidem *Philautorum* istiusmodi inge-
nium patitur, ut non morentur domum
proximi incendere, pro re nihilo mayo-
re quam ad *assanda ova sua*. Verunta-
men huiusmodi ministri, haud raro, apud
Viros potentes, gratia pollent; Quia illis
iucunda procurant, sibi utilia: Atque u-
triusvis rei causa fortunam Domini sui
prodent.

Prudentia quæ sibi uni sapit, in pluri-
mis ejus ramis res sane depravata. Assi-
milanda *sapientia soricum*, qui domum
aliquam pro certo deferent paulo ante
ruinam: *Sapientia vulpis*, quæ *taxonem*
è domo expellit, quam sibi defodit, non
illi: *Sapientia Crocodili*, qui lachrymas e-
mittit cum devorare cupit. Verum illud
inprimis observationem meretur; Quod
huiusmodi homines, qui (ut *Cicero* loqui-
tur de *Pompeio*) *sui sunt amantes sine ri-
vali*, sæpenumero infortunati sint: Cum-
que sibi, per totam vitam, sacrificaverint,
in exitu sacrificant inconstantiae fortunæ,
cujus alas sperabant se pulchra illa *sapien-
tia* sua præscidisse.

XXIV.

DE INNOVATIONIBVS.

Sicut partus recens editi informes sunt; sic videre est in *novis Institutis*; quæ sunt partus temporis. Veruntamen, ut qui in familiam suam honores primi introducunt, posteris suis plerunque dignitate prælucent; ita rerum exemplaria, & primordia, (quando feliciter jacta sunt,) imitationem ætatis sequentis, ut plurimum, superant. Malum enim, in natura humana, naturali motu fertur; qui processu iuualescit; At bonum, ut fieri amat in violentis motibus, in primo impetu fortissimum. Certe, omnis Medicina *Innovatio* est: Et qui *nova remedia* accipere nolit, *nova mala* expectet. *Novator* enim maximus omnium *Tempus* Quod si *Tempus*, decursu solo, res in peius ferat; *Prudentia* vero & *Industria* eas in melius restituere non contendat, quis tandem erit finis mali? Hoc concedi prorsus debet; Quod consuetudine firmatum est, etsi minus sit bonum, aptum esse tamen temporibus; Quæque uno quasi alveo fluxerunt, fœdere quodam conjuncta esse; ubi contra *nova veteribus* non usquequaque tam concinne cohæreant: Etsi enim

D
enim uti
inconf
vires;
quos ad
tia prole
mina, si T
desesse in
portuna &
bulenta si
ra superit
in præsen
igitur faci
bus suis,
Tempus er
cite, peder
pro certo
spem & e
adjicere.
crement
tias habet
to, is *Nov*
stulat. Ex
novis, in
non uti;
aut eviden
cavere, ut
tionem und
tationis R
etiam omni
se non dat

enim utilitate juvent; *novitate* tamen & inconformitate turbant. Sunt certe *Novitates*, tanquam advenæ aut peregrini, quos admiratione plus, minus benevolentia prosequimur. Recte quidem hæc omnia, si *Tempus* quiesceret; hoc tamen indefesse in orbem agitur. Inde fit, ut *importuna & morosa moris retentio*, res turbulenta sit, æque ac *Novitas*; & qui vetera superstitiose nimis reverentur, cedant in præsentis seculi ludibrium. Prudenter igitur facient homines, si, in *innovationibus* suis, à *Tempore* exemplum petant: *Tempus* enim *innovat* vel maxime, sed tacite, pedetentim, ac sine sensu. Illud enim pro certo habeas; Quod *novum* est, præter spem & expectationem accedere; & huic adicere aliquid, illi eripere: At cui incremento est *Novitas*, ille fortunæ gratias habet, & tempori; Cui vero nocumento, is *Novitatis* auctorem injuriarum postulat. Expedit præterea, *Experimentis novis*, in corporibus Politicis incedendis, non uti; nisi urgens incumbat necessitas, aut evidens se ostendat utilitas: & sedulo cavere, ut *Reformationis studium mutationem* inducat, non autem *studium mutationis Reformationem* prætexat. Quinetiam omnis *novitas*, quæ rejicere fortasse non datur, pro suspecta tamen haberi debet.

debet. Denique ex *Scriptura* monito; *Stemus super vias antiquas, atque circumspiciamus, qua sit via bona, & recta, & ambulemus in ea.*

XXV.

DE EXPEDIENDIS NEGOTIIS.

C*eleritas* nimia & affectata, negotia, Cut plurimum, perdit. Similis est illi rei, quam *Medici Pradigestionem*, sive præproperam *Digestionem*, vocant: quæ corpus implere solet humoribus crudis, & secretis feminibus morborum. Itaque *Negotiorum expeditionem* ne metiaris per tempora consulendi, sed per *negotii ipsius progressum*. Et quemadmodum in cursu minime in passus granditate, aut pedum elevatione altiore, *celeritas* consistit, sed in motu eorundem humiliore, & æquabili; Ita in *Negotiis*, mordicus rei inhærere, neque partem *negotii* nimiam pro una vice avide amplecti, *celeritatem* in conficiendo procurat. Curæ est nonnullis illud tantum, ut brevi tempore multum confecisse videantur; aut ut periodos aliquas *negotiorum* fallas confingant, quo acres in *negotiiis* existimentur. Verum aliud est, tempori parcere, *negotium* contrahendo, aliud intercidendo: *Negotia* autem

De E
tem in e
rum c
sum fer
vimus p
ore erat
deret; A
alvus.
Ex alt
pedicndr
pus liqui
mercium
gotum r
spartam
sunt: M
met mor
cunctam
Aure
mæ in
mandat
stres ab
fiso crel
ordine,
tur, sub
morian
turus fui
Sed inte
molestu
Reper
jactura fi
nis sape

tem in eum modum tracta, crebris nimium congressibus, plerumque sursum deorsum feruntur, magna inconstantia. Novimus *Virum* prudentem, cui semper in ore erat, cum *festinationem* nimiam videret; *Manete paulisper, ut expediamus celerius.*

Ex altera parte, vera *Celeritas*, in expediendis negotiis, res est pretiosa. Tempus siquidem *negotiorum*, sicuti pecunia mercium, est mensura. Emitur igitur *negotium* magno, ubi nimia est *protractio*. *Spartani*, & *Hispani*, tarditatis notati sunt: *Mi venga la muerte de Spagna: Veniet mors mea ab Hispania*: Tum, scio, cunctanter veniet.

Aurem illis præbe facilem, quibus primæ in informatione *negotii* partes demandatæ sunt: & potius viam illis monstres ab initio, quam postea in Orationis filo crebrius interrumpas. Qui enim in ordine, quem sibi præstituit, perturbatur, subsultabit, & prolixior fiet, dum memoriam suam recolliget; quam alias futurus fuisset, si sua methodo perrexisset. Sed interdum videre est, *Moderatorem* molestum esse magis, quam *Oratorem*.

Repetitiones plerumque cum temporis jactura fiunt: Attamen *Statum Questionis* sæpe repetere, lucrum est temporis vel
maxi-

120 DE EXPEDIENDIS NEGOTIIS.

maximum. Etenim complures sermones, prorsus abs re, in ipso partu, abigit. Orationes prolixæ & curiosæ, æque *expeditioni negotiorum* conveniunt, ac toga prælonga, terram verrens, cursui. Præfatiunculæ, Transitiones bellæ, & Excusationes, atque alia verba, quæ ad personam loquentis referuntur, *tempus* haud parum devastant; Et licet à modestia emanare videantur; sunt tamen revera gloriolæ captatrices. Sed cave, ne in rem ipsam, ab initio, descendas, cum in hominum voluntatibus impedimentum aliquod reperitur, aut obstructio; Etenim animorum præoccupatio sermonum semper postulat præfationes: instar fomentationis ante unguentum, quo unguentum mollius subintret.

Ante omnia, *Ordo, & Distributio, & Partium* apta *Extractio, celeritatis* tanquam vita est: ita tamen ut *Distributio* non sit nimium subtilis. Nam qui *partitione* non utetur, in *negotia* nunquam commode ingreditur; qui autem nimia utetur, vix emerget. *Tempora* prudenter deligere, *tempus* plurimum lucratur; Atque intempestiva propositio, nil aliud, quam ærem verberare, & tempore abuti. Tres sunt *negotiorum partes*: *Præparatio; Consultatio* sive *Examinatio; & Perfectio*:
Harum,

Harum (si *Expeditioni* consulere in animo est) media , sit Opus , multorum ; Prima autem , & ultima , paucorum. Pro-
cedendi in *negotiis* initium sumere ab iis
quæ scripto comprehensa sunt , plerun-
que *Expeditionem* promouet: Licet enim
contigerit , ea in totum rejici , nihilo-
minus *Negativa* illa plus valebit ad con-
silia educenda , quam *Indefinita* ; Quem-
admodum cinis magis generativus , quam
pulvis.

XXVI.

DE PRVDENTIA APPARENTE.

R Ecepta est opinio; *Gallos* prudentio-
res esse quam videntur, *Hispanos* au-
tem prudentiores videri quam sunt. Sed
urcunque se res habeat inter *Gentes*, cer-
tum est, hoc usu venire inter *Personas* sin-
gulares. Sicut enim loquitur *Apostolus*
de pietate; *Speciem pietatis habentes, sed*
virtutem ejus negantes; Ita certe inve-
niuntur nonnulli, qui nugantur solenni-
ter, cum prudentes minime sint, *magno*
conatu nugas. Res est profecto prudenti-
bus ridicula, & Satyra digna, affectatores
istos videre; in quot formas se vertant, &
quali utantur arte quasi prospectiva, qua
superficies appareat corpus, quod pro-
F fundi-

funditatem aut dimensionem solidi habeat. Alii tam secreti sunt, & in se declarando parci, ut merces suas, nisi sub obscura luce, ostendere nolint; & videri volunt, plus significare, quam loqui: Cumque tibi ipsis consciis sint, se de iis rebus loqui, quas non bene norunt; cupiunt nihilominus videri, se illa nosse, quæ non possunt tuto loqui. Alii vultu & gestu verbis suffragantur, & veluti per signa sapiunt: Vt Cicero ait de *Pisone*; *Respondes, altero ad frontem sublato, altero ad mentum depresso supercilio; crudelitatem tibi non placere.* Alii se valere putant, si grande quiddam loquantur, idque stylo peremptorio: Itaque nihil morantur, & pro admissis accipiunt, quæ probare non possunt. Sunt, qui, quicquid sub captum eorum non cadit, spernere, aut parvi pendere præ se ferunt, tanquam impertinens & curiosam; sicque incertitiam suam pro iudicio limato obtendunt. Alii distinctionem aliquam semper in promptu habent; & plerunque hominum ingenia subtilitate perstringendo, rem prætervehuntur. De quo genere loquitur *Aulus Gellius*; *Hominem delirum qui verborum minutis, rerum frangit pondera.* Ad quod exemplum, *Plato in Protagora*, per ironiam, introducit *Prodicum*; sermonem integrum

De
regun
à pr
istum
negat
mation
pulis &
pradice
nitur,
agendu
opéra:
negotia
mus; N
decocto
ficis se
quot ho
ti, utu
tuenda
prædi
possum
da nen
ad nego
bio fuer
rem, qu
diolum

D
Es
R dix

tegrum contextentem ex distinctionibus, à principio usque ad finem. Generaliter, istiusmodi homines, in Consultationibus, *negativa* libenter se applicant, & existimationem quandam aucupantur ex scrupulis & difficultatibus proponendis & prædicendis; Etenim cum id, quod proponitur, penitus rejicitur, nil ultra restat agendum; sin probatur, nova indiget opera: quod prudentiæ genus spurium negotia prorsus perdit. Ut verbo dicamus; Nec Mercator aliquis obærat, nec decoctor rei familiaris occultus, tot artificiiis se munit, ad divitias simulandas; quot homines isti, *vera prudentia* destituti, utuntur, ad *prudentia* suæ opinionem tuendam. Certe, homines hac *prudentia* præditi, opinionem vulgi facile aucupari possunt; sed ad negotia gravia tractanda nemo talium delectum faciat: Etenim, ad negotia promovenda, satius proculdubio fuerit, virum eligere paulo absurdior, quam huiusmodi Formalistam fastidiosum.

XXVII.

DE AMICITIA.

REs sane difficilis esset, etiam illi qui dixerit, plus veri ac falsi, idque com-

pendio, miscuisse, quam in illo scito; *Quicunque solitudine delectatur, aut fera, aut Deus est.* Negari enim non potest, quod insitum & latens odium, seu fastidium societatis, si in aliquo deprehendatur, sapiat nescio quid belluinum: Illud tamen è converso, quod aliquam *Divina natura* speciem præ se ferat, altissimum est; nisi hujusmodi vita solitaria minime ab amore ipsius solitudinis proveniat, sed à studio secedendi, ut altioribus Contemplationibus quis vacet: Id quod in nonnullis Ethnicorum reperitur, sed affectatum & fictum: ut in *Epimenide Cretense*, *Numa Romano*, *Empedocle Siculo*: & *Apolonio Tyanao*: sincerum tamen & verum in plurimis *Eremitarum* antiquorum, & in sanctis *Patribus Ecclesiæ*. Interca vero parum perspiciunt homines, quid hec sit quod *Solitudo* nominatur, & quibus finibus circumscribatur: Turba enim non est societas dicenda; & facies hominum nihilo plus sunt quam in porticibus picturæ; Colloquia vero absque dilectione *cymbalo* non præstant *tinnienti*. Hoc innuit id, quod Latino iactatum Proverbio; *Magna civitas, magna solitudo*. In magnis enim urbibus *Amici* & *Necessarii* remotius dispersuntur, adeo ut minus plerumque familiariter, & in consortio, vivatur, quam

quam in
ulterius
alierere.
nem, ubi
Mundus
etiam sen
cinque n
abhorret,
tius, quan
Maxim
men & en
condis, q
juscun-que
vimus, n
xine peri
& fastosa
to secus
anima.
ris, Cha
res Salpi
ad Cereb
Nulla aut
va ad obi
cum fidel
res, gaudi
ras, conti
primat, t
Cretis,
Res ef
cum repu

quam in viciniis angustioribus. Quin & ulterius progredi licet, atque verissime asserere, meram & miseram esse *solitudinem*, ubi desunt *amici* veri: sine quibus Mundus nihil aliud quam Eremus est. Quo etiam sensu si solitudinem accipias; quicumque natura & genio suo ab *amicitiis* abhorret, hujusmodi affectum à bruto potius, quam ab homine mutuatur.

Maximus *Amicitia* fructus, est levamen & evaporatio *anxietatis* & *tumorum cordis*, quos animæ perturbationes, cujuscunque generis, imprimere solent. Novimus, morbos illos in corpore esse maxime periculosos, qui ex obstructionibus & suffocationibus nascuntur: Neque multo secus se res habet in aegritudinibus animæ. Sarsam adhibere possis ad Iecoris, *Chalybem præparatum* ad Lienis, *Flores Sulphuris* ad Pulmonum, *Castoreum* ad Cerebri oppilationes deobstruendas: Nulla autem invenitur Medicina apertiva ad obstructiones Cordis, præter *Amicum* fidelem; cui impertire possis, dolores, gaudia, metus, spes, suspiciones, curas, consilia, & quicquid denique Cor opprimat, tanquam sub sigillo *Confessionis Civilis*.

Res est profecto mirabilis, si quis secum reputet, quam magni, *Principes* sum-

mi & *Monarcha*, istum *amicitiæ fructum* (de quo loquimur) æstimant: Tanti sane, ut eundem, & incolumitatis suæ, & amplitudinis, periculo, interdum coëmant. *Principes* enim, propter distantiam & sublimitatem fortunarum suarum, a fortunis servorum & subditorum suorum, *fructum* hunc decerpere nequeunt: nisi forte (quo cum melius colligant) aliquos evehant & promoveant, qui sint sibi tanquam focii & æquales: id quod sæpenumero non sine præjudicio fit. Linguæ moderatæ, istiusmodi personas, nomine *Gratorum*, vel *Amicorum Regis*, insigniunt; ac si res esset favoris & conversationis: at vocabulum Romanum, ejus rei rectius exprimit verum usum, atque causam; illos nominans, *Participes curarum*; Hoc enim illud est, quod verum ligamen præstat. Atque hoc fecisse manifesto videmus, non tantum *Principes* delicatos, & imbecillis animi; sed etiam prudentissimos, & maxime Politicos ex iis qui regnarunt: Qui sæpe sibi adjunxerunt aliquos ex servis suis; quos & ipsi *Amicos* suos vocarunt, & aliis eodem illos nomine insignire permiserunt: non alio utentes vocabulo, quam quod inter homines privatae fortunæ receptum est.

L. Sylla, postquam Romanum Imperium

D
rium occu
gnominat
tiam ex
Sylla h
amicum q
set, contra
malam par
indignatio
per id mi
bis cum q
adorare Sol
Apud Jul
tanta grat
suo nepoti
hic ille fun
petravit.
nuttere u
quendam
quoddam
cum mol
chio ejus
Senatum
dimittere
num m
tanto fave
Antonius
rone in ur
tatur, eum
srem in c
ignobilen

rium occupasset, *Pompeium* (postea cognominatum *Magnum*) ad eam potentiam evexit, ut *Pompeius* superiorem jam *Sylla* factum se venditaret. Cum enim amicum quendam suum *Consulem* fecisset, contra ambitum *Sylla*; atque *Sylla* in malam partem hoc accepisset, & verba indignationis nonnulla protulisset, *Pompeius* id minime tulit, sed fere disertis verbis eum quiescere iussit; addendo; *Plures adorare Solem orientem, quam occidentem.* Apud *Iulium Casarem Decimus Brutus* tanta gratia valuit, ut eum *Cesar Octavio*, suo nepoti, heredem substituerit. Atque hic ille fuit, qui *Casarem* ad mortem suam pertraxit. Cum enim *Cesar* Senatum dimittere in animo habuisset, propter mala quaedam præsagia, (præcipue somnium quoddam uxoris suæ *Calpurnia*,) *Brutus* eum molliter e Cathedra, arrepto brachio ejus, levans, dixit; *Sperare se, eum Senatum non tam parvi habiturum, ut dimittere illum vellet, donec uxor somnium melius somniasset.* Et videtur sane tanto favore apud *Casarem* polluisse, ut *Antonius* in Epistola quadam, quæ a *Cicerone*, in una ex *Philippicis*, verbatim recitatur, eum *Veneficum* appellaret; ac si *Casarem* incantasset. *Augustus Agrippam*, ignobilem licet natalibus, ad tantam cel-

stitudinem promovit, ut quando cum *Mecenate* deliberaret de nuptiis filiae suae *Iuliae*; *Mecenas* eum libere monuisset; *Agrippam*, aut in generum assumendum, aut interficiendum; nihil esse tertium; quandoquidem eum ad tantum fastigium perduxisset. *Tiberius Caesar* *Seianum* tantis honoribus auxit, ut si duo haberentur tanquam *Par Amicorum*: Certe *Tiberius*, in Epistola quadam ad eum, ita scribit; *Hæc pro amicitia nostra non occultavi*. Atque universus Senatus, aram *Amicitia* tanquam *Dea* dedicavit: propter arctam inter eos *Amicitiam*. Similis, aut etiam illa majoris, *Amicitia exemplum* cernitur; inter *Septimium Severum*, & *Plantianum*: Etenim, *Filium* suum natu majorem, *filiam Plantiani* in uxorem ducere, coegit: ac *Plantianum* sæpe, etiam cum contumelia *filii* sui, honoravit. Quin & scripsit ad Senatum hisce verbis; *Ita diligo virum, ut cupiam eum mihi supersistere fore*. Quod si hi *Principes*, *Trajano* alicui, aut *Marco Aurelio*, similes fuissent, immensæ naturæ eorum bonitati hoc attribui posset: cum vero viri tam prudentes extiterint, tantoque robore & severitate animi præditi, tamque impensè amatores sui; liquido probatur, eos felicitatem suam (licet vix major mortalibus ullis obti-

D
 obtingisset)
 per hæc
 & perfecta
 runt his
 neque tam
 supplere val
 Minime
 Communi
 no suo prio
 to *Svenus*
 communic
 ea, quæ eun
 terius ait;
 rioribus vi
 no nihil de
 certe *Com*
 diciam fac
 re, *Lud*
 consilioru
Pythagor
 edito. Cer
 men impo
 quibus cog
 bere impe
Anthropo
 lum proxi
 hunc, de
 nem: nin
 municatio
 eius prod

obtigisset) veluti mutilam duxisse, nisi per hæc *amicitias* facta fuisset integra, & perfecta. Atque, quod majus est, attuerunt his *Principibus* uxores, filii, nepotes; neque tamen hæc omnia, *amicitiæ* solatia supplere valuerunt.

Minime oblivioni mandandum, quod *Commineus* notatum reliquit, de Domino suo priore, *Duce Carolo*, cognominato *Strenuo*; eum secreta sua cum nemine communicare voluisse; minime omnium ea, quæ eum præ cæteris angebant. Et ulterius ait; eam animi obtectionem, posterioribus vitæ annis, intellectum ipsius nonnihil debilitasse, & vitiasse. Potuisset certe *Commineus*, si voluisset, simile iudicium facere de Domino suo posteriore, *Ludovico Undecimo*; cui occultatio consiliorum pro tormento fuit. Tessera *Pythagoræ*, obscura, sed optima; *Cor ne edito*. Certe, si quis durum huic rei nomen imponeret, qui *amicis* destituuntur, quibus cogitationes suas & anxietates libere impertiant, sunt cordium suorum *Anthropophagi*. At illud plane ad miraculum proxime accedit, (quocum claudam hunc, de primo *amicitiæ fructu*, sermonem;) nimirum; Istam cum *Amicis* communicationem, contrarios duos effectus producere; gaudia enim conduplicat,

mœrores dimidiat. Nemo siquidem lœta sua amico impertit, quin latetur amplius: Nemo autem tristibus *amicum* communicat, quin contristetur minus. Adeo ut revera, eadem virtute polleat, super animum hominis; quam Alchymistæ *Lapidi* suo tribuere solent, super corpus humanum; hoc est, quod contraria operetur, sed semper in beneficium naturæ. Attamen absque auxilio notionum Chymicarum, extat hujus rei exemplum intigne, in cursu naturæ ordinario. Nam in rebus naturalibus Unio alit & confortat actiones quasque naturales; impressiones omnes violentas hebetat & retundit: idemque prorsus fit in animis.

Secundus *Amicitia* fructus, salubris est intellectui, sicuti primus *Affectibus*. *Amicitia* enim serenitatem inducit in *Affectibus*, à tempestatibus & procellis; Verum in *Intellectu* etiam noctem abigit, & lumen infundit, confusione cogitationum dissipata. Neque hoc intelligendum est tantum de Consilio fideli, quod ab *Amicis* dari solet; Sed antequam de illo dicamus; certum est, Quicumque animum cogitationibus multis gravatum habet, ingenium ejus & intellectum clarescere veluti in diem, communicatione consiliorum, & discursu cum alio. Etenim cogitationes

D
tiones suas
res veritas
las tanquam
conventu
prudentior
iula magis
tegra medi
a Themistocle
mnes tamen
tur, per quod
cuntur; ut
rum quare
vuntur. N
das nite fin
soluere, ut
eos, dum
(hi proced
seposito,
& propri
educit; i
tem vertit
verbo dic
vel Imagi
tiones sua
Adde
cundo An
illud mod
currit, &
cadit; Fide
Bene autē

tiones suas facilius agit, & in omnes partes versat; easdem ordinatius disponit; illas tanquam in faciem intuetur, postquam convertæ fuerint in verba; denique se ipso prudentior evadit: Idque assequitur horulæ magis unius sermone, quam diei integræ meditationibus. Recte dictum est à *Themistocle*, ad *Regem Persarum*; sermones tapetibus similes esse, cum explicentur, per quod imagines distincte conspiciuntur; ubi cogitationes, instar sarcinarum quæruendum, complicantur. & involvuntur. Neque etiam restringitur secundus iste *fructus Amicitia* (qui consistit in obstruccionibus *Intellectus* aperiendis) ad eos solum *Amicos*, qui consilio pollent; (hi proculdubio optimi sunt;) sed & hoc seposito, discit profecto quispiam à se ipso; & proprias cogitationes in luminis oras educit; ingeniumque suum tanquam cotem versus acuit, quæ ipsa non fecat. Ut verbo dicamus; præstat *Statua* cuidam, vel *Imagini*, se impertire, quam cogitationes suas silentio suffocare.

Adde jam (ut fiat sermo, de hoc secundo *Amicitia fructu*, magis perfectus) illud modo dictum; quod promptius occurrit, & in vulgarem observationem cadit; *Fidele* intelligo ab *Amico Cōsiliū*.

Bene asserit *Heraclitus*, in uno *Ænigma-*

tum

tum suorum; *Lumen siccum optimum*: Atqui certissimum est; lumen quod ab alio proficiscitur, per modum consilii, illo ficius esse & purius, quod à proprio emanat iudicio, & intellectu; siquidem quod affectibus semper maceratur & tingitur. Adeo ut non minus intersit, inter *consilium Amici*, & *consilium* cuiuslibet *proprium*, quam inter *consilia Amici* & *Adulatoris*. Neque enim *Adulator* magis infestus, quam *quilibet sibi*: neque rursus remedium præstantius, contra *adulationem sui ipsius*, reperitur, quam *libertas Amici*. *Consilium* duorum generum est. Alterum de *Moribus*; alterum de *Negotiis*. Quantum ad prius; Optimum, ad animi sanitatem tuendam, medicamentum, est *Admonitio Amici* fidelis. Se ipsum ad rationes stricte reddendas compellere, medicina est interdum nimis penetrans, & corrosiva. Lectio librorum moralium, res est paulo hebetior. Observatio priorum defectuum in aliis, tanquam in speculo, aliquando, ut fit etiam in speculis, minus respondet. Verum (ut diximus) optima medicina, (optima ad recipiendum, optima ad operandum,) est *Admonitio Amici*. Mirum profecto est videre, quot errores enormes, & plane absurdos, committant aliqui, (præfer-

tiam

D
tim ex gra
Amicu
haud parv
na lux. S
cebus,) t
in speculu
imaginis f
tus est; M
lum; lice
Etiam rect
videre, q
displodiu
xum, qua
dam tam a
esse orania
in contrar
gocia davi
secum co
pturum,
aliis illu
est, melio
minimo ne
impingit.
lum repe
dli, & in
quod non
torum et
diversis m
intentione
ro crunt &

tim ex grandioribus,) quia non adfit iis
Amicus, qui monere possit: in damnum
 haud parvum, & existimationis, & fortu-
 nae suae. Sunt enim, (ut ait *Apostolus Ia-*
cobus,) *tanquam homines, qui intuentur*
in speculum, & statim obliviscuntur
imaginis suae. Quantum ad Negotia; Ve-
 tus est; *Melius videre oculos, quam ocu-*
lum; licet nonnulli hoc cavillentur:
 Etiam recte dicitur; *Spectatorem saepe plus*
videre, quam lusorem: Quin & certius
 disploditur sclopetum majus, palo inni-
 xum, quam super brachium; Etsi qui-
 dam tam altum sapiant, ut putent, in sese
 esse omnia. Verum, quicquid dici possit
 in contrarium, certum est, Consilium ne-
 gotia dirigere, & stabilire. Quod si quis
 secum cogitet, consilium se quidem cap-
 turum, sed per partes; in aliis hunc, in
 aliis illum, consulendo; bene habet; (hoc
 est, melius illi fuerit, quam consilio o-
 minino non uti:) verum in duo pericula
 impingit. Vnum, quod vix fidele consi-
 lium reperturus sit; raro enim, nisi a fi-
 deli, & intimo *Amico*, consilium datur,
 quod non ad dantis fines inflexum & de-
 tortum sit. Alterum, quod consilia illa, à
 diversis manantia, (licet cum fide, & bona
 intentione praestita,) damnosa saepenum-
 ro erunt & nociva; ac partim ex incom-
 modis,

modis, partim ex remediis, commixta; veluti, si Medicum advoces, qui in curatione morbi illius peritus habetur, sed corporis tui constitutionis penitus ignarus: Quare poterit, fortasse, valetudinem, ad tempus, promovere; sed cum periculo, ne, in summa, sanitati præjudicet: atque hoc pacto morbum extinguet, & non ita multo post hominem Verum *Amicus*, cui status *Amici* sui perfecte cognitus est, cavebit, ne in præsens juvando, in malum futurum impingat. Itaque consiliis istis dispersis, (ut jam dictum,) nolim acquiescas: Distrahent enim potius, & seducent, quam dirigent & stabilient.

Post nobiles hosce duos *Amicitia fructus*, (*Pacem* dico in *Affectibus*, & *Fulcrum* *Judicii*,) sequitur ultimus; qui similis est *Malo Grato*; plenus gravis compluribus: Intelligo autem Auxilium & Participationem, in actionibus & occasionibus vitæ. Hic autem, expeditissima via representandi ad vivum, usum multiplicem *Amicitia*, fuerit, circumspiciendo & videndo, quam multa sint, quæ per se quispiam exequi commode non poterit: Atque inde apparebit, non per Hyperbolen, sed sobrie dictum esse ab Antiquis; *Amicum esse alterum se*: Quandoquidem, si quis vere rem reputet, *Amici* officia pro-

proprias cujusque vires superent. Homi-
 nes mortales sunt; quin & in medio ope-
 rum aliquorum, quæ maxime affectant,
 sæpe moriuntur: veluti in collocatione fi-
 lli in matrimonium; consummatione co-
 natuum & desideriorum suorum; & simi-
 libus. Iam si quis *Amicum* habeat fide-
 lem, securitatem præstat de iisdem rebus,
Amici cura & opus, post mortem perfici-
 endis: adeo ut fatum immaturum vix
 oblit; atque habeat quis, (ut loquamur
 more Tribulum aut Firmariorum,) in de-
 sideriis suis, terminum non unius, sed dua-
 rum vitarum. Homo corpore circumscri-
 bitur, & corpus loco; Verum ubi *Ami-
 citia* præsto est, vitæ munia omnia con-
 cessa sunt, & sibi, & deputato suo. Quot
 numero res sunt, quas per se quispiam,
 cum dignitate aut decore, peragere non
 possit? Merita sua non potest cum vere-
 cundia recensere; nullo minus extollere:
 Non sustinet quis, ut se submittat ad sup-
 plicandum, aut etiam emendicandum:
 Infinita sunt talia. Verum hæc, & hu-
 jusmodi, in *Amici* ore, sat decora sunt;
 ad quæ erubescimus in persona propria.
 Rursus, persona cujusque, multa habet
 conjuncta, quæ exuere non potest: Filium
 alloqui quis non poterit, nisi ut Pater;
 Vxorem, nisi ut Maritus; Inimicum, nisi
 salva

136 DE SVMTIBVS.

salva dignitate; ubi *Amico* conceditur loqui, prout res postulat; neque ad respectus personæ alligatur. Verum hæc enumerare infinitum fuerit. Ipse regulam dedidi, ubi quis propriam personam, in Fabula, sustinere non poterit: *Amicus* si desit; satius est ei Scenam derelinquere.

XXVIII.

DE SVMTIBVS.

OPes destinantur *Sumptibus*: *Sumptus* autem honori, & actionibus honestis. *Sumptus* itaque largiores, occasionis & rei dignitate commensurandi sunt. Etenim *spontanea paupertas* debetur quandoque *Patriæ*, non solum *regno cælorum*. *Sumptus* autem consueti cujusque censu definiendi sunt; eoque tenore temperandi, ut intra reditus sint; nec servorum fraudi aut iucuriæ obnoxii; atque insuper in eum modum dispositi & ordinati, ut rationes impensarum exhibita, æstimatione sint minores. Certe, qui diminutionem fortunarum suarum pati nolit, necesse habet impensas suas ordinarias ita instituire, ut dimidia tantum pars reddituum insumatur, altera reponatur: qui vero rem augere cupit, tertiam partem olam *impensis* assignet. Haud sordidum est

est summis etiam viris, si rationes suas diligenter inspiciant. Hoc omittunt complures, non tam socordia, quam averfatione quadam, ne se contristent, si res nimio plus accisas deprehenderint. Vulnere autem, nisi explorentur, sanari nequeunt. Qui *Oeconomica* sua commode tractare non possunt, iis relinquitur, ut quos adhibent ministros, & caute eligant, & subinde mutant: Novi enim minus audent, minusque astuti sunt. Cui raro rationes suas inspicere datur, eum, quæ computationi subjacent, in certos redditus, atque etiam *sumptus*, vertere convenit. Qui impenditior est in uno *sumptus* genere, eum sobrie parcum & frugi oportet esse in alio: Exempli gratia; Si victu abundantior, vestium elegantia sit moderatior; si in Aula sua copiosior, in Equili contractior sit; & sic de similibus. Qui enim in singulis impensarum generibus est profusior, decoctionem fortunarum ægre vitabit. In perplexa & obærata re familiari liberanda, perinde sibi quis obesse poterit nimia festinatione, ac dilatione nimia: præproperæ enim venditiones, jacturam ex usuris sæpe exaquant. Porro autem, qui simul & semel sortem asserit, de relapsu periclitatur: cum enim prætervectum tantas angustias se sentiat, ad ingenium redibit;

redibit: Qui autem se per gradus extricaverit, habitum frugalitatis inducit; eademque opera tam animo, quam fortunis, medetur. Sane qui res collapsas restituere in votis habet, vel minima quæque non spernat: Atque plerunque minus sordidum est, *sumptis* quamvis minutos præcidere, quam minutis *lucris* se submittere. Caute admodum inchoandi sunt *sumptus*, qui semel inchoati permansuri sint. Sed in *sumptibus*, qui non facile redeunt, splendidiorem & magnificentior rem esse licebit.

XXIX.

DE PROFERENDIS FINIBVS IMPERII.

Dictum *Themistoclis*, sibi ipsi applicatum, incivele certe fuit, & inflatum; sin de aliis, atque in genere, prolatum fuisset, prudentem sane Observationem, & pergravem Censuram complecti videtur. Rogatus in convivio, ut cytharam pulsaret, respondit; *Fidibus se nescire*; ceterum posse oppidum parvum in magnam civitatem evahere. Ista certe verba, ad sensum Politicum translata, Facultates duas, multum inter se discrepantes, in iis qui rerum gubernacula tractant, optime descri-

De Proferendis Finibus Imperii
describunt,
Regum Censuram
ad negotia
fuerunt, atque
profecto (h
Regum au
efficere possi
de imperiti:
plurimi, in
Aulicis tricis
abest, ut Ren
pocius à nat
statum reip.
faciendum,
illa degener
penumero C
rentes, & g
famam in v
nomen me
dam *Fidibus*
magis grata
sis ornament
rum sunt mi
utiles, aut ad
culdubio &
pub. Cuber
qui sint ne
commode a
fatis præci
vare; a vi

describunt, & distinguunt. Etenim, si
Regum Consiliarios, Senatores, aliosque
 ad negotia publica adnotos, qui usquam
 fuerunt, attente intueamur; reperientur
 profecto (licet rarissime) nonnulli, qui
Regnum aut *Civitatem* è parvis ampla
 efficere possint, *Fidicines* tamen sint val-
 de imperiti: Econtra autem, alii quam-
 plurimi, in cythara, aut lyra, (hoc est,
 Aulicis tricis,) miri artifices, qui, tantum
 abest, ut Reipub. amplificare possint, ut
 potius à natura comparati videantur ad
 statum reip. beatum & florentem labe-
 factandum, & evertendum. Sane, artes
 illæ degeneres, & præstigiæ, quibus sæ-
 penumero *Consilarii*, atque rerum po-
 tentes, & gratiam apud *Principes* suos, &
 famam in vulgus, reportant, haud aliud
 nomen merentur, quam *Peritiæ* cujus-
 dam *Fidiculariæ*; utpote, cum sint res,
 magis gratæ in præsens, & artificibus ip-
 sis ornamento, quam ad Rerumpub., qua-
 rum sunt ministri, opes & amplitudinem,
 utiles, aut accommodæ. Occurrent pro-
 culdubio & alii Consilarii, atque Rei-
 pub. Governatores, minime spernendi,
 qui sint negotiis pares, possintque res
 commode administrare, easque à mani-
 festis præcipitiis & incommodis conser-
 vare; à virtute tamen illa *Rerumpub.*
electrico

140 DE PROFER. FINIEVS IMPERII.
erectrice & amplificatrice longò inter-
vallo absunt. .

Verum qualescunque demum fuerint
Operarii , conijciamus oculos in opus
ipsum ; Qualis nimirum censerì debeat
vera *Regnorum & Rerumpub. Magnitu-*
do , & quibus *Artibus* obtineri possit :
Dignum profecto argumentum , quod
Principes perpetuo in manibus habeant , &
diligenter meditentur ; quo nec vires suas
in majus astimantes , inceptis se vanis &
nimis arduis implicent ; nec rursus easdem
plus æquo despicientes , ad consilia pusil-
lanima & meticulosa se demittant.

Magnitudo Imperiorum, quoad *Molem*
& *Territorium*, mensura subijcitur ; quoad
Reditus, calculis. *Numerus Civium*, &
Capita, censu ; *Vrbium & Oppidorum* am-
plitudo , tabulis excipi possint. Attamen
non reperitur inter Civilia res errori ma-
gis obnoxia , quam verum & intrinse-
cum excipere valorem , circa vires &
Copias *Imperii* alicujus. Assimilatur *Re-*
gnum Cælorum non glandi , aut nuci ali-
cui grandiori , sed *grano Sinapis* , quod
inter grana est minimum ; quod tamen
habeat interim , intra se , proprietatem
quandam , & spiritum innatum , quo se
& citius attollat , & latius diffundat :
eodem modo invenire est *Regna &*
Status,

DE PROFER. FINIBVS IMPERII. 141

Status, ambitu quidem & regionum tractu valde ampla; quæ tamen ad *Fines* ulterius proferendos, aut latius imperandum, sunt minus apta; alia contra, dimensione satis exigua, quæ tamen bases, in quibus maximæ *Monarchia* inædificantur, esse possint.

Urbes munitæ, plena Armamentaria, Equorum propagines generosæ, Currus armati, Elephanti, Machinæ atque Tormenta bellica omnigena, & similia; sunt certe ista universa nihil aliud, quam *Ovis induta pelle Leonina*; nisi *Gens* ipsa, stirpe sua, & ingenio, sit fortis, & militaris. Imo, nec numerus ipse Copiarum multum juvat, ubi milites imbelles sunt, & ignavi. Recte enim *Virgilius*; *Lupus numerum pecorum non curat*. Exercitus *Persarum*, in campis *Arbela*, oculis *Macedonum*, tanquam vastum hominum pelagus, subiciebatur; adeo ut Duces *Alexandri*, nonnihil ipso spectaculo perculi, *Regem* interpellarent, atque ut noctu prælium committeret, ei auctores erant: Quibus ille; *Nolo* (inquit) *sussurari victoriam*. Ea autem etiam opinione fuit facilius. *Tigranes Armenius*, castrametatus in quodam colle, cum exercitu quadringentorum millium, cum spectaret aciem *Romanorum*, quæ quatuordecim millia non excessit,

excessit, contra se tendentem, in scom-
mate illo suo sibi complacuit; *Ecce* (in-
quit) *hominem; pro legatione, nimio plus*
quam oportet, pro pugna, longe minus.
Eisdem tamen, priusquam occubuisset
Sol, satis multos, ad illum infinita strage
profligandum, expertus est. Innumera
sunt exempla, quam sit multitudinis cum
fortitudine congressus impar. Primo igitur,
pro re certissima & exploratissima
decernatur, & statuatur; Quod caput
omnium, quæ ad *Magnitudinem Regni*
aut status spectent, sit, ut populus ipse sit
stirpe & ingenio bellicosus. Atque illud
magis tritum, quam verum, quod *Nervi*
belli sint pecuniæ, si desint nervi lacerto-
rum in Gente molli & effœminata. Recte
enim *Cræso* ostendenti aurum respondit
Solon; *At si quis (ô Rex) venerit, qui*
melius quam tu ferrum gestet, illi profecto
totum hoc cedit aurum. Quare, quicun-
que is tandem sit *Princeps* aut *Status*,
cujus subditi nativi & indigenæ, non sint
animosi & militares, potentiam suam ad-
modum sobrie æstimet: Atque econtra,
Principes, qui dominantur in Gentes ani-
mosas & Martias, norint illi satis vires
suas, si sibi alias non desint. Quod atti-
net ad Copias mercenarias, (quod solet
adhiberi remedium, cum Copiæ nativæ
de-

desint,) ple-
bus liquide
illis imitet
tempus bre-
sed desuente

Benedict

nunquam co-
dem Tribus

atulus, &

imas. Neq-

Tribus op-

licosus. Ve-

consensu fa-

rum de jicer-

impenio me-

do videre el-

rioris, qu-

qua ex par-

nantur ap-

est, sermo-

minum, no-

huc ex cor-

imperio im-

quoad opes

omnino a-

Statuatur ig-

tis gravatu

non esse.

Aspirant

& Statibus

defint,) plena sunt omnia Exemplis; quibus liquido patet, quod quicumque status illis innitetur, poterit fortasse pennas, ad tempus breve, nido majores extendere, sed defluent illæ paulo post.

Benedictio Iudæ, & Issacharis, in unum nunquam convenient; nimirum, ut eadem Tribus aut Gens, sit simul, & *Leonis catulus*, & *Asinus procumbens inter sarcinas*. Neque unquam fiet, ut *Populus Tributis* oppressus, fortis existat, & bellicosus. Verum est, collationes publico consensu factas, minus animos subditorum deicere, & deprimere, quam quæ ex imperio mero indicuntur. Id quod liquido videre est in *Tributis Germania inferioris*, quas *Excisas* vocant; atque, aliqua ex parte, in iis, quæ *Subsidia* nominantur apud *Anglos*. Etenim notandum est, sermonem jam institui, de animis hominum, non de opibus. *Tributa* autem huc ex consensu conferuntur; & quæ ex imperio imponuntur, etsi eadem res sint, quoad opes exhauriendas, varie tamen omnino animos subditorum afficiunt. Statuatur igitur & hoc, *Populum Tributis gravatum*, idoneum ad imperandum non esse.

Aspirantibus ad Magnitudinem *Regnis* & *Statibus*, prorsus cavendum, ne *Nobiles*

les & Patricii, atque (quos vocamus) *Generosi*, maiorem in modum multiplicentur. Hoc enim eo rem deducit, ut *Plebs Regni* sit humilis & abjecta, & nihil aliud fere quam *Nobilium* mancipia & operarii. Simile quiddam fieri videmus in silvis cædvis; in quibus, si maior, quam par est, caudicum live arborum majorum relinquatur numerus, non renascetur silva sincera & pura; sed major pars in vepres & dumos degenerabit: Eodem modo, in *Nationibus*, ubi numerosior justo est *Nobilitas*, erit *Plebs* vilis & ignava: atque eo demum res redibit, ut nec centesimum quodque caput sit ad galeam portandam idoneum: præsertim si peditatum spectes; qui Exercitus plerumque est robur præcipuum; Unde succedet magna populatio, vires exiguæ. Nusquam gentium, hoc quod dico, luculentius comprobatur, quam exemplis *Anglia*, & *Gallia*; Quarum *Anglia*, quamvis territorio, & numero incolarum, longe inferior, potiores tamen partes fere semper in bellis obtinuit; hanc ipsam ob causam, quod apud *Anglos*, coloni, & inferioris ordinis homines, militiæ habiles sint, rustici *Gallia* non item. Qua in re, mirabili quadam & profunda prudentia, excogitatum est ab

Henrico

DE PRO
Henrico Se
in *Vitis* ej
ut prædica
tionis insti
tum, cum
annexum,
ne, ut ad
utque agric
domin fuer
suam, non
Nam ita de
Antiquam
merebitur
--*Terræ* pe
Neque pia
(quæ *Angl*
(quod scio
nos.) *En*
enim gen
ditatum,
Quare cer
na, & splen
multitia, &
more sunt
Anglia, ad
conducant
ra, & magi
ratio, Cop
Danda
ita *Monar*

Henrico Septimo Angliæ Rege, (id quod in *Vita* ejus *Historia* fufius tractavimus,) ut prædia minora atque domus Agricolationis instituerentur, quæ habeant certum, eumque mediocrem agri modum annexum, qui diftrahi non poffit; Eo fine, ut ad victum liberaliorem fufficiat; utque agricultura ab iis exerceretur, qui domini fuerint fundi, aut faltem ufû-fructuarii, non conductitii, aut mercenarii. Nam ita demum Characterem illum, quo Antiquam *Italiam* infignavit *Virgilius*, merebitur regio aliqua;

--*Terra potens armis, atque ubere glebæ.*
Neque prætereunda eft illa pars *Populi*, (quæ *Angliæ* fere eft peculiaris, nec alibi (quod fcio) in ufû, nifi forte apud *Polonos*,) *Famuli* fcilicet *Nobilium*: Hujus enim generis etiam inferiores, quoad peditatum, agricolis ipsis minime cedunt. Quare certiffimum eft, quod magnificentia, & fplendor ille Hospitalis, atque Famulitiae, & veluti Satellitiae amplae, quæ in more funt apud *Nobiles*, & *Generofos*, in *Angliæ*, ad potentiam militarem apprime conducant; ubi contra, *Nobilium* obfcura, & magis privata, & in fe reducta vitæ ratio, Copias militares minuit.

Danda eft omnino opera, ut Arbor ifta *Monarchia*, qualis fuit *Nebuchadne-*

G

Zaris,

146 DE PROFER. FINIBVS IMPERII.

Laris, truncum habeat satis amplum, & robustum, ad ramos suos & frondes sustentandos; hoc est, ut numerus *indigenarum*, ad subditos extraneos cohibendos, satis superque sufficiat. Illi igitur Status, ad *Imperii Magnitudinem* bene comparati sunt, qui *Ius Civitatis* facile & libenter largiuntur. Vana siquidem fuerit opinio, posse manipulum hominum, utcunque animis & consilio excellent, regiones nimio plus amplas & spatiosas, *Imperii* jugo cohibere & frænare. Id ad tempus fortasse facere possint, sed diuturnitatem hæc res non assequitur. *Spartani* parci fuerunt & difficiles in cooptandis novis Civibus. Vnde donec intra parvos limites dominati sunt, res eorum firmæ fuerunt, & stabiles; at postquam limites suos cœpissent proferre, & latius dominari, quam ut stirps *Spartanorum*, turbam exterorum, imperio commode coercere posset, potentia eorum correit. Nulla unquam Respublica sinus suos, ad novos Cives recipiendos, tam profuse laxavit, quam *Respublica Romana*. Itaque par erat, instituto tam prudenti, fortuna; cum in imperium toto orbe amplissimum sacceverint. Moris apud eos erat, *Ius Civitatis* prompte elargiri; idque in supremo gradu: hoc est, non solum

Ius

DE PRO

Ius Com
ditatis

Petition

non sing

nullis, n

integris

adde con

quibus R

transplante

si simul c

Romanos

Orbem; l

diffudisse

ma profer

rari sepiu

tam pau

vincias

certe, A

mate sa

longe a

tractum

initis sui

Ius Civit

impertire

faciunt;

tionis hor

nariam,

etiam, si

raro, ad

ferunt. A

Ius Commercii, Ius Connubii, Ius Hereditatis; verumetiam *Ius Suffragii, & Ius Petitionis* siue *Honorum*: Hocque rursus, non singulis tantum Personis, sed totis familiis, imo Civitatibus, & nonnunquam integris Nationibus communicarunt. Huc adde consuetudinem deducendi Colonias, quibus *Romana stirpes* in solum exterum transplantabantur. Quæ duo Instituta si simul componas, dices profecto, non *Romanos* se diffudisse super *Vniuersum Orbem*; sed contra, *Orbem Vniuersum* se diffudisse super *Romanos*: Quæ securissima proferendi Imperii est ratio. Subit mirari sæpius *Imperium Hispanorum*, quod tam paucis indigenis tot Regna & Provincias amplexari & frænare possit. At certe, *Hispania* ipsæ, pro Arboris stemmate satis grandi haberi debent: cum longe ampliorem contineant regionum tractum, quam *Roma*, aut *Sparta*, sub initiis suis, contigerat. Porro, quanquam *Ius Civitatis* satis parce soleant *Hispani* impertire, quod proximum tamen est, faciunt; Quippe, qui cujuscunque Nationis homines, ad militiam suam ordinariam, promiscue admittant. Quinetiam, summum belli Imperium, haud raro, ad Duces, natione non *Hispanos*, deferunt. Attamen, & illam ipsam viden-

tur, non ita pridem, indigenarum paucitatem fensisse, eique succurrere cupiisse; ut ex *Pragmatica Sanctione*, hoc Anno promulgata, cernere est.

Certissimum est, *Artes Mechanicas sedentarias*, quæ non sub dio, sed sub tecto exercentur; atque *Manufacturas delicatas*, quæ digitum potius quam brachium requirunt, sua natura, militaribus animis esse contrarias. In universum, Populi bellicosi ferriari gaudent, & pericula quam labores minus exhorrent. Atque in hoc ingenio suo, non sunt admodum reprimendi, si, animos ipsorum in vigore conservare, cordi nobis sit. Magno itaque adjuumento, *Spartæ, Athenis, Romæ*, aliisque antiquis Rebus publicis fuit, quod habuerint non ingenuos, sed servos plerunque, quorum laboribus istiusmodi opificia expediebantur. Verum mancipiorum usus, post *Legem Christianam* receptam, maxima ex parte, abiit in desuetudinem. Huic vero rei proximum est, ut artes istæ alienigenis tantum permittantur; qui propterea alliciendi, aut saltem facile recipiendi sunt. *Nativorum* autem *Plebs* ex tribus generibus hominum constare debet; Nempe ex *Agricultis; Famulis ingenuis; & Artificibus*, quorum opera robur & lacertos viriles postu-

De Pro
postulant
Lapidari
numeran
Ante
nem conf
studium p
& institue
cipuo hon
bis adhuc
erga arma
bilicas, si
ducatur in
aut singun
illud Cret
rem milit
Orbis ter
Imperii S
nimis pro
tamen,)
posita e
Belligerat
cedonum,
tam const
Galli, Ge
manni, &
pus armis
eæ idem i
extimulat
cum militi
ne. In Ew

PERII.
am pauci-
cupule ;
oc Anno

nicas se-
sub testo
es delica-
rachium
s animis
puli bel-
ula quam
e in hoc
m repri-
ore con-
que ad-
e, aliis-
, quod
vos ple-
tiusmodi
manci-
ssimam
t in de-
um est,
pernit-
aut sal-
ecorum
homi-
Agri-
serius,
viles
postu-

DE PROFER. FINIBVS IMPERII. 149
postulant: Cujusmodi sunt *Fabri Ferrarii*,
Lapidarii, *Lignarii*, & similes; non an-
numerando *Militiam descriptam*.

Ante omnia, ad *Imperii Magnitudi-
nem confert*, ut Gens aliqua *Armorum*
studium profiteatur, tanquam decus suum,
& institutum vitæ primarium, & in præ-
cipuo honore habitum. Quæ enim a no-
bis adhuc dicta sunt, ad habilitates tantum
erga arma spectant; Quorsum autem ha-
bilitas, si non rei ipsi incumbitur, ut pro-
ducatur in actum? *Romulus* (et narrant,
aut fingunt,) postquam è vivis excesserat,
illud *Civibus* suis legavit, ut ante omnia
rem militarem colerent, unde in Caput
Orbis terrarum *Urbs* eorum insurgeret.
Imperii Spartani fabrica universa, (non
nimis prudenter quidem, sed diligenter
tamen,) ad illum finem & scopum, com-
posita est & constructa, ut Cives sui
Belligeratores essent. *Persarum*, & *Ma-
cedonum*, idem erat institutum, sed non
tam constans aut diuturnum. *Brittanni*,
Galli, *Germani*, *Gothi*, *Saxones*, *Nor-
manni*, & nonnulli alii, etiam ad tem-
pus armis se præcipue dediderunt. *Tur-
cæ* idem institutum, Lege sua paululum
extimulati, hodie retinent, sed magna
cum militiæ suæ (ut nunc est) declinatio-
ne. In *Europa Christiana*, Gens, quæ illud

adhuc retinet & proficitur, soli sunt *Hispāni*. Verum res est tam liquida, & manifesta, unumquemque in eo proficere maxime, in quo plurimum impendit studii, ut verbis non indigeat. Satis sit innuisse, desperandum omnino alicui Nationi esse, quæ non ex professo arma & militiam colat, iisque præcipue studeat & incumbat, sibi veluti ultro obuenturam insignem aliquam *Imperii Magnitudinem*: Contra autem, certissimum esse temporis Oraculum, Nationes illas, quæ in armorum professione & studiis diutius permanserint, (id quod *Romani*, *Turcæque*, potissimum fecere,) miros in *Imperio amplificando* facere progressus. Quin & illæ, quæ bellica gloria, per unius tantummodo seculi spatium florere, inde tamen, unico illo seculo, eam *Imperii Amplitudinem* assecutæ sunt, quam longo post tempore, etiam remissa illa armorum disciplina, retinuerunt.

Præcepto præcedenti affine est; Vt Status quis utatur ejusmodi Legibus, & Consuetudinibus, quæ iustas illi causas, aut saltem prætextus, arma capescendi, tanquam in promptu ministrent. Etenim, ea est insita animis hominum Iustitiæ apprehensio, ut bellum, (quod tot sequuntur calamitates,) nisi gravem ob causam, saltem

saltem spe
cis præ
caussa; Pr
suar. Rom
core Impe
nes Imper
hanc caus
quam bell
ad Imper
Vt sensum
juris alic
neis, vel
nistris, il
tione diut
prompta
Sociis su
petuum
forte in
cum ali
hostilis
a plurim
omnium
decus ner
Quod ver
poribus,
quandam
geita, no
unt. Tal
nus suce
bertatem

DE PROFER. FINIBVS IMPERII. 151

saltem speciosam, inferre abstineant. *Turcis* præsto est semper, & ad nutum, belli causa; Propagatio scilicet Legis & Sectæ suæ. *Romani*, quanquam pro magno decore *Imperatoribus* apud eos fuerit, si *fines Imperii* ipsorum protulissent, tamen ob hanc causam, ut *fines proferrentur*, nunquam bella susceperunt. Aspiranti igitur ad *Imperium* Nationi illud in more sit; Vt sensum habeat vividum & acrem injuriæ alicujus, vel Subditis suis limitaneis, vel Mercatoribus, vel publicis Ministris, illatæ; neque à prima provocatione diutius torpeat, aut tardet. Item, prompta sit, & alacris, ad auxilia mittenda *Sociis suis*, & *Fæderatis*: Id quod perpetuum erat apud *Romanos*: adeo ut si forte in *Populum fæderatum*, cui etiam cum aliis fœdus defensivum intercederet, hostilis impressio facta esset; atque ille à plurimis suppetias peteret; *Romani* omnium primi semper adessent, beneficii decus nemini præripiendum relinquentes. Quod vero attinet ad bella, antiquis temporibus, propter *Statuum conformitatem* quandam, aut *Correspondentiam tacitam*, gesta, non video in quo Iure illa fundata sint. Talia fuerunt bella, quæ à *Romanis* suscepta erant, ad *Graciam* in libertatem vindicandam; Talia à *Lacedæ-*

monis & Atheniensibus, ad constituendas aut evertendas *Democracias*, & *Oligarchias*: Talia quandoque illata sunt, à Rebus publicis aut Principibus, sub prætextu, subditos alienos protegendì, & à Tyrannide liberandi. Ad rem præsentem sufficiat, ut illud decernatur; Non esse expectandam, Statui alicui, *Imperii Amplitudinem*, nisi ad quamvis occasionem iustum se armandi protinus expergiscatur.

Nullum omnino corpus, siue sit illud naturale, siue Politicum, absque *exercitatione*, sanitatem suam tueri queat. *Regno* autem aut Reipublicæ *iustum* atque *honorificum bellum* loco *salubris exercitationis* est. Bellum Civile profecto instar caloris febrilis est; At bellum externum instar caloris ex motu; qui valetudini imprimis conducit. Ex pace enim deside atque torpente, & emolliuntur animi, & corrumpuntur mores. Sed utcunque res se habeat, qua tenus ad alicujus Status *felicitatem*, *Magnitudinis* proculdubio interest, ut quasi semper in armis sit. Atque exercitus veteranus perpetuo tanquam sub vexillis habitus, etiam res sit magni proculdubio sumptus & impensæ; attamen ejusmodi est, ut statui alicui, quasi arbitrium rerum inter vicinos, aut saltem pluri-

DE PRO
plurimum
ferat. I
stans, q
ginti, E
partes, lice
Marius
Epitome
Caesarem
Constitutum
hoc lectum ej
tur, eum
Pompeium
trivisset, i
incepto d
fuerint m
ret. Pug
determin
res. C
Multoties
les, finem
factum est,
totius be
minime
tur domi
tantum,
potest: V
pus est su
gustis co
nos Euro
tentia N

plurimum existimationis ad omnia, conferat. Id quod insigniter cernere in *Hispanis*, qui jam per annos centum & viginti, Exercitum veteranum, ad aliquas partes, licet non semper ad easdē, aluerunt.

Maris dominium, Monarchiæ quædam Epitome est. *Cicero* de *Pompeii* contra *Cæsarem* apparatu, scribens ad *Atticum*; *Consilium* (inquit) *Pompeii*, plane *Themistocleum* est; *Putat enim*, qui *Mari* potitur, eum rerum potiri. Atque *Cæsarem* *Pompeius* proculdubio delassasset, & attrivisset, nisi inani fiducia inflatus, ab illo incepto destitisset. *Prælia navalia*, quanti fuerint momenti, ex multis exemplis patet. Pugna ad *Actium*, Orbis Imperium determinavit. Pugna ad *Insulas Cursolares*, *Circulum in naribus Turcæ* posuit. Multoties certe evenit, ut *victoria navales*, finem summæ belli attulerint; sed hoc factū est, cum aleæ hujusmodi præliorum, totius belli fortuna commissa est. Illud minime dubium, quod qui *Maris* potitur dominio, in magna libertate agit, & tantum, quantum velit, de bello sumere potest: Vbi contra, qui terrestribus *Copis* est superior, nihilominus plurimis angustiis conficitatur. At hodie, atque apud nos *Europæos*, si unquam, aut uspiam, potentia *Navalis*, (quæ quidem huic regno

154 DE PROFER. FINIBVS IMPERII.

Britannia in dotem cessit,) summi, ad re-
rum fastigia, momenti est; tum quia ple-
raque *Europe Regna* Mediterranea sim-
pliciter non sunt, sed maxima ex parte
Mari cincta, tum etiam, quia utriusque
India thesauri & opes, imperio *Maris*,
veluti accessorium quiddam, existunt.

Bella moderna, veluti in tenebris ge-
sta censeferi possunt, præ gloria & decore
vario, quæ in homines militares, priscis
temporibus, à rebus bellicis, resilere sole-
bant. Habemus hodie, fortasse ad animos
faciendos, *Ordines* quosdam *honorificos*
militiæ; Qui tamen jam facti sunt armis
& togæ communes: Etiam in *Scutis Gen-*
tilitatis Stemmata nonnulla habemus: In-
super, *Hospitia* quædam *publica*, militibus
emeritis & mutilatis destinata; & hujus-
modi. Verum, apud Veteres, in locis, ubi
victoriæ partæ sunt, extructa Trophæa;
Laudationes funebres; Monumenta ma-
gnifica occumbentium in bello; Coronæ
Civica; Militares, singulis concessæ; No-
men ipsum *Imperatoris*, quod postea *Re-*
ges maximi à belli Ducibus mutuati sunt;
Redeuntium Ducum, bellis prospere con-
fectis, celebres Triumphi; Donativa at-
que largitiones ingentes in milites, sub
Exercituum dimissionem: Hæc (inquam)
tot & tanta fuerunt, & tam insigni splen-
dore

dore coruscantia, ut pectoribus mortali-
 um, etiam maxime congelatis, igni-
 culos subdere, eaque ad bellum inflamma-
 re potuerint. Ante omnia vero, *Mos* ille
Triumphandi, apud *Romanos*, non res
 erat ex pompa, aut spectaculum quod-
 dam inane, sed inter prudentissima plane
 nobilissimaque Instituta, numerandus:
 Vtpote, qui in se hæc tria haberet; Du-
 cum decus & gloriam; *Ærarii* ex spoliis
 locupletationem; & *Donativa* militum.
 Verum honor *Triumph*i, fortasse *Monar-*
chis non competit, præterquam in per-
 sonis *Regum* ipsorum, aut *Filiorum* *Re-*
gum; Quod etiam, temporibus *Imperato-*
rum, *Roma* obtinuit: qui honorem ipsum
*Triumph*i, *Sibi* & *Filiis* suis, de bellis,
 quæ præsentibus ipsi confecerant, tanquam
 peculiarem reservarunt: *Vestimenta* au-
 tem solummodo, & *insignia* *Triumph*a-
lia, aliis *Ducibus* indulserunt.

Verum, ut Sermones hos claudamus;
 Nemo est, (ut testatur *Sacra Scriptura*),
 qui sollicite cogitando, potest apponere ad
 staturam suam cubitum unum; in putillo
 scilicet corporis humani modulo: cæte-
 rum in magna *Regnorum* & *Rerump.* fa-
 brica, *Imperium* amplificare, & *finis* pro-
 ferre, *Reges* penes & dominantes est. Nam
 prudenter introducendo *Leges*, *Instituta*,

&

& Consuetudines, quales jam proposuimus, & alias his similes, posteris, & seculis futuris, *Magnitudinis* sementem fecerunt. Verum ista Consilia apud *Principes* raro tractantur, sed res fortunæ plerumque committitur.

XXX.

DE REGIMINE VALETVDINIS.

IN *Regimine Valetudinis*, invenire est quandam prudentiam, ultra Regulas *Medicina*: Observatio cuiusque propria, eorum quæ nocent, eorum quæ juvant, optima est *Medicina* ad sanitatem tuendam. Verum tutius est concludere; *Hoc sensi mihi nocuisse, ergo eo non utar*; quam isto modo; *Hoc quod sensi, minime offendit, ergo eo utiliscet*. Etenim vigor juventutis, excessus plurimos tegit, qui tamen in senectute tandem velut debita exigentur. Considera ætatem ingruentem, neque confide eadem perpetuo continuare: Non enim bellum indicendum *senectuti*. Cave a subita aliqua mutatione, in *Regiminis* parte quapiam principali; Quod si necessitas urgeat, cetera ad eam mutationem accommoda. Secretum enim est, & Naturale, & Politicum; *Tutius est, multa mutare, quam unum magnum*.
Examini

DE REGIMINE VALETVDINIS. 157

Examine tamen subicias consuetudines tuas ; Diætæ, Somni, Exercitationis, Vestitum, Mansionis, & similibus : Et, si quid nocumento esse iudices, experire illud paulatim exuere ; ita tamen, ut si ex mutatione nocumenti aliquid perceperis, ad consuetam redeas: Difficile enim distinguere inter ea, quæ toto genere sunt salubria, & ea quæ corporis tui unici constitutioni conveniunt. Vacuo animo esse, & hilari, ad horas cibi, somni, & exercitationis, est ex optimis præceptis, ad prolongandam vitam. Quatenus ad *animi Passiones*, & *Studia*; Devita invidiam; metus anxios; iram intus cohibitam; subtiles & nodosas disquisitiones; gaudia, & exhilarationes immodicas; tristitiam alte pressam; & non communicatam. Amplectere spes; lætitiā potius quam gaudium; delectationum varietatem magis quam satietatem; admirationem, & propterea novitates; studia quæ animum replent splendidis & illustribus objectis; Veluti, Historias, Fabulas, Peragrationes Naturæ. *Medicationem* si omnino fugias, valetudine utens bona, corpori ingrator accedet, cum necessitas ingruerit. Eidem si nimium assuescas, detrahet de viribus & efficacia ejus quando morbus advenerit. Probo potius *Diætæ* quasdam, ad certam

158 DE-REGIMINE VALETVDINIS.

tempora, quam usum medicamentorum frequentem; nisi jampridem transferit in consuetudinem. *Diaeta* enim hujusmodi alterant corpus magis, perturbant minus. Ne contempnas accideas aliquid in corpore tuo novum & inuictum, sed consilium *Medicorum* circa illud adhibe. Dum ægrotas, valetudinem tuam cura maxime; dum vales, corpore tuo utere, nec sis nimis delicatus: Qui enim, dum valet, corpori tolerantiam imperat; in morbis compluribus, qui scilicet non sunt acuti, *Diaeta* sola, & corporis *Regimine* paulo exquisitiore, curari possit absque multa *Medicatione*. *Celsus* monitum illud suum numquam parturiisset ut *Medicus*, nisi una fuisset vir prudens. In præceptis dat, tanquam Arcanum tuendæ valetudinis, & prologandæ vitæ; ut quis contraria alternet, & subinde mutet, sed cum inclinatione in extremum benignius. Nempe; Victu utere parciori, & pleniori, sed pleniori sæpius: Vigiliis, & somno largiori, insuescas, sed somno magis: Quietem, & motum sive exercitium, repetas; sed frequentius motum; & similia. Ita enim Natura simul & fovebitur; & robur acquireret. Ex *Medicis* aliqui, erga ægrum, & ejus desideria, tam sunt indulgentes, ut morbi curam legitimam non urgeant;

Alii

D
Alii cont
proced
ram mor
turam no
ge tempe
tum, in u
adhibe ex
memor tis
tui gnarum
spectatum

D E
Cyprian
Inter
volitant,
certe sunt
Mentem
nant; &
alacriter
Reges in
ad zeloty
vacillatio
autem d
dis, quan
etiam in
poterit A
quo non
animosio
minus n

Alii contra, tam regulares & rigidi, in procedendo secundum Artem, circa curam morbi, ut ægri conditionem & naturam non satis respiciant. *Medicum* elige temperaturæ mediæ: vel si hoc ad votum, in uno aliquo *Medico*, non cesserit, adhibe ex utroque genere unum: atque memor sis advocare *Medicum* corporis tui gnarum non minus, quam in Arte sua spectatum.

XXXI.

DE SUSPICIONE.

Suspiciones inter cogitationes, sunt ut inter aves Vespertiones: Nunquam volitant, nisi luce crepera. Reprimendæ certe sunt, aut saltem caute custodiendæ: Mentem enim obnubilant; amicos alienant; & negotia interpellant; ita ut nec alacriter, nec constanter, peragi possint. *Reges* inclinant ad tyrannidem; Maritos ad zelotypiam; etiam Prudentes ad animi vacillationem, & melancholiam. Sunt autem *Suspiciones*, defectus, non tam cordis, quam cerebri: locum enim reperiunt etiam in fortissimis animis: Exemplo esse poterit *Henricus Septimus, Rex Angliæ*: quo non fuit alter suspiciator, nec tamen animosior. In ejusmodi vero temperatura minus nocent: plerunque enim non admittun-

mittuntur, nisi prius discutiantur, utrum probabiles sint, annon. Verum in meticulosis ingeniis nimio plus prævalent. Nihil certe æque facit hominem multa *suspiciari*, ac parum scire. Itaque rectissime adhibetur remedium, ad *Suspiciones*, ut quis inquisitionem urgeat. Fumo enim & tenebris aluntur *Suspiciones*. *Quid sibi tandem volunt homines? Existimantne, cunctos, quorum opera utuntur, & quibuscum versantur, Angelos esse, aut Sanctos? Nesciuntne, illos ad suos proprios fines aspirare; & unumquemque proximiorum esse sibi, quam alteri?* Nullus itaque est modus moderandis *Suspicionibus* aptior, quam remedia parare, ac si *Suspiciones* essent veræ; iis vero fræna injicere, ac si essent falsæ. Eatenus enim *Suspiciones* usui esse poterunt, ut ita nos comparemus, quod quamvis verum foret, quod *suspiciamur*, nocere tamen non possit. *Suspiciones*, quas ex se mens colligit, nil sunt nisi inanes bombi: Quæ vero externo artificio aluntur, animisque hominum instillantur fufurronum & famigeratorum sermonibus, aculeos habent. Optima certe ratio, expediendi nos, ex impedita hac *Suspicionum* sylva, est libera quædam & aperta illarum declaratio, apud eos, quos suspectos habemus: hinc enim fieri non potest,

quin

D
quin plus
neque,
eum, que
magis &
beat *Suspi*
oportet en
degeneris
sentiant,
evident. I
Suspensio
missionem
cendere de

DE DI
Sunt q
tus in
que parte
en, in ve
esset, inv
taceri deb
Locos aliq
in quibus
jejuni;
que tadio
subierit,
moris hon
nis præbe
ad alia tra
ducit. Bo

quin plus cognoscamus, utrum veræ sint, necne, quam antea. Hoc simul reddet eum, quem *suspectum* habemus, cautum magis & circumspectum, ne novam præbeat *Suspicionis* ansam. Sed hoc fieri non oportet cum hominibus pravæ indolis & degeneris: hi enim, ubi semel se *suspectos* sentiant, fideles postmodum nunquam evadent. Diverbium habetur apud *Italos*, *Sosperto licentia fede*. Quasi *Suspicio* fidei missionem daret: cum potius fidem accendere deberet, ut se ipsam liberaret.

XXXII.

DE DISCVRSV SERMONVM.

Sunt qui in *Sermonibus* affectant potius ingenii laudem, qua in quacunque partem disputare possint, quam iudicium, in veritate enucleanda: ac si laudabile esset, invenire quid dici possit, non quid taceri debeat. Sunt qui in promptu habent *Locos* aliquos *Communes*, & *Themata*, in quibus luxuriantur, cætera steriles & jejuni; Quod penuriæ genus plerumque tædio afficit, & quamprimum notam subierit, in ridiculum evadit. Pars *Sermonis* honoratior, hæc est; ansam *Sermonis* præbere; & rursus eidem moderari, ac ad alia transire; tunc enim quis *Choream ducit*. Bonum sane, in conversatione & col-

colloquiis familiaribus subinde variare; & *Sermones* circa res præsentēs cum disputationibus; Narrationes cum argumentis; Quæstiones cum positivis; Locosa cum seriis, immiscere: Satietatem siquidem & fastidium parit, in aliquo Subiecto diutius hærerē. Quantum ad *locos*; Sunt quædam, quæ à *loco*, veluti privilegio, eximi debent; Religio, negotia Reipublicæ, personæ sublimes, Privatorum negotia majoris momenti, denique casus omnis miserabilis. Nonnullos tamen reperies, quibus ingenia sua obdormiscere videbuntur, nisi acutum aliquem & mordacem Sarcasum in quempiam contorserint. Ille *Habitus* omnino coercendus;

Parce Puer stimulis, & fortius utere loris.
In summa, Discrimen servandum, inter *falsa*, & *amara*. Certe, qui *Satyricam* amplectitur *verum*, sicut aliis metum injicit ab ingenio suo, ita ab aliorum memoria metuere debet. Qui interrogat multum, & addiscet multa, & placebit in multis; præsertim si quæstiones suas ad cæptum & peritiam Respondentis adaptet; siquidem occasionem ei præbebit scientiam suam ostendendi; ipse autem novis continuo scientiæ augmentis dotabitur. Molestæ autem ne sint Quæstiones; Id Examinatori convenit. Etiam qui *Ser-*
monis

DE D
monis fan
aliis vic
qui adfin
tempus u
los arte q
lios ad loq
cines mod
tiam si qua
scire existi
re, quæ ne
ratus esse
vi quenda
nam; Opo
ita multa
casus aliq
re possit,
alterius la
tem, ad qu
gens & v
Sermone.
campi ap
regiæ, qua
biles duos
lem; quo
plus indul
erat; alter
vivis illius
ma aliqu
ctum: C
contigit.

monis familiaris dignitatem tueri cupit, aliis vices loquendi relinquat. Quin &, si qui adsint, qui dominari in *Sermonibus* & tempus universum occupare studeant, illos arte quadam abrumpere sciat, & alios ad loquendum inducere; Sicut Tibicines moderari solent saltantibus. Scientiam si quandoque dissimules eorum quæ scire existimaris; putaberis alias ea scire, quæ nescis. *Sermo* alicujus de se ipso, rarus esse debet, & cum judicio. Noveri quendam, cui sæpe in ore erat, per Ironiam; *Oportet hunc egregie sapientem esse, ita multa de se ipso loquitur.* Vix occurrit casus aliquis, in quo se laudare quis decore possit, præter unum: Is est, si virtutem alterius laudet; Sed eam intelligo virtutem, ad quam ipse aspirat. *Sermo* alios pungens & vellicans, parce utendus: Etenim *Sermones familiares* debent esse instar campi aperti, in quo spatium licet; non viæ regiæ, quæ deducit domum. Noveram *Nobiles* duos, ad partem *Angliæ* Occidentalem; quorum alter *Scommatibus* nimio plus indulgebat, sed hospitalis admodum erat; alter autem quærere solebat, à convivis illius prioris; *Dic sodes; annon Scommata aliquod intercesserat in quempiam jactum?* Cui Conviva forte; *Tale aliquid contigit.* At ille, utpote alterius æmulus,

Satis

Satis sciebam, eum prandium bonum malis condimentis corrupturum. Sermo cum discretione præstat Eloquentiæ; Et apte loqui, & accommodate, ad personam cum qua colloquimur, efficacius est, quam ornamenta verborum, aut Methodi, captare. Continuata oratio bona, absque interlocutione bona, tarditatem monstrat: At replicatio, & interlocutio bona, absque facultate Orationem continuandi, penuriam, & scientiam minime fundatam, prodit: Quemadmodum in Animalibus videmus, quæ cursu minus valent, flexu maxime agilia esse: Vt fit inter Leporarium, & Leporem. Circumstantiis nimio pluribus Orationem vestire, antequam rem ipsam attingas, tardium parit; iisdem penitus carere, abruptum quiddam est, & ingratum.

XXXIII.

DE PLANTATIONIBVS
POPVLORVM.

Colonia eminent inter Antiqua & Heroica Opera. Mundus, cum adhuc juvenis esset, plures progeniit liberos; nunc senex factus, pauciores. Etenim, non immerito Colonias novas, tanquam liberos Nationum antiquiorum duxerim.

rim. *Plantationem Populorum* proba in solo puro: intelligo, ubi Populus non destruitur, ut Populus inferatur: Hoc enim cum fit, *Extirpatio* prorsus est, non *Plantatio*. *Plantatio* regionum non abfimilis est *Plantationi* sylvarum: in quibus de Vtilitate capienda nihil cogitandum ante annum vicesimum: Verum fructus uber & locuples, in fine Operis, expectandus. Illud certe, quod præcipue *Colonias*, alias bene successuras, evertit, fuit, sordida illa & avida lucri captatio, sub initiis *Coloniarum*. Verum est, Lucri segetem acceleratam non negligendam, modo cum bono *Colonia* conjuncta sit, sed non ultra. Indignum quiddam & infaustum est, cum fæx Populi, exules, & damnati, in *Colonia* seminarium sumuntur. Quin & *Coloniā* ipsam corrumpit & perdit. Hujusmodi enim homines profigati instar erronum degent; nec operi accingent, sed otio se dedent; quin & scelera perpetrabunt, fruges consument, & *Colonia* fastidio afficientur: Ac tum demum nuncios & literas in patriam mittent, in *Plantationis* præjudicium & dedecus. Populus, qui in *Coloniā* sumatur, præcipue sint Artifices generum sequentium: Hortulani, Aratores, Fossiores, Fabri ferrarii, Fabri lignarii, Piscatores, Aucupes, Chi-

Chirurgi, Pharmacopolæ, Coci, Piftores, Cervitarii, & hujusmodi In *Regione*, ubi *plantare* instituis, circumspice primo, quod genus esculentorum & poculentorum, terra ex sese, sine cultura, edat: Veluti Castaneas, Iuglandes, Nuces Pinus, Olivas, Dactylos, Pruna, Cerasa, Mel filvestre, & similia; Atque illis, ut par est, utere. Dein disquire, quod genus Viſtualiorum, Solum proferre possit celeriter intra annum: Veluti Pastinacas, Caricas, Brassicas, Cepas, Raphanos, Melones, Pepones, Cucumeres, Atriplices de *Hierusalem*, Maiz, & alia. Quantum ad Triticum, Siliquam, Hordeum, & Avenam, nimiam Grana hæc poscunt culturam: Attamen à Fabis & Pisis etiam inchoare licet: tum quia minore opera indigent; tum quia non minus cibi loco, quam panis, inserviunt. Etiam ab Oryza multiplex provenit seges; quæ & cibi quoque copiam facit. Ante omnia, magna copia transportanda, panis Biscocti, Farinæ ex Avena, Pollinis, Farinæ omnigenæ, & similiū, ut sub initiis præsto sint, donec panis confici possit. Pecudes, & Aves, delige eas, quæ à morbis præcipue immunes sunt, & præ cæteris prolificæ: Quales sunt Porci, Capræ, Gallinæ, Gallinæ Indicæ, Anseres, Columbæ domesticæ, Cuniculi, & similes.

DE PL
miles. Præ
cumbent
lona, tum
meatus in
distribuend
set: hoc est
soli, quod n
rur, horreis
fruges repo
tribuantur:
nullæ fundi
singulorum
super, quas
dacet, ut e
maxime in
ulavenit in
modo non
dicium inte
væ in Reg
abundant;
ves, aut ej
puas merce
na ferri, &
idonei, ferre
in *Regionib*
Etio per cal
gna res est
vegetabile,
cujuscunqu
na: & abiet

miles. Præcipue autem Piscationibus incumbendum, tum ad sustentationem *Coloniarum*, tum ad lucrum exportationis. Commerceus in *Colonis* adeo parca manu fere distribuendus, ac si in Oppidis obsessis esset; hoc est, pro rata. Maxima autem pars soli, quod in hortos aut segetes convertitur, horreis publicis assignetur; in quibus fruges reponantur, & mensura certa distribuuntur: Ita tamen ut supersint nonnullæ fundi portiones, in quibus industria singulorum se exerceat. Circumspice insuper, quas merces nativas *Regio* illa producat, ut exportatio earum, in loca ubi maxime in pretio sunt, sumptus levet; Ut usuvenit in *Nicotiano* apud *Virginiam*; modo non sit (ut jam dictum) in præjudicium intempestivum *Coloniarum* ipsius *Sylvæ* in Regionibus desertis, ut plurimum, abundant; Itaque ligna, ad ædificia, naves, aut ejusmodi usus apta, inter præcipuas merces numeranda. Si inveniatur vena ferri, & rivuli ad molendina ferraria idonei, ferrum è mercibus quæstuosus est, in *Regionibus* sylvosis. Salis nigri confectio per calorem solis, si Clima ferat, digna res est quæ tentetur. Etiam Sericum vegetabile, si adsit, merx est lucrosa. Pix cujuscunque generis, ubi proveniunt pinus & abietes, semper præsto est. Quin & phar-

pharmaca, & ligna odorata, si reperiantur, haud parvum commodum præbent. Etiam cineres, quibus ad sapam utuntur, non modicum utilitatis afferent; Similiter & alia; quæ perquiri possunt. Verum fodinis ne confidas nimium, præsertim à principio. Fodinæ enim fallaces sunt, & sumptuosæ; & spe pulchra lactantes, *colonos* reddunt circa alia socordes. Regimen *colonia* committatur uni, cui tamen assideant Consiliarii aliquot; atque muniantur auctoritate, ad exemplum Iuris militaris, sed aliquantulum restricta. Ante omnia, hunc sibi decerpant homines fructum, vivendo in eremo; ut Deum semper, ejusque cultum, præ oculis habeant. Rursus, *Colonia* à numerosiore Concilio (intelligo in regione, matre *colonia*, residente) non pendeat; nec ob contributiones exiguas multitudini nimis subijciatur; sed sit numerus eorum, qui negotia *colonia* procurant & ordinant, moderatus: Sintque potius ex *Nobilibus*, & *Generosis*, quam *Mercatoribus*; Hi enim lucro præsentis plus satis inhiant. Sit plane immunitas a vectigalibus & portoriis, donec *colonia* adoleverit: neque tantum immunitas à solutionibus pecuniarum concedatur, sed etiam libertas merces in quascunque velint partes exportandi; nisi gravis

De P
vis aliqu
pulo ne
alios mit
diligenti
pore in t
mero con
ita tamen
penuria a
dem salubr
detriment
Mare & n
aquosis. I
cis incipien
rum rerum
tamen in su
aquis reme
etiam san
copia cor
simile est
condiantur
Barbari se
eos nugis
sed justicia
re; nihil
quæ ad se
etiam Ben
auxiliu co
defensivis
venire. In
digenis, f

si reperian-
um præsent.
am utuntur,
ent; Simili-
unt. Verum
præsertim a
es sunt, &
ctantes, co-
des. Regi-
cui tamen
atque mu-
mpiam Iuris
tracta. Ante
omnes fru-
Deum sem-
lis habeant.
iore Conci-
tere colonia,
e ob contri-
namque sub-
m, qui ne-
stant, mo-
obribus, &
; Hi enim
at. Sit plane
ortoris, do-
tantum in-
iarum con-
ces in qual-
at; nisi gra-
vis

vis aliqua causa obfuerit. *Coloniam* Po-
pulo ne farcias aut superoneris, alios post
alios mittendo: sed potius informationi
diligenti intende, quot capita de tem-
pore in tempus minuantur; eaque nu-
mero conveniente, pro rata, suppleas;
ita tamen, ut *coloni* bene viuerent, nec
penuria affligantur. Magnum jampri-
dem salubritati complurium *coloniarum*
detrimentum intulit, ædificatio juxta
Mare & fluvios, in locis paludinosiis &
aquosis. Itaque, etsi ab hujusmodi lo-
cis incipiendum, propter vecturæ & alia-
rum rerum commoditatem, paulatim
tamen in superiores *regionis* partes, & ab
aquis remotiores, ascendendum. Interest
etiam sanitatis *colonia*, ut salis sat bona
copia conuehatur; quo cibi, quos veri-
simile est putridos aliter sæpe futuros,
condiantur. Si *Coloniam* plantes, ubi
Barbari sedes suas habeant, neutiquam
eos nugis tantum, & triciis, concilies;
sed iusticia, & modis gratiosis, demere-
re; nihil tamen de præfidiis minuendo,
quæ ad securitatem pertinent; Neque
etiam Benevolentiam eorum aucupare
auxiliis contra hostes suos; sed auxiliis
defensivis non incommodum erit sub-
venire. Interest etiam, aliquos ex in-
digenis, sæpe in *regionem*, unde *colonia*
H migravit,

migravit, mittere; ubi videant conditiones hominum suis multo præstantiores; idque sub reditu inter suos divulgent. Postquam *colonia* adoleverit, & robur acceperit, tempestivum erit mulieres summittere, ut *colonia* ex sese propagetur, nec semper ab externis pendeat. Super omnia flagitiosissimum est, *coloniam* semel deductam, deserere & destituere; præterquam enim quod dedecori est, nil aliud est, quam proditio mera, profusioque sanguinis, complurium hominum miserorum.

XXXIV.

DE DIVITIIS.

Divitias cognomine magis proprio vocare nequeam, quam ut eas appellem *impedimenta Virtutis*. Sicut enim se habent *impedimenta* ad *Exercitum*, ita *divitiæ* ad *Virtutem*: Necessariæ siquidem sunt, sed graves: Quinetiam cura illarum victoriam sæpe distubat. *Divitiarum* magnarum nullus est usus, præterquam in iis expendendis: Cætera in opinione versantur. Idem dicitur *Salomon*; *Vbi multa sunt opes, multi qui comedunt eas*. Et, *Quid prodest possessori, nisi quod cernat divitias oculis suis*: Possessio *divitiarum*,
nulla

at conditio-
nantes; et
indulgent.
& robur ac-
tiones ium-
propagetur,
eat. Super
bonam se-
destituere;
cori est, nil
profuturo-
hominum

gis proprio
n ut eas ap-
Sicut enim
eritum, ita
e liquidem
ra illarum
divitiarum
ræterquam
n opinione
mon; Voi
pedunt eas.
quod cernat
divitiarum,
nulla

DE DIVITIIS. 171

nulla voluptate dominum perfundit ,
quantum ad sensum : Est sane custodia
ipfarum ; est etiam potestas donativi aut
distributionis ; est & fama , & inflatio ab
ipsis ; Sed non datur solidus ipfarum usus ,
qui ad dominum pertingat. Annon vides
ficta illa pretia, quibus gemmæ , & hujus-
modi rariora, æstimantur ; & quam inania
opera suscipiantur, ad ostentationem me-
ram , ut usus aliquis *divitiarum* magna-
rum videri possit ? Sed dicet quispiam,
Vsum earum vel in hoc maxime cerni
posse ; quod dominos ex periculis & ca-
lamitatibus redimant : Vt ait *Salomon* ;
Substantia divitis urbs roboris ejus , &
quasi murus elevatus in imaginatione
sua. Sed caute *Salomon* , quod *imagina-*
tione, non *re ipsa*, tales sunt. Plures enim,
sine controversia , *divitiis* suis magnis
vanierunt, quam redempti sunt. *Divitias*
magnas ne secteris ; sed quas parare possis
juste, impendere sobrie, erogare hilariter,
& libenter dimittere. Neque tamen con-
temptum ipfarum , instar *Monachi* ali-
cujus , aut a seculo abstracti, foveas ; sed
de usu distingue ; Sicut *Cicero* optime de
Rabirio Posthumo ; *In studio rei amplifi-*
candæ apparebat, non avaritiæ prædam,
sed instrumentum bonitati quæri. Auscul-
ta etiam *Salomoni*, nec præproperæ opum

accumulationi inhia; *Qui festinat ad divitias, non erit insons.* Fingunt *Poeta, Plutum*, (qui *divitias* sonat,) a *Iove* missum, claudicare, & tardigradum esse: à *Plutone* autem, currere, & pedibus celerrim. Innuentes, *Divitias*, bonis artibus, & iusto labore, partas, tarde accedere; sed per mortem aliorum advenientes (veluti ex hereditatibus, testamentis, aut similibus) præcipitanter ruere. Nec minus poterit Fabula ea de *Plutone* intelligi, si *Plutonem* pro *Diabolo* accipias. Cum enim opes à *Diabolo* fluunt, (veluti, per fraudes, oppressiones, injusticiam, & scelera,) rapido cursu feruntur.

Via ad discescendum varix, & pleræque earum foedæ. *Parsimonia* inter optimas censeri possit, neque tamen ipsa omnino innocens est: Opera enim liberalitatis & Charitatis coarctat. *Soli Cultura*, quasi ad *divitias* maxime genuina; utpote quæ benedictio *magna matris Telluris* fit. Verum lenta est hæc via. Attamen ubi homines insigniter opulenti, se ad *Agriculturam*, & lucra rustica, submitunt, *divitias* in immensum coacervant. Noveram ex *Proceribus Angliæ* quendam, cui maximi redditus proveniebant, è re rustica, supra subditos cæteros quoscunque ætatis meæ. Dives erat armentis; ovibus; sylvis, tam cædis,

cædvis, quam grandioribus; lithanthracibus; frumento; plumbi & ferri fodinis; & compluribus aliis proventibus rusticis. Adco ut terra ei instar maris esset, merces perpetuo importans. Recte à quodam observatum; Se magno cum labore ad exiguas, & nullo fere ad magnas *divitias*, pervenisse. Postquam enim res aliqujus nummaria sic increverit, ut nundinarum & mercatum opportunitates præstolari possit; atque eos contractus superare, quibus ob summæ magnitudinem perpauca admodum homines apti sunt; atque etiam in laboribus aliorum participare, qui minus pecunia abundant; fieri non potest, quin supra modum distescat. *Lucra ex Professionibus*, honesta certe sunt; & duabus rebus promoventur maxime; Diligentia, & Fama bona propter probitatem in negotiando. At lucra ex contractibus majoribus plerumque naturæ magis ancipitis; Cumquis scilicet aliorum necessitates & angustias obideat; servos & ministros alienos in damnum dominorum corrumpat; emptores alios, qui in majora forte pretia consentissent, artificiose & vafre summoveat; & hujusmodi fraudes exerceat: quæ omnes merito damnandæ sunt. Quantum vero ad *Emptiones*, animo, non retinendi;

sed rursus divendendi, illæ ex utraque fere parte molunt; tam Venditorem, quam Emptorem prementes. *Societates* locupletant affatim; si cautus adhibeatur delectus eorum, quibuscum *societas* initur. *Fenus* ex certissimis lucri generibus est, licet ex pravissimis: utpote quod hominem panem suum comedere faciat *in sudore vultus alieni*: atque in *Sabbatho* operari non cessat. Attamen certum licet sit, non caret rimis suis secretis: Siquidem Notarii, & Institores, ad commodum proprium, homines fortunarum dubiarum quandoque extollent. *Primum* esse in *incentione* aliqua *nova*, aut Privilegio, inundationem quandam opum interdum largitur: Sicut contigit primo *Sacchari Excoctori* in *Canariis*. Itaque si quis se peritum Dialecticum præstare possit, ut addat *Inventioni* Iudicium, magna haud dubie efficiet; præsertim si tempora sint propitia. Qui lucra tantummodo certa captat, ægre ad magnas *divitias* assurgit: Contra, qui totus in incertis est, vix fortunarum dispendia vitabit: Bonum igitur fuerit incerta lucra certis munire, ut damnis subveniatur. *Monopolia*, & *Mercium Coemptiones* ad *revenditionem*, ubi *Lege* nulla prohibentur, ad *divitias* viam sternunt facilem; præsertim

si

si quis prospicere possit, quæ merces in æstimationem venturæ sint, atque eo modo se illis abunde instruat. Opum acquisitio, per *servitium Regum*, aut *Magnatum*, dignitatem quandam habet; tamen, si assentationibus & servilibus artificiis, sese ad omnes nutus flectendo, parentur, inter vias vilissimas poterit numerari. Quantum ad *venationem Testamentorum*, & *Legatorum*, (quemadmodum *Tacitus Senecam* insimulat; *Testamenta* & *Orbos* *tanquam* *indagine capi*;) adhuc peior est hæc res, quanto cum hominibus conditionis humilioris rem habemus, quam in *servitio*.

Fidem illis nimiam ne adhibeas, qui præ se ferunt contemptum *divitiarum*: Etenim *opes* despiciunt, qui desperant; neque invenies usquam tenaciores, ubi incipient ditescere. Ne sis in minutis tenax; *Divitiæ* alas habent, & aliquando ex sese avolant, aliquando emittendæ sunt, ut ampliores congregent. *Opes* suas moribundi relinquunt; aut usui publico; aut Liberis, Cognatis, & Amicis; In utroque genere *Legationes* paulo moderatiores melius cedunt. *Divitiæ* magnæ hæredi relictæ, aves rapaces undique ad eas convolare invitant; nisi hæres fuerit ætate & iudicio confirmatio. Similiter *Fun-*

ditiones gloriosæ & splendide, in usus publicos, sunt instar *Sacrificiorum sine sale*, & nihil aliquid quam *dealbata Eleemosynarum sepulchra*; quæ ab intus cito corrumpuntur & putrescent. Itaque dona tua, magnitudine ne metiaris, sed commoditate; & ad debitam mensuram redigas: neque opera Charitatis in mortem usque differas: Etenim, si quis recte rem æstimet, qui id facit, ex alieno potius donat, quam è proprio.

XXXV.

DE AMBITIONE.

Ambitio Choleram refert: Quod genus humoris, activos, vehementes, alacres, & promptos reddit; nisi obstructionem patiat. Quod si obstructione concludatur, adeo ut libere permeare non possit, fit adusta, & inde maligna & venenosa. Similiter *Ambitiosi*, si in ambitu & petitione sua repullas non patientur, sed semper sint in progressu, polypragmones potius sunt quam periculosi: Sin in cupiditatibus frænentur, & subinde frustrentur, malevolentiam & invidiam in corde foveant, & iniquo prorsus oculo, tum res, tum homines intuentur; ac tum demum
in

in sinu lætantur cum res male cedant : Qui quidem animi affectus , cum servis *Regum* , aut Rerumpublicarum pessime congruit. Bonum itaque *Principibus* fuerit, (si *ambitiosus* utantur,) ita rem disponere, ut perpetuo directi, nunquam retrogradi sint. Quod quia sine præjudicio fieri non potest, melius esset, ab hujusmodi ingenii hominibus omnino abstinere. Etenim, si ipsi cum servitio suo non assurgant, operam dabunt ut servitium suum cum ipis corruat. Verum, quia modo diximus, *Ambitiosos* non adhibendos, nisi urgente necessitate, operæ pretium fuerit jam dicere, quibus in casibus necessarius sit eorum usus.

Imperatores & Duces in bello boni, utcumque *ambitiosi* sint, omnino recipiendi: Etenim utilitas ipsorum, ut præficiantur, cætera compensat: Militem autem deligere, qui *ambitione* vacet, perinde est, ac si calcaribus eum spoliēs. Quin & alter usus *Ambitiosorum* est, ut umbellæ loco *Principibus* sint, contra invidiam & periculum: Nemo enim eas partes subibit, nisi sit instar columbæ occæcatæ, quæ ideo in sursum volat, quia circumspicere non potest. Est etiam alius usus *Ambitiosorum* non parvus, ut prægrandibus alas amputent, & eorum po-

tentiam labefactent ; Quemadmodum *Macronem Tiberius* ad deiciens-
dum *Seianum*.

Quandoquidem igitur, in casibus me-
moratis, necessarii sint, superest ut osten-
damus, qua ratione sint frænandi & coer-
cendi, ut minus ab illis impendeat peri-
culi. Perniciosi minus sunt, si natalibus
ignobiles, quam si Nobiles : si ingenio
paulo truciores & asperiores, quam si gra-
tiosi & populares : denique si nuper ho-
noribus admoti, quam si veteratores facti
sint, & in honoribus suis muniti. Signum
infirmi animi in *Principibus*, à plerisque
ducitur, si *gratiosos* & intimos sibi adjun-
gant ; attamen, si verum dicendum est,
non aliud reperitur remedium præstan-
tius contra potentiam nimiam *Procerum*,
aut *Magistratum*. Siquidem, quando
juvandi & nocendi potestas penes *gratio-
sum* residet, vix fiet, ut aliquis ex *Proceri-
bus* magnopere potentia turgeat. Alia
ratio *Ambitiosos* coercendi non mala est,
si per alios æque *Ambitiosos*, & proter-
vos, librentur : Sed tum opus est Consi-
liariis aliquibus moderatioribus, qui par-
tes medias teneant, ne factiones omnia
peffundent : Etenim absque illa saburra
navis vacillabit nimis. Saltem allicere
poterunt *Principes*, & animare aliquos
humili-

humilioris conditionis, qui *Ambitoso-
rum* veluti flagella sint. Quantum ad in-
generandam illam in *Ambitosis* opinio-
nem, ut se ruinæ proximos putent, atque
eo modo contineantur: Si meticulosi
fuerint, bene fortitan cedit; Sin animosi
& audaces, præcipitabit conatus & ma-
chinationes eorum; neque est sine pericu-
lo. Quod si necessitas flagitet, ut reve-
ra rejiciantur, neque id simul, & subito,
facere, tutum foret; optimum erit, favo-
ribus & repulsis eos alternis excipere;
unde attoniti & confusi hæreant, nescien-
tes quid expectent, & veluti intra sylvam
ambulent.

Ex *Ambitionibus*, minus est nociva,
cupiditas prævalendi in rebus majoribus,
quam se immiscendi rebus omnibus: Istud
enim confusionem consiliorum parit, &
negotia destruit. Etiam minus periculi
incumbit ab *Ambitoso* in negotiis acri,
quam ab eo qui gratia & clientelis pollet.
Qui inter strenuos, & negotiis pares, emi-
nere studet, magnam profecto suscipit
provinciam; verum hoc Publico utile
est: Qui vero illud machinatur, ut Viros
cordatos deprimat, & ipse solus inter
Ciphras Numerus sit, seculi alicujus lues
est & calamitas. *Honor* tribus insignitur
commodis; *Potestate bene-merendi*; *Aditu*

*facili ad Viros Principes; & Fortunatarum
proprium in melius euectione. Qui o-
ptimam ex his tribus fovet intentionem,
cum aspirat, vir probus est: Princeps quo-
que, qui huiusmodi in servis suis inten-
tiones dignoscere valeat & distinguere,
Princeps est prudens. Verum in genere,
præoptandi sunt Principibus huiusmodi
servi, qui officio magis ducantur, quam
Ambitione: quique negotia amplectantur
& ament, potius ex conscientia bona,
quam ex ostentatione: Denique distin-
guant Principes cum iudicio, inter inge-
nia, quæ sese omnibus negotiis ingerunt,
& animum promptum seu alacrem.*

XXXVI.

DE NATVRA, ET INDOLE
NATVRALI IN HOMINIBVS.

N*atura occultatur sæpenumero, in-
terdum vincitur, raro extinguitur.
Vis Naturam efficit magis impetuofam
cum recurrit; Doctrina & præcepta af-
fectus naturales reddunt minus quidem
importunos, sed non tollunt; verum
Consuetudo sola ea est, quæ Naturam
plane immutat & subigit. Qui victoriam
de natura sua reportare cupit, sibi nec
nimis magna, nec parva nimis pensa,
con-*

constituat: Priora enim animum de-
 cient, propter frustrationes crebras; Po-
 steriora non multum attollent, etiam si
 sæpius prævaleat. Atque sub initiis exer-
 ceat se adminiculis quibusdam, ut Nata-
 tores recentes, vesicis aut juncis; deinde
 cum impedimentis, ut Saltatores solent,
 calceis gravioribus. Etenim, perfectionē
 in re qualibet inducit, si exercitatio diffi-
 cilior sit, quam usus. Vbi *Natura* admo-
 dum potens est, & proinde victoria diffi-
 cilis, opus erit per gradus quosdam pro-
 cedere. Qui tales sint: Primo, *Naturam* si-
 stere ad tempus aliquod; more illius, qui
 cum irasceretur, Literas Alphabeti, prius-
 quam quicquam faceret, recitare solebat:
 Secundo, *Naturam* moderari, & ad mino-
 res portiones deducere; Vt si quis, absti-
 nentiam à vino exercens, à majoribus
 haustibus ad minores deveniat: Postremo
 autem, *Naturam* penitus sub jugum mit-
 tere, & domare. Verum si quis eo Animi
 robore & constantia polleat, ut se subito
 eximere & vindicare poterit, hoc opti-
 mum fuerit:

Optimus ille animi vindex, lacerat pectus

Vincula qui rupit, dedoluitque semel.

Neque antiqua Regula rejicienda; Vt
Naturam, ad instar bacilli, in contra-
 riam partem flectas; quo recta tandem
 deve-

182 DE NAT. & IND. NAT. in HOM.

deveniat. Verum intellige hoc, ubi Extremum illud alterum, in vitium non ducat. Insuper & hoc advertas, ne Habitu superinducere contendas, nixu continuo, sed intermisso; Nam intermissio impetum redintegrat, & adauget; Et si quis, dum tironem agit, perpetuo se exerceat, eveniet, ut errores, non minus quam facultatem, imbibat. Neque huic malo succurritur, nisi per tempestivas intermissiones. Præterea, victoria in *Naturam* non nimium cito triumphum accinas; *Natura* enim, ad longum tempus sepulta jacebit, & tamen occasione data reviviscet: Id quod contigit *Puella* apud *Æsopum*, ex *sele* in *mulierem* conversæ; Quæ civiliter admodum in mensa sedebat, donec mus in conspectu ejus forte curreret. Itaque occasiones tales, aut omnino evites, aut iisdem frequentius insuescas, quo minus moveant. *Indoles* cujusque *naturalis* optime deprehenditur in consuetudine familiari; in hac enim nulla intervenit affectatio: in perturbationibus; siquidem illæ Præcepta & Regulas penitus excutiant: denique, in casu aliquo novo & insolito; quia tum a consuetudine deferitur. Felices dixerim, quorum *Indoles naturalis* cum vitæ suæ genere congruit: Alias vere dicere possint;

DE N.

sint; *Ma*
studiis
reperis
eiusdem
S.n autem
de statis
tiones en
bunt, pro
mittent.
aut bonas
Itaque se
has evella

DE C

Cogi
rum
autem, a
berunt; a
crinent.
vellus, q
nime fide
tiz, aut v
si corrob
tia ejus ha
& crudeli
esse, aut i
promissis

DE NAT. & IND. NAT. in HOM. 183
sint ; *Multum incola fuit anima mea*. In
studiis , quicquid à *natura* tua alienum
repereris , stata tempora tibi præfigas ad
ejusdem Exercitationes & Meditationes ;
Sin autem cum Genio tuo convenerit ,
de statis horis ne sis sollicitus ; Cogita-
tiones enim tuæ sponte illuc convola-
bunt , prout negotia & studia cætera per-
mittent. *Natura* cujusque , ex vi innata ,
aut bonas , aut malas herbas , producit :
Itaque sedulo & tempestive illas irriget ,
has evellat.

XXXVII.
DE CONSVETVDINE ET
EDVCATIONE.

C*ogitationes* hominum sequuntur ple-
runque *inclinationes* suas ; *Sermones*
autem , *doctrinas* , & *opiniones* , quas imbi-
berunt ; At *Facta* eorum ferme *antiquum*
obtinent. Itaque , ut bene notat *Machia-*
vellus , (licet in exemplo scelerato ,) mi-
nime fidendum est , aut naturæ violen-
tiæ , aut verborum grandiloquentiæ , ni-
si corroborentur *Consuetudine*. Instan-
tia ejus hæc est : In facinore aliquo audaci
& crudeli patrandò , non acquiescendum
esse , aut in naturæ alicujus ferocia , aut in
promissis constantibus , nedum juramen-
tis ;

184 DE CONSVET. ET EDVCATIONE.
tis ; sed committendum scelus esse viris
sanguinolentis , & jamdudum cædibus
afflictis. Sed *Machiavello*, de *Fratre* quo-
piam *Clemente*, aut *Ravillaco*, aut *Iame-*
gna, aut *Baltazare Gerardo*, aut *Guidone*
Faulxio, nihil innotuit. Verum tenet Re-
gula ejus ; Naturam, aut promissorum fi-
dem & ferociam, viribus *Consuetudinis*
haud æquipollere. Solummodo, supersti-
tio, nostris temporibus, eo provecta est;
ut primæ classis Sicarii, Lanii obfirma-
tis minime cedant; atque decreta voti-
va, etiam in re sanguinaria, *Consuetudi-*
nis vires exæquent. In aliis quibuscun-
que, *Consuetudinis* potentia clare eluce-
scit: adeo ut miraculi instar sit, audire,
quot professiones, protestationes, pro-
missa, verba grandia, jactitent plurimi; &
tamen, istis omnibus posthabitis, pro
more consueto agere; acti imagines es-
sent, & machinæ plane inanimes, solis
Consuetudinis rotis impulsæ & actæ. Vi-
dere etiam licet *Consuetudinis* tyranni-
dem in alijs multis. *Indi* (loquor de *Gy-*
mnosophistis, & veteribus, & modernis)
se leniter super pyram componunt, atque
hoc modo se ipsos igne sacrificant. Quin
& scæminæ cum maritis in togum inmitti
properant. *Pueri Spartani*, antiquis tem-
poribus, flagris cædi sustinebant, super
aram

aram *Diana*, vix ejulatu aut gemitu ullo emisso. Memini, sub initiis *Regina Elizabethæ*, rebellem quendam *Hibernum*, supplicationem *Deputato* obtulisse, ut torque lignea, non fune, suspenderetur; quia illud magis in more rebellibus erat. Inveniuntur Monachi in *Russia*, qui ad Pœnitentiam complendam, tota nocte hyemali, in vase aqua repleto non recusabunt sedere, donec glacie constringantur. Plurima denique exempla adduci poterunt, plane stupendas *Consuetudinis* vires, tam super animum, quam super corpus, prodentia. Quandoquidem igitur *Mos* veluti summus sit humanæ vitæ moderator & magistratus, curæ sit inprimis, ut *Mores* bonos asciscamus. Certe *Consuetudo* validissima, cum à pueritia incipit: Hanc *Educationem* appellamus; Quæ nihil aliud est, quam à teneris annis imbibita *Consuetudo*. Ita videre est, in Linguis ediscendis Linguam ipsam magis commode se applicare omnibus expressionibus & sonis; artus quoque magis agiles & flexiles ad omnes posituras & motus esse, in pueritia, aut adolescentia, quam postea. Verissimum enim est, optimathes istos novam plicam non bene admittere: Nisi fuerit in nonnullis hominibus, quibus animi nondum fixi, sed eosdem apertos ad omnia

omnia præcepta conſervarunt, quo continuo emendationem reciperent; id quod rariffimum eſt.

Verum ſi *Conſuetudinis* vires, cum ſimplex ſolummodo ſit, & ſejuncta, tantæ ſint; multo magis *Conſuetudo* copulata, & conjuncta, & in Collegium coacta, excellit. Iſthic enim exemplum docet, releuat ſocietas, æmulatio ſtimulat, gloria animos extollit: Ita ut in hujusmodi locis, vires & influxus *Conſuetudinis* tanquam in exaltatione ſint. Certe, multiplicatio, & (ut *Chymicorum* vocabulo utar,) *Projectio*, ſuper naturam humanam, conſiſtit in ſocietatibus bene inſtitutis, & diſciplina ſalubri informatis. Etenim Reſpublicæ recte adminiſtratae, quin & leges bonæ, alunt virtutem in herba, ſed ſemina ipſius non multum promovent. Verum infelicitatis Orbis hoc habet, ut media maximarum virium applicentur quandoque finibus minime expetendis.

XXXVIII.

DE FORTVNA.

Negari non poteſt, quin Accidentia & Caſus externi, ad hominum *fortunas*, promovendas, vel deprimendas, pluri-

plurimum
Magnat
tis, occa
Veruntam
que præcip
quiſque for
que inter e
lima; Sim
nam prom
evchatur,
Ve inquit A
tem comede
Virtutes
pariunt; A
cultæ & lat
Nimirum,
diendi, q
num voca
quadem e
non inven
aut impedi
um rotaru
eum Livi
rem his ve
tantum rob
quocunque
facturus in
quod et ſu
n quis limi
deſit Fortu

plurimum possint. Gratia alicujus ex Magnatibus, opportunitas, aliorum obitus, occasio virtuti cujusque congrua. Veruntamen, *fortunam* suam fingere cuique præcipue, in manu propria est. *Faber quisque fortuna sua*, inquit *Comicus*. Atque inter externas causas illa frequentissima; *Stultitiam unius, alterius Fortunam promovere*. Nemo enim ita subito evchitur, ac occasione errorum alterius. Vt inquit Adagium; *Serpens, nisi serpentem comederit, non fit draco*.

Virtutes apertæ & conspicuæ laudes pariunt; At insunt virtutes quædam occultæ & latentes, quæ pariunt *Fortunam*. Nimirum, facultates nonnullæ se expediendi, quæ nomen non habent. *Hispanum* vocabulum, (*Desemboltura*,) eas quadem ex parte innuit. Scilicet; cum non inveniuntur in natura alicujus obices aut impedimenta: sed rotæ animi ad motum rotarum *Fortuna* versatiles sunt. Ita enim *Livius* (postquam *Catonem Majorem* his verbis descripsisset; *In illo viro tantum robur corporis & animi fuit, ut quocunque loco natus esset, fortunam sibi facturum videretur*;) illud diserte notat, quod ei fuisset *ingenium versatile*. Quare si quis limis & adductis oculis aspiciat, videbit *Fortunam*: *caca* enim licet sit, haud tamen

tamen prorsus *invisibilis*. Etenim via *Fortuna* similis est *Galaxia* in æthere; quæ concursus est, sive coacervatio complurium stellarum minutarum, seorsim invisibilium, sed conjunctim luminosarum. Eodem modo, complures virtutes sunt, exiguæ, & vix in notam incurrentes; sive potius facultates & consuetudines appositæ; quæ *fortunatas* reddunt. *Itali* ex ipsi nonnullas notant; quales quis minime putaret. Cum hominem innuunt, cui prosperam *Fortunam* spondent, inter ceteras ejus qualitates adjicient, quod habeat *Poco di Matto*. Neque sane inveniuntur aliæ duæ Qualitates magis ad hanc propitiæ, quam si quis habeat modicum ex *stulco*, & non nimium ex *honesto*. Itaque, quibus Patria, aut Principes sui, nimio plus chari extiterunt; iidem nunquam *fortunati* fuerunt; neque profecto esse possunt. Quando enim cogitationes suas extra se ipsum quis collocaverit, viam suam bene inire nequit.

Fortuna præpropera, magna molientes, & nonnihil turbulentos, reddit; at *Fortuna* exercita ea est, quæ efficit prudentes & cordatos. *Fortuna* proculdubio, saltem propter filias suas, honorem meretur; *Confidentiam* scilicet, & *Existimationem*; Etenim has duas parit *Fortuna* prospera; alte-

D
alteram in
argi nos;
& auctorita
quo invidia
ter, omnia
rare solent
eis sibi allu
j. statem ho
tetur Num
animaret G
stare, dixit;
gus. Sic Sy
Magn. At
præterit; e
& artibus p
sine infortu
Narratu
quam in re
luæ, hanc
seruit; a
na perres;
spere. Sunt
lis Carmin
facilitate flu
Versus: Id
Timeleontis
Epaminond
vero ut fiat
xime situm

alteram intra nos ipsos ; alteram in aliis erga nos ; Eæque vicissim pariunt animos & auctoritatem. Viri cuncti prudentes, quo invidiam suarum virtutum amoliantur, omnia *Providentia* & *Fortuna* imputare solent: Ita enim decentius & liberius eas sibi assumere possint: Quinetiam Majestatem homini quandam addit, si videretur *Numini* curæ esse. Sic *Cæsar*, dum animaret Gubernatorem navis in tempestate, dixit; *Cæsarem portas, & fortunam ejus*. Sic *Sylla* nomen *Felicitis* elegit, non *Magni*. Atque illud observationem non præteriiit; eos, qui ex professo, sapientiæ & artibus propriis nimium tribuerunt, in fine *infortunatos* evasisse.

Narratur de *Timotheo Atheniensi*, postquam in reddendis rationibus Præfecturæ suæ, hanc Clausulam, ad ravim usque, inseruisset; *Atque in hoc nulla erant fortunæ partes*; deinceps illi nihil celsius prospere. Sunt certe, quorum *fortuna* similis Carminibus *Homeri*, quæ majore cum facilitate fluunt, quam aliorum Poëtarum Versus: Id quod *Plutarchus* de *Fortuna Timoleontis*, ad *Fortunas Agesilai*, aut *Epaminondæ*, comparata, prædicat. Hoc vero ut fiat, sine dubio, in nobis ipsis, maxime situm est.

XXXIX.

DE VSVRA SIVE FOENORE.

PLurimi Inveſtivas quasdam ingenioſas, in *Fœneratores*, commenti ſunt. Dicunt; Miſerum eſſe, Diabolum in *Dei* partem involallè, *Decimas* ſcilicet. *Fœneratorem* maximum eſſe *Sabbathi violatorem*; Aratrum ſiquidem ſuum non ceſſare *Sabbathis*. *Fœneratorem Fucum* eſſe, de quo *Virgilius*;

Ignavum Fucos pecus à præſepibus arcent.
Fœneratorem, Legem primitivam, poſt Lapſum hominis latam, peſſundare; quæ fuit; *In ſudore vultus tui comedes panem tuum*; minime vero; *In ſudore vultus alieni*. *Fœneratores* pileis luteis indui oportere, quia *Iudaizant*. Rem eſſe contra naturam, ut *pecuniæ* generaret *pecuniam*; & huiusmodi alia. Ego vero hoc dico tantum; *Fœnus* eſſe, *inter Conceſſa*, propter *divitiem cordis*. Cum enim neceſſe ſit hominibus, ut *pecunias* mutuo dent, & accipiant; ſintque tam duro corde, ut eas gratis commodare nolint; reliquum eſt ut permittantur *Vſura*. Alii nonnulli in medium adduxerunt callidas quasdam & ſuſpectas propoſitiones, de *Argentariis*, & *Excambiis publicis*, deſectiõne

fortu-

fortunarum
 lupulmodi
 more diſſerui
 mam fuerit,
Fœnovis com
 num vel por
 etiam caver
 feramur in m
 damus in pe
Incomm
 mum, quoc
 nunt. Nam
nus erogati
 non deſiteſc
 gna ex parte
 tar. Quæ in
 eſt, ad op
 quod Mer
 enim Col
 ſe nequit,
 ven; ita d
 ci ſe merca
 teſt, ſi pec
 tar. Tertium
 rum Appen
 & Vectigal
 quæ ſuunt
 mereti. Qu
Pecunias R
 corum man

fortunarum hominum singulorum, & aliis hujusmodi artificiis. Verum pauci de *Fœnore* disseruerunt solide & utiliter. Optimum fuerit, proponere nobis ante oculos *Fœnoris commoda*, & *incommoda*; ut Bonum vel ponderetur, vel separetur; Quinetiam cavere inprimis, ne dum *Fœnore* feramur in melius, intercipiamur, & incidamus in pejus.

Incommoda Fœnoris hæc sunt. Primum, quod Mercatorum numerum minuit. Nam si ignava hæc *pecuniæ* in *fœnus* erogatio è medio tolleretur, *nummi* non delitescerent præ socordia, sed, magna ex parte, in mercaturam impenderentur; Quæ instar *Vene Portæ*, cuius *Regno* est, ad opes introducendas. Secundum, quod Mercatores inopes reddit: Sicut enim Colonus terram colere ita fructuose nequit, si Reditum solvat nimis gravem; ita Mercator tam commode & lucrose mercaturam suam exercere vix potest, si *pecuniis fœnore* sumptis negotietur. Tertium *Incommodum* duorum priorum Appendix quædam est, Portoriorum & Vectigalium publicorum inminutio, quæ fluunt & refluunt, pro modo commercii. Quartum, quod Thesaurum, & *Pecunias* Regni, sive Reipublicæ, in paucorum manus reducit: Cum enim *Fœn-*
ratoris

ratoris lucrum certum sit, cæterorum incertum, eveniet in fine ludi, prout sit sæpe in alea, ut maxima pars pecuniæ promoveat. Illud autem pro inconcusso tenendum, florere Rempublicam in primis, cum *pecunia* dispergantur, non coacerventur. Quintum, quod terræ & prædiorum pretium deprimit: Etenim *pecunia* insumuntur, vel in mercaturam, vel in prædiorum coëmptiones; *Fœnus* autem utrique obviare videtur. Sextum, quod omnes labores, molimina, & inventa nova quæcunque, enervat & hebetat; in quibus *pecunia* minime sibi deesset, nisi a torpedine ista impediretur. Postremum, quod tinea est & teredo facultatum quam plurimorum hominum; id quod, tractu temporis, egestatem publicam parit.

Econtrario, *Commoda Fœnoris* hæc sunt. Primo, quod utcumque *Vsura* in aliis quibus mercaturæ noceant, in aliis nihilominus profunt: Certissimum enim est, maximam mercaturæ partem à junioribus Mercatoribus exerceri, *fœnore* sumptis *pecuniis*; Vnde si *Fœnerator* pecunias suas, vel exigat, vel non emittat, secutura necessario est magna mercaturæ clades. Secundum est, quod nunc prompta hæc à *Fœneratoribus pecuniarum* mutatio hominum necessitatibus subveniret, in extremas

tremas angustias cito redigerentur; quandoquidem cogerentur res suas (sive bona mobilia fuerint, sive prædia) nimis vili pretio vendere: Itaque, ubi *Fœnus* rodit tantum, distractiones præproperæ penitus absorberent. Nam quantum ad *Oppignerationes*, aut ea quæ à *Iureconsultis* appellantur *Mortua vadia*, huic certe malo remedium vix exhibebunt: Siquidem aut ea prorsus non accipient homines sine *Fœnore*; aut si accipiant, solutione ad diem minime præstita, summo jure agent. Memini, *Pecuniosum* quendam, virum durum, rure agentem, qui solebat dicere; *In malam crucem abeat ista fœneratio; Impedimento est, quo minus Pignorum & Obligationum pœnas exigere possimus.* Tertium & ultimum hoc est: Nugas meas dico, si quis existimet, Mutuationem pecuniarum facilem, non admissio *Fœnore*, fieri posse: Neque rursus quis animo comprehenderit, innumera quæ sequentur mala, si Contractus illi mutui dati & accepti convellantur. Itaque de abolendis prorsus *Vsuris* sermones facere ineptum foret. Respub. omnes, pro diversa tamen ad *Sortem* ratione, eas tolerant; adeo ut opinio illa in *Vropiam* protinus releganda.

Dicamus jam de *Reformatione & Norma*

ma Vsurarum. Quibus nimirum modis, *Incommoda* earū optime evitentur, *Commoda* retineantur. Patet jam, conferendo inter se *Commoda* & *Incommoda Vsurarum*, (quod modo fecimus,) duo esse, quæ reconciliare oportet. Prius, ut retundantur dentes *Fænoris*, ne nimium mordeat: Secundum, ut viris pecuniosis aperiatur via, qua ad pecunias Mercatoribus præstandum invitentur, ne *Commercium* interdicat aut languescat. Hoc autem fieri non potest, nisi in *Fænore* duas Proportiones introducas; *Minorem* & *Majorem*. Si enim *Fænus* ad unicam tantum Proportionem, eamque minorem, redigas, mutuo accipientem aliquantulum levabis, sed Mercator *pecunias* non facile reperiet. Atque insuper notandum est, Mercaturam, cum sit omnium maxime lucrosa, *Fænus* ad Proportionem bene magnam ferre posse; alios Contractus minime.

Vt his duabus intentionibus satisfiat, hæc via insistere licet. Duæ sunt *Fænoris* Proportiones; Prior omnibus permittatur; Posterior cum licentia, aliquibus tantum hominibus, & in aliquibus Reipublicæ locis, ubi mercatura fervet, concedatur. Primo igitur, (si nos audias) reducatur *Fænus* ad partem vicessimam *Sortis*

pro

pro Mutuatione in annum : Ea proportio
 Edicto promulgetur , ut libera sit omni-
 bus. Pro ea accipienda, *Princeps* sive Res-
 publica, multæ omni renunciēt. Hoc ab
 obstructione aliqua generali, aut difficul-
 tate majore , Mutuationem conservabit.
 Hoc innumeris Mutuatoribus, ruri & ali-
 bi degentibus, solamini erit. Hoc magna
 ex parte prædiorum pretia adaugebit.
 Quandoquidem annuus valor prædiorum,
 hic apud nos in *Anglia*, excedet illam
Fœnoris, ad hanc Proportionem redacti,
 quantum annuus valor sex librarum , ex-
 cedit illum quinque tantum. Hoc deni-
 que , industrias hominum , ad utilia & lu-
 croſa inventa, acuet & excitabit: eo quod
 plurimi hujusmodi inventis potius se de-
 dent , quam lucro tam exili , quale dixi-
 mus , ex *Vſuris*, acquieſcere ; præſertim
 cum lucro jampridem majori ex iisdem
 aſſueviſſent. Secundo, certis quibuſdam
 hominibus , commodandi Mercatoribus
 notis , & non aliis quibuſcunque homini-
 bus , *Licentia* concedatur : Hoc autem
 fiat , additis Cautionibus quæ ſequuntur.
 Sit Proportio (etiam hæc de qua loqui-
 mur) illa paulo remiſſior , quam antea
 ſolvere ſolebant : Hoc pacto , univerſi ,
 tam Mercatores, quam alii, reformatione
 hac recreabuntur. *Princeps* autem , ſive

Resp., exiguam aliquam Summam percipiat, pro *Licentis* singulis; reliquum lucri, *Fœneratori* cedat. Si enim lucrum *Fœneratoris* leviter tantum minuat, cum nullo modo à *fœnore* exercendo deterrebit: Exempli gratia; Si quis antea decem aut novem libras, pro *Sorte* centum librarum, quotannis accipere solebat; is etiam octo potius libris contentus erit, quam *Fœneratorem* exuet, aut certa cum incertis commutabit. Sint isti, quibus *Licentia* scilicet conceditur, numero minime definiti; Sed tamen ad *Vrbes* aliquas, & *Oppida* quæ mercatura florent, restringantur: Ita enim, prætextu *Licentiarum*, opportunitatem non habebunt *Pecunias* aliorum pro suis commodandi; nec novem aut octo librarum Proportio, *Licentia* munita, generalem illam quinque librarum obforbebit: Nemo siquidem *pecunias* suas procul à se mittere, aut in manus ignotas concedere, præoptabit.

XL.

DE IVVENTUTE ET SENECTUTE.

I*uvenis* annis, poterit esse senex *horis*, si temporis jacturam non fecerit. Sed hoc raro contingit. Generaliter, *Iuventus* similis

similis est primis cogitationibus, quæ secundis sapientia cedunt. Etenim inest cogitationibus *juventutis* quædam, non minus quam ætatibus. Attamen inventio *Iuvenum* vivacior est quam *Senum*; Atque imaginationes in mentes eorum illabuntur melius, & veluti divinius. Ingenia præfervida, & quæ cupiditatibus violentis ac perturbationibus huc illuc impelluntur, non matura fiunt ad res gerendas, donec *Meridiem* ætatis suæ attigerint. Ut videre est in *Julio Cesare*, & *Septimio Severo*. De quorum posteriore dictum est; *Iuventutem egit erroribus, imo furoribus, plenam*: Qui tamen, in serie *Imperatorum* universa, fuit propemodum celeberrimus. Sed ingenia sedata & composita, etiam in *juventute* florere possunt. Cujus rei exempla cernuntur, in *Augusto Cesare*, *Cosmo Duce Florentiæ*, *Gastonno de Foix*, & aliis nonnullis. Ex altera parte, calor & vivacitas, si in *Senectute* inveniuntur, temperamentum optimum constituunt ad negotia. *Iuvenes* ad inveniendum magis idonei sunt, quam ad judicandum; & executione potius quam consiliis validi; & ad negotia nova melius adhibentur, quam ad consueta. Etenim experientia *Senum*, in iis quæ sub experientia eorum cadunt, eos dirigit; sed in rebus novis eos

seducit. Errores *Iuvenum* negotia sæpe numero pessundant; verum errores *Senum* non ultra fere procedunt; nisi ut plus fieri potuisset, aut citius. *Iuvenes*, in rebus gerendis & tractandis, maiora amplectuntur, quam comprehendere valeant; plura movent, quam componere rursus sciunt; ad fines advolant gradibus & mediis non bene pensatis; præcepta quædam absurde persequuntur, in quæ casu inciderunt; extrema remedia à principio usque tentant; denique quod errores conduplicat, errores agnoscere, aut revocare, detrectant: Similes equis male domitis, quæ nec se sistere, nec vertere, volunt. *Senes* plus satis objiciunt; in consultationibus nimium morantur; pericula plusquam expedit reformidant; poenitentia præpropera vacillant; atque negotia raro admodum ad periodum justam deducunt; sat putantes, mediocritate quadam successus frui. Bonum certe fuerit, in negotiis mixturam adhibere, & *Senum* & *Iuvenum*: Illud enim in præsens utile erit, ut virtutes utriusque ætatis, defectus earum corrigant; Vtile etiam futuro, ut *Iuvenes* perdiscant, dum *Senes* moderentur; Postremo accidentia externa melius compescit, quia *Senes* auctoritate, *Iuvenes* gratia & popularitate, pollent. At in Moralibus s

ralibus *Iuventus* fortasse primas tenebit, ut *Senectus* in Politicis. Ex *Rabbinis* quispiam, super Textum illum; (*Iuvenes vestri videbunt visiones, & Senes vestri somniabunt somnia;*) sic infert; Quod *Iuvenes* propiore ad se aditu *Deus* dignatur, quam *Senes*: Quia *Visio* revelatio clarior & manifestior est, quam *Somnium*. Et sane, quanto quis magis de Mundo bibit, tanto plus toxico ejus inficitur: Tum *Senectus*, potius in facultatibus intellectus, quam in virtutibus voluntatis & affectuum, proficit. Sunt, qui in *Iuventute* admodum præcoces sunt, sed currentibus annis cito marcescunt, & deveniunt evanidi. Tales sunt; Primo qui ingenia nacti sunt fragilia, quorum acies facile retunditur: qualis fuit *Hermogenes Rhetor*; cujus Libri subtilissimi sunt; verum ipse paulo post stupidus evasit. Secundum genus eorum, quibus naturales quædam facultates insunt, quæ magis *Iuventutem* decent, quam *Senectutem*; qualis est *Oratio* fluens, & luxuriosa; quæ in *Iuvene* laudatur; in *Sene* non item. Ita *Cicero* loquitur de *Hortensio*; *Idem manebat, neque idem decebat*. Tertium eorum, qui sub initiis nimium efferuntur; & magnanimitate præditi sunt, supra quam ætas provectior ferre valeat: qualis fuit

Scipio Africanus, de quo *Livius* ita prædicat ; *Vltima primis cedebant.*

XLI.

DE PVLCHRITVDINE.

Virtus, instar Gemmæ pretiosæ, optima est, sine ornamentis inserta. Atque profecto eadem præstat, in corpore decoro, licet non delicato ; quodque aspectus dignitatem potius præ se ferat, quam *pulchritudinem*. Neque fere reperies, eximie *formosos* virtutibus pollere : ac si Natura, in hoc magis incubuisset, ut non turpiter erraret, quam ut aliquid excellens produceret. Itaque conversationibus apti sunt, at excelsos spiritus non gerunt : Et urbanitati potius student, quam virtuti. Sed hoc in omnibus non tenet. Si quidem *Augustus* *Cæsar*, *Titus* *Vespasianus*, *Philippus* *Pulcher* *Rex* *Gallus*, *Edwardus* *Quartus* *Rex* *Angliæ*, *Alcibiades* *Atheniensis*, *Ismaël* *Persæ*, viri prorsus magni fuerunt, & nihilominus *perpulchri*.

In *Pulchritudine* præfertur venustas coloris ; & decorus ac gratiofus oris & corporis motus ipsi venustati. Ea præcipua *Pulchritudinis* portio quam pictura repræsentare non potest ; Imo nec effigies ipsa viva, primo aspectu. Non reperitur *Pulchritudo* aliqua excellens, cui non insit aliquid

aliquid minus conforme in compagine. Haud facile quis dixerit, utrū *Apelles*, aut *Albertus Durerus*, nugator major fuerit; quorum alter hominem secundū proportionem Geometricas effingere voluit; alter, ex compluribus faciebus, optimas quasque partes desumendo, unā satagebat depingere excellentem. Tales (credo) effigies vix ulli placebunt, præterquam Pictori ipsi. Non quin existimem, elegantiorē faciem depingi à Pictore posse quam unquam in vivis fuit; sed hoc ei contingere oportet ex felicitate quadam, & casu, (veluti Musicis sui cantus) non autē ex Regulis artis. Videre est facies nonnullas, quarū partes singulæ examini si subjiciantur, vix unam reperiēs quam separatim probes; quæ tamen in consortio satis placent. Quod si verum sit, *Pulchritudinem* præcipuam sitam esse in motu decoro, mirum sane non est, si provectiores ætate aliquando videantur junioribus *amabiliore*: Secundum illud *Euripidis*; *Pulchrorum autem pulcher*: Etenim fieri non potest, ut Iuvenis per omnia decus tueatur, nisi forte juventutem ipsam ad supplementum decoris assumas. *Pulchritudo*, est instar fructus horarii, qui facile corrumpitur; nec diu durat; atque sæpe juventutem inducit dissolutam, senectutem autem sero

pœnitentem: attamen si bene collocetur, virtutes splendere facit, vitia erubescere.

XLII.

DE DEFORMITATE.

Deformes Naturam fere ulciscuntur: Sicut enim Natura minus illis propitia fuit, ita & illi Naturæ vicissim adversi; cum sint plerique ipsorum (ut loquitur *Scriptura*) *sine affectione naturali*. Est proculdubio consensus inter animam & corpus; atque Natura, *ubi peccat in uno, periclitatur in altero*. Sed quia in fabrica animæ conceditur homini electio, in fabrica corporis imponitur necessitas; astra inclinationis naturalis obscurantur nonnunquam à Sole virtutis & disciplinæ. Consentaneum itaque fuerit, de *Deformitate* dicere, non ut signo, quod quandoque fallit; sed ut causa, quæ perraro effectui destituitur. Quicumque in persona sua aliquid habet, quod contemptum inducit, perpetuum habet in se stimulum, quo à contemptu se vindicet: Itaque *Deformes* semper audacissimi; in principio, veluti in defensione sua, utpote qui contemptui exponuntur; sed processu temporis, ex habitu acquisito. Iterum *Deformitas* industriam acuit; ejus generis industriam,

DE
dustriam
tates sedu
rependant
suspicionē
tinguit; v
cere liceat
los consop
promotion
iplos in p
Adeo ut it
magnis i
ad honore
temporib
peris non
gnopere n
omnes inv
obnoxii.
potius ut
bus, qua
stris publi
formum.
posuimus
derisū &
contender
aut per vi
que nil m
doq; in vi
Agessiam
sopis, Ga
Socrates i

dustriam, ut aliorum defectus & infirmitates sedulo rimentur, unde habeant quod rependant. Præterea, in potentioribus, suspiciones & zelotypiam, versus eos, extinguit; veluti homines quos tuto despicere liceat: competitores autem & æmulos consopit; utpote nihil suspicantes de promotione eorum ad honores, donec ipsos in possessione honorum videant. Adeo ut si rem diligenter introspicias, in magnis ingeniis *Deformitas* ascensum ad honores patefaciat. *Reges*, antiquis temporibus, (atque hodie etiam in *Imperiis* nonnullis,) *Eunuchorum* fidei magnopere inniti solebant: Qui enim erga omnes invidi sunt, uni magis fidi sunt, & obnoxii. Attamen fidem illis adhibebant, potius ut rimatoribus bonis & susurrionibus, quam aut Magistratibus aut ministris publicis. Similis etiam est ratio *deformium*. Manet illa Regula, quam antea posuimus: *Deformes*, si animosi sint, à derisu & ignominia liberare se gnaviter contendunt: Quod fieri non potest, nisi aut per virtutem, aut per malitiam. Itaque nil mirum cuiquam videatur, si quandoq; in viros egregios evadant; qualis fuit *Agésilæus*, *Zangerus Solymanni Filius*, *Æsopus*, *Gasca Peruvia Præfectus*; quin & *Socrates* illis annumerari possit; cum aliis.

XLIII.

DE AEDIFICIIS.

A*Des* extruuntur, ut in iis habitemus, non ut eas spectemus: Pulchritudini igitur præponatur *V*isus, nisi forte utrunque obtineri possit. Relinquamus fabricas *ædium* speciosas, quæ admirationem incurrunt, *palatiis Poëtarum incantatis*; qui eas extruunt sumptu parvo. Qui *domum* elegantem ædificat, sed in situ malo, carceri se ipsum mandat. Si *rum* autem malum intelligo, non tantum ubi aër insalubris, sed etiam ubi aër inæqualis est: Quales sunt *ades*, quæ extruuntur quidem in colliculo paululum elevato; sed cincto undique, more Theatri, collibus altioribus; ubi ardor Solis constringitur, venti autem, veluti in canalibus, variis æstibus reciprocantur: adeo ut in huiusmodi situ, subito sentias diversitatem non minorem, caloris & frigoris, quam si in locis diversis habitares. Neque malum situm facit aëris solummodo conditio prava; verum etiam viarum & adituum incommoditas; fora rerum venantium indiga; & (si *Momum* consulas) vicini mali. De compluribus aliis non loquor; qualia sunt; Aquarum absentia; Sylva-

D
Sylvarum
bram, præ
ex variis
committu
Defectus t
rum defect
nibus, auc
sint; Mare
moto; Cor
gabiliu, au
ob inundat
bus magni
propinquit
sorbet, &
quis laxitu
tere possit
tendere n
animo en
incommo
rum ut to
concedit
plures ædi
in una des
tera. Resp
lum erat:
mensas &
conspexit
hic habitat
toletas: C
putat aym

Sylvarum defectus, quæ & focum, & umbram, præbeant; Sterilitas soli. aut quod ex variis glebarum generibus minime commistum sit; Prospectus coarctatus; Defectus terræ planæ & æquabilis; Locorum defectus in propinquo, qui venationibus, aucupiiis, cursibus equorum, idonei sint; Mare nimis in vicino, aut nimis in remoto; Commoditas nulla fluviorum navigabiliū, aut etiam incommoditas ipsorum ob inundationes; Situs remotior ab urbibus magnis, quod negotiis obest, aut etiam propinquior, quod victui necessaria absorbet, & omnia cara reddit; Locus ubi quis latifundia ampla possideat, aut acquirere possit, & locus contra ubi pennas extendere nequeat: Quæ singula minime eo animo enumeramus, ac si *domus* aliqua his incommodis omnibus vacare possit, verum ut tot ex illis evitemus, quot evitari concedatur; atque rursus, si quis *Domos* plures ædificet, ita rem disponat, ut quæ in una desint commoditates, adsint in altera. Responsum *Luculli Pompeio*, bellulum erat: qui, cum in palatio *Luculli*, immensas & luminosas porticus & cameras conspexisset, sic inquit; *Optime proculdubio hic habitatur æstate, sed quomodo hyemem toleras?* Cui *Lucullus*; *Quid, numnam me putas æquum prudentiam non assequi; quarum*

rum nonnulla, hyeme ingruente, sedes mutant?

Transeundum jam à situ *Domus*, ad *domum* ipsam. Imitabimur *Ciceronem*; qui libros conscripsit *De Oratore*, & librum unicum qui inscribitur *Orator*; quorum priores *Præcepta artis* tradunt, posterior *Perfectionem*. Describemus igitur *Palatium Regium*, atque ejusdem *modulum* quendam conficiemus. Prorsus enim mirabilis res est, tam vastas hodie existere moles in *Europa*, quales sunt *Varicanum*, & *Escuriale*, & nonnullæ aliæ; in quibus tamen *Cameram* aliquam vere magnificam vix reperies.

Primum igitur statuo, *Palatium* perfectum neutiquam esse, nisi duas habeat portiones diversas; *portionem Convivii*, ut loquitur Liber *Hester*; & *portionem Mansionis* sive familiæ: alterum ad pompas, magnificentias, & celebritates; alteram ad habitationis usum. Intelligo, *portiones* istas duas extrui debere, non ut latera *domus*, sed ut *frontis* ipsius partes; easque exterius uniformes esse, licet interius longe diversas. Coniungi autem volumus *portiones* istas, per turrim sublimem & splendidam, in medio *frontis*. Atque, quoad *portionem convivii*, unicam tantum illic *Cameram* poni velim; eamque

que supra gradus quinquaginta pedes ad minus altam: & subter eam, *Cameram* item alteram, similis longitudinis & latitudinis; quæ apparatus & instructionem, ad festa, ludos, & ejusmodi magnificantias; actores etiam, dum se ornent & parent, commode recipiat. Alteram *portionem*, *Mansionis*, scilicet, dividi velim præcipue, in *Aulam*, & *Sacellum*, utramque amplam & pulchram: Eas vero per universam *Portionis* longitudinem extendi nolim; sed relinqui in exitu Cœnacula duo; hyemale & æstivale: Atque subter hæc omnia (excepto *Sacello*) Cellas amplas subterraneas collocari volo; quæ Culinis privatis, Promptuariis, Panariis, & similibus, inserviant. Quantum ad Turrim; Eam elevari volo usque ad duo Tabulata; utrunque quindecim pedes altum, supra duas alas frontis; coopertam plumbo æquabili, atque statuis per fulcra laterum, in summitate, decoratam: Eandem turrim in Cubicula distingui volo. Gradus autem turris apertos esse, & in se revertentes, & per senos subinde divisos; utrinque statuis ligneis, inauratis, vel saltem ænei coloris, cinctos, cum statione spatiosa & lata in vertice. Verum cavendum, ne locus, ubi famuli comedant, sit ad inum gradum, vel prope: Si enim sit,

cibo-

ciborum nidor ascendet, tanquam in tubo quodam. Et de *fronte Aedificii* haecenus. Tantum intelligo gradus primos ascensus ad viginti pedes sustolli debere; altitudinem scilicet Tabulati inferioris.

Ultra *frontem Aedificii*, aream spatiosam designo, cujus latera tria sint, ipsa *adum fronte* haud paulum humiliora; Atque in quatuor angulis ejusdem areae, turres extruantur, altitudinem laterum praedictorum nonnihil superantes, ad gradus, quibus in superiora ascendatur, capiendos: quae turres non recipiantur in planum *aedificii*; sed extra promineant. Area autem integra lapidibus latis quadrangulis minime subternatur; Nam hujusmodi pavimenta calorem molestum aestate, & similiter frigus asperum hyeme, immittunt; sed habeat ambulacra, ex ejusmodi lapidibus, per latera tantum *aedificii*; & formam crucis, ex iisdem, in medio; cum quadris interpolitis, quae gramine vestiantur, detonso quidem, sed non nimis prope terram. Latus universum areae, ex *parte Convivii*, occupent spatiosae & speciosae *Porticulae*. In quibus singulis *Porticibus* sint in laquearibus tres aut quinque Sphaerae concavae, (Cupulas vocant,) pulchrae, in longitudine positae; ad aequalem distantiam; Sint quoque

que fenestras, ex vitro colorato, ubi pingantur columnæ, imagines omnigenæ, flores, & similia. At latus ex parte *Familia*, simul cum latere tertio è regione *frontis*, complectatur *Cameras præsentiales*, & alias usus ac decoris ordinari; atque rursus Cubicula: Sintque etiam tria ista latera ita extructa, ut exhibeant *edificium* duplex; non translucida, sed ex altera tantum parte fenestrata; ut tam matutinis, quam vespertinis temporibus, præsto sint *Camera*, in quas Sol non intret. Accommodentur etiam eo modo, ut habeantur ibi *Cubicula* & *Camera* tam æstivales ad refrigerium, quam hyemales ad frigus arcendum. Invenies non raro *ades* pulchras, sed tamen ita vitro & fenestris repletas, ut vix locum suppeditent, ubi te recipias aut ad Solem, aut ad frigus, evitandum. Quantum ad Fenestras prominentes sive arcuatas, eas probo tanquam res commodas; (Vrbibus sane fenestras ad planum *edificii*, & minime protuberantes, magis conveniunt; propter Vniformitatem structuræ plateas versus;) Sunt enim receptus colloquiis opportuni: atque insuper, tam Ventum, quam Solem, summovent; Quod enim alias, per totam fere *Cameram*, pertransisset, vix ultra fenestrâ penetrabit. Raræ tamen sint hujusmodi fene-

fenestra arcuatæ, non ultra quatuor; duæ scilicet, ex utroque latere aræ.

Ultra hanc, quam diximus, *Aream*, sit alia interior, paris, & amplitudinis, & altitudinis; *Horto* per exterius circumcincta; interius autem, Ambulacris pulchris, arcuatis, usque ad primum Tabulatum, circumdata. Pars autem exterior Solarii inferioris versus *Hortum*, quatenus ad duo latera, convertatur in *Specum* sive *Cavernam*, (*Grottam* moderni vocant) ad umbram & æstivationem; apertam, aut fenestratam, tantum ex parte *Horti*: Sit autem *Caverna* illa solo æqua, non omnino pressa; & eleganti pavimento strata, ad terræ vapores excludendos. Erigatur autem in medio istius aræ *Fons* splendidus; aut Opus aliquod ex Statuis magnificentum; Pavimentum autem simile sit aræ illi antedictæ. Hujus aræ *edificia*, ex utroque latere, destinentur *Cameris*, & *Conclavibus*, secretioribus: Latus autem transversum, Porticibus etiam secretioribus. Curandum vero, ut aliquæ, tam ex *Cameris* & *Conclavibus*, quam ex *Porticibus*, designentur ad usum infirmorum; si forte *Princeps*, aut quivis è grandioribus, ægrotaverit. Habeant autem *Portiones* singulæ ægris destinatæ (ut moderni loquuntur) *Ante-Cameram*, *Came-*

DE
ram ad Cubi-
tem, quæ d
larium collo-
Solarii inferi-
tatur in Port-
& columnis
rium tertium
bus, statuan-
lunares, &
frigerum H
angulos duo-
secundo, ac
duo splendid-
binettos mo-
nente, aulæ
Crystallino
vante, in m
illa rebus c
dignis, refe-
ticibus (si fi-
juxta pariete
los quosdam
secretos tubo-
autem pars,
aream, form-
era, bene n
convalescent-
dulo *Palatis*
piscinis, non
antequam ad

ram ad Cubile, & *Re-Cameram*. Hæc autem, quæ diximus, supra secundum Solarium collocentur. At latus transversum Solarii inferioris, versus *Hortum* convertatur in Porticum, speciosam, patentem, & columnis fultam. Rursus, supra Solarium tertium, ex omnibus tribus lateribus, statuuntur Porticus elegantes, columnares, & apertæ, ad prospectum & refrigerium *Horti* excipiendum. Verum ad angulos duos lateris transversi, in Solario secundo, accommodentur & ornentur duo splendida & delicata *Conclavia*, (*Cabinettos* moderni vocant;) pavimento nitente, aulæis sumptuosis instructa, vitro Crystallino fenestrata, cum Cupola elevante, in medio. Sint autem *Conclavia* illa rebus curiosis omnigenis, & spectatu dignis, referta. In supremis quoque Porticibus (si fieri posset) optarem collocari, juxta parietes, in locis diversis, *Fonticulos* quosdam aquam emittentes; qui per secretos tubos iterum transcant. Interior autem pars, in Solario superiore, versus arcem, formetur in Porticus & Ambulacra, bene munita & obducta, ad usum convalescentium. Atque hæcenus de *Modulo Palatii* ipsius: Nam de Balneis, & piscinis, non loquor. Superest tamen, ut antequam ad frontem ædium pervenias, collo-

collocentur areæ tres ; Area viridis, gramine vestita, cum pariete in circuitu, & juxta parietem arboribus, ordine positis, fata: area altera, ejusdem amplitudinis, sed in pariete cujus sint turriculæ extructæ, aut simile quid ejusmodi elegantia: area item tertia, quæ cum fronte ipsa *adium*, quadrangulum constituat: quam *edificio* certe aliquo circumdatam nolo; neque rursus nudis parietibus cinctam: sed Ambulacris supra columnas, non arcus, erectis; in summitate vero plumbo, vel lapide quadrato, coopertis, & ad latera elegantibus Statuis parvis, ænei coloris, munitis, clausam. Quatenus vero ad *edificia* omnia, quæ utibus familiaribus inserviunt, summoveantur illa, ad aliquam distantiam, à *Palatio* ipso; ita tamen, ut interponantur *Porticus* humiliores, & obrectæ; intra quas ad *Palatium* transire possis.

XLIV.

DE HORTIS.

D *Eus* ipse primus plantavit *Hortum*. Atque revera, inter solatia humana, illud *horti* est purissimum. Etenim spiritus hominum maxime reficit & oblectat; quo sine, *Aedificia* & *Palatia*, manus

nus tantum sunt opera, nec sapiunt Naturam. Quinetiam notabis, Secula cum proficiunt in cultura & magnificentia, citius pervenire ad *edificiorum* pulchritudinem, quam ad *hortorum* elegantiam & amœnitatem: quasi elegantia illa *Hortorum* esset res perfectior.

Statuo, in *hortis Regalibus* assignari oportere *Hortos* pro singulis anni *mensibus*: in quibus, separatim, Plantæ, quæ illo *Mense* florent & vigent, producantur. Pro *Decembri, Iannuario, & fine Novembris*, eligendæ sunt Plantæ, quæ per totam Hyemem virescunt; Quales sunt; Aquifolia; Hedera; Laurus; Juniperus; Cupressus; Taxus; Buxus; Pinus; Abies; Rosmarinus; Lavendula; Pervinca, flore albo, purpureo, & cæruleo; Chamædris; Irides quoad folia; Aurantia, Limones, & Myrtus, si Calidariis conserventur; & Amaracus juxta parietem & versus Solem satus. Sequuntur pro fine *Iannuarii & Februarii*; Arbutum Chamælex Germanicæ sive Mezereonis, quæ eo tempore floret; Crocus vernus, flore luteo, & glauco; Primulæ Veris; Anemones; Tulipa præcox: Hyacinthus Orientalis; Chamæiris; Fritellaria. Pro *Martio*; Omne genus Violarum, præcipue Purpureæ simplici flore,

flore, quæ sunt præcociſſimæ; Pſeudo-narciffus luteus; Bellis; Amygdalus, quæ tunc floret; Malus Perſica, & Cornus, quæ etiam tunc florent; Rubus odoratus. Pro *Aprilis*; Viola flore albo multiplice; Parietaria lutea: Leucoium; Herba paralyſis; Irides, & Lilia omnigena; Flores Roris marini; Tulipa; Pæonia, flore multiplici; Narciffus verus; Periclemenum *Sabaudicum*; Ceraſus, & Pirus, & Prunus diverſi generis in flore; Acanthus, quæ tum folia emittit; Arbor Lelac. Pro *Majo*, & *Iunio*; Camacariophyllus omnium generum, præcipue virginicus; Omne genus Roſarum, Moſchata ſola excepta, quæ ſerius floret; Periclemenum commune; Fraga; Bugloſſum; Columbina; Flos Africanus, ſimplex, & multiplex; Ceraſus, quæ tum fructum proferit; Ribes; Ficus in fructu; Baccæ Rubi Idæi; Vitis flores; Lavendula florens; Satyrium hortenſe flore albo; Herba Muſcaria; Liliſm Convallium; Malus florens; Flos Cyaneus. Pro *Iulio*; Cariophyllata omnium generum; Roſa Moſchata; Tilia florens; Pira, & Poma, & Pruna, præcocia. Pro *Auguſto*; Pruna omnium generum; Pira; Mala Armeniaca; Baccæ Oxyacanthæ; Nuces Avelanæ; Melones Moſchatellini; & omni-

geni

geni Color
Regalis.
Papaver va
tica; Melo
Pira hyema
& principio
Pruna ſylveſ
boreſcentes
vero, quas
mati Lond
volo, ut ſit
prout fert lo
Quonian
in ære, (ubi
Muſca,) gr
decerpas ma
ad delectati
rum percip
Plantas, q
ſa, maxime
rem Odore
dæ, quam ri
ſui ſunt tena
ut juxta ſep
Odoris perc
tempore ro
dum creſcit
que etiam R
enod ante o
(creſcens)

geni Coloris Delphinum, five Consolida Regalis. Pro *Septembri*; Vvæ; Poma; Papaver variorum colorum; Mala Persica; Melo-cotonea; Nectarinæ; Corna; Pira hyemalia; Cydonea. Pro *Octobri*, & principio *Novembris*; Sorba; Mespila; Pruna sylvestria; Rosæ seræ; Malvæ arborescentes flore roseo; & similia. Hæ vero, quas enumeravimus, Plantæ, *Climati Londinensi* conveniunt. Sed hoc volo, ut sit alicubi quasi Ver perpetuum, prout fert loci conditio.

Quoniam autem *odor Florum*, spirans in aere, (ubi undulat in ore modulationis *Musica*,) gratior multo est, quam si eos decerpas manu, ideo nihil magis confert, ad delectationem illam, quæ ex *odore Florum* percipitur, quam nosse eos *Flores* & *Plantas*, quæ adhuc crescentes, nec avulsæ, maxime emittunt auras suaves, & ærem *Odore* perfundunt. Rosæ tam pallidæ, quam rubæ, dum crescunt, *Odoris* sui sunt tenaces, nec ærem tingunt; adeo ut juxta sepem earum ambulans, nihil *Odoris* percipias, etiam hoc experiaris tempore roris matutini. Laurus itidem, dum crescit, *Odoris* parum emittit: neque etiam Rosmarinus, aut Amaracus. Id, quod ante omnia suavissimo *Odore* ærem (crescens) imbuat, est Viola; præcipue alba,

alba, flore multiplici; quæ bis quotannis floret; medio *Aprilis*, & sub finem *Augusti*. Ei proxime accedit Rosa Moschata: tum folia Fragariæ marcescentis, quæ *halitum* emittunt plane *cardiacum*: Tum flores Vitis, qui apparent in racemis noviter protrusis, ad instar pulveris, qualis est in caule Plantaginis: Tum Rubus odoratus: Tum Parietaria lutea, quæ gratissimum edit *Odorem*, lata juxta fenestras Conclavis, aut Cubiculi in imo Solario sita: Tum Cariophyllatæ, tam minores, quam majores: Tum flores Tiliæ: Tum Periclymeni flores, eminus locati: Tum flores Lavendulæ. De floribus Fabæ non loquor, quoniam campestres sunt. At ea, quæ aërem jucundissimo *Odore* perfundunt, sed non nisi calcata, aut contusa, sunt tria; Pimpinella, Serpillum, & Mentha Aquatica. Itaque Ambulacra integra his sunt conferenda, ut *Odorem* eorum calcando exprimas.

Horti Contentum (loquor autem de *Hortis Regiis*; sicut feci de *Aedificiis*) haud minus triginta jugerum esse debet: Atque illud in tres partes dividi convenit: *Graminetum* in introitu; *Fruticetum* sive *Eremum* in exitu; Et *Hortum præcipuum* in medio: Præter *Ambulacra* utrinque ad latera. Mihi quidem placet, qua-

quatuor jugera *Gramineti* assignari; Sex *Fruticeto*; Bis quatuor ad *Ambulacra* ad latera; Et *Horto* *præcipuo* duodecima. Oblectamentum ex *Gramineto* duplex est: Primum quidem oculis, quibus nihil jucundius est, quam gramen subinde tonsum, & virescens: Alterum, quoniam in medio orbita purganda est, qua iri possit versus frontispicium *Sepis magnifica*, quæ *Hortum præcipuum includat*. At quoniam orbita ista longa erit, neque in magnis ardoribus, anni, aut diei, umbra *Horti* emenda est, ambulatione per *Graminetum*, exposito Sole; ideo *Ambulacra* obtesta, duodecim pedes alta, ex opere lignario, utrinque ad latera *Gramineti* extruenda sunt, per quæ *Hortum* introire possis, in umbra continua. Quantum autem ad *Schemata*, & *Figuras*, ex varii coloris terra distinctas, quæ subiaceant fenestris *Ædificii*, nugæ plane sunt. Sæpius videas in placentis talia. Figura quadrata *Horto* optime convenit; quam undique sepi pulcherrima & arcuata claudi oportet Arcus extollantur supra Columnas ex opere lignario, pedes decem alti, lati sex: Spatia autem inter columnas, ejusdem dimensionis sint cum latitudine Arcus. Supra arcus sit Sepes continuata pedes quatuor alta; ex opere itidem lignario;

& hanc supra, sit Turricula in summitate arcus cuiusque extructa, cujus interior capacitas sufficiat avicularum cavæ excipiendæ. Et supra interstitia arcuum collocentur aliæ aliquæ figuræ inauratæ, continentes lamellas vitri colorati, quibus varie ludant radii Solares. Hanc autem Sæpem intelligo supra aggerem, haud præcipientem quidem, sed mediocriter declivem, sex pedes altum, totum floribus consitum, erigendam esse. Intelligo etiam, ut hæc *Quadra Horti*, non totam Soli latitudinem occupet, sed satis spatii, variis Ambulacris conficiendis, utrinque ad latera relinquat; in quæ, obrecta illa *Gramineti Ambulacra*, de quibus diximus, deducant. Verum ad introitum & exitum *Horti*, hujusmodi *Ambulacra* cum sepiibus omnino omittenda sunt: in introitu quidem, ne conspectum *amæna* illius *sepis*, à *Gramineto* impediat; in exitu autem, ne prospectum *Fruticeti* per arcus intercepti.

Dispositionem soli, intra claustrum *Sæpis*, variandam ad placitum relinquo: Hoc interim monens, ut, quæcunque ea tandem sit, nimis curiosa & operosa ne sit. *Imagines* excisas ex Iunipero, vel alia materia hortensi, non probo: Puerilia sunt ista. Humiles sepiculæ rotundæ, instar

star fimbri-
vulis, plac-
mides alta
bus locis
Ambulacr
Ambulacr
Lateræ su-
vero in Po-
canda. Co-
Horti sit
ascensus o-
eius latitu-
possint. I-
secte circu-
ris Propu-
Manticell
vertice,
cum Car-
multo vi-
Ponte
ornamen-
Piscinæ,
brem red-
& similib-
telligo;
set, & d-
Alterum
quadratu-
ginta, il-
Quoad p-

star fimbriarum, cum Pyramidibus parvulis, placent. Columnas etiam, & Pyramides altas, ex opere lignario, in aliquibus locis sparsas, sepibus vestitas, recipio. *Ambulacra* ampla & spatiosa esse volo. *Ambulacra* angustiora & obtectiora ad Latera summovenda sunt, neutiquam vero in Pomærio *Horti* præcipui collocanda. Consulerem etiam, ut in medio *Horti* sit *Monticellus* pulcher, cum tribus ascensus ordinibus, & tribus *Ambulacris*, ejus latitudinis, ut quatuor una ambulare possint. Et hæc insuper *Ambulacra* perfecte circularia esse suadeo, absque figuris Propugnaculorum. Altitudo autem *Monticelli* triginta pedum esto: Atque in vertice, *Domicellus* elegans extruatur, cum Caminis venuste ordinatis, & absque multo vitro.

Pontes quod attinet, magno sunt illi ornamento, & refrigerio; sed Stagna, & Piscinæ, exulent: *Hortum* enim insalubrem reddunt, & scatentem muscis, ranis, & similibus. *Pontes* duorum generum intelligo; Vnum qui aquam salientem verset, & dispergat, cum crateribus suis; Alterum nitidum aquæ receptaculum, quadratum, pedum triginta vel quadraginta, illime, sine cœno, aut piscibus. Quoad primum, *Imagines* inauratæ, aut

marmoreæ, quæ in usu sunt, ornamento esse recte possunt. Sed in eo genere cardo rei est, ita aquam regere, ut perpetuo fluat; nec consistat, aut in cratere, aut in cisterna; ita ut quiete non sit decolor, versa aut in viridem, aut rubrum, aut huiusmodi; neque muscum colligat, aut putredinem. Etiam, manu purganda est quotidie, ut maneat limpida. Itidem, gradus aliqui ascensus ad *Fontem*, & *Pavimentum* circa eum elegans, decori sunt. Illud alterum *Fontis* genus, quod *Balneum* sive *Lavacrum* dici potest, multum ornatus, & curiositatis, recipere potest; quibus non immoramur. Veluti: Ut fundum sit *imaginibus* decoratum, latera quoque; simul hinc inde vitro variorum colorum, & huiusmodi corporibus politis, & radiantibus, splendens; circumdatum etiam clausura humilium statuarum. Sed maximum est illud: cuius, in priore genere *Fontium*, mentionem fecimus; Nimirum, ut aqua sit in perpetuo motu; aqua scilicet, quæ Balneo superior sit, nutrita; per canales venustos inducta; & rursus, per tubos subter terram æqualis dimensionis, ne aqua diutius consistat, educta. Verum quoad curiosas inventiones, arcuandi aquas sine earum effusione; & eas effigendi in varias formas, (plumarum, pocu-

D
poculorum
campanarum
artificiofas
dem spect
britatem,
Frustra
tius *Horti*
similitudin
cedat. Arb
quod in a
arborum se
contineant
fenestris.
ribus odor
auras in su
tum aperte
Dumeta
odorato,
Terram
Violis, Fr
ris. Hæc
Odorem,
Dumeta ad
res, spargi
dine aliqu
mulus par
erunt, (c
esse solent,
tis minorib
florem præ

poculorum vitreorum , conopeorum , campanarum , & similibus ;) etiã rupes artificiosas , & hujusmodi ; Sunt illa quidem spectatu jucunda , sed nihil ad salubritatem , aut suavitatem .

Fruticetum autem , quod tertiam totius *Horti* partem posuimus , velim ut ad similitudinem naturalis *Deserti* prope accedat . Arbores in illo plantari nolo ; nisi quod in aliquibus locis erigi præcipio arborum series , quæ in vertice *Ambulacra* contineant , ramis arborum cooperta , cum fenestris . Subjaceat autem pars soli , floribus odoris suavis abunde confita , qui auras in superius exhalent ; alias *Fruticetum* apertum esse sine arboribus velim . Dumeta tamen spargi placet , ex Rubo odorato , Periclymeno , & Vite sylvestri : Terram autem ubique confitam volo , Violis , Fragis præcipue , & Primulis Veris . Hæ enim plantæ jucundum spirant *Odorem* , & in umbra feliciter crescunt . *Dumeta* autem , & *Ambulacra* super arbores , spargi volumus ad placitum , non ordine aliquo collocari . Probo etiam cumulos parvos , instar eorum quos talpæ erigunt , (quales in Ericetis campestribus esse solent ,) alios Serpillo , Caryophyllatis minoribus alios , alios Chamædri quæ florem præbet pulchrum , alios Pervinca ,

alios Violis, Fragis alios, Floribus Paralyticis alios, Bellidibus alios, alios Rosis rubris, alios Liliis convallium, alios Armeniis rubris, alios Helleboro flore purpureo, & Floribus similibus, suavis, & bellis, confitos. Pars etiam cumulorum habeat in vertice Frutices; Eæ sint; Rosa; Juniperus; Aquifolia; Oxyacantha; (Sed hæc rarior propter Odoris gravitatem dum floret;) Ribesium baccis rubris; Vva crispa; Rosmarinus; Laurus. Rubus odoratus; & id genus aliæ. Frutices autem ferro rescandæ sunt, ne deformiter exerceant.

Iam Solum utrinque ad latera, in *Ambulacra privata*, pro quavis diei parte umbrosa, distribuendum est. Ex iis etiam quædam à ventis asperioribus ita munienda sunt, ut in iis spatium possit quis, tanquam in porticu. Quinetiam, ob eandem causam, videlicet ut venti arceantur, ad exitus claudenda sunt. Et hæc clausa *Ambulacra* præcipue sabulo substerrenda sunt, absque gramine, ne in udo ambulatio sit. In plenisque horum *Ambulacrorum*, arbores fructiferae omnigenæ collocandæ sunt, tam ad parietes externos, quam in ordinibus interius. Et hoc in genere observari debet, ut terra elevata, in qua arbores fructiferae plantantur, sit lata,

lata, humilis, & molliter ascendens: & floribus suavibus confita, sed raris, ne succo defraudent arbores. Ad exitus Soli lateralis utrinque, monticellos fieri probo, ad talem altitudinem parietis exterioris, ut in monticello stanti, in agros pateat prospectus.

Rursus, quoad *Hortum* præcipuum, non negarem, in eo confici debere *Ambulacra* quædam, eaque minime angusta, arboribus fructiferis utrinque confita. Quin & arboreta aliqua arborum fructiferarum prope confitarum; & Umbracula artificiosa & bella, cum sedibus ordine elegante locata. Verum hæc nullo modo nimis confertim. Relinquendus est enim *Hortus* præcipuus apertior, & aere perflabilis, & liber. Umbram enim quæras velim in Ambulacris lateralibus, ubi in ardoribus anni, vel diei, ambules. *Hortus* siquidem præcipuus, comparatus est in temperatiores anni partes, vernas, & autumnales; æstate autem, ad matutina & vespertina tempora, aut etiam ad dies nubilosos.

Aviaria non probo, nisi tantæ sint amplitudinis, ut cespites graminei substerni queant; fruticibus etiam & arbusculis vivis conserantur; ut *aves* liberius volitent, & se per diversa oblectare &

componere possint; utque nulla in area
avearii conspiciatur spureities.

Quantum vero ad *Ambulacra* in *clivis*,
& variis ascensibus amœnis conficienda,
illa Naturæ dona sunt, nec ubique extrui
possunt: Nos autem ea posuimus, quæ
omni loco conveniunt.

Horti itaque *Regii* figuram jam deli-
neavimus, partim præceptis, partim mo-
dulo generali, sed minime accurato. Et
hac in re sumptibus minime pepercimus.
Sed ad *Principes* id nihil est, qui, ut nunc
fit, plerunque *Hortulanos* consulunt; at-
que haud minore sumptu, varia; parum
cum iudicio, componunt: addentes
etiam quandoque statuas, & alia, ad ma-
gnificentiam, & pompam; sed ad genui-
nam *Hortorum* voluptatem, & amœnita-
tem, nihil conducentia.

XLV.

DE OFFICIO IUDICIS.

Generaliter, melius est, per Verba ne-
gotiari, quam per Literas; & per
Intercessionem personæ tertiæ, quam per
Se ipsum. Literæ utiles sunt, cum quis,
per Literas itidem, responsum elicere de-
siderat; vel, ubi sua interfit, Exemplaria
Literarum, quas scripsit, producere, &
mon-

DE O
monstrare.
merito pos-
aut per po-
voce tracta-
reverentia
que in coll-
bus, quas e-
re conveni-
in vultum
monere po-
ceat: & g-
quis sibi re-
interpreta-
per alios,
gere, qui
probabile
bent, exe-
ter narra-
negotio
ris trans-
referent
placeant,
110, cui pr-
dustriam
cum re
quandam
postuland-
astutos a
protector-
quæ aliqu-

monstrare: denique, ubi metuere quis merito possit, ne sermo interrumpatur, aut per portiones audiat. Contra viva voce tractare præstat, cum facies hominis reverentiam incussura sit; ut sit plerumque in colloquio cum inferiore: aut in rebus, quas extremis tantum digitis tangere convenit; in quibus oculus loquentis, in vultum & gestum alterius intentus, monere possit, quousque procedere liceat: & generaliter, quando libertatem quis sibi retinere cupit, vel dedicendi, vel interpretandi ea quæ dixerit. In tractando per alios, cautius & melius fuerit, eos eligere, qui simplicioris sunt ingenii: quos probabile est, illa, quæ in mandatis habent, executuros, & successum rei fideliter narraturos: quam eos, qui ex aliorum negotiis aliquid in se honoris aut utilitatis transferre callidi sunt, atque ea, quæ referent, verbis emollient, ut impense placeant. Tales etiam adhibe, qui *negotio*, cui præficiuntur, faveant; id enim industriam acuit: atque insuper tales, qui cum re quam tractant congruitatem quandam habent; veluti, audaces ad postulandum; blandos ad persuadendum; astutos ad observandum & rimandum; protervos, & paulo absurdiores, ad res, quæ aliquid iniqui habent, transigendas.

216 DE NEGOTIATIONE.

Tales etiam adhibe, qui in *Negotiis* tuis antea tractandis felices fuerunt, & obtinuerunt: Hoc enim confidentiam parit; & omnem lapidem movebunt, quo veluti præscriptionem tueantur. Melius fuerit, hominem cum quo *negotiaris*, primo leviter degustare, & quasi ex longinquo, quam ab initio Summam rei proponere; Nisi forte in animo sit, brevi illum aliqua quæstiuncula irretire & opprimere. Præstat cum illis *negotiaris*, qui in ambitu sunt, quam cum illis, qui desideria sua sunt adepti. Si cum alio sub conditione *negotieris*, prima veluti occupatio, aut possessio votorum, in præcipuis numeranda: Id autem cum ratione postulare nequis, nisi aut natura rei talis sit quæ præcedere debeat; aut alteri commodè insinuare possis, illum opera tua in aliis usurum; aut denique habearis ipse pro homine inprimis integro & verace. Omnis *Negotiatio* eo spectat; aut ut *deregat* aliquid; aut ut *efficiat*. *Deregunt* se homines, vel animum suum communicando; vel cum ira commoti sunt, nec se bene cohibere sciunt; vel cum ex improviso opprimuntur; vel cum necessitate quadam adiguntur, non habentes quod prætexant. Si quem ad *nutum* fingere cupias, ut inde *efficias* aliquid; aut inclinationes & mores

DE M
mores ej
nu ducas;
suadeas; a
bus obnox
aut deniq
apud eum
do regere
ludis & dol
dendum,
habeas ve
optimum
quæ mini
cunque di
ut quis sit
ratione op

DE C

C
di;
get, alar
tem sum
impensio
bus mol
commu
non deb
tionem
nem. Cl

mores ejus bene cognoscendi, ut cum manu ducas; aut fines ejus perspiciendi, ut suadeas; aut infirmitates ejus, & ea quibus obnoxius est, exploranda, ut terreas; aut denique amici ejus, qui plurimum apud eum valent, conciliandi, ut eo modo regere possis. In *tractando* cum calidis & dolosis, verbis eorum minime credendum, nisi fines & intentiones eorum habeas verborum interpretes: *Quin* & optimum fuerit, pauca apud illos loqui, & quæ minime expectant. In rebus quibuscunque difficilioribus non expectandum, ut quis simul, & ferat, & metat; sed præparatione opus est, ut per gradus maturescât.

XLVI.

DE CLIENTIBVS, FAMVLIS,
ET AMICIS.

*C*lientes sumptuosi minime admittendi; ne dum quis caudæ pennas adauget, alarum pennas præscindat. Eos autem sumptuosos intelligo, non solum qui impensis gravant, sed etiam qui petitionibus molesti & importuni sunt. *Cientes* communes, conditiones alias expectare non debent, extra favorem, commendationem si opus sit, & ab injuria protectionem. *Cientes* autem & *Amici factiosi*, adhuc

huc magis vitandi, qui alicui se applicant, non tam ex amore ipsius cui famulantur, quam ex odio versus alium concepto. Vnde sæpenumero sequitur animorum illa abalienato, quam videre est inter potentiores. Similiter, *Cientes* illi gloriosi, qui in hoc incumbunt, ut loco buccinarum sint, ad laudes eorum resonandos, quibus famulantur, haud parum nocent: Etenim negotia futilitate sua corrumpunt: tum vero honorem Domini sui (si quis vere rem reputer) exportant, & mercem invidiæ invehunt. Est & aliud genus *Clientum* prorsus periculosum; qui nil aliud quam Speculatores sunt, & secreta familie rimantur, ac rursus aliorum auribus infusurrant: *Attamen* huiusmodi homines, apud Dominos suos, sæpenumero in summo pretio habentur; siquidem officiosi sunt, & fufurros fere commutant. *Clientela* hominum Ordinis cujuscumque, si ejusdem cum *Patrono* Ordinis sint, (veluti militum versus illum qui præfecturam in bellis gessit, & huiusmodi,) semper pro re decora habitum est, & in bonam partem acceptum, etiam in *Monarchiis*; modoq; absit pompa nimia, & popularitas. Verum *Clientela* omnium maxime honorifica, ea est; Vt quis *Patronum* se profiteatur, eorum qui virtute & meritis

ritis claren
vel Condid
ignis cern
præstat me
eminentior
omnino dic
corruption
tagentes, u
tute prædit
mum est,
comitate t
sa gratia p
reliquos m
dem Ord
ditiones, t
rum econ
sunt, prod
eos, qui
gratos re
los: Nec
quispiam
debito, p
initis im
sequaris;
quentur, y
Fingi, (c
aliquo, tu
quandam
tis & sca
mi enim,

ritis clarent, cujuscunque Ordinis sint, vel Conditionis. Attamen ubi nulla insignis cernitur in meritis dissimilitudo, præstat mediocribus patrocinari, quam eminentioribus. Atque insuper, si verum omnino dicendum sit, in seculis aliquanto corruptioribus, homines industrii & sagittantes, usui magis sunt, quam vera virtute præditi. Certe, in imperando, optimum est, ejusdem gradus Subditos pari comitate tractare: Paucos enim immensa gratia prosequi, ipsos magis insolentes, reliquos malevolos efficiet; quandoquidem Ordinis paritas æquas gratiæ conditiones, tanquam ex debito, poscit. Verum econtra, in iis, quæ favoris meri sunt, prodest cum delectu afficere; Nam eos, qui benignius tractantur, impense gratos reddet, cæteros inprimis officiosos: Neque de hoc merito conqueratur quispiam, cum omnia ex gratia, non ex debito, prodeant. Recte cavetur, ne sub initiis immoderatus aliquem favore prosequaris; Nam quæ tractu temporis sequentur, vix istis initiis respondere possunt. Fingi, (quod ajunt,) & regi, ab *Amico* aliquo, tutum non est: Etenim molliem quandam animi prodit: Tum vero convitiis & scandalo occasionem præbet: Plurimi enim, qui nos ipsos ~~immediate~~ non per-

strin-

strinxissent, *Amicum* illum nostrum contumeliis afficere non verebuntur; atque eo modo honorem nostrum vulnerabunt. Attamen, plurimum potestati subijci, & veluti in partes distrahi, adhuc pejus; Hoc enim nos reddet postremæ (ut nunc loquuntur) editionis, & plenos instantiæ. Deliberare cum *Amicis* aliquot paucis, honorabile sane & utile: *Spectatores enim sæpenumero plus vident, quam Lufores*: Atque (ut Adagio dicitur) *Valis optime collem monstrat*. *Amicitia* vera in Orbe, rara admodum; & minime omnium ea quæ inter æquales; quod genus apud veteres celebrari solebat. Si quæ est, ea reperietur inter superiorem & inferiorem; fortunæ quorum altera alteram comprehendere possint.

XLVII.

DE SUPPLICANTIBVS.

Suscipiuntur complura *Negotia* & *Invenia* mala; & *Petitiones* privata bonum corrumpunt publicum. Suscipiuntur etiam complura *Negotia* in se bona, sed animo non bono: intelligo, non solum corrupto, sed etiam callido; absque ulla perficiendi *Negotii* intentione. Non desunt, qui *Petitiones* in manus suas recipiunt,

piunt, &
bus tamen
ra non est
aliorum co
gratiam au
dem aliqua
denique Sa
vertitur,
Alii *Petiti*
animo, u
tractantur
aliquid ob
jus alias p
potuerint
modo cor
generalite
gotiis sui
tam mal
pian co
quo Co
ficientur.

Certe
tur omne
arquitatis
si sit *petiti*
clunatio
in Causa
ritate sua
timeat.
pria, ut

piunt, & operam avide pollicentur, quibus tamen, ut cum effectu procedant, curæ non est: verum si animadvertant, rem aliorum conatu successuram, ipsi quoque gratiam aucupabuntur; aut certe mercedem aliquam secundariam captabunt; aut denique *Supplicantis* spes, dum negotium vertitur, in usum proprium convertent. Alii *Petitiones* amplectuntur, eo solum animo, ut negotiis aliorum, quæ simul tractantur, impedimenta injiciant: vel ut aliquid obiter deferant & informent, cujus alias prætextum idoneum parare non potuerint; de *Petitione* ipsa, cum sibi hoc modo consuluerint, nihil solliciti: vel generaliter, ut per aliorum negotia negotiis suis pontem sternant. Imo & alii tam mala fide agunt, ut *Petitiones* suscipiant consilio deliberato eos destituendi, quo Competitori aut Adversario gratificentur.

Certe si quis rem perpendat, comitatur omnem *Petitionem* jus quoddam, vel æquitatis, si sit *petitio* Iustitiæ; vel meriti, si sit *petitio* Gratiæ. Si quem moveat inclinatio propria, ut parti iniquiori faveat, in Causâ Iudiciali, utatur potius auctoritate sua, ut rem componat, quam ut obtineat. Si quem moveat inclinatio propria, ut favore suo minus merentem impertiat,

pertiat, in Caussa Gratia; abstineat saltem ab omni calumnia, & maledicentia, in melius merentem. *Petitiones*, quas ipse non satis intelligis, Amico alicui fido & sagaci demanda; qui referat, an ejusmodi sint, quas salvo honore promovere possis: verum prudenti & anxio judicio Amicus ille deligendus; alias quidlibet tibi imponet. *Supplices*, his temporibus, adeo mora & procrastinationibus cruciantur, ut Veracitas & Candor; vel in negotium primitus recusando; vel in successum ejus qualem-qualem animo simplici referendo; vel in gratiam non ultra quam par est captando; res facta sit, non solum laudabilis, verum etiam gratiosa. In *Petitionibus* Gratia, prima *Petitionis* oblatio, nullius debet esse momenti; Eo usque *Supplicantis* fides, in re illa patefacienda, valere possit, ut si notitia ejus aliunde quam per eum haberi non potuisset, hoc ei fraudi non sit, sed potius remuneretur. Valorem ejus, quod petitur, ignorare, imperitia quædam est; non secus ac, æquitatem ejusdem oscitanter prætervehi, malam arguit conscientiam. *Petitiones* sedulo occultare, non modicum prodest ad obtinendum; Spes enim jactare, Competitorum licet alios deterrere possit, alios tamen acuet, & excitabit. Verum tempus

rum opportu-
tionibus val-
tantum resp-
state positu-
vel concede-
ram, à quib-
opponant. I-
tuæ curam
æquitudinem
eum potius
tus se immi-
ctitur. Der-
cessionem ipsi
quis se, nec
fectum, ost-
feras; Reg-
floreat: Al-
dibus quib-
dere, & al-
nim, in pr-
dium ami-
& studium
prius colla-
bit. Nihil
præpotenti-
cum tamen
honestis &
stimulatione
nitur in Re-
genus, q

rum opportunitates, ante omnia, in *Petitionibus* valent. Temporum inquam, non tantum respectu eorum, in quorum potestate positum est, *Petitiones* vel rejicere, vel concedere; verumetiam respectu eorum, à quibus iuste metuendum, ne se illis opponant. In delectu ejus, cui *Petitionis* tuæ curam demandes, respicias magis aptitudinem, quam amplitudinem; atque eum potius adhibe, qui paucioribus negotiis se immiscet, quam qui omnia amplectitur. Denegatæ *Petitionis* iteratio concessioni ipsi quandoque æquipollet; modo quis se, nec animo dejectum, nec male affectum, ostendat. *Iniquū petas, ut æquum feras*; Regula non mala, ubi quis gratia floreat: Alias enim, consultius foret, gradibus quibusdam, ad id quod petis, ascendere, & aliquid saltem impetrare: Qui enim, in principio, *Supplicantis* erga se studium amittere non dubitasset; is, in fine, & *studium Supplicantis*, & *beneficium* prius *collatum*, simul amittere non sustinebit. Nihil tam leve videtur, quam viros præpotentes de *Literis* suis interpellare; cum tamen, si *Litera* illæ in causis minus honestis & justis volitent, tantum de estimatione scribentis depereat. Non invenitur in Rebus pub. perniciosius hominum genus, quam generales isti *Petitionum*

Con-

234 DE STVDIIS, ET LECT. LIBROR.

Concinnatores; Etenim pestes plane sunt,
& lues, negotiorum publicorum.

XLVIII.

DE STVDIIS, ET LECTIONE
LIBRORVM.

Studia, & Lectiones Librorum, aut Meditationum voluptati, aut Orationis ornamento, aut Negotiorum subsidio, inserviunt. Vfus eorum, quatenus ad voluptatem, in secessu & otio inprimis percipitur: Quatenus ad Orationis ornamenta, in sermone tam familiari, quam solenni, locum habet; Quatenus vero ad Negotiorum subsidium, huc spectat; ut accuratius iudicio res & suscipiantur & disponantur. Etenim, homines, rerum gerendarum gnari, ad negotia exequenda idonei fortasse sunt; & in specialibus iudicio non malo utuntur: verum Consilia de Summis rerum, eorumque Inventio & Administratio recta, feliciter à *Literatis* promanant. Temporis nimium in *Lectione & Studiis* terere, speciosa quædam socordia est; Iisdem ad Ornatum mollius abuti, affectatio mera est, quæ se ipsam prodit; De rebus autem, ex Regulis Artis iudicare, *Scholam* omnino sapit, nec bene succedit. Naturam *Litera* perficiunt,

DE STVD
ciunt, ab
ciuntur. D
plantarum
quæ cultura
Litera, ecc
punt, nisi
Callidi *Lit*
admirantur
quantum p
Litera ver
hæc res pr
& supra e
comparata
tradendi;
certandi;
tis accipien
di; neque
ditandi;
dicio tue
quos lev
sunt quo
oportet;
dum, qu
Hoc est,
incipien
non mult
vendis, i
ligenter
ne singu
paucos,

ciunt, ab experientia autem ipsæ perficiuntur. Dotes enim naturales, instar plantarum sunt, sponte provenientium, quæ culturam & falcem artis desiderant: *Literæ*, e contra, generalia nimis præcipiunt, nisi ab experientia determinentur. Callidi *Literas* contemnunt; simplices admirantur; prudentes, opera earum, quantum par est, utuntur: Neque enim *Literæ* verum sui usum satis edocent; Sed hæc res prudentia quædam est, extra eas & supra eas sita, observatione tantum comparata. *Libros* non legas animo contradicendi, & disputationum præliis concertandi; neque rursus omnia pro concessis accipiendi, aut in verba auctoris jurandi; neque denique in sermonibus te venditandi; sed ut addiscas, ponderes, & iudicio tuo aliquatenus utaris. Sunt *Libri*, quos leviter tantum degustare convenit; sunt quos deglutire, cursimque legere oportet; sunt denique, sed pauci admodum, quos ruminare & digerere par est: Hoc est, *Libri* quidam per partes tantum inspiciendi; alii perlegendi quidem, sed non multum temporis, in iisdem evolvendis, insumendum; alii autem pauci diligenter evolvendi, & adhibita attentione singulari. Invenies etiam *Libros* haud paucos, quos per alios, & vicaria opera, legere

legere sufficiat, eorumque Compendia tantum desumere. Verum hoc fieri nolum, præterquam in Argumentis humilioribus, & Auctoribus minoris pretii: Alias enim *Libri* (ut sic dicam) distillati, instar aquarum distillatarum, quas vulgo mercantur, erunt penitus insipidi. *Lectio* copiosum reddit, & bene instructum; *Disputationes* & *Colloquia* promptum & facilem; *Scriptio* autem, & *Notarum collectio*, perlecta in animo imprimit, & altius figit. Itaque si quis in *notando* segnis sit, aut fastidiosus, memoria illi opus est bona; si *Colloquiis* se non exerceat, requiritur ei ingenium promptum; sin in legendo parcus sit, hoc solum relinquitur, ut artificio quopiam utatur, quo videatur ea scire quæ nescit. *Historiarum Lectio* prudentes efficit; *Poëtarum*, ingeniosos; *Artes Mathematicæ* subtilitatem donant; *Naturalis Philosophia* iudicium profundum parit; *Moralis* gravitatem quandam morum conciliat; *Dialectica* & *Rhetorica* pugnacem reddunt, & ad contentiones alacrem; *Ab-eunt* (ut ait ille) *studia in mores*. Quin & vix occurrit, in intellectu, impedimentum aliquod insitum, aut naturale, quod non *Studio* quopiam idoneo emendari & edolari possit: Quemadmodum morbi corporis, exercitiis quibusdam propriis, levari possunt.

possint. Glo-
nibus salubri-
thoraci; Le-
Equitatio ca-
si cui sit inge-
thematicis in-
bus enim Ma-
nimium aber-
Si cuipiam in-
rerum differ-
das, ad Scho-
Cymini Sect-
cursus ingen-
rum probat
accerlere,
Iure-Consul-
eo ut singu-
teris, medi-
possint.

Plurimi
verunt;
Status sui
gno, in A
Factiones,
respicendu
prudentiæ

possint. Globulorum lusus calculo & re-
nibus salubris ; Sagittatio pulmonibus &
thoraci ; Lenis deambulatio ventriculo ;
Equitatio capiti, & similia. Eodem modo,
si cui sit ingenium vagum & volucre, *Ma-*
thematicis incumbat : In demonstracioni-
bus enim *Mathematicis* , si mens vel mi-
nimum aberrer, de novo incipiendum est :
Si cuipiam ingenium sit minus aptum ad
rerum differentias & distinctiones eru-
das, ad *Scholasticos* se conferat ; illi enim
Cymini Sectores sunt : Si quis ad trans-
cursus ingenii segnis sit , nec alia in alio-
rum probationem , & illustrationem ,
accersere , & arripere dextre , noverit,
Iure-Consultorum Casus evolvat : Ad-
eo ut singuli intellectus morbi , ex *Li-*
teris , medicinas proprias comparare sibi
possint.

XLIX.

DE FACTIONIBVS.

PLurimi Opinionem minime sanam fo-
verunt ; Hanc nimirum ; Principi, in
Status sui administratione , & Viro ma-
gno, in Actionum suarum directione , ad
Factiones , quæ invaluerunt , præcipue
respiciendum ; Atque hanc principalem
prudentiæ partem esse : Cum econtra
facultas

facultas hæc prudentiæ quam maxime
 vigeat, vel in disponendis rebus, quæ ad
 omnes sine discrimine pertinent, & in
 quibus homines diversarum *Factionum*
 coeunt; vel in palandis, conciliandis, &
 tractandis singulis. Neque tamen assero,
Factionum debitam considerationem esse
 negligendam. Humilioris fortunæ viri,
 cum in ambitu sint, alicui parti adhærere
 debent; verum potentioribus, & jampri-
 dem honorem adeptis, consultius est, æ-
 quos se præstare, in neutram partem pro-
 pendendo. Quin & in ambientibus ita
 caute adhærere, ut videatur quis alteri
 ex partibus addictus, & tamen parti ad-
 versæ minime odiosus, viam quandam
 sternit ad honores, per medium *Factio-*
num. *Factio* inferior, & debilior, in con-
 junctione plerunque firmior, & constan-
 tior: Et non raro observari poterit, pau-
 cos, qui obstinati & pertinaces sint, *Factio-*
nem numerosiorem, sed tamen modera-
 tam, in fine defatigare, & depellere. *Fa-*
ctionum altera postquam extincta fuerit,
 illa quæ manet, in *Factiones* novas disrum-
 pitur; Veluti, *Factio* Luculli & *Optima-*
rum, ad tempus aliquod, se in satis ma-
 gno vigore, contra factionem Pompeii &
Cæsaris, sustinuit; Verum postquam Au-
 thoritas *Senatus* & *Optimarum* deprime-
 batur,

batur, *Factio*
 pates prop
 dio Anton
 tra Brutum
 quod duravi
 Cæsar, Anto
 ribus suis, p
 pla hæc (dice
 ctant. Sed i
 tenet. Itaque
 antea teneb
 mas tenent.
 testate omni
 in oppositio
 te, actutum
 tu dignum,
 nimum, pe
 in dignitat
 continuo
 existimant
 ctionis affe
 tos esse; it
 liandos se
 mioru pleru
 enim res di
 suspensæ ha
 cujus in pa
 riam referre
 mulatæ. In
 cessio, neu

batur, *Factio* ipsius *Cæsaris* & *Pompeii*, in partes propediem scissa est. Similiter, *Factio Antonii* & *Octaviani Cæsaris*, contra *Brutum* & *Cassium*, ad tempus aliquod duravit; sed deletis Copiis *Bruti* & *Cassii*, *Antonius* & *Octavianus*, cum partibus suis, paulo post dissilierunt. Exemplum hæc (dices) ad *Factiones Bellicas* spectant. Sed idem in *Factionibus privatis* tenet. Itaque, in *Factionibus* qui secundas antea tenebant, *Factione scissa*, sæpius primas tenent. Contra tamen, haud raro, potestate omni excidunt: Complures enim in oppositione tantum valent; qua cessante, actutum deveniunt inutiles. Observatu dignum, quod sæpe evenit; plurimos nimirum, postquam voti compotes sint, & in dignitate quam ambierunt collocati, continuo se applicare contrariæ *Factioni*; existimantes forsitan, se de alterius *Factionis* affectu & studiis jamdudum certos esse; itaque ad Amicos novos conciliandos se comparare. Proditor in *Factionibus* plerunque rem obtinet; Postquam enim res diutius, tanquam in æquilibrio, suspensæ hæssissent, tum demum unius aliqujus in partes contrarias transitio victoriam refert; in eumque gratiæ omnes cumulatæ. Indifferens illa inter partes processio, neutri inclinando, non semper ab animo.

240 DE FACTIONIBVS.

animo moderato procedit ; sed à consilio callido : quandoquidem proximus sibi quisque sit, atque ex utraque *Factione* utilitatem demetere speret. Certe in *Italia*, in suspicionem incurrit Papa; de quo vox illa in vulgus volitat ; *Padre commune*. Tum etiam in signum trahitur , *Papam* illum , omnia ad familiæ suæ amplitudinem referre , in animo habere. *Regibus* inprimis cavendum est, ne *Factioni* alicui Subditorum suorum se ex professo adjungant : *Liga* enim *Confæderationis*, intra Statum quempiam, *Monarchiis* semper exitiales ; Siquidem obligationem introducunt obligatione ipsa *Imperii* validiorem , atque *Regem* constituunt *tanquam unum ex nobis* : Id quod cernere erat in *Liga Francia*. Cum *Factiones*, manu forti, & palam, concertant , signum est *Imperii* in *Regibus* labascentis ; multumque præjudicat ipsorum & auctoritati , & negotiis. Motus *Factionum* , sub *Regibus*, similes esse debent motibus (ut *Astronomi* loquuntur) *orbium inferiorum* ; qui suos habent motus proprios, sed interim, conversione *Primi Mobilis* , cum obsequio circumferuntur.

DE

L.

DE CÆREMONIIS CIVI-
LIBVS, & DECORO.

QVi *Realis* solummodo est, ei multa virtute opus duco; Sicut Gemma, quæ sine ornamento omni inseritur, è purissimis & nitidissimis esse debet. Verum, si quis diligenter animadvertat, sit in laude, quod sit in lucro: Obtinet enim Proverbium illud; *Lucra levia crumenam efficere gravem*. Siquidem, lucra levia frequenter redeunt, cum majora rarius se offerant. Similiter, verissimum est, virtutes exiguas magnas conciliare laudes, quia perpetuus earum usus est; tum in observationem Hominum incurrunt: Cum econtra, virtutis alicujus magnæ exercendæ occasio, raro admodum obtingit. Itaque ad famam & existimationem alicujus multum juvat, &, (quemadmodum *Isabella, Regina Castiliana*, dicere solebat,) *instar Epistolarum commendatitiarum, quæ nunquam non præsto sint*, haberi possit; si quis *Formulis* utetur *discretis & decoris*. Ad has addiscendas, nihil ferme aliud requiritur, quam ut eas quis non contemnat: ita enim in aliorum moribus easdem observabit: de reliquo autem

L

nemo

nemo sibi diffidat. Si enim maiorem illis operam navabit, de pretio decident: quod in illo potissimum situm est, ut tanquam nativæ videantur, & minime affectatæ. Nonnullorum vultus, & gestus, & externa alia, instar versus sunt, in quibus syllabæ singulæ mesurantur; Qui poterit magna comprehendere, qui se tam pusillis rebus submittit? *Ceremoniis decentibus*, erga alios, omnino abstinere, perinde est ac si doceas, easdem illos erga te negligere; quo pacto te ipsum facies viliores. Præcipue, nequaquam omittendæ erga illos, quibuscum familiaritate minime conjunctus es: neque erga homines ingenio fastidioso. Verum, excessus in illis, & locutio plane hyperbolica, (quali nonnulli utuntur,) non solum res molesta; sed etiam finem & pondus, eorum quæ dicuntur, omnino minuit. Est proculdubio modus, artificiosæ cujusdam insinuationis, in verbis ipsis, inter *Formulas* communes, qui homines revera inescat, & mirifice afficit; qui eximie alicui prodest, si quis ejus viam calleat. Inter æquales, de familiaritate sollicitum esse, nihil opus est; quare reprime te paululum, & dignitatem tuam tuere: At inter inferiores non deerit reverentia; Itaque inter illos benigne te gerere, & cum familiaritate qua-

De C
quadam
sermone
ut fatietur
mauit.
do cum
non ex fa
& urban
nendum e
iveris, al
Exempli
tis? Cum
Propositio
modo alic
ejus sequi
alicujus a
quod in p
vendum
monis &
fiet, ut
dies tamen
trimentur
tor. Etiam
Formulas
tunitatib
penſe curi
obſervat
conſiderat
dens oppo
inveniet.
bus eorum

quadam, non incongruum est. Qui in sermone aliquo, aut re, nimius est, adeo ut satietatem inducat, valorem sui ipsius minuit. Alius se applicare, bonum est; modo cum significatione quadam fiat, hoc non ex facilitate prodire, sed ex comitate & urbanitate. Præceptum non contemnendum est; Cum in alterius sententiam iveris, aliquid semper de proprio addere. Exempli gratia; Opinioni ejus suffragaris? Cum distinctione, & non alias, fiat. Propositioni ejus annuere libet? Fiat sub modo aliquo vel conditione. Consilium ejus sequi & amplecti visum est? Novi alicujus argumenti pondus addas, propter quod in partes ejus transire videaris. Cavendum imprimis, ne *Magister in Cæremoniis & Formulis* habearis: Id enim si fiet, utcunque virtute vera emineas, audies tamen ab invidis, in nominis tui detrimentum, *Urbanus* tantum & *Affectator*. Etiam negotiis damnosum est, si quis *Formulas* nimium affectet, vel in opportunitatibus & temporibus deligendis impense curiosus sit. *Salomon* inquit; *Qui observat ventum, non seminat; Et qui considerat nubes, nunquam metet*. Prudens opportunitates plures faciet, quam inveniet. *Mores* hominum externi, *vestibus* eorum similes esse debent; Non sint

244 DE CAEREM. CIVILIBVS, & DEC.
nimis concinni, nec corpus coarctantes;
Sed qui libertatem præbeant, ad exerci-
tia, & motum quemlibet.

L I.

DE LAVDE.

L*Aus* virtutis reflexio est. Atque, ut
fit in speculis, trahit aliquid è natura
corporis, quod reflexionem præbet. Si à
vulgo proficiscitur, ut plurimum, reflexio
illa prava est, & falsa: & vanos potius ac
tumidos, quam vera virtute præditos, co-
mitatur. Sub captum siquidem vulgi, vir-
tutes complures, quæ excellunt, non ca-
dunt. Virtutes minores, ab iis, *Laudes*
extorquent; mediæ, admirationem quan-
dam, vel stuporem, illis incutiunt; subli-
mes autem, in sensum aut perceptionem
eorum, prorsus non veniunt. Sed appari-
tiones virtutum, & *species virtutibus simi-*
les, illos afficiunt quam maxime. Sane,
Fama fluvio similis est, quæ levia & in-
flata attollit, gravia & solida mergit.
Quod si Viri, etiam iudicii, profundioris,
& dignitatis, cum vulgo concurrunt,
tum id, quod Scriptura dicit, contingit;
Nomen bonum instar unguenti fragrantis.
Omnia undique replet, neque facile eva-
nescit. Etenim odores unguentorum,
dura-

durabiles magis sunt, quam florum. *Laudum* rot conditiones fallaces sunt, ut *Laus* merito in suspicionem venire possit. *Laudes* quædam ab *adulatione* sola prodeunt; Quod si *Adulator* sit vulgaris, Attributis quibusdam utetur cõmunibus, & quæ omnibus competere possint; non quæsitis aut appositis; *Adulator* callidior si sit, vestigia premet *Adulatoris* principalis: intelligio, Tui ipsius; Et in quibus tibi places, aut te ipsum excellere putas, iis *Adulator* inhærebit maxime: Sin *Adulator* sit impudens, & perfriatæ frontis, tum demum, in quibus conscius tibi sis defectus tui, & ad quæ maxime erubescis, ea *Adulator* tibi vel præcipue imputabit, & affiget, per vim, sprete conscientia. *Laudes* nonnullæ, à voluntate bona, cum reverentia conjunctæ, proficiuntur; quæ sane *Laudum* formula, *Principibus*, & Viris quibuscunque dignioribus, debetur; *Laudando præcipere*: Cum scilicet apud illos prædicando, quales sint, humiliter moneas, quales esse debeant. Sunt qui *Laudibus* quandoque onerantur, animo malitioso; ad conflandam invidiam, & odia concitanda; *Pessimum genus inimicorum laudantium*; ut ait ille: Adeo ut apud *Græcos* in Proverbium exierit; *Ei, qui in malum suum*

laudaretur, *pustula mnari continuo adnascituram*: Sicut apud nos vulgo dicitur; *Cum quis mentiarur, metuendum ne ejus lingua scabies propediem oboriatur*. Illud asserere licet, *Laudes moderatas, tempestive irrogatas, & minime vulgares, honori vel maxime esse*. Dictum est *Solomonis*; *Qui benedicit proximo suo voca grandi, de nocte consurgens, maledicenti similis erit*. Etenim, vel hominem, vel rem aliquam, ad coelum usque evehere, contradictionem irritat, & derisui exponit. Veruntamen, ut se ipsum *laudare*, servato decoro, vix conceditur, nisi in catibus admodum raris; ita vocationem suam, & munus quod gerit, aut studia quibus se addixit, *laudare* quis cum venia possit, imo cum specie quadam magnanimitatis. *Cardinales Romani*, (qui Theologi sunt; & Fratres & Scholastici,) verbum usurpant, *extremi contemptus & convitii*, erga negotia Civilia: Vocant enim negotia Civilia, (veluti, Belli, Legationum, Iudiciorum, & hujusmodi,) *Hispanico vocabulo, Sbirrarias*; quod sonat, Munera Lictorum & Scribarum. Ac si artes illæ memoratæ, magis ejusmodi homines, quam in fastigio *Cardinalatus* positos, decerent. Et tamen (si res rite ponderetur) Speculativa cum Civilibus

non

D
non male
cum de se i
caam inter
cam de Vo
veretur dic
mum.

DE

Elegant
sedens
scum; Q
maliter ex
qu, cum al
manu poten
namiman
putant se
rijs sempe
tatio sine
violenti ut
bs pascitari
treiturni o
opere, ut p
collis in Pr
bruit, per
fictus par
versia, huj
aliquando u
lit, vel opi

non male miscentur. *Sanctus Paulus*, cum de se ipso gloriatur, illud nonnunquam interponit; *Ve stultus loquer*: At cum de Vocatione sua verba facit, nihil veretur dicere; *Magnificabo apostolatuum meum*.

LII.

DE VANA GLORIA.

ELeganter quidem *Aesopus*; *Musca sedens super radium rota currus, ita sicum*; *Quantum pulverem moveo*? Similiter existunt quidam futiles & vani, qui, cum aliquid vel sponte procedit, vel manu potentiore cietur, si modo ipsi vel minimam rei partem attigerint, continuo putant se machinam totam vertere. *Gloriosi* semper *Factiosi*; Etenim nulla ostentatio sine comparatione sui est. Quin & violenti ut sint, necesse est, ut quæ verbis jactitarunt, revera præstent. Neque taciturni omnino esse possunt; ideoque opere, ut plurimum, destituuntur; Sicut *Gallis* in Proverbium abiit; *Beaucoup de bruit, peu de fruit*: *Strepitus multum, fructus parum*. Attamen, sine controversia, hujusmodi ingeniis, in Civilibus, aliquando uti prodest. Si fama excitanda sit, vel opinio late spargenda, sive virtu-

tis, five potentia, istiusmodi homines
 Buccinatores egregii sunt. Rursus; sicut
 prudenter notat *Livius*, circa Tractatus
Antiochi & Aetolorum: Mendacia recipro-
ca, & ex utraque parte, quandoque ma-
gno usui esse possunt; Veluti, cum quis in-
 ter *Principes* duos negotietur, ut eos, ad
 bellum indicendum, *Principi* tertio con-
 citet; atque hoc ut efficiat, unius copias
 apud alterum, supra modum, & verita-
 tem, vicissim attollat. Quin & hoc fit
 quandoque, ut qui inter privatos tractet,
 apud utrunque existimationem suam au-
 geat, artificiose insinuando, se apud alter-
 utrum plus posse, quam revera potest.
 Atque in his, & huiusmodi, haud raro ac-
 cidit, ut aliquid ex nihilo producat: *Mendacia*
 enim opinionem ingenerare
 sufficiunt; *Opinio* autem rem & sub-
 stantiam progignit. In Ducibus, & Viris
 militaribus, *gloriosum* esse, non inutile est;
 Sicut enim ferrum acuit ferrum, ita per
gloriam hanc animi invicem acuuntur, &
 excitantur. Insuper, in actionibus magnis,
 quæ sumptibus, & periculo privatorum,
 suscipiuntur, ingenia jactabunda vivacius
 negotia impellunt: *Qui* enim ingenio
 sobrio sunt, & solido, plus habent sabur-
 ræ, quam veli. Rursus, in existimatione
 doctrinæ & literarum cujuscumque, non
 voli-

D
 volitabit
 bene alac
 rationis.
 scribunt
 ille. Soera
 nomina,
 Gloria va
 tuandam
 neque Vi
 ra debet
 nem, qu
 Cicero
 ulque die
 tam vege
 aliqua V
 stantia e
 quæ lig
 rum eu
 na glori
 tem in
 Muci, in
 ratque
 nim ex
 ex arte,
 quadam
 nibus, qu
 sunt, res
 tosa. Ex
 siones te
 bene tem

volitabit *Fama* illius per ora virum, neque bene alata erit, sine plumis aliquibus *ostentationis*. *Qui de contemnenda gloria libros scribunt, nomen suum inscribunt*; inquit ille. *Socrates, Aristoteles, Galenus*, (magna nomina,) ingenio jactabundo erant. Certe *Gloria vana*, ad propagandam & perpetuandam memoriam, magnopere juvat: neque *Virtus* ipsa, tantum humanæ naturæ debet, propter nominis sui celebrationem, quantum *sibi ipsi*. *Fama* siquidem *Ciceronis, Senecæ, Plinii Secundi*, ad hunc usque diem vix durasset, aut saltem non tam vegeta, nisi conjuncta fuisset cum aliqua *Vanitate & Iactantia*, in se ipsis. *Iactantia* enim, instar vernicis videtur esse, quæ ligna non solum splendere facit, verum etiam durare. Atqui, dum hæc de *vana gloria* dissero, minime eam Qualitatem intelligo, quam attribuit *Tacitus Muciano*; *Omnium, quæ dixerat, feceratque, arte quadam ostentator*: Hæc enim ex vanitate neutiquam procedit, sed ex arte, & prudentia, cum magnanimitate quadam conjuncta: Et in aliquibus hominibus, qui natura veluti comparati ad eam sunt, res est, non solum decora, sed & gratiosa. Excusationes enim decoræ, concessionem tempestivæ, quin & modestia ipsa bene temperata, nihil aliud sunt, quam

Ostentationis artes. Neque inter artes hasce reperitur aliqua felicior, quam illa, de qua loquitur *Plinius Secundus*: Hoc est; Liberaliter & copiose id in aliis laudare, in quo ipse emineas. Nam ad hunc modum ille ingeniose satis: *In alio laudando, tibi ipsi ministras: Is enim, quem laudas, aut superior tibi est, aut inferior; Si inferior, & tamen laudandus, tu multo magis; Si superior, neque jure laudandus, tu multo minus.* *Gloriosi* prudentibus derisui sunt; stultis admirationi; paratis prædæ & escæ; sibi ipsis, & gloria vine, mancipia.

LIII.

DE HONORE ET EXISTIMATIONE.

Honoris & Existimationis, vera, & jure optimo, acquisitio, ea est; Vt quis virtutes, & facultates suas, dextre, & absque detrimento, revelet. Nonnulli enim in actionibus suis *Proci Fama* sunt, & veluti venatores: Quod genus hominum, sermonibus plerumque celebratur, sed interiorem animi reverentiam vix assequitur. Alii contra, virtutem suam, inter monstrandum, obscurant; Ex quo fit, ut opinione minores sint, quam merita ipso-

DE HONORE & EXISTIMAT. 251

ipforum postulant. Si quis rem suscipiat, simulque perficiat, quæ prius intentata fuerat; aut tentata quidem, sed deserta; aut ad exitum forsan perducta, sed minus commode, & feliciter; is *honorem* adipiscetur maiorem, quam si quid perfecisset gravioris sane difficultatis & momenti; sed in quo alterius tantum vestigia, & non ultra, premeret. Si quis actiones suas ita inter se committat, & contemperet, ut in aliquibus earum, singulis factionibus, vel populi combinationibus, satisfaciat, Harmonia erit tanto perfectior. *Honoris* sui minime frugalis dispensator est, qui rem quamvis suscipit, in qua dedecoris plus fuerit, votis excidere, quam, obtinuisse, *honoris*. *Honor*, qui comparativus est, & alium prægravat, reflexionem habet maxime vividam; instar Adamantis, aut Carbunculi, cum angulis multiplicibus secti. Itaque, enixe hoc agas, ut Competitotes tuos, si modo possis, etiam in iis, in quibus ipsi summe gloriantur, superes. Servi, & amici familiares, prudentes modo sint & cauti, *existimationi* cuiuspiam non modicum profunt: Ita *Quint. Cicero*; *Omnis fama à domesticis emanat*. Invidia, quæ *honoris* veluti tinea & teredo est, optime extinguitur, si quis id sibi præstitueret videatur, ut meritum potius ambiat, quam

252 DE HONORE & EXISTIMAT.

quam famam: & successus suos prosperos, magis providentiæ Divinæ & felicitati cuidam tribuat, quam artibus aut virtutibus propriis.

Gradus Honoris Imperialis sic vere & optime ordinantur. Primo loco statuendi, *Conditores Imperiorum*; quales fuerunt *Romulus, Cyrus, Iulius Cæsar, Ottomanus, Ismaël*. Secundo loco, *Legumlatores*; qui etiam vocabantur *Conditores Secundi*, aut *Perpetui Principes*; quoniam Legibus suis, etiam post mortem, Imperia administrant; quales fuerunt *Lycurgus, Solon, Iustinianus, Eadgarus, Alphonsus Castilianus*, cognomine *Sapiens*, qui *Septem Partitiones* edidit. Tercio loco *Liberatores*, vel *Servatores Patriarum suarum*; qui bellis intestinis diutinis finem imposuerunt, aut patrias à servitute alienigenarum vel tyrannorum liberarunt: veluti, *Augustus Cæsar, Vespasianus, Aurelianus, Theodoricus, Henricus Septimus Rex Anglia, Henricus Quartus Rex Gallia*. Quarto loco, *Propagatores*, sive *Propugnatores Imperii*; qui bellis honorificis fines Imperii protulerunt; vel defensione strenua & nobili invasoribus restiterunt. Ultimo loco, *Patres Patria*; qui iuste imperant, & temporibus felicibus, quamdiu vivunt, Cives suos beant. In his ultimis duobus

De H
duobus ex
dem tanto
Subditu
sunt. Pri
rum; ii ni
pium pot
imponunt
gum dexte
gum suori
qui operat
Tercio, d
hoc potes
rio sint, &
gotu Par
gerunt M
denter ve
notu, qu
maximo
qui se m
crificante
fecerunt

De
Mem
neri
Ius dare
non cond
cloritas si

duobus exempla non adduco, quandoquidem tanto numero sint. *Honorum*, qui *Subditis* competere possunt, *gradus* hi sunt. Primo statuendi *Participes* curarum; ii nimirum, quorum humeris præcipuum pondus rerum suarum *Principes* imponunt: Vulgo appellamus *Manus Regum dexteræ*. Secundo, *Duces belli*; *Regum* suorum intelligo *Locum-tenentes*; qui operam eis egregiâ in bellis præstant. Tertio, *Gratiosi*; eos volo qui non ultra hoc potes sunt, quam ut *Principibus* solatio sint, & Populo innoxii. Quarto, *Negotiis Pares*; qui magnos sub *Principibus* gerunt Magistratus; in quibus iuste & prudenter versantur. Est & genus quoddâ *Honoris*, quod raro contingit; & tamen inter maximos reponi meretur: Hic est eorum, qui se morti, & periculis, devovent, & sacrificant, propter bonum patriæ: Quod fecerunt *Marcus Regulus*, & duo *Decii*.

LIV.

DE OFFICIO IUDICIS.

MEminisse debent *Iudices*, esse Muneris sui, *Ius dicere*, non autem *Ius dare*: Leges inquam interpretari, non condere. Aliter, deveniet eorum auctoritas simile quiddam auctoritati illi, quam

quam sibi vendicat *Ecclesia Romana*: quæ prætextu *Interpretationis Scripturarum*, etiam addit aliquid quandoque, & immutat: & pronunciat, quod non invenit; atque specie Antiquitatis, introducit Novitatem. *Iudicem* oportet esse, potius eruditum, quam ingeniosum; venerabilem, quam gratiosum; magisque deliberativum, quam confidentem. Ante omnia integritas, *Iudicum* quasi portio est, virtusque propria. *Maledictus sit* (inquit *Lex*) *qui terminum terre movet antiquum*. Sane, qui lapidem, fines distinguentem, transponit, culpa non caret. Verum *Iudex* injustus ille est, qui præcipue *Terminos* immutat, cum de terris & rerum proprietate iniquam fert sententiam. Una certe iniqua sententia plus nocet, quam exempla plurima. Hæc enim rivulos tantum iniiciunt, illa autem fontes. Ita ait *Salomon*; *Fons turbatus, & vena corrupta, est justus cadens, in causâ suâ, coram adversario*. Officium *Iudicis* relationem habere possit, partim ad *Litigantes*; partim ad *Advocatos*; partim ad *Scribas & Ministros Iusticiæ* subitus; partim ad *Principem* vel *Statum* supra.

Primo quantum ad *Causas & Litigantes*. *Sunt* (inquit *Scriptura*) *qui iudicium vertunt in absentium*; Sunt etiam certe, qui

DE O
qui illud
enim illud
Index stre
& dolum o
perniciosa
quanto rec
Lites conte
crapula Cu
parare ad ju
parat; null
Eodem mo
videt *Iude*
secutione
tionis, con
tentum, A
milibus; v
requandis
dicum su
possit. *Qu*
nem; C
fortius, v
sapiens. I
interpretat
tionibus a
eâ corrura
cipue in L
debet: ne
tantur in ri
perinducan
tura; Pl

qui illud vertunt in *acetum*. Injusticia enim illud reddit *amarum*; mora *acidum*. *Iudex* strenuus hoc præcipue agit, ut vim & dolum compescat: quorum vis magis pernicioſa eſt, quanto apertior; dolus, quanto teſtior & occultior. Adde etiam *Lites* contentioſas; quæ evomi debent, ut *crapula Curiarum*. *Iudicem* decet viam parare ad juſtam ſententiam, qualem *Deus* parat; *valles exaltando*; *colles deprimendo*: Eodem modo, quando ex alterutra parte videt *Iudex* manum elatam, veluti in proſecutione importuna, captionibus malitiſis, combinationibus, patrocinio potentum, Advocatorum diſparitate, & ſimilibus; tum eluceſcit virtus *Iudicis* in æquandis iis quæ ſunt inæqualia; ut *Iudicium* ſuum veluti in area plana fundare poſſit. *Qui fortiter emungit, elicit ſanguinem*; Cumque torcular vini premitur fortius, vinum prodit acerbum, acinum ſapiens. Itaque caveant ſibi *Iudices* ab interpretationibus Legum duris, & illationibus alte petitis. Neque enim pejor eſt torrura, quam tortura *Legum*. Præcipue in *Legibus pænaliſus* curæ iis eſſe debet: ne, quæ in terrorem latæ ſunt, verantur in rigorem: neve in Populum ſuperinducant imbrem illum, de quo *Scriptura*; *Pluet ſuper eos laqueos*. Etenim

Leges

256 DE OFFICIO IUDICIS.

Leges pœnales, si severe executioni demandentur, sunt similes *imbri laqueorum*, cadenti super Populum. Itaque huiusmodi *Leges*, si vel dormiverint diu, vel temporibus præsentibus minus quadrent, à *Iudicibus* prudentibus, in executione earum, reprimantur:

Iudicis officium est, ut res, ita tempora rerum, &c.

In Causis capitalibus, decet *Iudices* (quantum Lex permittit) in *Iudicio* meminisse misericordiæ; & cum severitate *Exemplum*, cum pietate *Personam* intueri.

Quantum ad *Advocatos* qui Causas agunt; Patientia, & Gravitas, ut Causis audiendis, *Iustitia* est pars essentialis, & *Iudex* nimium interloquens minime est *Cymbalum bene-sonans*. Non laudi est *Iudici*, si primus aliquid in Causa inveniat, & arripiat, quod ab *Advocatis*, suo tempore, melius audire potuisset: aut acumen ostendet in probationibus vel *Advocatorum* Perorationibus nimis cito interrumpendis; aut anticipet informationes *Questionibus*, licet ad rem pertinentibus. *Iudicis* partes in audiendo sunt quatuor: Probationum seriem ordinare; *Advocatorum*, & testium, prolixitatem, repetitionem, aut sermones extra rem, moderari; Eorum, quæ allegata sunt, medullam, & quæ

DE OFFICIO IUDICIS. 257

& quæ majoris momenti sunt , recapitulare , seligere , & inter se componere ; Et demum Sententiam ferre. Quicquid ultra hæc est , nimium est ; & oritur aut à gloriola & loquendi aviditate ; aut ab audiendi impatientia ; aut à memoriæ debilitate ; aut à defectu attentionis sedatæ , & æquabilis. Sæpenumero mirum est visu , quantum *Advocatorum* audacia apud *Iudices* valeat ; ubi contra , *Iudices* , ad imitationem *Dei* , (in cujus Tribunali sedent ,) *superbos comprimere* , & *humiles erigere* , deberent. Sed etiamnum magis mirum est , *Iudices Advocatis* quibusdam præ cæteris immoderate & aperte favere. Quod necesse est ut merces *Advocatorum* augeat & multiplicet , atque simul suspicionem corruptionis & obliqui ad *Iudices* aditus inducat. Debetur *Advocato* à *Iudice* laus aliqua , & commendatio , cum *Causæ* bene aguntur , & tractantur ; præsertim , si *Causa* sua cadat ; Hoc enim apud Clientem , Existimationem *Advocati* sui tueretur , & simul opinionem ejus de *Causa* sua prostermit. Debetur etiam *Rei publicæ* , reprehensio *Advocatorum* moderata ; ubi callida nimis præstant consilia ; aut supina apparet negligentia , aut levis informatio , aut indecora importunitas , aut impudens defensio. *Advocatus* autem

autem illud tribuat *Iudici*, ne illi obstreperet, aut se rursus in Causam agendam callide insinuet, postquam *Iudex* de re pronunciaverit. Econtrario autem, *Iudex* se Causæ mediæ, & nullatenus perorata, non ingerat; nec *Clienti* occasionem præbeat, ut *Advocatos* suos, vel probationes, ad plenum non auditas, conquerratur.

Quantum ad *Scribas & Ministros*. *Sedes Iustitiæ*, veluti locus sacratus est; ubi non tantum sedes ipsa, sed & subsellia, & præinfectus sedis, scandalo & corruptelis vacare debent. Etenim (ut ait *Scriptura*) non colliguntur uva ex spinis; neque *Iustitiæ* suaves suos fructus edere potest inter vepres & dumeta *Scribarum & Ministrorum* rapacium, & lucris inhiantium. *Curiarum* affecta pravi, sunt quatuor. Primo *Seminatores litium*; qui *Curias* tumescere faciunt, Populum tabescere. Secundo, qui *Curias contentionibus* circa *Iurisdictionem* implicant; neque vere sunt (ut habentur) *Amici Curia*; sed *Parasiti Curia*; *Curias* inflando ultra terminos, propter micæ & compendia propria. Tertio, ii, qui possunt censerit tanquam *Curiarum manus sinistra*: Homines, qui *Curiarum* processus legitimos, diverticulis, & versutiis, distorquent; *Iustitiæ*

Arque in
thos, trahu
Exactores Fe
dinem confu
quo dum ov
recipit, vell
Scriba antiq
peritus, in ac
& in negoti
Curia egreg
monstrat.

Quantum
tum. *Iudic
suum tener
Duodecim T
lus Populi s
nere, Leges
nem, rese
inspirata.
aut *Statu
rat; & rur
Statum sup
deliberation
sus Iuris: I
terveniant
tingit enim
adducta, v
& nihilomi
nes *Statu
nationes St.***

istitiamque in lineas obliquas, & labyrinthos, trahunt. Quarto, *Explicatores & Exactores Feodorum*, qui tritam Similitudinem confirmant *Curiarum* ad *rubum*; quo dum ovis, tempestatem fugiens, se recipit, velleris partem amittit. Contra, *Scriba* antiquus, in anteaetis *Curiarum* peritus, in actis ipsis concipiendis cautus, & in negotiis *Curia* solers, digitus est *Curia* egregius; Et sæpe *Iudici* ipsi viam monstrat.

Quantum vero ad *Principem*, aut *Statum*. *Iudices*, ante omnia, in memoria fixum tenere debent versiculum ultimum *Duodecim Tabularum Romanarum*; *Salus Populi suprema Lex*; & pro certo ponere, *Leges*, nisi sint in ordine ad eum finem, res esse captiosas, & oracula male inspirata. Itaque bene succedit, cum *Rex* aut *Status* sæpius cum *Iudicibus* deliberat; & rursus, cum *Iudices Principem & Statum* sæpius consulant. Ille, cum inter deliberationes Politicas interveniat *Quæstio Iuris*: Hi, cum in Subjecto legali interveniant considerationes *Status*. Contingit enim haud raro, ut res in *Iudicium* adducta, versetur circa *Meum & Tuum*, & nihilominus consequentia ejus ad *rationes Status* penetret. Intelligo autem, ad *rationes Status* pertinere, non solum, si
quid

260 DE OFFICIO IUDICIS.

quid ad jura *Regalia* impetenda spectet, verumetiam si quid innovationem aliquam minus tutam, aut exemplum periculofum, introducat; aut si manifesto portionem aliquam Populi majorem gravet. Neque quisquam infirmi Iudicii existimet, iustas Leges, adversus Politica vera, aliquid antipathiae habere. Sunt enim hæc duo veluti spiritus & nervi quorum alteri in alteris moventur. Recordentur etiam *Iudices*, *Salomonis Thronum* Leonibus utrinque suffultum fuisse: Sint sane *Leones*, sed *Leones* sub *Throno*: caventes, ne aliquid ex *juribus Regalibus* impetant aut convellant. Postremo, ne sint *Iudices* tam ignari juris & prærogativæ suæ, ut cogitent, non sibi relinqui, tanquam muneris sui partem principalem, sanum & prudentem Legum usum, & applicationem. Etenim in animum revocare poterunt dictam illud *Apostoli* de lege humanis legibus majore; *Nos scimus quia Lex bona est, modo quis ea utatur legitime.*

L V.

D E I R A.

IRam penitus extinguere velle, ostentatio quædam *Scissorum* est. Meliora nos

nos nacti sunt
molire peccare
cundiam ves
di sunt, & qu
mus primo,
moralis, aut e
possit, & len
culares manu
tem citra no
quibus mod
sedari, in ali

Quantum
stendit via, q
vas mala & c
hementer vi
infestat. Ho
maxime, si p
primum im
Seneca; Ir
aliud cader
frangit. Ho
nostras in p
quicunque
suæ possession
Apes imitari

---Ani
Ira sane,
nilis est, &
Hoc liqueb
bus ira regn

da foetet,
onem ali-
plum peri-
manifesto
torem gra-
udicii exi-
us Politica
ere Sunt
nervi quo-
r. Recor-
nis Thro-
ltum fuf-
fub Thro-
bus Rega-
Postremo,
& præ-
on fibi re-
tem prin-
in Legum
im in ani-
illud A-
majore;
modo quis

nos naçti fumus Oracula : *Irafcimini, & nolite peccare ; Sal non occidat fuper iracundiam veſtram.* Limites *ira* apponendi ſunt, & quouſque , & quamdiu. Dice-
mus primo , quibus modis *inclinatio naturalis*, aut etiam *Habitus ira* , temperari poſſit, & leniri. Secundo, qualiter parti-
culares *motus ira* reprimi poſſint, aut ſal-
tem citra nocumentum cohiberi. Tertio,
quibus modis *ira excitari* poſſit , aut
ſedari, in aliis.

Quantum ad primum ; Non alia ſe o-
ſtendit via, quam ut ſerio in animo revol-
vas mala & calamitates *Ira* ; & quam ve-
hementer vitam humanam perturbat , &
infeſtat. Hoc autem tempeſtivum fuerit
maxime, ſi pone nos reſpiciamus , quam-
primum *impetus ira* reſederit. Eleganter
Seneca ; Iram ruina ſimilem eſſe , quæ in aliud cadendo , ſe ipſam comminuit & frangit. Hortatur *Scriptura ; Vt animas noſtras in patientia poſſideamus.* Certe,
quicumque *patientia* excidit , de *anime*
ſuæ poſſeſſione dejicitur. Hominiſ non eſt,
Apes imitari,

--- *Animas quæ in vulnere ponunt.*

e, oſten-
Meliora
nos

Ira ſane, ſi quis recte attendat, res hu-
milis eſt , & infra dignitatem hominiſ.
Hoc liquebit , ſi illos intueamur , in qui-
bus *ira* regnat: qui plerunque ex infirmio-
ribus

ribus sunt; *pueri, mulieres, senes, agroti.* Itaque, cum *irasci* contigerit, caveant homines, (si modo dignitatis suæ velint esse memores,) ne *iram* suam cum metu eorum quibus *irascuntur*, sed cum contemptu, conjungant; ita ut injuria superiores potius videantur, quam inferiores: Quod non difficile factu foret, si quis *iram* suam paululum regat, & inflectat.

Quantum ad Secundum; *Causa*, & *Motiva ira*, præcipue tres sunt. Primo, si quis *pronus* sit ad *sensum injuriæ*. nemo enim *irascitur*, nisi qui se læsum sentiat. Itaque teneri qui sunt, & delicati, ut subinde *irascantur*, necesse est: & tot se offerent quæ illis molestiam exhibebunt, quæ à Naturis robustioribus vix sentiuntur. Secundo, si quis *curiosus* & *perspicax* sit in *interpretatione injuriæ* illatæ, quatenus ad *Circumstantias* ejus, ac si *contemptum* spiraret. *Opinio* enim *contemptus*, *iram* excitat & acuit, plusquam læsio ipsa. Itaque, si homines ad ista ingeniosi sint, *iram* miris modis incendunt. Ultimo, *opinio contumeliæ*, sive quod existimatio hominis per consequentiam lædatur & perstringatur, *iram* intendit & multiplicat. Cui rei accedit *Remedium præsentaneum*, Ut quis utatur (quod *Consalvus* dicere solebat) *rela honoris crassiore*: Sed
in

in omnibus *Ira* frænationibus, optimum est, tempus lucrari, & sibi ipsi persuadere, horam vindictæ nondum adesse, sed instare, quasi ad manum, opportunitatem aliquam majorem; atque hoc pacto, motum animi interim compescere, & se in tempus aliud servare. *Ira* autem, ut citra noxam erumpat, utcunque hominem obsederit, duo sunt, quæ maxime cavenda. Prius est, *Acerbitas verborum*, præcipue *aculeatorum*, & ei, quem ferimus, priorum; *Communia* enim *maledicta* mordent minus. Atque rursus, *Secretorum revelatio*; Hoc enim societati quemvis ineptum reddit. Posterius est, ne quis, dum *ira* fervet, *negotium*, quod in manibus est, *abrumpat*; sed, utcunque *ira* frænnum laxet, nihil tamen agat, quod revocari non possit.

Quantum ad excitandam aut sedandam iram in aliis; fit hoc maxime per temporum electionem prudentem. Cum subtristes homines sunt, aut aliquantulum morosi, tempus est iram incendendi. Deinde, ut antea diximus, decerpendo, & inculcando, quicquid contemptum arguere aut aggravare possit. Rursus, *ira* sedatur per contraria hisce. Primo deligendo tempora serena, & ad hilaritatem prona, in quibus negotium aliquod ingratum, &

ad

ad iracundiam provocans, aperias : Prima enim impressio plurimum valet. Deinde, ut, quantum fieri potest, *injuriam à contentis* segreges ; eam imperitiæ, timori, animi concussioni repentinæ, aut simili cuiuspiam imputando.

LVI.

DE VICISSITUDINE RERVM.

Salomon inquit ; *Nihil novum super terram.* Itaque quemadmodum Plato opinatus est ; *Omnem scientiam nihil aliud esse, quam reminisceniam* ; Sic Salomon pronunciat ; *Omnem novitatem nihil aliud esse, quam oblivionem.* Ex quo cernere possis ; fluvium Lethes, non minus super terram, quam subter terram, decurrere *Astrologus* quidam abstrusus, & parum notus, asserit : *Nisi in causis fuissent res duæ constantes ; (una, quod stellæ fixæ aequalē inter se distantiam perpetuo servant ; nec unquam propius sibi invicem accedant, aut longius à se abscedant : altera, quod motus diurnus non variet :) ne momentum quidem temporis individuum aliquod durare potuisset.* Illud certum est, materiam in perpetuo fluxu esse, neque unquam consistere. Atqui, magna illa *linxæ sepulchralia*, quæ omnia oblivione invol-

De Vic
involvunt
motus. Qu
Siccitatis n
non absorb
Phæthontis
ad unius tan
tavit. Atqu
satio, tempo
fuit, & me
censiones ill
& fulgura a
Angustia qu
occupant.
quia nec illa
in memoria
bus (Diluv
insuper non
lorum, qu
runque ho
se ; quique
moriā po
Adco ut obl
vat, quam
manerent.
Indorum O
probabile re
rem esse &
orbis veteris
desolationem
ferat, min

involvunt, duo sunt; *Diluvia*, & *Terra-motus*. Quatenus ad *Conflagrationes*, & *Siccitates* magnas, illæ populum penitus non absorbent, aut destruunt. Fabula *Phaëthontis*, brevitatem conflagrationis, ad unius tantum diei spatium, repræsentavit. Atque triennalis illa à *pluvia cessatio*, tempore *Elia*, particularis tantum fuit, & multos superstites reliquit. *In-censiones* illas loqueris, quæ per fulmina & fulgura apud *Indias Orientales* fiunt? Angustæ quidem sunt, nec magna spatia occupant. *Pestilentias* etiam prætereo, quia nec illæ totaliter absorbent. Verum, in memoratis illis duabus calamitatibus (*Diluviorum*, & *Terra-motuum*), insuper notandum est; reliquias populorum, quas emergere contigerit, plerunque homines rudes & montanos esse; quique temporum præteritorum memoriam posteris tradere non possint; Adeo ut oblivio non minus omnia involvat, quam si nulli prorsus superstites remanerent. Si quis attente introspiciat *Indorum Occidentalium* conditionem, probabile reperiet, eos populum junio-rem esse & recentiore, quam populos orbis veteris. At longe verisimilius est, desolationem illam, quæ illos olim invaserat, minime per *Terra-motus* factam,

M

(con-

(contra quam narrabat *Sacerdos Aegyptius*, in colloquio cum *Solone*, de *Insula Atlantide*; eam, scilicet, à *Terra-motu absorptam* esse;) sed potius per *diluvium particulare*. *Terra-motu* enim in illis Regionibus raro eveniunt. Verum, è contraria parte, tam immania plane & vasta habent flumina, ut fluvii *Asia*, *Africa*, & *Europa*, præ illis, instar rivulorum sint. Quin & *Andes* ipsorum, sive *Montes*, nostris longe sunt altiores: Vnde credibile est, reliquias stirpis hominum; apud eos, post tale *diluvium particulare*, conservatas fuisse. Quantum vero ad observationem *Machiavelli*; nimirum, zelotypiam & emulationem Sectarum, ad extinguendam rerum memoriam, multa molitami: qui *Gregorio Magno* notam inurit, ac si pro viribus suis Antiquitates omnes *Ethnicorum* suppressere annixus fuerit: Non video certe, huiusmodi zelos, aut notabile quidpiam efficere, aut diu durare: Id quod liquet in successione *Sabiniani*, qui Antiquitates easdem statim resuscitavit: Tum vero prohibita, licet tenebris cooperta, obrepunt tamen, & suas nanciscuntur Periodos.

Vicissitudines sive *Mutationes* in *Globo superiori*, futius, in hoc Sermonem, tractandæ non sunt. Forſitan, *Annis magnis*
Pla-

DE VI
Platonis
esset deſin
fectum: N
Individuo
tas eorum
Coeleſtia
habere inſi
Sed tantum
Cometa pr
ſuper caſde
verum, ho
tes, aut cur
tius mirabu
eorundem
ram pruden
Effectus ee
mera talis
lucis; con
tenus ad
anni; ſen
les produc
Levicult
audiveram
remi volo
v. n. re. Fe
ting. alis ſep
temperatur
in orbem r
gnas glacie
gnas ſuccita

Platonis, nisi Mundus autē dissolutioni esset destinatus, aliquem sortiri possit Effectum: Non in renovandis corporibus Individuorum; (Id enim fumus & vanitas eorum est, qui opinantur, corpora Cœlestia accuratiores in hæc inferiora habere influentias, quam revera habent;) Sed tantum in summis & massis rerum. *Cometa* proculdubio aliquid operantur super easdem summas & massas rerum; verum, homines, ut nunc est, indiligentes, aut curiosi, circa eos sunt; eosque potius mirabundi spectant; atque itineraria eorundem conficiunt, quam Effectus eorum prudenter & sobrie notant; præcipue Effectus eorum comparativos: id est, *Cometa* talis magnitudinis; talis coloris & lucis; conversionis radiorum; situs, quatenus ad Regionem cœli; tempestatis anni; semitæ aut cursus; durationis; quales producat *Effectus*.

Leviculum quiddam est, quod olim inaudiveram; neque tamen prorsus contemni volo, sed in observationem aliquam venire. Ferunt, à *Belgis* notatum esse, singulis septenis lustris, similem annorum temperaturam & tempestatem cœli velut in orbem redire: Exempli gratia; Magnas glacies, inundationes magnas, magnas siccitates, hyemes tepidas, æstates

frigidiores; & similia. Vocant autem hujusmodi Circulum annorum, *Primam*. Hoc autem ideo recenseo, quod oculos in præterita conjiciens, hujusce rei inveni congruentiam; haud exactam sane, sed non multum discrepantem.

Verum transeamus à *Naturalibus* ad *Humanæ*. Maxima apud homines *Vicissitudo*, est illa *Sectarum* & *Religionum*. Hi enim Orbes animis hominum maxime dominantur. *Religio* vera super *Petram* ædificata est; reliquæ fluctibus temporum agitantur. Dicamus igitur de *Novarum Sectarum Causis*; atque *Consilii* aliquid circa eas inspergamus; quatenus humani ingenii infirmitas tantis revolutionibus moras injicere, aut remedia exhibere poterit.

Quando *Religio recepta* discordiis laceratur, sanctitas item professorum labefactata est, & scandalo exposita; simulque tempora stupida, indocta, & barbara sunt; a *Novæ* alicujus *Sectæ* ortu merito metuendum; præcipue, si eo tempore *ingenium* aliquod *intemperans*, & *Paradoxa spirans*, suboriatur. Quæ omnia tenuerunt, *Mahometes* cum *Legem* suam promulgavit. *Sectæ nova* licet pullulet, duobus si destituatur adminiculis, ab ea non metuas; non enim late se diffundet.

Pri-

DE VIC
Primam
subrita,
populare
tuas, conve
ria & volup
speculativæ
rum, & ho
hominum i
tar, statum
magnopere
motuum Ci
bus *Novæ*
Eloquentia,
ria inter m
res naturæ
Idem etiam
admirabili
alia melior
tum ortus
reformatio
ficatio; len
a sanguinar
Schulnatum
bus potius
allicere, qu
cerbare.
Mutation
bellis haud
in tribus ver
nere armorum

Primum est, *Imperii*, sive *Auctoritatis* stabilita, oppugnatio; Nihil enim magis popolare est, quam Principatus, & Politias, convellere. Alterum est, *Porta luxuria & voluptatibus aperta*: *Hereses* enim speculativæ, (qualis fuit olim *Arrianorum*, & hodie *Arminianorum*,) etsi in hominum ingenia miris modis operentur, statum tamen Rerum publicarum non magnopere concutient, nisi ex occasione motuum Civilium. Modi tres sunt, quibus *Nova Sectæ* plantantur; *Miraculis*, *Eloquentia*, & *Gladio*. Equidem *Martyria* inter *miracula* numero; quoniam vires naturæ humanæ excedere videntur: Idem etiam facere licet de excelsa illa & admirabili *vita sanctimonia*. Certe, non alia melior via est ad *Sectarum* & *Schismatum* ortus repellendos, quam abusuum reformatio; dissidiorum minorum pacificatio; leniter à principio procedere, & à sanguinariis persecutionibus abstinere; *Schismatum* denique *Coryphæos*, favoribus potius & dignitatibus mollire atque allicere, quam violentia & sævitia exacerbare.

Mutationes & Vicissitudines in rebus bellicis haud paucæ sunt; sed præcipue in tribus versantur: In *Sede belli*; in *Genere armorum*; & in *Disciplina militari*.

Imperio aliquo magno labascente, & viribus fracto, pro certo *bella* expectes. Etenim *Imperia* magna, dum in vigore sunt, Copias nativas Provinciarum enervant & destruunt, propriis cohortibus domi fidentia; Cum autem & illæ deficiunt, omnia ruunt, atque aliis Gentibus in prædā cedunt. Hoc evenit in declinatione *Imperii Romani*; atque etiam in Imperio Occidentali, post *Carolum Magnum*, cum aves singulæ plumas suas repeterent; atque simile quidpiam etiam *Imperio Hispano* contingere possit, siquando viribus decideret. Ex altera parte, *accessiones* magnæ *Ditionum*, & *uniones Regnorum*, similiter *bella* suscitant: Etenim, cum Status aliquis in potentiam majorem insurgit, similis est fluvio intumescenti, qui inundationem statim minatur; ut videre est in Imperiis *Romanorum*, *Turcarum*, *Hispanorum*, & aliorum. Attende; Cum Mundus *Nationibus Barbaris* minus abundet, sed civiliores fere sunt: Qui uxores temere non ducunt, nec liberos progignent, nisi modum familiam alendi, aut saltem victum parandi, præviderint; (ut sit in omnibus prope Nationibus, hodierno die, exceptis *Tartaris*;) non ingruit periculum ab *Inundationibus* aut *migrationibus Populorum*: At cum Populorum

greges magni sunt, qui perpetuo sobolem suscipiunt, de fortunis & sustentatione sua in futurum minime solliciti; necessarium est, ut in seculo uno aut altero portionem aliquam multitudinis suæ exonerent, & novas sedes quærant, & sic alias *Nationes* invadant; Quod Populi Septentrionales veteres forte facere solebant: sortes dantes, quæ pars domi maneret, quæ autem alio migraret. Cum *Gens* aliqua, prius *bellicosa*, ad molliem & luxuriam degenerat, de bello certa esse possit: Status enim tales, plerunque, dum degenerant, opes accumulunt; adeo ut præda invitet, & declinatio virium animet, Gentes alias, ad eosdem invadendos.

Quantum ad *Armorum & Telorum* genus; Illorum mutationes sub observationem vix cadunt: Attamen & hæc ipsa Periodos & *Vicissitudines* suas sortiuntur. Pro certo enim est, *Tormenta aenea*, apud Urbem *Oxydracorum* in *India*, tempore *Alexandri Magni*, cognita fuisse; eaque à *Macedonibus*, *Tonitrua*, & *Fulgura*, & *Operationes Magicas*, habita & appellata. Similiter, indubitatum est, usum *Pulveris Pyrii*, & *Tormentorum igneorum*, *Chinensibus*, ante annos bis mille, innotuisse. *Conditiones Telorum*, & mutationes in
me-

melius, hæ
majorem f
hostili par
menta &
cundo, ut
dior sit; in
Arctianon
item super
commodio
Tormentis
quæ omni
ctura levit

Quod a
temporib
bant; virt
gerendis;
prælandi
experieb
& ordina
stea, num
potius qu
rutates, d
captabant
da peritio
In Reip
ma floren
ceps, ad
florere sol
tes Mech
nam habe

melius, hæ sunt. Primo, ut ad distantiam majorem feriant: Id enim periculum, ab hostili parte, anticipat; quod certe *Tormenta* & *Sclopetæ* majora præstant. Secundo, ut impetus eorum fortior & validior sit; in quo genere *Tormenta ignea*, *Arietationes* omnes & antiquas machinas, item superant. Tertio, ut usus eorum commodior & faciliior sit. id quod etiam *Tormentis igneis majoribus* competit: quæ omnibus tempestatibus idonea; vettura levia & mobilia sunt; & his similia.

Quod ad *Militiam* attinet: Antiquis temporibus numerum præcipue curabant; virtuti & animis militum, in bellis gerendis, fidebant; dies sæpius & loca præliandi constituebant, & æquo Marte experiebantur; denique in acie instruenda & ordinanda imperitiores fere erant. Postea, *numerum* præoptabant commodum potius quam vastum; locorum opportunitates, diversionum artificia, & similia, captabant; postremo, in acie ipsa instruenda peritiores evadebant.

In Reipublicæ alicujus *adolescencia* arma florent; ætate media, *Literæ*; ac deinceps, ad moram aliquam, duo illa simul florere solent: devexa autem ætate, *Artes Mechanicæ* & *Mercatura*. *Literæ* vero suam habent infantiam, quando leviusculæ

sunt, & pueriles: Sequitur earum adolefcentia, quando luxuriantur, & juvenile quiddam sapiunt: Succedit ætas virilis, quando solidiores & exactiores deveniunt: Postremo senectus earum obrepit, cum sicca & exhausta fiunt; manente tamen garrulitate. Verum consultum non fuerit, in rotas hasce *Vicissitudinum* nimis longum oculos figere, ne vertigine corripiamur. Quatenus vero ad *Philologiam*, quæ in hoc Argumento, ut plurimum, versatur, nihil aliud est, quam Narrationum & Observationum futilium congeries quædam; ideoque Scripto huic minime congruit.

LVII.

QVOMODO PROPECTVS IN
VIRTUTE FACIENDVS SIT.

Purima confici possunt præcepta, de prudenti Institutione Exercitationum animi, non minus quam corporis. Illorum paucala recensēbimus.

Primum erit, ut jam à principio caveamus, à *perpensis*, vel *magis arduis*, vel *magis periculis*, quam res postulat: Nam si oneris nimium imponatur apud ingenium mediocriter, bene sperandi alacritatem obtundēs; apud ingenium fiduciæ plenum, opinionem

nionem cor

tar, quam

trahit foc

genii temp

tum expect

animum se

Quod si pe

ducitur, in

Secundu

cultatem a

tur, duo

alterum,

ad rem dis

finire: Ut e

moveamus

ceique an

ramus: un

cide labor

Tertiu

Aristotel

bus (citra

trarium i

impellimu

quis remi

ut rectum

Quatu

pendet, o

ad quatu

si illud, q

antis non

nionem concitabis, qua plus sibi polliceatur, quam præstare possit; quod secum trahit socordiam. In utroque autem ingenii temperamento fiet ut experimentum expectationi non satisfaciat: id quod animum semper dejicit, & confundit. Quod si pensa leviora fuerint, magna inducitur, in progressionis summa, jactura.

Secundum erit, ut ad *exercendam facultatem aliquam, quo Habitus comparetur*, duo inprimis tempora observentur: alterum, quando animus optime fuerit ad rem dispositus; alterum, quando pessime: Vt ex priore, plurimum in via promoveamus; ex posteriore, nodos obicesque animi contentione strenua detramus: unde tempora media facile & placide labentur.

Tertium erit illud præceptum, cuius Aristoteles obiter meminit; *Vt totis viribus* (citra tamen vitium) *nitamur in contrarium illius, ad quod natura maxime impellimur*; Sicut cum in adversum gurgitis remigamus; aut baculum incurvum, ut rectum fiat, in contrarium flectimus.

Quartum præceptum ex illo Axiomate pendet, quod verissimum est; *Animum ad quæcunque feliciter trahi & suavius, si illud, quo tendimus, in intentione operantis non sit principale, sed tanquam aliud*

276 MOD. IN VIRT. PROFICIENDI.

aliud agendo superetur; quoniam ita fert natura, ut necessitatem & imperium durum ferme oderit. Sunt & alia multa, quæ utiliter præcipi possint de regimine *consuetudinis*: *Consuetudo* enim, si prudenter & perite inducatur, fit revera (ut vulgo dicitur) *altera natura*: Quod si imperite & fortuito administratur, erit tantum *Simia* naturæ; quæ nihil ad vivum imitetur, sed inscite tantum, & deformiter.

Similiter, si de *Libris & Studiis*, eorumque ad *Mores* virtute & influenza, verba facere vellemus: num-nam defunt plurima præcepta, & consilia fructuosa, eo spectantia? Annon unus ex Patribus, magna cum indignatione, *Poisin* appellavit *Vinum Dæmonum*; cum revera progignat plurimas tentationes, cupiditates, & opiniones vanas? Annon prudens admodum, & digna, quæ bene perpendatur, est Sententia Aristotelis, *Juvenes non esse idoneos Moralis philosophia auditores*; quia in illis perturbationum æstuatio nondum sedata est, nec tempore & rerum experientia consopita? Atque ut verum dicamus, Annon ideo fit, ut Scriptorum præstantissimi libri & sermones (quibus ad virtutem homines efficacissime invitati sunt; tam *angustam* ejus

maje-

MOD. IN
majestatem
do; quam
cognitionem
torum indu
parum pro
mores prav
& revolvi
te & judici
& tironibus
verum est,
quam Ethic
tequam Re
& officium p
dic. o depr
nionem ver
tas morale
ex utilitat
Poëta can
Prosperi
Et rursus
Ille cruce
Ac Poëtar
dignatione
nonnulli
supponunt
placet, Q
superatū fr
sor: Quat
fortunam f
ex libidine

majestatem omnium oculis repræsentando ; quam opiniones populares , in virtutis ignominiam , tanquam *habitu Parasitorum* indutas , derisui propinando) tam parum prosunt , ad vitæ honestatem , & mores pravos corrigendos , quia perlegi & revolvi non consueverunt a viris ætate & judicio maturis , sed pueris tantum & tironibus relinquuntur? Annon & hoc verum est , juvenes multo minus *Politica*, quam *Ethica*, auditores idoneos esse , antequam *Religione & Doctrina de moribus & officiis* plane imbuantur ; ne forte judicio depravati & corrupti , in eam opinionem veniant , non esse rerum differentias morales veras & solidas , sed omnia ex utilitate aut successu metienda ? Sicut Poëta canit ;

Prosperū & felix scelus Virtus vocatur.
Et rursus ; (dema.

Ille crucem pretium sceleris tulit, hic dia-
Ac Poëtæ quidem hæc satyrice & per indignationem loqui videntur : at *Libri* nonnulli *Politici* idem serio & positive supponunt. Sic enim Machiavello dicere placet , *Quod si contigisset, Casarem bello superatū fuisse , Catilinā ipso fuisset odiosior* : Quasi vero nihil interfuisset , prærer fortunam solam , inter Furiam quandam , ex libidine & sanguine conflata , atque
ani-

animum excelsum, & inter homines naturales maxime omnium (si ambitio abfuiſſet) ſuſpiciendum. Videmus etiam ex hoc ipſo, quam neceſſarium ſit, homines, *Doctrinas pias & Ethicas*, antequam *Politica* deguſtent, plenſ faucibus haurire: Nimirum, quod qui in Aulis Principum, & negotiis Civilibus, à teneris (ut aiunt) unguiculis innutriti ſunt, nunquam fere ſinceram & internam morum probitatem aſſequantur; quanto minus ſi acceſſerit etiam librorum diſciplina? Porro, & in documentis iſtis moralibus, vel ſaltem aliquibus eorum,annon cautio pariter eſt adhibenda, ne inde fiant homines pertinaces, arrogantes, & inſociabiles, juxta illud Ciceronis de M. Catone; *Hæc bona, quæ videmus, divina & egregia, ipſius ſcito eſſe propria; quæ nonnunquam requirimus, ea ſunt omnia, non à natura, ſed à magiſtris.* Sunt & Axiomata alia complura, de iis, quæ à *Studiis*, & *Libris*, hominum animis ingenerantur. Verum eſt enim quod dicit ille, *abeunt ſtudia in mores*: Quod pariter affirmandum de cæteris illis rebus, *Convictu*, *Fama*, *Legibus patriis*, & reliquis, quas paulo ante recensuimus.

Cæterum *animi* quædam eſt *cultura*, quæ adhuc magis accurata & elaborata vide-

videtur, quod
hoc fundam
lium animi
in ſtatu per
depravato.
fuerit & in
foveantur;
lendario de
bomorum q
bus modis
conſtantibus
tantum in
quod animi
jugiter con
obliſatio
potest; R
tione prat
veluti de
ligionem
rum, cui
genuina
tantum vi
Quam
tem cum
maxime co
& rursus n
animus ad
collocetur
tem eſt, V

videtur, quam reliquæ. Nititur autem hoc fundamento; *Quod omnium mortalium animi, certis temporibus, reperiantur in statu perfectione; aliis, in statu magis depravato.* Hujus igitur culturæ intentio fuerit & institutum, ut bona illa tempora foveantur; prava vero tanquam ex Calendario deleantur, & expungantur. Ac bonorum quidem temporum fixatio duobus modis procuratur; *Votis*, aut saltem *constantissimis animi Decretis*; & *Observantiis*, atque *Exercitationibus*: quæ non tantum in se valent, quantum in hoc, quod animum in officio & obedientia jugiter contineant. *Malorum temporum obliteratio* duplici itidem ratione perfici potest; *Redemptione aliqua*, vel *Expiatione præteritorum*; & *Novo vitæ instituto*, veluti *de integro*. Verum hæc pars ad Religionem plane spectare videtur; Nec mirum, cum *Moralis Philosophia* vera & genuina (sicut ante dictum est) ancillæ tantum vices erga Theologiam suppleat.

Quamobrem concludemus hanc partem cum eo *Remedio*, quod omnium est maxime compendiosum, & summarium; & rursus maxime nobile & efficax, quo animus ad virtutem efformetur, & in statu collocetur perfectioni proximo. Hoc autem est, *Ut fines vitæ actionumque deliga-*

mus,

mus, & nobis ipsis proponamus, rectos, & virtuti congruos; qui tamen tales sint, ut eos assequendi nobis aliquatenus suppetat facultas. Si enim hæc duo supponantur; ut & fines Actionum sint honesti, & boni; & decretum animi de iis assequendis, & obtinendis, fixum sit & constans; sequetur, ut continuo vertat & efformet se animus, una opera, in virtutes omnes. Atque hæc certe, illa est operatio, quæ Natura & ipsius opus referat; cum reliquæ, quæ diximus, videantur esse solummodo sicut Opera manus. Quemadmodum enim Statuarius, quando simulachrum aliquod sculpsit aut incidit, illius solummodo partis figuram effingit, circa quam manus occupata est, non autem cæterarum: (veluti si faciem efformet, corpus reliquum rude permanet & informe saxum, donec ad illud quoque pervenerit:) E contra vero Natura, quando florem molitur, aut animal, rudimenta partium omnium simul parit, & producit: Eodem modo, quando virtutes habitu acquiruntur, dum temperantiæ incumbimus, ad fortitudinem, aut reliquas, parum proficimus: quando autem rectis & honestis finibus nos dedicaverimus penitus, & devoverimus, quæcunque fuerit virtus, quam animo nostro commendaverint & imperave-

raverint sine
dum imbut
& propent
quendam &
possit esse
ab Aristotele
Virtutis, se
racterè infig
sunt: Imma
est opponere
est, Heroica
paulo post,
neque virtu
quidem stat
est; ille ali
certe Secun
tiæ Ethicæ
non tanqu
exemplar
esse Homi
dere, quam
Dominos n
nus prest
Ethicorum
bras quald
bant: Vt
Christianæ,
animis hon
sistissime V
tur, quia v

rectos, &
ales sint, ut
nus suppetat
upponantur;
s, & boni;
uendis, &
ns; seque-
rmet se ani-
mes. Atque
uæ Natura
a, quæ dixi-
do sicut O-
enim Sat-
um aliquod
modo par-
nam manus
rarum: (vel-
us reliquum
um, donec
:) Econtra
m molitur,
m omnium
dem modo,
antur, dum
d fortitudi-
proficimus:
ssis finibus
e devoven-
quam ani-
& impe-
rare-

raverint fines illi, reperiemus nos jamdu-
dum imbutos & prædispositos habilitate
& propensione nonnulla, ad eam asse-
quendam & exprimendam. Atque hic
possit esse status ille animi, qui egregie
ab Aristotele describitur; & ab eo, non
Virtutis, sed *Divinitatis* cujusdam cha-
ractere insignitur. Ipsa ejus verba hæc
sunt: *Immanitati autem consentaneum*
est opponere eam, quæ supra humanitatem
est, Heroicam sive Divinam virtutem. Et
paulo post, *Nam ut fera, neque vitium,*
neque virtus est, sic neque Dei. Sed hic
quidem status, altius quiddam virtute
est; ille aliud quiddam à vitio. Plinius
certe Secundus, ex licentia magniloquen-
tiæ Ethnicæ, Trajani virtutem, divinæ,
non tanquam imitamentum, sed tanquam
exemplar, proponit, cum ait; *Opus non*
esse Hominibus alias ad Deos preces fun-
dere, quam ut benignos æque & propitios se
Domino mortalibus præstarent, ac Traja-
nus præstitisset. Verum hæc profanam
Ethnicorum jactantiam sapiunt, qui um-
bras quasdam corpore majores prens-
bant: Vt Religio vera, & sancta Fides
Christiana, rem ipsam petit; imprimendo
animis hominum Charitatem, quæ appo-
sitissime *Vinculum perfectionis* appella-
tur, quia virtutes omnes simul colligat,

& revincit. Sane elegantissime dictum est à Menandro, de *amore sensuali*, qui *divinum* illum perperam imitatur; *Amor, melior Sophista laevo, ad humanam vitam.* Quibus innuit, morum decus melius ab amore efformari, quam à Sophista & præceptore inepto, quem *laevum* appellat. Siquidem universis suis operosis regulis & præceptionibus hominem tam dextre & expedite effingere nequeat, ut se ipsum & in pretio habeat, & se belle in omnibus componat, quam amor facit. Sic proculdubio, si animus cujuscumque, fervore *Charitatis* veræ, incendatur, ad majorem perfectionem evehetur, quam per universam *Ethicam doctrinam*; quæ *Sophista* profecto habet rationem, si cum altera illa conferatur Quinetiam, sicut Xenophon recte observavit; *Ceteros affectus, licet animum extollant, eum tamen distorquere & discomponere, per ecstases, & excessus suos; Amorem vero solum, eum simul & dilatare, & componere*: Sic omnes aliæ humanæ, quas admiramur, dotes, dum naturam in majus exaltant, excessui interrim sunt obnoxie; sola autem *Charitas* non admittit excessum. Angeli, dum ad potentiam, Divinæ parem, aspirarent, prævaricati sunt, & ceciderunt: *Ascendam, & ero similis Altissimo.* Homo, dum

dum ad sciendū
naret, prævarica-
ut Deus, ju-
rum ad similitudinem
aut charitatis
nec homo,
aut veniet.
nem etiam
vestros, be-
& orate per
niantibus
qui in calce
cit super be-
justos &
chetypona
cat religio-
mus;) Scri-
Misericor-

Conve-
debet
prudentia
quoddam
& ad neg-
commode
vet. Eten-
betur, (l

ne dictum est
alis, qui divi-
 atur; *Amor*,
anam vitam.
 tus melius ab
 phista & præ-
 um appellat.
 erosus regulis
 tam dextre
 t, ut se ipsum
 e in omnibus
 Sic procul-
 fervore Cha-
 majorem per-
 er universam
 ophista pro-
 m altera illa
 t Xenophon
 ffectus, licet
 n disforquere
 & excessus
 um simul &
 omnes alia
 dotes, dum
 excessum inte-
 rem *Charitas*
 eli, dum ad
 aspirarent,
 unt: *Ascen-*
 mo. Homo,
 dum

MOD. IN VIRT. PROFICIENDI. 283
 dum ad scientiam, Divinæ parem, aspi-
 raret, prævaricatus est, & lapsus: *Eritis sic-
 ut Dii, scientes bonum & malum*. Ve-
 rum ad similitudinem, Divinæ bonitatis,
 aut *charitatis*, aspirando, nec Angelus,
 nec homo, unquam in periculum venit,
 aut veniet. Imo ad hanc ipsam *imitatio-*
nem etiam invitamur; *Diligite inimicos*
vestros, benefacite his qui oderunt vos,
& orate pro persequentibus & calum-
niantibus vos, ut sitis filii patris vestri
qui in cælis est, qui solem suum oriri fa-
cit super bonos & malos, & pluit super
justos & injustos. Quin & in ipso Ar-
chetypo naturæ Divinæ, verba sic collo-
cat religio Ethnica (Optimus, Maxi-
mus;) Scriptura autem sacra pronunciat,
Misericordia ejus super omnia opera ejus.

LVIII.

DE CIVILI CONVERSATIONE.

Conversatio certe affectata esse non
 debet, at multo minus neglecta: cum
 prudentia in ejus moderamine, & decus
 quoddam morum in se ipsa præ se ferat;
 & ad negotia, tam publica, quam privata,
 commode administranda, plurimum ju-
 vet. Etenim sicut actio Oratori tanti ha-
 betur, (licet sit externum quiddam,) ut
 etiam

284 DE CIVILI CONVERSATIONE.

etiam illis alteris partibus, quæ graviores & interiores videntur, anteponatur, eodem fere modo, in Viro Civili, *Conversatio*, ejusque regimen, (utcumque in exterioribus occupetur) si non summum, at certe eximium locum invenit. Quale enim pondus habet, *Vultus* ipse, ejusque compositio? Recte Poëta;

-----*Nec vultu destrue verba tuo.*

Poterit enim quis vim *Orationes*, *vultu* labefactare, & plane prodere. Quin & *Facta*, non minus quam *Verba*, *vultu* pariter destrui possint, si Ciceroni credamus: qui cum fratri affabilitatem commendaret erga Provinciales; non in hoc eam potissimum sitam dixit, ut aditus præberet ad se faciles, nisi etiam *vultu* ipso comiter accedentes exciperet. Nil interest, habere ostium apertum, *vultum* clausum. Videmus quoque, Atticum, sub primum Ciceronis cum Cæsare congressum, bello adhuc fervente, diligenter & serio Ciceronem per epistolam monuisse de *Vultu* & *Gestu* ad dignitatem & gravitatem componendis. Quod si tantum possit *Oris* & *Vultus* solius moderatio, quanto magis *Sermo familiaris*, & alia, quæ ad *Conversationem* pertinent? Atque sane Summa & Compendium decori, & elegantiae morum, in hoc fere sita sunt; ut quasi

De Civ

quasi aqua
tem, & al
Quod etia
vius, (lice
charactere
dear, aut o
aliena libe
contraria ve
gantie mor
mus, transe
dam deform
nim deform
transfere?
illum vitiol
poris tamen
his absument
rum, mag
Ideoque su
literarum
bus plus sa
a Præcept
poris: Sic
tionis decor
gravioribus
cit. Deind
rare obtine
si nati vider
ipsis in illa
tutes solid
quam aspiro

quasi æqua lance, & propriam dignitatem, & aliorum, metiamur & tueamur: Quod etiam non male expressit T. Livius, (licet alii rei intentus) eo personæ caractere; *Ne (inquit) aut arrogans videar, aut obnoxius; quorum alterum est, aliena libertatis oblitus; alterum, sua.* Ex contraria vero parte, si *Urbanitati*, & elegantia morum externæ, impensius studeamus, transeunt illæ in affectationem quandam deformem, & adulterinam; *Quid enim deformius, quam Scenam in vitam transferre?* Quinetiam, licet in excessum illum vitiosum minime prolabantur; temporis tamen nimium in hujusmodi leviculis absumitur; animusque ad curam ipsarum, magis quam oportet, deprimitur. Ideoque sicut in Academiis adolescentes literarum studiosi, at sodalium congressibus plus satis indulgentes, moneri soleant à Præceptoribus: *Amicos esse fures temporis*: Sic certe assidua ista, in *Conversationis* decorum, animi intentio, magnum gravioribus meditationibus furtum facit. Deinde, qui primas adeo in *Urbanitate* obtinent, & ad hanc rem unam quasi nati videntur, hoc fere habent, ut sibi ipsis in illa sola complacent, & ad virtutes solidiores, & celsiores, vix unquam aspirent: Quando e contra, qui sibi

in hac parte defectus sunt conscii, decus ex bona existimatione quærunt: Vbi enim adest bona existimatio, omnia fere decent; ubi vero illa deficit, tum demum, à commoditate morum, atque *Urbanitate*, subsidium petendum est. Porro, ad res gerendas, vix gravius aut frequentius reperias impedimentum, quam huiusce decori externi curiosam nimis observationem; atque illud alterum, quod huic ipsi inservit; nimirum, anxiam temporis atque opportunitatum electionem. Egrege enim Salomon; *Qui respicit ad ventos, non seminat; qui respicit ad nubes, non metit*: Creanda liquidem nobis est oportunitas, sapius quam opperienda. Vt verbo dicamus, *Urbana* ista morum *compositio*, veluti vestis animi est; & proinde vestis commoditates referre debet. Primum enim, talis esse debet, ut sit in usu communi: Rursus, ut non sit nimis delicata aut sumptuosa: Deinde, ita conficienda, ut si qua sit in animo virtus, eam exhibeat maxime conspicuam: si qua deformitas, eandem suppleat, & occultet: Postremo, & super omnia, ne sit nimis arcta, atque ita animum angustiet, ut ejusdem motus in rebus gerendis cohibeat & impediat.

Si incen
ioris adver
partes, duo
ut fiat res
mollis. Pri
& contum.
totam in te
respondere
iniquitatis
fentioni, l
do, ut acc
que temp
les: Hoc e
quam prius
nana men
plene signi
defensionem
nihil habea
fuerit, alie
in excusati
fuit prorsus

LIX.

CONSILIA QVAEDAM DE NEGOTIIS, EX PARABOLIS ALIQUIBUS SALOMONIS.

PARABOLA.

I. *Mollis responsio frangit iram.*

EXPLICATIO.

Si incendatur *Ira* Principis vel Superioris adversus te, & tuæ jam sint loquendi partes, duo præcipit Salomon: Alterum, ut *fiat responsio*; Alterum, ut *eadem sit mollis*. Prius, ut *caveas à Silentio tristi & contumaci*: Illud enim, aut culpam totam in te recipit, ac si nihil habeas quod respondere possis; aut Dominum occulte iniquitatis insimulat, ac si aures ejus, defensionem, licet justæ, non paterent. Secundo, ut *caveas à re comperendinanda*, neque tempus aliud ad defensionem postules: Hoc enim, aut eandem notam inurit, quam prius, (nimirum Dominum tuum nimia mentis perturbatione efferri,) aut plane significat, te artificiosam quandam defensionem meditari, cum in promptu nihil habeas: Adeo ut optimum semper fuerit, aliquid in præsentia, & è re nata, in excusationem tui adducere. Tertio, ut *fiat prorsus responsio*: *Responsio*, inquam;

non

non mera *Confessio*, sed aliquid *Apologiae* & *Excusationis* inspergatur: Neque enim aliter tutum est facere, nisi apud ingenia valde generosa & magnanima; quæ rara admodum sunt. Sequitur posteriore loco, ut *responsio sit mollis*, minime præfracta, aut aspera.

PARABOLA.

2. *Servus prudens dominabitur in Filium stultum; & partietur hereditatem inter fratres.*

EXPLICATIO.

In omni familia, turbata & discordi, semper exurgit aliquis *Servus*, aut *humilis Amicus*, præpotens, qui pro arbitro se gerat, ad lites familiæ componendas; cuique, eo nomine, & familia tota, & dominus ipse, sunt obnoxii. Ille, si suam rem agat, familiæ mala fovet, & aggravat; sin fidelis revera fuerit & integer, plurimum certe meretur: adeo ut etiam tanquam inter *Fratres* haberi debeat; aut saltem *procuracionem hereditatis* accipere *fiduciariam*.

PARABOLA.

3. *Vir sapiens, si cum stulto contendit, sive irascatur, sive ridcat, non inveniet requiem.*

EXPLICATIO.

Monemur sæpius, ut *Congressum impa-*
rem

CONSILIA DE NEGOTIIS.
rem fugiam
bus decern
Monitum, q
cum indign
protius fort
dem, si sup
victoria: si
tas. Neque
contentione
ui per jocu
falsu & con
verramus, le
commode no
tem fit, si h
contendimus
aliquid affine
si sit audacul

4. Sed e
cuntur, ne
forte audias
tibi.

E
Vix credi
turbet inu
quæ nostra in
secreta illa ri
& inventa, a
unferant, ad

rem fugiamus; eo sensu, *Ne cum potioribus decertemus*. At haud minus utile est Monitum, quod hic exhibet Salomon, *Ne cum indigno contendamus*. Iniqua enim prorsus sorte hæc res transigitur. Siquidem, si superiores simus, nulla sequitur victoria; si superemur, magna indignitas. Neque juvat etiam, in hujusmodi contentione exercenda, si interdum veluti per *jocum* agamus, interdum cum *fastu & contemptu*. Nam quocunque nos vertamus, leviores inde efficiemur, neque commode nos explicabimus. Pessime autem fit, si hujusmodi persona, quacum contendimus, (ut Salomon loquitur,) aliquid affine habeat cum *Stulto*; hoc est, si sit audaculus, & temerarius.

PARABOLA.

4. *Sed & cunctis sermonibus, qui dicuntur, ne accommodes aurem tuam, ne forte audias seruum tuum maledicentem tibi.*

EXPLICATIO.

Vix credi possit, vitam quantum perturbet *inutilis curiositas*, circa illas res, quæ nostra intersunt: nimirum, quando secreta illa rimari satagimus, quæ detecta & inventa, ægritudinem quidem animo inferant, ad consilia autem expedienda

N

nihil

nihil iuvent. Primo enim sequitur *animi vexatio & inquietudo*, cum humana omnia perfidiæ & ingritudinis plena sint. Adeo ut, si comparari possit speculum aliquod Magicum, in quo odia, & quæcunque contra nos ullibi commoventur, intueri possemus, melius nobis foret, si protinus projiceretur & collideretur. Huiusmodi enim res, veluti foliorum murmura sunt, & brevi evanescunt. Secundo *Curiositas illa animum suspicionibus nimis onerat*. quod consiliis inimicissimum est, eaque reddit inconstantia, & complicata. Tertio eadem, *mala ipsa sapissime figit, alias prætervolatur*: Gravo enim est conscientias hominum irritare; qui si latere se putent, facile mutantur in melius, sin deprehenso se sentiant, malum malo pellunt. Merito igitur summæ prudentiæ tribuebatur Pompeio Magno, quod Sertorii chartas universas, nec à se perlectas, nec aliis permissas, igni protinus dedisset.

PARABOLA.

5. *Advenit veluti viator pauperies; & egestas quasi armatus.*

EXPLICATIO.

Eleganter describitur in Parabola, quomodo *Prodigis*, & circa rem familiarum incuriosis, superveniant *naufragia*
for-

fortunarum
tum, & pa
venit ob ar
fere sentit
Egestas, tan
licet tam fo
resisti non po
dictum sit, &
esse fortissim
dum, contra

6. *Qui e*
riam facit;
maculam ge
E

Congruit
non mittan
porcos. Dist
rabolæ, ad
hensiois; I
Derisoris, &
mo, id quod
rependitur o
tiam & ma
& instituit
fit temporis;
dent, tanqu
male colloca
scentiam,
At majore ci

fortunarum. A principio enim pedetentim, & passibus lentis, instar *viatoris*, advenit *obratio* & *sortis diminutio*, neque fere sentitur: At non multo post invadit *Egestas*, tanquam *vir armatus*, manu scilicet tam forti, & potente, ut ei amplius resisti non possit; cum apud antiquos recte dictum sit, *Necessitatem ex omnibus rebus esse fortissimam.* Itaque *viatori* occurrendum, contra *armatum* muniendum.

PARABOLA.

6. *Qui erudit derisorem, ipse sibi injuriam facit; & qui arguit impium, sibi maculam generat.*

EXPLICATIO.

Congruit cum præcepto Salvatoris, *Ut non mittamus margaritas nostras ante porcos.* Distinguuntur autem in hac *Parabola*, actiones *Præceptionis*, & *Reprehensionis*; Distinguntur itidem personæ, *Derisoris*, & *Impii*; Distinguitur postremo, *id quod rependitur.* In priore enim rependitur *opera lusa*; in posteriore, etiam & *macula.* Cum enim quis erudit & instituit *Derisorem*; *lactura* primum fit *temporis*; Deinde & alii *conatum irrident*, tanquam rem vanam, & operam male collocatam; Postremo, *Derisor ipse scientiam, quam didicit, fastidio habet.* At majore cum periculo transigitur res

in reprehensione impij; quia non solum *Impius* non auscultat, sed & cornua obvertit, & reprehensorem, odiosum sibi jam factum, aut confestim convitiis proscindit, aut saltem postea apud alios criminatur.

PARABOLA.

7. *Filius sapiens latificat patrem: Filius vero stultus mœsticia est matri suæ.*

EXPLICATIO.

Distinctuntur solatia atque ægritudines Oeconomicae, *Patris* videlicet & *Matris*, circa *Liberos* suos. Etenim *Filius prudens* & *frugi*, præcipuo solatio est *Patri*, qui *virtutis* pretium melius novit quam *Mater*; ac propterea *Filii* sui indoli, ad virtutem propensæ, magis gratulatur: Quinetiam gaudium illi fortasse affert institutum suum, quod *Filium* tam probe educarit, illique honestatem morum, præceptis & exemplo, impresserit. E contra, *Mater calamitati Filii plus compatitur*, & indolet; tum ob affectum maternum magis mollem, & tenerum, tum fortasse indulgentiæ suæ conscia, qua eum corruperit, & depravaverit.

PARABOLA.

8. *Memoria iusti cum laudibus; at nomen Impiorum putrescet.*

EX-

EXPLICATIO.

Distinguitur inter *famam virorum bonorum*, qualis esse soleat post obitum. *Viris* enim *bonis*, extincta invidia, (quæ famam eorum, dum vixerant, carpebat) *nomen* continuo efflorescit, & *laudes* magis indies invalescunt: At *viris malis* (licet fama eorum, per gratiam amicorum, & factionis suæ hominum, ad breve tempus manserit) paulo post fastidium *nominis* oboritur; & postremo *laudes* illæ *evanida*, in *infamiam*, & veluti in odorem *gravem* & *terrum*, desinunt.

PARABOLA.

9. *Qui conturbat domum suam, possidebit ventos.*

EXPLICATIO.

Vtile admodum Monitum, de *Discordiis* & *Turbis domesticis*. Plurimi enim, ex *disidiis uxorum*, aut *exheredationibus filiorum*, aut *mutationibus frequentibus familiae*, magna sibi spondent; ac si inde, vel animi tranquillitas, vel rerum suarum administratio felicior, sibi obventura foret. Sed plerunque abeunt spes suæ in *ventos*. Etenim, tum mutationes illæ, ut plurimum, non cedunt in melius; tum etiam, perturbatores isti familiae suæ, molestias varias, & ingratitude eorum, quos aliis præteritis adoptant & deligunt,

sepe numero experiuntur. Quin & hoc pacto, rumores sibi progignunt non optimos, & famas ambiguas: Neque enim male à Cicerone notatum est; *Omnem famam à domesticis manare*. Vtrumque autem malum per *ventorum possessionem* eleganter à Salomone exprimitur: Nam *expectationis frustratio, & rumorum suscitatio, ventis recte comparantur*.

PARABOLA.

10. *Melior est finis orationis, quam principium.*

EXPLICATIO.

Corrigit *Parabola* errorem frequentissimum, non solum apud eos, qui verbis præcipue student, verum etiam apud prudentiores. Is est, quod homines de *sermonum* suorum *aditu* atque *ingressu* magis sint solliciti, quam de *exitu*; & accuratius exordia & præfatiunculas meditentur quam extrema orationum. Debuerant autem, nec illa negligere, & ista, ut longe potiora, præparata & digesta apud se habere; revolventes secum, & quantum fieri potest, animo prospicientes, quis tandem *exitus sermonis* sit futurus, & quomodo negotia inde promoveri & maturari possint. Neque hic finis. Quinimo non *Epilogos* tantum, & *sermonum*, qui *ad ipsa negotia spectant, egressus, meditari*

opor-

CON
oportet; v
num cura
cessum com
sint, licet
dem cogn
certe magn
onus rerum
quibus illu
prium, ut
de negotiis
loquia in
ribus nunq
per, aut ad
audire erat
atque, ut A
rinos aqua
herent. Ne
stremum e

11. Si
ciunt angu
pretiosum
sultitia.

E
Iniqua a
tio hominu
optime not
eorum, qua
ignoscitur:
Gemma, va

oportet; verum etiam & illorum *sermorum* cura suscipienda, quos sub ipsum discessum commodè & urbane injicere possint, licet à negotio prorsus alienos. Equidem cognovi Consiliarios duos, Viros certe magnos, & prudentes, & quibus onus rerum tunc præcipue incumberebat; quibus illud fuit perpetuum, & proprium, ut quoties cum Principibus suis de negotiis ipsorum communicarent, colloquia in rebus ad ipsa negotia spectantibus nunquam terminarent, verum semper, aut ad jocum, aut aliud aliquid, quod audire erat volupe, diverticula quærerent, atque, ut Adagio dicitur, *Sermones marinos aqua fluviali sub extremum abluerent*. Neque hoc illis inter artes posterum erat.

PARABOLA.

II. *Sicut musca mortua foetere faciunt unguentum optimum; sic hominem pretiosum sapientia & gloria, parva stultitia.*

EXPLICATIO.

Iniqua admodum & misera est conditio *hominum virtute præcellentium*, (ut optime notat *Parabola*,) quia *erroribus* eorum, quamvis levissimis, nullo modo ignoscitur: Verum, quemadmodum in Gemma, valde nitida, minimum quodque

granulum, aut nubecula, oculos ferit, & inolestia quadam afficit; quod tamen, si in Gemma vitiosiore repertum foret, vix notam subiret: Similiter, in *Viris singulari virtute praeclatis*, minima quæque vitia statim in oculos & sermones hominum incurrunt, & censura perstringuntur graviore: quæ in *hominibus mediocribus*, aut omnino laterent, aut veniam facile reperirent. Itaque viro valde prudenti, parva stultitia; valde probo, parvum peccatum; urbano, & moribus eleganti, paululum indecori; de fama & existimatione multum detrahit. Adeo ut non pessimum foret *Viris egregiis*, si nonnulla *absurda* (quod citra vitium fieri possit) actionibus suis immiscerent; ut libertatem quandam sibi retineant, & parvorum defectuum notas confundant.

PARABOLA.

12. *Homines derisores Civitatem perdunt; Sapientes vero avertunt calamitatem.*

EXPLICATIO.

Mirum videri possit, quod in descriptione hominum, qui ad Respub. labefactandas & perdendas veluti natura comparati & facti sunt, delegerit Salomon characterem, non hominis superbi & insolentis; non tyrannici & crudelis; non

non temerari;
seclerati;
seditiosi &
voluptarii;
inhabilis;
pientia ejus
servationes
dignissimum
est pestis R
si Consilia
que gubern
ingenio der
nes, pericu
res videant
nuant; inq
ponderant,
sultandi &
& medita
oratoriam
mas rerum
Famam, ad
cipue sunt
gr. & rem c
nunt: Leg
reticula qu
nime cobi
Consilia &
spicientes,
hensiones M
ris revera p

non temerarii & violenti ; non impii & scelerati ; non iniusti & oppressoris ; non seditiosi & turbulenti ; non libidinosi & voluptarii ; non denique insipientis & inhabilis ; sed *Derisoris*. Verum hoc sapientia ejus Regis , qui Rerumpub. conservationes & everisiones optime norat , dignissimum est. Neque enim similis fere est pestis Regnis & Rebuspublicis ; quam si Consiliarii Regum , aut Senatores , quique gubernaculis rerum admoventur , sint ingenio *derisores*. Hujusmodi enim homines , periculorum magnitudinem , ut fortes videantur Senatores , semper extenuant ; iisque qui pericula , prout par est , ponderant , veluti timidis insultant : consultandi & deliberandi maturas moras , & meditatae disceptationes , veluti rem oratoriam , & tædii plenam , & ad Summas rerum nihil facientem , subsannant : Famam , ad quam Principum consilia præcipue sunt componenda , ut *salivam Vulgi* , & rem cito prætervolaturam , contemnunt : Legum vim & auctoritatem , ut reticula quædam , quibus res majores minime cohiberi debeant , nil morantur : Consilia & præcautiones , in longum prospicientes , ut somnia quædam , & apprehensiones Melancholicas , rejiciunt : Viris revera prudentibus , & rerum peritis ,

atque magni animi & consilii, dictariis & facetiis illudunt: Denique fundamenta omnia Regiminis Politici simul labefactant. Quod magis attendendum est, quia cuniculis, & non impetu aperto, hæc res agitur: neque corpit esse inter homines (prout meretur) suspecta.

PARABOLA.

13. *Princeps, qui libenter prabet aures verbis mendacii, omnes servos habet improbos.*

EXPLICATIO.

Cum *Princeps* talis fuerit, ut Sufurronibus, & Sycophantis, absque iudicio, faciles & credulas aures præbeat, spirat omnino, tanquam à parte *Regis*, aura pestilens, quæ omnes *servos* ejus corrumpit, & inficit. Alii metus *Principis* rimantur, eosque narrationibus fictitiis exaggerant: alii invidiæ furias concitant, præsertim in optimos quosque: alii criminationibus aliorum, proprias sordes, & conscientias malas; eluunt: alii amicorum suorum honoribus & desideriis velificant, Competitores eorum calumniando, & mordendo: alii fabularum argumenta, contra inimicos suos, tanquam in Scena, componunt: & innumera hujusmodi. Atque hæc illi, qui ex *servis Principis* ingenio sunt magis improbo. At illi etiam, qui natura pro-

CON-
biores sunt
in innocen-
serint, (quo-
stinguere
probitatem
captant, n-
cumferunt
de Claudio
enjus anim
& iussa. A
servum esse
non est finis
non est mod

14. In-
sui: sed mis-
E
Inditus
servicordia
qui etiam
quæ ex oro
subjucuntur
dis Analag
cipis erga S
tullum est
eo pluribus
angustæ &
se nihil pert
b.ior est po
afficitur. C

biores sunt, & melius morati, postquam in innocentia sua parum praesidii esse senserint, (quoniam *Princeps* vera à falsis distinguere non novit,) morum suorum probitatem exuunt, & ventos Aulicos captant, iisque servilem in modum circumferuntur. *Nihil enim* (ut ait Tacitus de Claudio) *tutum est apud Principem, cujus animo omnia sunt tanquam indita & jussa.* Atque bene Comineus; *Praestat servum esse Principis, cujus suspicionum non est finis, quam ejus, cujus credulitatis non est modus.*

PARABOLA.

14. *Iustus miseretur anima jumentū sui: sed misericordia impiorum, crudeles.*

EXPLICATIO.

Inditus est, ab ipsa natura, homini *Misericordia* affectus nobilis, & excellens; qui etiam ad *Animalia bruta* extenditur; quæ ex ordinatione Divina, ejus imperio subjiciuntur. Itaque habet ista *Misericordia* Analogiam quandam cum illa Principis erga Subditos. Quinetiam illud certissimum est, quod quo dignior est anima, eo pluribus compatiatur. Etenim animæ angustæ & degeneres, hujusmodi res ad se nihil pertinere putant: at illa, quæ nobilior est portio universi, ex communione afficitur. Quare videmus, sub Veteri Lege,

Lege haud pauca fuisse praecepta, non tam mere *Ceremonialia*, quam *Misericordia institutiva*: quale fuit illud, de non comedendo carnem cum sanguine ejus; & similia. Etiam in Sectis Essæorum, & Pythagoræorum, ab esu animalium omnino abstinebant. Quod etiam hodie obtinet (superstitione inviolata) apud incolas nonnullos Imperii Mogollentis. Quin & Turcæ, Gens licet, & Stirpe & Disciplina, crudelis, & sanguinaria, brutis tamen elemosynas largiri solent; neque animalium vexationes & torturas fieri sultinent. Verum, ne forte hæc quæ diximus, omnis generis *Misericordia* patrocinari videantur, salubriter subjungit Salomon, *Impiorum misericordias esse crudeles*. Eæ sunt, quando hominibus sceleratis & facinorosis parcitur, Iustitiæ gladio ferendis: Crudelior enim hujusmodi *misericordia*, quam crudelitas ipsa. Nam crudelitas exercetur in singulos; at misericordia illa universum facinorosum exercitum, concessa impunitate, in homines innocentes armat & immittit.

PARABOLA.

15. *Totum spiritum suum profert stultus; at sapiens reservat aliquid in posterum.*

EXPLICATIO.

Corrigit Parabola præcipue (ut videtur)

CONSILIA DE NEGOTIIS.
tur) non ho
qui, dices
non Parrhe
mine & ju
volant; non
usque aliis
magis occu
men, mini
ticum: Hoc
(in colloqui
cunque in a
tunc pute
ritu, & ora
Hoc enim p
quidem pri
partes infu
continuata
dis rerum
cipitar, n
det; sed ra
tus infeder
tam potent
primo serm
quitur, mu
quin & alte
& fortasse
ut quæ in
nem reserva
antea deliba
serint. Ter

tur) non hominum vanorum futilitatem, qui, dicenda, tacenda, facile proferunt; non Parrhesiam illam, qua absque discrimine & iudicio in omnes & omnia involant; non garrulitatem, qua ad nauseam usque aliis obstrepunt; sed vitium aliud magis occultum; nempe sermonis regimen, minime omnium prudens & Politicum: Hoc est, cum quis ita sermonem (in colloquiis paivatis) instituit, ut quæcunque in animo habeat, quæ ad rem pertinere putet, simul, & tanquam uno spiritu, & oratione continuata, proferat: Hoc enim plurimum negotiis officit. Siquidem primo, *Oratio intercisæ*, & per partes infusa, longe magis penetrat, quam continuata; quoniam in continuata pondus rerum non distincte & sigillatim excipitur, nec per moram nonnullam infidet; sed ratio rationem, antequam penitus insederit, expellit. Secundo, nemo tam potenti & felici eloquentia valet, ut primo sermonis impetu eum quem alloquitur, *mutum & elinguem plane reddat*, quin & alter aliquid vicissim respondebit, & fortasse objiciet: Tum vero accidit, ut quæ in Refutationem aut Replicationem reservanda fuissent, præmissa jam, & antea delibata, vires suas & gratiam amiserint. Tertio, si quis ea, quæ dicenda sunt,

sunt, non simul effundat, sed per partes eloquatur, aliud primo, aliud subinde injiciens; sentiet ex ejus, quem alloquitur, vultu, & responso, quomodo singula illum affecerint, quam in partem accepta fuerint; ut quæ adhuc restant dicenda, cautius aut supprimat, aut excerpat.

PARABOLA.

16. *Si Spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris; quia curatio faciet cessare magna peccata.*

EXPLICATIO.

Præcipit *Parabola*, quomodo se quis gerere debeat, cum iram atque indignationem *Principis* incurrerit. Præceptum duplex: Primo, *ut non dimittat locum suum*: Secundo, *ut curationi*, tanquam in morbo aliquo gravi, diligenter & caute attendat. Consueverunt enim homines, postquam commotos contra se *Principes* suos senserint, partim ex dedecoris impatientia, partim ne vulnus observando refricent, partim ut tristitiam & humilitatem eorum *Principes* sui perspiciant, se à muneribus & functionibus suis subducere: quinetiam interdum ipsos magistratus, & dignitates quas gerunt, in *Principum* manus restituere. At Salomon, hanc medendi viam, veluti noxiam, im-

probat;

probat; idque summa profecto ratione. Primo enim, *Dedecus ipsum nimis illa publicat*; unde tum inimici, atque invidi, audaciores fiunt ad lædendum; tum amici timidiore ad subveniendum. Secundo, hoc pacto fit, ut *Principis ira*, quæ fortasse, si non evulgaretur, sponte concideret, *magis figatur*, & veluti principio jam facto hominis deturbandi, in præcipitium illius feratur. Postremo, *secessus* iste *aliquid sapit ex malevolo*, & temporibus infenso; id quod malum indignationis, malo suspicionis cumulat. Ad *Curationem* autem pertinent ista. Primo, caveat ante omnia, ne *stupiditate* quadam, aut etiam *animi elatione*, *indignationem Principis minime sentire*, aut inde, prout debeat, affici, videatur: hoc est, ut & vultum, non ad tristitiam contumacem, sed ad mœstitiam gravem atque modestam componat: & in rebus quibuscunque agendis se minus solito hilarem & lætum ostendat: *Quin & in rem suam erit*, amici alicujus opera, & sermone, apud *Principem* uti, qui, quanto doloris sensu in intimis excrucietur, tempestive insinuet. Secundo, *Occasiones omnes*, vel *minimas*, sedulo evitet, per quas aut *res ipsa*, quæ indignationi causam præbuit, *refricetur*; aut *Princeps* denuo excandescendi, & ipsum, qua-

quacunque de causa, coram aliis, objur-
gandi, ansam arripiat. Tertio, perquirat
etiam diligenter occasiones omnes, in
quibus *opera ejus Principi grata esse possit*;
ut, & voluntatem promptam redimendi
culpam præteritam ostendat; & *Princeps*
suus sentiat, quali tandem servo, si eum
dimittat, privari se contigerit. Quarto,
Culpam ipsam aut sagaciter in alios trans-
ferat; aut *animo illam non malo commis-*
sam esse insinuet; aut etiam *malitiam*
illorum, qui ipsum Regi detulerunt, vel
rem supra modum aggravarunt, *indictet*.
Denique in omnibus evigilet, & *Cura-*
tioni sit intentus.

PARABOLA.

17. *Primus in Causa sua justus: tum*
venit altera pars, & inquit in eum,

EXPLICATIO.

Prima in unaquaque *Causa Informa-*
tio, si paulisper animo ludicis infederit, al-
tas radices agit, eumque imbuat, & occu-
pat: adeo ut ægre elui possit, nisi aut ma-
nifesta aliqua falsitas in materia informa-
tionis; aut artificium aliquod in eadem
exhibenda, deprehendatur. Etenim nuda
& simplex defensio, licet justa sit & præ-
ponderans, vix præjudicium informatio-
nis primæ compensare, aut libram Iusti-
tiæ semel propendentem ad æquilibrium
redu-

reducere, p
tutionum,
se spectat, p
pars simul a
mum, si lud
in hoc potiss
incumbere,
lum malum
abusum, adh

18. Qui
vum suu, po
E

Servandu
ex consilio
suo erga se
Primo, ut
per saltus:
fiant repul
pit Machia
suis semper
possint. Nisi
procububie
suis, loco a
dium & con
motione sub
petua desid
ventia repu
deerit inden

is, objur-
perquirat
mnes, in
esse possit;
redimendi
& Princeps
vo, si eum
Quarto,
lios trans-
o commis-
malisiam
erunt, vel
, indicet.
& Cura-

ssus: tum
eum,

Informt-
ederit, al-
, & occu-
i aut ma-
ioforma-
in eadem
nim nuda
it & præ-
formatio-
tam Iuti-
ul: brium
redu-

CONSILIA DE NEGOTIIS. 305

reducere, per se valet. Itaque & Iudici-
tutissimum, ut nihil, quod ad merita caus-
sæ spectat, prælibetur, priusquam utraque
pars simul audiantur; & defensori opti-
mum, si Iudicem senserit præoccupatum,
in hoc potissimum (quantum dat Causa)
incumbere, ut versutiam aliquam, & do-
lum malum, ab adversa parte, in Iudicis
abusum, adhibitum, detegat.

PARABOLA.

18. *Qui delicate à pueritia nutrit ser-
vum suum, postea sentiet eum contumacem.*

EXPLICATIO.

Servandus est Principibus & Dominis,
ex consilio Salomonis, in gratia & favore
suo erga servos, *modus*. Is triplex est:
Primo, ut *promoveantur per gradus, non
per saltus*: Secundo, ut *interdum assue-
fiant repulsæ*: Tertio, (quod bene præci-
pit Machiavellus,) ut *habeant præ oculis
suis semper aliquid, quo ulterius aspirare
possint*. Nisi enim hæc fiant, reportabunt
proculdubio *Principes*, in fine, à *servis*
suis, loco animi grati, & officiosi, fasti-
dium & contumaciam. Etenim, ex pro-
motione subita, oritur *insolentia*; ex per-
petua desideratorum adeptione, *impa-
tientia repulsæ*; denique si vota desint,
deerit itidem *alacritas & industria*.

PA-

PARABOLA.

19. *Vidisti virum velocem in opere suo; coram Regibus stabit; nec erit inter ignobiles.*

EXPLICATIO.

Inter virtutes, quas *Reges*, in delectu *servorum*, potissimum spectant & requirunt, gratissima est præ cunctis *Celeritas*, & in *negotiis expediendis strenuitas*. Viri profunda prudentia, *Regibus* suspecti; utpote qui nimium sint inspectores; & Dominos suos, inscios & invitos, ingenii sui viribus (tanquam machina) circumagere possint. Populares, invisi; utpote qui *Regum* luminibus officiant, & oculos populi in se convertunt. Animosi, pro turbulentis sæpe habentur, & ultra, quam par est, ausuris. Probi, & vitæ integræ, tanquam difficiles existimantur, nec ad omnes nutus heriles apti. Denique non est virtus alia quæ non habeat aliquam quasi umbram, qua *Regum* animi offendantur; Sola *Velocitas ad mandata*, nihil habet, quod non placeat. Insuper, motus animorum regionum celeres sunt, & moræ minus patientes. Putant enim, se quidvis efficere posse; illud tantum deesse, ut cito fiat. Itaque ante omnia is grata est *Celeritas*.

P A -

20. *Vir*
lani sub Sol
qui confurg

Notat P
qui se aggle
designatos P
rei est; Infa
nitus à nat
suas nimir
tur, qui nor
rat, quam
Novitas hun
de expetitur
pi ista duo
Inruit aute
dictum er
lam; poste
res adorare
tem. Nequ
hac re com
ciunt; sicut
sed rident
nec pugnat
aiebat ille)

21. *Erat*
viri; Veni
vadavit en

PARABOLA.

20. *Vidi cunctos viventes, qui ambul-
lant sub Sole, cum Adolescente secundo,
qui consurgit pro eo.*

EXPLICATIO.

Notat *Parabola* vanitatem hominum,
qui se agglomerare solent ad *Succeffores*
designatos Principum. Radix autem hujus
rei est; Infania illa, hominum animis pe-
nitens à natura infusa; Nimirum ut spes
suas nimium adamant. Vix enim reper-
itur, qui non delectatur magis iis quæ *spe-*
rat, quam iis quæ *fruitur*. Quinetiam
Novitas humanæ naturæ grata est, & avi-
de expetitur. In *Succeffore* autem *Princi-*
pis ista duo concurrunt; *Spes*, & *Novitas*.
Innuit autem *Parabola* idem, quod olim
dictum erat; primo à Pompeio ad Syl-
lam; postea à Tiberio de Macrone; *Plu-*
res adorare Solem orientem, quam occiden-
tem. Neque tamen *Imperantes* multum
hac re commoventur, aut eam magni fa-
ciunt; sicut nec Sylla, nec Tiberius fecit;
sed rident potius hominum levitatem,
nec pugnant cum somniis: *Est autem* (ut
aiebat ille) *spes vigilantis insomnium*.

PARABOLA.

21. *Erat Civitas parva, & pauci in ea
viri; Venit contra eam Rex magnus, &
vadavit eam, instruxitq; munitiones per-
gyrum,*

gyrum, & perfecta est obsidio; inventusque est in ea vir pauper & sapiens, & liberavit eam per sapientiam suam; & nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis.

EXPLICATIO.

Describit Parabola ingenium hominum pravam & malevolum. Ii in rebus duris, & angustis, confugiunt fere ad viros prudentes, & strenuos, licet antea contemptui habitos. Quamprimum autem tempestas transierit, ingrati demum erga conservatores suos reperiuntur. Machiavellus vero, non sine causa, instituit Quaestionem, *Uter ingratiior esset erga bene meritos, Princeps, aut Populus?* Sed interim utrumque ingratitude arguit. Attamen hoc non solum ex ingratitude Principis aut Populi oritur, sed accedit plerumque his invidia Procerum, qui secrete indolent eventui, licet felici & prospero, quia ab ipsis profectus non sit: Itaque & meritum hominis extenuant, & ipsum deprimunt.

PARABOLA.

22. *Iter pigrorum, quasi sepes spinarum.*

EXPLICATIO.

Elegantissime ostendit Parabola, pigritiam in fine laboriosam esse. Diligentia enim, & sedula præparatio, id præstant,
ut

ut pes in alio
pingat; sed
quam inextinguibilem
in extremum
differt, necesse
lis passibus,
cedat, qui eum
pediant. Ideo
familia regem
cura & provi-
lati sponte per
tumultu: Si
quis motus
agenda turba
tur servi: æ-

23. Qui
non bene facit
deseret viri-

Prudenti
dice magis
morum, quam
meriti enim ha-
feruntur; at
non inveniatur
dicis animum
enim respiciet
maledicus; al-
alius, ut ab

ut pes in aliquod offendiculum non impingat; sed ut complanetur via, antequam ineatur. At qui piger est, & omnia in extremum momentum executionis differt, necesse est ut perpetuo, & singulis passibus, quasi per rubos & sentes incedat, qui eum subinde detineant, & impediant. Idem observari possit etiam in familia regenda; in qua, si adhibeatur cura & providentia, omnia placide & veluti sponte procedunt, absque strepitu & tumultu: Sin hæc desint, ubi major aliquis motus intervenerit, omnia simul agenda turmatim occurrunt; tumultuantur servi: ædes personant.

PARABOLA.

23. *Qui cognoscit in judicio faciem, non bene facit; iste, & pro buccella panis, deseret veritatem.*

EXPLICATIO.

Prudentissime notat *Parabola*, in Iudice magis perniciosam esse facilitatem morum, quam corruptelam munerum. Munera enim haudquaquam ab omnibus deferuntur; at vix ulla est Causa, in qua non inveniat aliquid, quod flectat Iudicis animum, si personas respiciat. Alius enim respicietur, ut popularis; alius, ut maledicus; alius, ut dives; alius, ut gratus; alius, ut ab amico commendatus; Denique

310 CONSILIA DE NEGOTIIS.

que omnia plena sunt iniquitatis, ubi dominatur *respectus personarum*; & levi omnino de causa, veluti pro *buccella panis*, *judicium* pervertetur.

PARABOLA.

24. *Vir pauper calumnians pauperes, similis est imbro vehementi, in quo paratur fames.*

EXPLICATIO.

Parabola ista antiquitus expressa & depicta fuit, sub *Fabula Hirudinis* utriusque; nimirum, plenæ, & vacuæ. *Pauperis* enim & *famelici* oppressio, longe gravior est, quam oppressio per *divitem* & *reple- rum*; quippe quæ omnes exactionum technas, & omnes nummorum angulos, perquirat. Solebat hoc ipsum etiam spongiis assimilari; quæ aridæ, fortiter sugunt; madidæ, non item. Monitum autem utile continet, tum erga Principes, ne præfecturas Provinciarum, aut Magistratus, viris indigentibus, & obaratis, committant; tum erga populos, ne Reges suos cum nimia egestate conflictari permittant.

PARABOLA.

25. *Fons turbatus pede, & vena corrupta, est iustus cadens coram impio.*

EXPLICATIO.

Præcipit *Parabola*, Rebus pub. ante omnia cavendum esse de *iniquo* & *infami*
Iudi-

CONSILIA

ludicio, in ca-
præsertim u-
sed condemnat
inter privatos
& pollunt lat
ls: Verum jud
a quibus exem
iustitia inficiunt
enim Tribuna
tia, status re
latrocinium p
homo hominis
P A

26. Noli esse
nec ambulato
E x

Quanto re
ter bonos serv
to magis cavi
cipio, de prud
amicorum na
nos ipsos spect
Cam vero nec
qualem erga a
geramus, dura
citæ conditio
mis, ut præc
cem, & præsid
mimis mach
jurgia provoca

Judicio, in *caussa aliqua celebri & gravi*; præsertim ubi non absolvitur noxius, sed condemnatur insons. Etenim injuriæ inter privatos grassantes, turbant quidem & polluant *latices*, sed tanquam in *riveris*: Verum judicia iniqua, qualia diximus, à quibus exempla petuntur, *fontes* ipsos *justitia* inficiunt, & inquinant. Postquam enim Tribunal cesserit in partes injustitiæ, status rerum vertitur, tanquam in latrocinium publicum: fitque plane, ut *homo homini sit lupus*.

PARABOLA.

26. *Noli esse amicus homini iracundo, nec ambulare cum homine furioso.*

EXPLICATIO.

Quanto religiosius amicitiae jura inter bonos servanda, & colenda sunt; tanto magis cavendum est, jam usque à principio, de *prudente amicorum delectu*. Atque amicorum natura & mores, quantum ad nos ipsos spectant, omnino ferendi sunt: Cum vero necessitatem nobis imponunt, qualem erga alios personam induamus, & geramus, dura admodum, & iniqua, amicitiae conditio est. Itaque interest inprimis, ut præcipit Salomon, ad vitæ pacem, & præsidia, ne res nostras cum *hominibus iracundis*, & qui facile lites & jurgia provocant, aut suscipiunt, commisceamus.

311 CONSILIA DE NEGOTIIS.

miscemus. Istud enim genus amicorum, perpetuo nos contentionibus & factionibus implicabit : ut aut amicitiam abrumpere, aut incolumitati propriæ deesse, cogamur.

PARABOLA.

27. *Qui celat delictum, quarit amicitiam; sed qui altero sermone repetit, separat fœderatos.*

EXPLICATIO.

Duplex, concordiam tractandi, & animos reconciliandi, via. Altera, quæ incipit ab *amnestia*; altera, quæ à *repetitione injuriarum*, subjungendo apologias, & excusationes. Equidem memini sententiam viri admodum prudentis & politici; *Qui pacem tractat, non repetitis conditionibus dissidii, is magis animos dulcedine concordia fallit, quam aequitate componit.* Verum Salomon, illo scilicet prudentior, in contraria opinione est; & *amnestiam* probat, *repetitionem* prohibet. Etenim in *repetitione* hæc insunt mala; tum quod ea sit veluti *unguis in ulcere*; tum quod *periculum* impendeat à nova altercatione, (siquidem de injuriarum rationibus inter partes nunquam conveniet); tum denique quod *deducat rem ad apologias*; at utraque pars malit videri, potius offensam remississe, quam admisisse excusationem.

28. In

CONSI

28. In
tia: ubi auct
quenter ege
E

Separat S
Etum laboris
quali ex alte
abundantia
qui multa ef
mittant, e
capiant ex il
tur. Quiner
minime sunt
tantummod
vento, pascu
loquuntur; Q
seus est, se
dit, & tace
est, auras se
apud alios p

29. Me
quam amor
E

Reprehen
corum, qui a
tur in admon
cos, tam de e
suis. Quid en

PARABOLA.

28. *In omni opere bono erit abundantia: ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter egestas.*

EXPLICATIO.

Separat Salomon, hac *Parabola*, fructum laboris *linguae*, & *laboris manuum*; quasi ex altero proveniat *egestas*, ex altero *abundantia*. Etenim fit fere perpetuo, ut qui multa effutiant, jactent multa, promittant, egeni sint; nec emolumentum capiant ex illis rebus, de quibus loquuntur. Quinetiam, ut plurimum, industrii minime sunt, aut impigri ad opera; sed tantummodo sermonibus se, tanquam vento, pascunt & satiant. Sane, ut Poëta loquitur; *Qui silet, est firmus*. Is qui conscius est, se in opere proficere, sibi plaudit, & tacet: Qui vero econtra conscius est, auras se inanes captare, multa & mira apud alios prædicat.

PARABOLA.

29. *Melior est correptio manifesta, quam amor occultus.*

EXPLICATIO.

Reprehendit *Parabola* *mollitiem amicorum*, qui amicitiae privilegio non utuntur in admonendo libere & audacter amicos, tam de erroribus, quam de periculis suis. *Quid enim faciam* (solet hujusmodi

O

mollis

mollis amicus dicere) aut quo me vertam? Amo illum, quantum quis, maxime; meque, si quid illi adversi contigerit, ipsius loco libenter substituerim; Sed novi ingenium ejus; si libere cum eo egero, animum illius offendam, saltem contristabo; neque tamen proficiam; atque citius eum ab amicitia mea alienabo, quam ab iis, quæ in animo fixa habet, abducam. Hujusmodi amicum, tanquam enervem, & inutilem, redarguit Salomon; atque plus utilitatis, ab inimico manifesto, quam ab ejus generis amico, sumi posse pronunciat. Siquidem ea fortasse audire ei contigerit ab inimico per contumeliam, quæ amicus mussat præ nimia indulgentia.

PARABOLA.

30. *Prudens advertit ad gressus suos; Stultus divertit ad dolos.*

EXPLICATIO.

Dux sunt *Prudentia* species; Altera vera & sana; altera degener & falsa, quam Salomon *Stultitia* nomine appellare non dubitat. Qui priori se dedit, viis & vestigiis propriis cavet; periculis prospiciens, meditans remedia; proborum opera utens, contra improbos se ipsum muniens; cautus inceptu, receptu non imparatus; in occasiones attentus, contra impe-

CONSILIA DE NEGOTIIS.
impedimentis, quæ
aliis, quædam
regendas spe
est consueta
que ponit
dis, ut idem
merito reji
improbam
enim, mini
fra sunt po
stanti Regu
communi
ribus fatisc
qui vafri &
opinionem
ad res geren
vavit; hoc
votis suis c
stremo, ar
deantur, &
frustrantur
Consilia call
lata, tractat
31. Noli
zior quam op
E
Sunt rem
quibus mag
est exitum.

impedimenta strenuus; cum innumeris aliis, quæ ad sui ipsius actiones & gressus regendos spectant. At altera species, tota est consuta ex fallaciis & astutiis, spemque ponit omnino in aliis circumvenien- dis, iisdemq; ad libitum effingendis. Hanc merito rejicit *Parabola*, non tantum ut improbam, sed etiam ut *stultam*. Primo enim, minime est ex iis rebus, quæ *in no- stra sunt potestate*; nec etiam aliqua *con- stanti Regula nititur*; sed nova quotidie comminiscenda sunt stratagemata, prio- ribus fatiscentibus, & obsoletis. Secundo, qui vafri & subdoli hominis famam & opinionem semel incurrerit, præcipuo se ad res gerendas *instrumento* prorsus pri- vavit; hoc est, *fide*: Itaque omnia, parum votis suis consentientia, experietur. Po- stremo, *arres ista*, *utcumque pulchra vi- deantur*, & *complaceant*, attamen sæpius frustrantur; quod bene notavit Tacitus; *Consilia callida & audacia, expectatione lata, tractatu dura, eventu tristia*.

PARABOLA.

31. Noli esse justus nimium, nec sapien- tior quam oportet; cur abripiare subito?

EXPLICATIO.

Sunt tempora (ut inquit Tacitus) *in quibus magnis virtutibus certissimum est exitium*. Atque hoc viris virtute &

justitia egregiis, aliquando subito, aliquando diu ante prævifum, contingit. Quod si adjungatur etiam prudentia, hoc est, ut cauti sint, & ad propriam incolumitatem evigilent, tum hoc lucrantur, ut ruina eorum subito obveniat, ex occultis omnino & obscuris consiliis; quibus & evitetur invidia, & perniciēs ipsos imparatos adoriatur. Quod vero ad illud *Nimium*, quod in *Parabola* ponitur, (quandoquidem non Periandri alicujus, sed Salomonis verba sunt ista; qui mala in hominum vita sapius notat, nunquam præcipit) intelligendum est, non de virtute ipsa, (in qua *Nimium* non est,) sed de vana ejus atque invidiosa affectatione, & ostentatione. Simile quiddam innuit Tacitus de Lepido; miraculi loco ponens, quod nunquam servilis alicujus sententiæ auctor fuisset, & tamen tam sævis temporibus incolumis mansisset; *Subit* (inquit) *cogitatio, utrum hæc fato regantur, an etiam sit in nostra potestate, cursum quandam tenere, inter deforme obsequium, & abruptam contumaciam, medium, periculo simul & indignitate vacuum?*

PARABOLA.

32. Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia.

E x-

CON-

Distingu
illam, quæ
& maturuer
in cerebro
ctatur, sed
dem prior, c
ceatur, illic
tatur; adeo
sterior vero
erat, occasi
fusa; ut etia
bitratur,
Præception
ra, & specu

33. Qui
gendo man

Laudes
occasionem
que etiam f
At immoder
ne effluxit,
sententia Pa
mo enim; n
nimia bene
compositio aff
tius fallis pr
veris Attribu

EXPLICATIO.

Distinguit *Parabola*, inter *Sapientiam* illam, quæ in verum habitum increverit, & maturuerit; & illam, quæ natat tantum in cerebro & conceptu, aut sermone jactatur, sed radices altas non egerit. Siquidem prior, oblata occasione, in quæ exerceatur, illico excitatur, accingitur, dilatatur; adeo ut se ipsa major videatur: posterior vero, quæ ante occasionem alacris erat, occasione data, fit attonita & confusa; ut etiam ipsi, qui ea se præditum arbitrabatur, in dubium vocetur, annon Præceptiones de ea fuerint insomnia inerta, & speculationes inanes.

PARABOLA.

33. *Qui laudat amicum voce alta, surgendo mane, erit illi loco maledictionis.*

EXPLICATIO.

Laudes moderatæ, & tempestivæ, & per occasionem prolatae, famæ hominum atque etiam fortunæ, plurimum conferunt; At immoderatæ, & streperæ, & importune effusæ, nihil prosunt; imo potius, ex sententia *Parabola*, impense nocent. Primo enim; manifesto se produnt, aut ex nimia benevolentia oriundas; aut ex composito affectatas; quo collaudatum potius falsis præconiis demereantur, quam veris Attributis ornent. Secundo, *Laudes*

parca, & modesta, invitant fere presentes, ut ipsi etiam aliquid adjiciant; profusæ contra & immodicæ, ut aliquid demant & detrahant. Terrio, (quod caput rei est) conflatu illi invidia, qui nimium laudatur; cum laudes omnes nimia videantur spectare ad contumeliam aliorum, qui non minus merentur.

PARABOLA.

34. *Quomodo in aquis resplendent facies; sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.*

EXPLICATIO.

Distinguit Parabola inter mentes prudentium & caterorum hominum; illas aquis aut speculis comparans, quæ species & imagines rerum recipiunt; cum alteræ similes sint terræ, aut lapidi imposito, in quibus nihil reflectitur. Atque eo magis apte comparatur animus hominis prudentis ad speculum; quia in speculo imago propria spectari possit, una cum imaginibus aliorum; id quod oculis ipsis sine speculo non conceditur. Quod si animus prudentis adeo capax sit, ut innumera ingenia & mores observare & internoscere possit; superest, ut detur opera, quo reddatur non minus variis applicatione, quam representatione.

Qui sapit, innumeris moribus aptus erit.

AC pri
quodd
tum tractar
quomodo F
Doctrinam
discipulum
tem ejusdem
enim levior
ardua, quæ
requiruntur
que est æqu
re Politicu
doctrina p
rarum, tur
Interest en
ut homines
tionem hau
alauda, sim
ri & cantu
nihil aliud
genere esse
inde, cum
prædam rap
fectionem l
quia legitu

LX.

FABER FORTVNÆ SIVE DOCTRINA DE AMBITV VITÆ.

AC primo quidem intuitu, novum quoddam & insolitum Argumentum tractare videbor; docendo homines, quomodo *Fortuna sua fabri* fieri possint: Doctrinam certe, cui quisvis libenter se discipulum addixerit, donec difficultatem ejusdem habuerit perspectam. Non enim leviora sunt, aut pauciora, aut minus ardua, quæ ad *Fortunam* comparandam requiruntur, quam quæ ad *Virtutem*. Resque est æque difficilis ac severa, fieri vere *Politicum*, ac vere *Moralem*. At hujus *doctrina* pertractatio, plurimum ad literarum, tum *decus*, tum *pondus*, pertinet. Interest enim inprimis *honoris* literarum, ut homines isti Pragmatici sciant, eruditionem haudquaquam aviculæ, qualis est alaunda, similem esse, quæ in sublime ferri & cantillando se oblectare soleat; at nihil aliud: quinimo ex accipitris potius genere esse, qui & in alto volare, ac subinde, cum visum fuerit, descendere, & prædam rapere novit. Deinde, & ad *perfectionem* literarum hoc ipsum spectat; quia legitimæ inquisitionis vera norma

est, ut *nihil inveniatur in globo materia, quod non habeat parallelum in globo crystallino, sive intellectu.* Hoc est, ut nihil veniat in *Practicam*, cuius non sit etiam *Doctrina* aliqua & *Theoria*. Neque tamen literæ hanc ipsam *fortuna architecturam* aliter admirantur, aut æstimant, quam ut opus quoddam inferioris generis. Nemini enim *fortuna propria*, pro dono *Esse sui*, à Deo concessio, ullo modo digna retributio esse possit. Quin & non raro fit, ut viri virtutibus egregii, fortunæ suæ sponte renuncient, ut rebus sublimioribus vacent. Digna tamen est *fortuna*, quatenus virtutis ac bene merendi organum est, sua quoque *speculatione, & doctrina*.

Ad hanc *Doctrinam* pertinent præcepta: nonnulla *summaria*; nonnulla *sparsa & varia*. Præcepta *summaria* versantur circa veram *notitiam*, & *aliorum*, & *sui*. Primum igitur præceptum (in quo cardo *notitiæ aliorum* vertitur) illud constituitur, ut procuremus nobis (quantum fieri possit) *fenestram* illam, quam olim requisivit Momus. Ille, cum in humani cordis fabrica, tot angulos & recessus conspicatus esset, id reprehendit, quod defuisset *fenestra*, per quam in obscuros illos & tortuosos anfractus inspicere quis possit. Hanc autem *fenestram* obtinebimus,

mus, si omnium neminem compertis personis, quæ sita, particularis, peditatibus, adminiculis, tur & valentibus, becillitatibus pateant & obsequiis, patronibus, invidis, poribus & aliis (Sola viri noris;) Denique in præscriptis non solum personis, sed etiam laribus, quæ tu sunt, & quæ do regantur, dū foreant, cuiusque sit quid secum actiones præmam prode abique hoc, de futura si enim homines alii sunt, dū

mus, si omni sedulitate nobis informatio-
nem comparemus, & procuremus, de
personis, quibuscum intercedunt nego-
tia, particularibus; earumque ingeniis, cu-
piditatibus, finibus, moribus, auxiliis &
adminiculis quibus præcipue suffulciun-
tur & valent; Et rursus, defectibus & im-
becillitatibus, quaque ex parte maxime
pateant & obnoxii sint; amicis, factioni-
bus, patronis, clientelis; rursusque inimi-
cis, invidis, competitoribus, etiam tem-
poribus & aditibus;

*(Sola viri molles aditus, & tempora
noris;)*

Denique institutis, & normis quas sibi
præscripserunt; & similibus. Quinetiam,
non solum informatio capienda est, de
personis, sed insuper de actionibus particu-
laribus, quæ de tempore in tempus in mo-
tu sunt, & tanquam sub incude; Quomo-
do regantur & succedant, quorum stu-
diis foveantur, à quibus oppugnentur,
cujusque sint ponderis & momenti, &
quid secum trahant, & hujusmodi. Etenim
actiones præsentis nosse, & in se pluri-
mum prodest; & illud insuper habet, quod
absque hoc, etiam personarum notitia val-
de futura sit fallax & erronea. Mutantur
enim homines simul cum actionibus: &
alii sunt, dum actionibus ipsius implicetur

& obfideantur; alii, postquam redierint ad ingenium. Atque hæc de rebus particularibus informationes, quæ tam ad *personas*, quam ad *actiones* spectant, sunt tanquam Propositiones minores in omni activo Syllogismo. Nulla enim Observationum aut Axiomatum (unde conficiuntur Majores propositiones Politicæ) veritas, aut excellentia, ad Conclusionis firmitatem sufficere possit, si in Minore propositione fuerit erratum. Quod vero hujusmodi *notitia* comparari possit, fidejussor nobis est Salomon, qui ait: *Consilium in corde viri, tanquam aqua profunda: sed vir prudens exhauriet illud.* Quamvis autem ipsa *notitia* non cadat sub præceptum, quoniam individuorum est, attamen mandata de eadem elicienda utiliter dari possunt.

Notitia hominum sex modis elici & hauriri potest: per *vultus* & *ora* ipsorum; per *verba*; per *facta*; per *ingenia* sua; per *finis* suos; denique per *relationes aliorum*. Quantum ad *Vultus* attinet, minime nos moveat vetus Adagium, *Fronti nulla fides*. Licet enim hoc ipsum non perperam dictum sit de *Vultus* & *Gestus* compositione externa & generali; attamen subsunt subtiliores quidam motus, & labores *oculorum*, *oris*, *vultus*, & *gestus*; ex quibus
refera-

referatur & cero) veluti Tiberio Ca notans chara diversum, dando, apu & à Druso nicific; M bis, quam u laudibus D rentior, E rus, eunde nonnihil pe quit) erat solutus ver ret. Sane d artifex alio aut vultus loquitur, & simulac re, quin a comptior; a magis ari Ad Veri quidem ill dici) men optime de cum scilicet proviso, aut cum ex Ag

referatur & patet (ut eleganter ait Q. Cicerō) veluti *Ianua quadam animi*. Quis Tiberio Cæsare occultior? At Tacitus, notans characterem & modum loquendi diversum, quo usus est Tiberius, in laudando, apud Senatum, res à Germanico, & à Druso, gestas, de laudibus Germanici sic; *Magis per seipsum adornatis verbis, quam ut penitus sentire videretur*: De laudibus Drusi sic; *Paucioribus, sed intentior, & fida oratione*. Iterum Tacitus, eundem Tiberium, alias etiam ut nonnihil pellucidum, notans: *In aliis* (inquit) *erat veluti eluctantium verborum; solutius vero loquebatur, quando subveniret*. Sane difficile reperitur simulationis artifex aliquis, tam peritus & egregius; aut vultus aliquis ita coactus, &, ut ille loquitur, *jussus*; qui à sermone artificioso & simulatorio possit istas notas sejungere, quin aut sermo sit solito *solutior*, aut *comptior*; aut magis *vagus* & *oberrans*, aut magis *aridus* & quasi *eluctans*.

Ad *Verba hominum* quod attinet; sunt quidem illa (ut de urinis loquuntur Medici) *meretricia*. Sed isti *meretricii fuci* optime deprehenduntur duobus modis; cum scilicet *proferuntur verba*, aut *ex improviso*, aut in *perturbatione*. Sic Tiberius, cum ex Agrippinæ verbis aculeatis subito

com-

commotus esset, & nonnihil abreptus, extra innatae simulationis terminos pedem protulit; *Audita* hæc (inquit Tacitus) *raram occulti pectoris vocem elicere; correptamque, Græco versu, admonuit; Ideo ladi quia non regnaret.* Quare Poëta perturbationes huiusmodi, non inscite appellat *Torturas*, quæ ab iis secreta sua proderè homines compellantur.

---- *Vino tortus & Ira.*

Ipse sane testatur experientia, paucos admodum reperiri, qui erga arcana sua tam fidi sint, animumque gerant adeo obfirmatum; quin interdum ex iracundia; interdum ex jactantia; interdum ex intima erga amicum benevolentia; interdum ex animi imbecillitate, qui se mole cogitationum onerari amplius non sustineat; interdum denique ex alio quopiam affectu; intimas animi cogitationes revelent & communicent. Ac ante omnia finis animi excutit, si simulatio simulationem impulerit; juxta Adagium illud Hispanorum; *Dic mendacium, & erues veritatem.*

Quoniam & *Facilis* ipsis, licet humani animi pignora sint certissima, non prorsus tamen fidendum; nisi diligenter ac attentè pensitatis prius, illorum & *magnitudine, & proprietate.* Illud enim verissimum;

Fraus

*Fraus sibi in
jore emolumen
in ipso stare
cat, si melius
sa manifestata
homines rec
solitos, tam
striam: atque
lantur alim
tatem & na
rum, etiam
tur, subdol
cernere licet
imposuit M
cum eo in gi
rimos ex An
evexit; Sim
Tribunatu
tonium non
tus & desol
ferendo.*

Certissim
hominum re
dis & perno
iporum; vel
que imbecill
ingentis; pr
res, ex finib
te prudenter
minus vere;

Fraus sibi in parvis fidem praestruit, ut majore emolumento fallat. Italus vero se ipsum in ipso stare lapide putat, ubi *Præco prædicat*, si melius solito tractetur, absque causa manifesta. Etenim, officia ista minora, homines reddunt oscitantes, & quasi consolitos, tam ad cautionem, quam ad industriam: atque recte Demosthene appellantur *alimenta socordiae*. Porro *Proprietatem* & naturam, nonnullorum *factorum*, etiam quæ *beneficiorum* loco habentur, subdolam & ambiguum luculenter cernere licet ex eo, quod Antonio Primo imposuit Mutianus: Qui post reditum cum eo in gratiam, sed fide pessima, plurimos ex Antonii amicis, ad dignitates evexit; *Simul amicis ejus Praefecturas & Tribunatus largitur.* Hoc autem astu, Antonium non munivit, sed exarmavit penitus & desolavit, amicitias ejus ad se transferendo.

Certissima autem Clavis, ad animos hominum referandos, vertitur, in rimandis & pernoscentis, vel *ingeniis & naturis* ipsorum; vel *finibus & intentionibus*. Atque imbecilliores certe & simpliciores, ex *ingeniis*; prudentiores autem, & rectiores, ex *finibus* suis optime judicantur. Certe prudenter & facete (licet meo judicio minus vere) dictum fuit à Nuntio quopiam

piam Pontificis, sub reditu ejus à Legatione apud nationem quandam, ubi tanquam Ordinarius resederat. Interrogatus, de delectu Successoris sui, cōsiliū dedit, *Vt nullo modo mitteretur aliquis, qui eximie prudens esset, sed potius mediocriter tantum; quoniam* (inquit) *ex prudentioribus nemo facile conjetet, quid verisimile foret illius gentis homines facturos.* Sane, non raro intervenit ille error, & maxime familiaris est viris prudentibus, ut ex modulo ingenii proprii alios metiantur; ac proinde ultra scopum sæpius jaculentur, supponendo quod homines majora quædam meditentur, & sibi destinant, & subtilioribus technis utantur, quam quæ illorum animos unquam subierunt. Quod etiam eleganter innuit Adagium Italicum, quo notatur; *Nummorum, Prudentia, Fidei, semper minores inveniri rationes, quam quis putaret.* Quare in levioris ingenii hominibus, quia multa absurda faciunt, capienda est conjectura, potius ex propensionibus ingeniorum, quam ex destinationibus finium. Porro, *Principes* quoque (sed longe aliam ob causam) ab *ingeniis* optime judicantur; *Privati* autem ex *finibus*. *Principes* enim fastigium adepti humanorum desideriorum, nullos fere sibi propositos *fines* habent, ad quos, præ-

præsertim
rant: ex
reliquo
cipi & con
inter alia, c
da eorum
fieri in
est, qui non
ficiscatur in
tam, ubi co
re quis pote
facturus. S
ad finem su
fin sit in co
que de fin
nibus diver
simpliciter
quid scilicet
ordinem c
nus, cum
rem, sentire
nistrandis &
Tactus) A
cto æmulu
Ad Noti
num animi
ab aliorum
dicere suffi
optime ab
ab amicis;

præsertim vehementer & constanter, aspirant : ex quorum *finium* situ & distantia, reliquarum suarum *actionum* possit excipi & confici directio & scala : Id quod inter alia, caussa est vel præcipua, ut *corda eorum* (quod Scriptura pronunciat) *sint inscrutabilia*. At *Privatorum* nullus est, qui non sit plane veluti viator, & proficiscatur intente ad aliquam itineris metam, ubi consistat; unde non male divinare quis poterit, quid facturus sit, aut non facturus. Si enim in ordine sit quidpiam ad finem suum, probabile est, facturum: sin sit in contrarium finis, minime. Neque de *finium*, aut *ingeniorum*, in hominibus diversitate, informatio capienda est simpliciter tantum, sed & comparate: quid scilicet prædominetur, & reliqua in ordinem cogat. Sic, ut videmus, Tigellinus, cum se Petronio Turpiliano inferiorem sentiret, in voluptatibus Neroni ministrandis & prægustandis *metus* (ut ait Tacitus) *Neronis rimatus est*; & hoc pacto æmulum evertit.

Ad *Notitiam* quod attinet, de hominum animis, secundariam, nimirum, quæ ab aliorum *relatione* desumitur, breviter dicere sufficiet. Defectus & vitia didiceris optime ab inimicis; virtutes & facultates ab amicis; mores & tempora à famulis; opi-

opiniones & meditationes ab intimis familiaribus, cum quibus frequentius colloquia miscent. Fama popularis levis est; & superiorum judicia minus certa. Etenim coram illis tectiores incedunt homines. *Verior fama è domesticis emanat.*

Verum ad *Inquisitionem* istam universam via maxime compendiaria in tribus consistit. Primum, ut *amicitias multas* comparemus, cum ejusmodi *hominibus*, qui *multiplicem & variam* habent, tam *rerum*, quam *personarum*, *notitiam*: Inprimis vero enitendum, ut saltem singulos habeamus præsto, qui pro negotiorum atque hominum diversitate, nos de unaquaque re certiores facere, & solide informare possint. Secundo, ut *prudens temperamentum & mediocritatem* quandam persequamur, & in *libertate sermonis*, & in *taciturnitate*: frequentius *libertatem* usurpantes; at, cum res postulat, *silentium*. *Libertas* siquidem in *sermone*, etiam alios invitat & provocat, ut pari *libertate* erga nos utantur; & sic multa deducit ad notitiam nostram: At *taciturnitas* fidem conciliat, efficitque, ut ament homines secreta sua apud nos, tanquam in sinu, deponere. Tertio, is nobis paulatim acquirendus est *Habitus*, ut vigilante & præsentè animo, in omnibus colloquiis &

& actionibus;
geramus;
mus. Nam
Philosophus
secum loqu
situtum ser
negotiis, ita
atque etiam
usur esse poss
sunt ingenio
sint in præse
bus habent,
nunt, nec co
agnoscat M
Regum, aut
sed ad prop
rim, Cauti
impetum a
colubeamur
multis imm
enim quidd
pragmosyne
dam præcip
narum vario
rerum, quas
ram opera
lectum faci
dextre, & m
instrare scia
Notitiam

& actionibus, simul, & rem, *qua instat, geramus*; & alia, *qua incidunt, observe-*
mus. Nam sicut Epictetus præcipit, ut
Philosophus in singulis suis actionibus ita
 secum loquatur; *Et hoc volo, & etiam in-*
stitutum servare; Sic *Politicus* in singulis
 negotiis, ita secum statuat; *Et hoc volo,*
atque etiam aliquid, quod in futurum
usui esse possit, addiscere. Itaque, qui eo
 sunt ingenio, ut nimium *Hoc agant*, & toti
 sint in præsentē negotio, quod in mani-
 bus habent, de iis autem, quæ interve-
 niunt, nec cogitant quidem, (id quod in se
 agnoscit Montaneus,) illi certe ministri
 Regum, aut Rerumpub. sunt vel optimi,
 sed ad proprias fortunas claudicant. Inte-
 rim, Cautio ante omnia adhibenda, ut
impetum animi, & alacritatem nimiam
 cohibeamus; ne multa sciendo, ad nos
 multis immiscendum, feramur. Infelix
 enim quiddam est, & temerarium, *Poly-*
pragmosyne. Itaque ista, quam comparan-
 dam præcipimus, *notitia rerum & perso-*
narum varietas, huc tandem redit; ut &
rerum, quas suscipimus, & *hominum*, quo-
 rum opera utimur, magis cum iudicio de-
 lectum faciamus, unde cuncta & magis
 dextre, & magis tuto, disponere & admi-
 nistrare sciamus.

Notitiam aliorum sequitur notitia sui.

Etenim

Etenim non minor diligentia adhibenda est, sed major potius, ut nos de nobis ipsis, quam de aliis, vere & accurate informemus. Quippe cum Oraculum illud, *Nosce te ipsum*, non tantum sit Canon Prudentiæ universalis, sed & in *Politicis* præcipuum locum habeat. Optime enim homines monet S. Iacobus; *Eum, qui vultum in speculo consideravit, oblivisci tamen illico, qualis fuerit*; ut omnino frequenti inspectione sit opus. Idque tenet etiam in *Politicis*. Sed *specula* scilicet sunt diversa: Nam *Speculum Divinum*, in quo nos contueri debemus, est Verbum Dei; *Speculum autem Politicum*, non aliud est quam status rerum, & temporum, in quibus vivimus.

Examen igitur accuratum, nec quale esse solet sui nimium amantis, institutum est homini, de propriis facultatibus, virtutibus & adminiculis; necnon de defectibus, inhabilitatibus, & obstaculis; ita rationem subducendo, ut hæc perpetuo in majus; illa autem minoris potius, quam revera sunt, æstimentur. Ex huiusmodi autem Examine in *Considerationem* veniant, quæ sequuntur.

Prima *Consideratio* sit, quomodo aliqui homini, moribusque & naturæ suæ, cum temporibus conveniat. quæ si inventa fuerint

fuerint congruere & solvere liceat: sin si in unum in unum & recte est in publico versantur morum suorum suo non optime publicos nunc per duodecim mos nunquam era Augustum num vixit: quod Tiberio moris tio fuit.

Secunda cui convenit neribus virtutibus quorumque si jam decrevit maxime apte sumat; sin quod minus gressus, sub & novam co Valentino B tam sacerdos tamen postea genio, & vit quam Princeps

fuerint congrua, omnibus in rebus magis libere & solute agere & suo ingenio uti liceat: sin sit aliqua Antipathia, tum demum in universo vitæ cursu magis caute & recte est incedendum; minusque in publico versandum. Sic Tiberius fecit; qui morum suorum sibi conscius, cum seculo suo non optime convenientium, Ludos publicos nunquam spectavit; quinetiam per duodecim continuos annos postremos nunquam in Senatum venit: ubi contra Augustus perpetuo in oculis hominum vixit: quod & Tacitus observat; *Alia Tiberio morum via*. Eadem & Periculis ratio fuit.

Secunda sit *Consideratio*, quomodo alicui conveniat cum *professionibus* & *generibus vitæ*, quæ in usu & pretio sunt, quorumque sibi delectus sit faciendus; ut si jam decretum non sit de *genere vitæ*, maxime aptum & ingenio suo congruum sumat; sin jam pridem id *genus vitæ*, ad quod minus à natura factus est, fuerit ingressus, sub prima occasione se subducatur, & novam conditionem arripiat. Id quod à Valentino Borgia videmus factum, ad vitam sacerdotalem à patre innutrito, quam tamen postea ejuravit, suo obsecutus ingenio, & vitæ militari se applicuit: Quamquam Principatu æque ac Sacerdotio indignus,

dignus, cum utrunque homo pestilens de-
honestaverit.

Tertia sit *Consideratio*, quomodo se ha-
beat quis, *comparatus ad aequales & amu-
los suos*; quos verisimile sit eum habiturum
in fortuna sua Competitores; eumque vi-
tæ cursum teneat, in quo maxima inve-
niatur virorum egregiorum solitudo; at-
que in quo probabile sit, se ipsum, inter
ceteros, maxime posse enitere. Id quod à
C. Cæsare factum est; qui ab initio Ora-
tor fuit, & causillas egit; & in Toga potis-
simum versabatur: Cum vero vidisset,
Ciceronem, Hortensium, Catulum, elo-
quentiæ gloria excellere; rebus vero bel-
licis clarum admodum neminem, præter
Pompeium; destitit ab incepto, & poten-
tiæ illi Civili multum valedicere iubens,
transtulit se ad artes militares, & Impera-
torias; ex quibus summum rerum fasti-
gium conscendit.

Quarta sit *Consideratio*, ut naturæ suæ,
& ingenii rationem, habeat quis, in *deli-
gendis amicis*, ac *necessariis*: Siquidem
diversis, diversum genus amicorum con-
venit; aliis solenne, & taciturnum; aliis
audax, & jactabundum; & complura id ge-
nus. Certe notatu dignum est, quales fue-
rint *amici* Iulii Cæsaris, (Antonius, Hir-
tius, Pansa, Oppius, Balbus, Dolabella,
Pollio,

Pollio, reli-
bant; Ita ut
tum studium
res; erga om-
tempores: fu-
tus gerendis,
tione, medio

Quinta sit

Ab Exem-

orum se in

alus fuerit po-

cesse sit; n-

quantum for-

& illorum, q-

git, ingenium

manifesto inc-

ro scriptum

cere; Sylla

re vehement-

nium & rati-

culo (ut aiun-

rox esset, vi-

inibus urge-

mor, omnia

componens

perficienda

lidus. Sunt &

nes; verum i-

sufficient.

Neque ve-

Pollio, reliqui:) Illi scilicet jurare solebant; *Ita vivente Cesare moriar*; infinitum studium erga Cæsarem præ se ferentes; erga omnes alios arrogantes & contemptores: fueruntque homines, in negotiis gerendis, impigri; fama, & existimatione, mediocres.

Quinta sit *Consideratio*, ut caveat quis sibi *ab Exemplis*; neque ad *imitationem aliorum* se inepte componat; quasi quod aliis fuerit pervium, etiam sibi patere necesse sit; neutiquam secum reputans, quantum fortasse interfuerit, inter suum, & illorum, quos ad Exemplum sibi delegit, ingenium & mores. In quem errorem manifesto incidit Pompeius, qui, ut Cicero scriptum reliquit, toties solitus erat dicere; *Sylla potuit, ego non potero?* Qua in re vehementer sibi imposuit, cum ingenium & rationes agendi Syllæ a suis *oto celo* (ut aiunt) *distarent*: Cum alter ferox esset, violentus, quique factum in omnibus urgeret; alter gravis, legum memor, omniaque ad majestatem & famam componens; unde longe minus erat, ad perficienda quæ cogitarat, efficax & validus. Sunt & aliæ hujus generis *præceptiones*; verum hæc ad Exemplum reliquarum sufficient.

Neque vero, *Nosse se ipsum*, homini sufficit;

ficit; sed ineunda etiam est ratio secum quomodo se ostentare, declarare, denique flectere se & effingere, commode & prudenter, possit. Ad ostentandum se quod attinet, nihil videmus usu venire frequentius, quam ut qui virtutis habitu sit inferior, specie virtutis externa sit potior. Non parva igitur est prudentiæ prærogativa, si quis arte quadam, & decore, specimen sui apud alios exhibere possit; virtutes suas, merita, atque fortunam etiam (quod sine arrogantia aut fastidio fieri possit) commode ostentando; contra, vitia, defectus, infortunia & dedecora, artificiose occultando: illis immorans, easque veluti ad lumen obvertens; his subterfugia quærens, aut apte ea interpretando eluens: & similia. Itaque, de Mutiano, viro sui temporis prudentissimo, & ad res gerendas impigerrimo, Tacitus; *Omnium, quæ dixerat, feceratque, arte quadam ostentator*. Indiget certe res hæc arte nonnulla, ne tædium & contemptum pariat: ita tamen, ut ostentatio quæpiam, licet usque ad vanitatis primum gradum, vitium sit potius in *Ethicis*, quam in *Politicis*. Sicut enim dici solet de calumnia; *Audacter calumniare, semper aliquid hæret*. Sic dici possit de jactantia, (nisi plane deformis fuerit & ridicula); *Audacter te vendita, semper aliquid hæret*.

hæret. Hærebit certe apud populum, licet prudentiores subrideant. Itaque existimatio parta apud plurimos, paucorum fastidium abunde compensabit. Quod si ista, de qua loquimur, *sui ostentatio*, decenter, & cum judicio, regatur; exempli gratia; si nativum quendam pectoris candorem & ingenuitatem præ se ferat; aut si illis temporibus adhibeatur, vel cum pericula circumstent, (ut apud viros militares in bellis;) vel cum alii invidia flagrent; aut si verba, quæ ad laudes proprias pertinent, tanquam aliud agenti, excidisse videantur, minimeque vel serio, vel prolixè nimis, iis insistatur; aut si ita quis se laudibus honestet, ut simul etiam censuris & jocos erga se non absteineat; aut si denique hoc facit, non sponte, sed tanquam laceratus, & aliorum insolentiis & contumeliis provocatus: non parvum certe hæc res existimationi hominis cumulum adjicit. Neque sane exiguus est eorum numerus, qui, cum natura sint magis solidi, & minime ventosi; atque propterea hac arte, honori suo velificandi, careant; moderationis suæ, nonnulla cum dignitatis jactura, dant pœnas.

Verum hujusmodi *Ostentationem virtutis* utcunque aliquis infirmiore judicio, & nimium fortasse *Ethicus*, improbaverit; illud

illud nemo negarit, dandam saltem esse operam, ut virtus per incuriam iusto suo pretio non fraudetur, & minoris, quam revera est, aestimetur. Hæc vero, in virtute aestimanda, pretii diminutio, tribus modis solet contingere: Primo, quando quis, in rebus gerendis, se, & operam suam, offert & obtrudit, non vocatus, aut accersitus: Hujusmodi enim officiis, remunerationis loco esse solet, si non repudientur. Secundo, quando quis in principio rei gerendæ viribus suis nimium abutitur; & quod sensim erat præstandum, uno impetu effundit; id quod rebus bene administratis præproperam conciliat gratiam, in fine autem satietatem inducit. Tercio, quando quis virtutis suæ fructum, in laudibus, plausu, honore, gratia, sibi præbitis, nimis cito & leviter sentit, atque in iis sibi complacet; de quo prudens habetur Monitum; *Cave ne insuetus rebus majoribus videaris, si hæc te res parva, sicuti magna, delectat.*

Defectuum enimvero iedula *occultatio* minoris haudquaquam momenti est, quam *virtutum* prudens & artificiosa *ostentatio*. Defectus autem occultantur, & latent maxime, triplici quadam industria, & quasi tribus latebris; *cautione*; *prætextu*; & *confidentia*. *Cautionem* dicimus, quando iis rebus prudenter abstinemus, quibus

pares

pares non sumus: Vbi contra, ingenia audacula, & inquieta, se facile ingerunt, sine iudicio, rebus, quibus non insueverunt; & proinde defectus suos proprios publicant, & quasi proclamant. *Prætextum* dicimus, cum sagaciter, & prudenter, viam nobis sternimus & munimus, qua benigna & commoda, de *vitiis & defectibus* nostris, fiat interpretatio; quasi aliunde provenientibus, aut alio tendentibus, quam vulgo existimatur. Etenim, de latebris *vitiorum* non male Poëta;

Sæpe latet vitium proximitate boni.

Quare, si quem *defectum* in nobis ipsis perceperimus, opera danda, ut personam & *prætextum virtutis finitima* mutemur, sub cuius umbra lateat. Verbi gratia, *tardo gravitas* prætexenda, *ignavo lenitas*, & sic de cæteris. Illud etiam utile, probabilem aliquam causam obtendere, & in vulgus spargere, qua adducti, ultimas vires nostras promere refugiamus, ut quod *non possimus, nolle* videamur. Quod ad *Confidentiam* attinet, impudens certe est remedium, sed tamen certissimum atque efficacissimum; nempe, ut quis ea omnino contemnere & vilipendere se profiteatur, quæ revera assequi non possit: Mercatorum prudentium more, quibus solenne est, & proprium, ut pretium

mercium suarum attollant, aliorum depressant. Est tamen & aliud *Confidentia* genus, hoc ipso impudentius; nimirum, perfricta fronte *defectus* suos etiam opiniononi obtudere, & venditare; quasi in iis, quibus maxime destituitur, se eminere credat; atque ut hoc facilius cæteris imponat, se in iis rebus, quibus revera plurimum pollet, fingat diffidentem. Quemadmodum fieri videmus in Poëtis. Poëta enim Carmina sua recitante, si unum aliquem Versiculum non admodum dixeris probandum, audias illico; *Atqui hic Versus pluri mihi consistit, quam reliquorum plurimi*. Tum vero alium quempiam Versum adducet, quasi sibi suspectum, & de eo, quid putes, sciscitabitur, quem satis norit, inter plurimos esse optimum, & censuræ minime obnoxium. Ante omnia vero, ad hoc, quod nunc agitur; ut scilicet, specimen sui quis edat coram aliis illustre, & jus suum in omnibus retineat; nil magis interesse judico, quam ne quis per nimiam suam naturæ bonitatem, & suavitatem, se exarmeret, & injuriis & contumeliis exponat: quin potius in omnibus aliquos animi liberi & generosi, & non aculei minus, quam mellis, intra se gestantis, igniculos subinde emittat. Quæ quidem munita vitæ ratio, una cū prom-

pto

pto & parato, ad se à contumeliis vindicandum, animo, aliquibus ex accidente imponitur, & necessitate quadam inevitabili, propter aliquid infixum in persona, aut fortuna sua: veluti sit, in *deformibus & spuris, & ignominia aliqua mulctatis*; unde hujusmodi homines, si virtus non desit, felices plerunque evadunt.

Quod vero ad se *declarandum* attinet; Id alia res omnino est ab *Ostentatione* sui, de qua diximus. Neque enim ad *virtutes*, aut *defectus* hominum, refertur; sed ad *actiones vita particulares*. Qua in parte nihil invenitur magis Politicum, quam ut mediocritas quædam fervetur, prudens & sana, in sensa animi, circa actiones particulares, aperiendo, aut reconducendo. Licet enim profunda taciturnitas, & consiliorum occultatio, & is rerum gerendarum modus, qui omnia cæcis & (ut modernæ linguæ potius loquuntur) surdis artibus, & mediis, operatur, res sit & utilis, & mirabilis; tamen non raro evenit, ut (quod dicitur) *dissimulatio errores pariat, qui dissimulatorem ipsum illaqueant*. Nam videmus, viros Politicos, maxime omnium insignes, libere & indissimulanter, fines quos peterent, palam proferre non dubitasse. Sic L. Sylla manifeste præ se tulit, *se omnes mortales, vel*

felices, vel infelices fieri, cupere, prout sibi essent, vel amici, vel inimici. Sic Cæsar, cum primum profectus est in Gallias, nil veritus est profiteri; *Se malle primum esse in villa obscura, quam secundum Roma.* Idem Cæsar, cœpto jam bello, dissimulatorem minime egit, si audiamus quid Cicero de illo prædicet. Alter (Cæsarem innuens) *non recusat, sed quodammodo postulat, ut (ut est) sic appelletur Tyrannus.* Similiter videmus in Epistola quadam Ciceronis ad Atticum, quam minime fuerit Augustus Cæsar dissimulatus; qui in ipso ingressu ad res gerendas, cum adhuc Senatui esset in deliciis, solitus tamen erat, in Concionibus apud populum, jurare, illa formula; *Ita Parentis honores consequi liceat.* Illud autem, non minus quiddam erat, quam ipsa Tyrannis. Verum est, ad invidiam paululum leniendam, solitum cum simul, ad statuam Iulii Cæsaris, quæ in Rostris posita erat, manum protendere. Homines autem ridebant, & plaudebant, & admirabantur, & inter se ita loquebantur; *Quid hoc est? Qualis Adolescens?* Sed tamen nihil malitiæ in eo suspicabantur, qui tam candide & ingenue, quod sentiret, loqueretur. Et isti quidem, quos nominavimus, prospera omnia consecuti sunt. Pompeius contra, qui ad eisdem ten-

tendebat fines, sed viis magis umbrosis & obscuris, (sicut Tacitus de eo loquitur; *Occultior, non melior*: atque Salustius similiter idem insinuat; *Ore probo, animo inverecundo*;) id prorsus agebat, & innumeris technis moliebatur, ut cupiditates suas & ambitionem alte recondendo, interim Rempublicam in Anarchiam & Confusionem redigeret; quo illa se necessario in sinus ejus conjiceret; atque hoc pacto, summa rerum ad eum deferretur, quasi invitum & renitentem. Cum vero hoc se putaret consequutum, factus consul solus (quod nunquam cuiquam contigisset,) nihilo plus ad fines suos proficiebat; eo quod, etiam illi, qui proculdubio eum fuissent adjuturi, quid vellet non perciperent. Adeo ut tandem coactus sit, tritam & vulgarem inire viam; ut scilicet, prætextu se Cæsari opponendi, arma & exercitum compararet. Adeo lenta, casibus obnoxia, & plerunque infelicia solent esse ea consilia, quæ profunda *disimulatione* obteguntur! Qua de re idem sensit videtur Tacitus, cum *simulationis* artificia, tanquam inferioris subfellii prudentiam, constituit, præ *artibus politicis*: illam Tiberio, has vero Augusto Cæsari attribuens. Etenim, de Livia verba faciens, sic loquitur; Quod fuisset illa, cum *artibus*

mariti & simulatione filii, bene composita.

Quod ad animum *flectendum & effin-*
gendum attinet; Totis viribus certe in-
 cumbendum, ut animus reddatur occa-
 sionibus & opportunitatibus obsequens,
 neque ullo modo erga eas durus aut re-
 nitens. Neque enim majus fuerit impe-
 dimentum, ad res gerendas, aut fortunas
 hominum constituendas, quam illud, *idem*
manebat, neque idem decebat; videlicet,
 cum homines iidem sint, & natura sua u-
 tantur, postquam occasiones se mutave-
 rint. Bene itaque Livius, cum Catonem
 Majorem introducit, tanquam fortunæ
 suæ architectum peritissimum, illud sub-
 jungit; quod ei fuerit *ingenium versatile*.
 Atque hinc fit, quod ingenia gravia & so-
 lennia, & mutare nescia, plus plerunque
 habeant dignitatis, quam felicitatis. Hoc
 vero vitium in aliquibus à *natura* peni-
 tus insitum est, qui suoapte ingenio sunt
viscosi & nodosi, & ad versandum inepti.
 At in aliis *consuetudine* obtinuit (quæ est
 altera *natura*,) atque opinione quadam
 (quæ in animos hominum facile obrepit;) *ut*
 minime mutandam sibi putent rerum
 gerendarum rationem, quam prius bonam
 & prosperam rationem experti. Prudenter enim
 observat Machiavellus in Fabio Maximo,
 quod *pristinum suum & inveteratum,*
 cum-

cunctandi, & belli trahendi, morem retinere mordicus voluerit, cum natura belli esset alia, & acriora postularet consilia. In aliis porro, idem vitium ex inopia iudicii progignitur; cum homines periodos rerum & actionum non tempestive discernant; sed tum demum se vertant, postquam oportunitas jam elapsa sit. Tale quidpiam in Atheniensibus suis redarguit Demosthenes, Eos aiens esse *rusticos similes, qui in ludo gladiatorio se probantes, semper post plagam acceptam, in eam partem muniendam scutum transferunt, quæ percussi sunt; non prius.* In aliis rursus hoc ipsum contingit, quia operam, in via ea, quam semel ingressi sunt, collocatam, perdere gravantur, nec receptui canere sciunt; sed potius, se occasionibus superiores fore, constantia sua, confidunt. Verum ista animi *viscositas, & renitentia*, ex qua-
cunque illa tandem radice pullularit, rebus gerendis, & fortunæ hominum, est damnosissima: Nihilque magis Politicum, quam animi rotas reddere cum rotis Fortunæ concentricas, & simul volubiles. Atque de *Præceptis duobus summaris*, circa *Fortunæ architecturam*, hactenus. *Præcepta autem sparsa* haud pauca sunt; Nos tamen perpauca deligemus, pro modo exempli.

Primum *Præceptum* est; *Faber fortuna*, amuisse sua perite utatur, eamque rite applicet; hoc est, animum assuefaciat, ut rerum omnium pretium & valorem æstimet, prout ad fortunam & fines suos, magis aut minus, conducant; hocque curet sedulo, non perfunctorie. Mira enim res, sed verissima; Inveniuntur plurimi, quorum mentis *pars Logica* (si ita loqui licet) est bona; *Mathematica*, pessima; videlicet, qui de rerum consequentiis satis firmiter judicant; de pretiis vero, imperitissime. Hinc fit, ut alii, privata & secreta cum Principibus colloquia; alii, auras populares, tanquam magna adepti, admirentur; cum sit utrunque sæpenumero res, & invidia & periculo plena: alii autem res metiuntur ex difficultate, atque opera sua in eis impensa: fieri oportere existimantes, ut quantum moverint, tantum etiam promoverint: Sicut Cæsar de Catone Uticensi, veluti per Ironiam, dixit: narrando quam laboriosus fuerit & assiduus, & quasi indefatigabilis, neque tamen multum ad rem; *Omnia* (inquit) *magno studio agebat*: Hinc etiam illud accidit, ut homines sæpius se ipsos fallant; qui, si magni alicujus aut honorati viri opera utantur, sibi omnia prospera promittant; cum illud verum sit, non

non grandissima quæque instrumenta, sed aptissima, citius & felicius opus quodque perficere. Atque ad *Mathematicam* veram *animi* informandam, operæ pretium est, illud imprimis nosse, & descriptum habere; quid ad cuiusque fortunam constituendam & promovendam primum statui debeat, quid secundum, & sic deinceps. Primo loco *emendationem animi* pono; *Animi* enim *impedimenta* & *nodos* tollendo & complanando, citius viam fortunæ aperueris, quam fortunæ auxiliis, *animi impedimenta* sustuleris. Secundo loco *opes* pono, & *pecuniam*; quam summo loco plurimi fortasse collocaverint, cum tanti sit ad omnia usus. Verum eam opinionem similem ob causam abjudico, atque Machiavellus fecit, in alia re, non multum ab ea discrepante. Cum enim vetus fuerit Sententia, *Pecuniam* esse *nervos belli*; ille contra, non alios esse *nervos belli* asseruit, quam *nervos virorum fortium & militarium*. Eodem prorsus modo vere asseri possit; *Nervos fortuna*, non esse *pecuniam*, sed potius *animi vires*, ingenium, fortitudinem, audaciam, constantiam, moderationem, industriam, & similia. Tertio loco colloco *famam & existimationem*; eo magis, quod illa ætus quosdam habeant, &

tempora, quibus si non oportune utaris difficile erit rem in integrum restituere. Ardua enim res, famam præcipitantem re-
trovertere. Postremo loco, pono *honores*, ad quos certe facilius aditus per unum-
quodque ex illis tribus, multo magis per omnia conjuncta datur; quam si ab *hono-
ribus* auspiceris, & deinde ad reliqua per-
rexeris. Verum, ut in ordine rerum ser-
vando haud parum est momenti; ita non multo minus in servando ordine tempo-
ris: cujus perturbatione frequentissime peccatur; dum ad fines tum properatur, quando initia essent curanda; atque dum ad maxima quæque subito advolamus, quæ in medio posita sunt, temere transi-
lientes. At illud recte præcipitur; *Quod nunc instat, agamus.*

Secundum *Præceptum* est, ut caveamus, ne animi quadam magnitudine, & præfidentia, ad magis ardua, quam par est, feramur; neve in adversum fluvii remigemus. Optimum enim consilium circa fortunas hominum,

-----*Fatis accede, Deisque.*

Circumspiciamus in omnes partes, & observemus, qua res pateant, qua clausæ & obstructæ sint, qua proclives, qua arduæ; neque viribus nostris, ubi non patet aditus commodus, abutamur. Hoc si fecerimus;

mus ; & a repulsa nos immunes præstabi-
mus ; & in negotiis singulis nimis diu non
hærebimus ; & moderationis laudem re-
portabimus ; & pauciores offendemus ;
& denique felicitatis opinionem acquire-
mus ; dum quæ sponte fortasse eventura
fuiſſent , noſtræ indiſtriæ accepta fe-
rentur.

Tertium *Præceptum* cum proxime
præcedente non nihil pugnare videri poſ-
ſit ; licet, probe intellectum, minime. Il-
lud huiusmodi eſt ; Vt occaſiones non
ſemper expectemus , ſed eas quandoque
provocemus, & ducamus. Quod etiam in-
nuit Demoſthenes , magniloquentia qua-
dam. *Et quemadmodum receptum eſt ; ut
exercitum ducat Imperator ; ſic a cordatis
viris res ipſæ ducendæ, ut quæ ipſis viden-
tur, ea gerantur, & non ipſi perſequi even-
tus tantum cogantur.* Etenim, ſi diligen-
ter attendamus , duas obſervabimus, eaſ-
que diſcrepantes ſpecies , eorum , qui re-
bus gerendis, & negotiis tractandis, pares
habeantur. Alii ſiquidem occaſionibus
commode ſciunt uti , ſed nihil ex ſe mo-
liuntur , aut excogitant ; alii toti ſunt in
machinando, qui occaſiones, quæ oppor-
tune incidunt, non arripiunt. Harum ſacul-
tatum altera, alteri non conjuncta, manca
omnino & imperfecta cenſenda eſt.

Quar-

Quartum est *Præceptum*; Vt nihil suscipiamus, in quo necesse sit temporis plurimum insumere: verum ut Versiculus ille aurem semper vellicet;

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus.

Neque alia subest causa, cur ii, qui professionibus laboriosis, aut rebus similibus, se addixerunt; veluti Iureconsulti, Oratores, Theologi doctiores, librorum Scriptores, & huiusmodi; in fortuna sua constituenda, & promovenda, minus sint solertes; quam, quod tempore (alias scilicet insumpto) indigent ad particularia pernoscenda; opportunitates captandas; & machinas, quæ ad fortunam suam spectent, comminiscendas & meditandas. Quinetiam, in aulis Principum, & Rebuspub., eos reperiatis, & ad fortunam suam promovendam, & ad aliorum invadendam, maxime efficaces, qui nullo publico munere funguntur, sed in hoc, de quo loquimur, *ambitu vita* perpetuo occupantur.

Quintum est *Præceptum*; Vt naturam quodammodo imitemur, quæ *nihil facit frustra*. Id quod factu non erit admodum difficile, si negotia nostra omnium generum perite commisceamus & contexamus. In singulis enim actionibus ita animus est instituendus & preparandus, atque

atque intentiones nostræ aliæ aliis sub-
sternendæ, & subordinandæ; ut, si in ali-
qua re voti compotes in *summo gradu*
fieri non possimus, in *secundo* tamen li-
ceat consistere; imo vel in *tertio*: Quod
si nec in *aliqua* omnino parte rei hære-
re aut consistere possimus, tum vero ad a-
lium quempiam (præter destinatum) fi-
nem operam impensam flectamus: Sin
nec in *præsenti* aliquem fructum demere
queamus, saltem aliquid ex ea extra-
hamus quod in *futurum* proficit: Si vero
nihil *solidi*, nec in *præsenti*, nec in *futuro*,
inde elicere detur, satagamus saltem, ut
aliquid *existimationi* nostræ inde accres-
cat: Et alia id genus: rationes semper à
nobis ipsis exigendo, quibus constet, nos
fructus aliquid, plus minus, ex singulis a-
ctionibus & consiliis nostris percepisse;
neque ullo modo permittendo, ut tan-
quam confusi ac consternati animum illi-
co despondeamus, si forte scopum princi-
palem non licuerit attingere. Nihil enim
minus convenit viro Politico, quam uni
rei unice esse intentum. Qui enim hoc
facit, occasionum innumerarum jactura
multabitur, quæ rebus agendis ex obli-
quo intervenire solent: quæque fortasse
magis fuerint propitiæ & commodæ ad
alia, quæ postea usui futura sint, quam
ad

ad ea, quæ in manibus habeamus. Ideoque bene calleamus illam Regulam; *Hæ oportet facere, & illa non omittere.*

Sextum est *Præceptum*; Vt nos rei alicui nimis peremptorie non astringamus; quanquam casui videatur, primo intuitu, minus obnoxia; sed semper habeamus, vel fenestram apertam ad evolandum; vel posticum aliquod secretum, ad redeundum.

Septimum *Præceptum*, est antiquum illud Biantis; modo non ad perfidiam, sed ad cautionem, & moderationem, adhibeatur: *Et ames tanquam inimicus futurus, & oderis tanquam amaturus.* Nam utilitates quasque mirum in modum prodit & corrumpit, si quis nimium se immerferit amicitii infelicibus; molestis & turbidis odiis; aut puerilibus & futilibus æmulationibus.

Hæc exempli loco, circa *Doctrinam* de *Ambitu vite*, sufficient: Illud enim hominibus in memoriam subinde reducendum est, longe abesse, ut adumbrationes istæ, quibus utimur in desideratis, loco justorum Tractatum ponantur; sed sint solummodo tanquam schedæ aut simbræ, ex quibus de tela integra iudicium fieri possit. Neque rursus ita desipimus, ut fortunam, absque tanto, quantum diximus,

mus, molimur,
Probe enim
te in gremio
autem eam
(cautione n
multa aut o
sicut Cicero
gens, non id
les esse deb
sicut in Pri
(quod non
modulus est
artis perfect
dum Practi
in Politico
linco (inqu
priam.

Enimve
Præcepta,
mus & pro
eorum ill
Quod enim
quis Machi
nam: qui p
magnopere
ejus, in p
fama Sop
tus ipsa im
cipit; Vt
fundament

mus, molimine, minime parari asseramus. Probe enim novimus, eam tanquam sponte in gremium aliquorum defluere: alii autem eam diligentia sola & assiduitate (cautione nonnulla aspersa,) absque arte multa aut operosa, adipiscuntur. Verum sicut Cicero Oratorem perfectum depingens, non id vult, ut Causidici singuli tales esse debeant, aut possint: ac rursus, sicut in Principe aut Aulico describendo (quod nonnulli tractandum susceperunt) modulus effingitur, prorsus secundum artis perfectionem, non autem secundum Practicam vulgatam: idem & nos in Politico instruendo præstitimus; Politico (inquam) quoad fortunam propriam.

Enimvero, illud utique monendum, *Præcepta*, quæ circa hanc rem delegimus & proposuimus, omnia ex genere eorum esse, quæ *Bonæ Artes* vocantur. Quod enim ad *Malas Artes* attinet; Si quis Machiavello se dederit in disciplinam: qui præcipit; *Virtutem ipsam non magnopere curandam, sed tantum speciem ejus, in publicum versam: quia virtutis fama & opinio homini adjumento sit, virtus ipsa impedimento*: quique alio loco præcipit; *Ut homo Politicus illud tanquam fundamentum prudentia sua substernat;* quod

quod præsupponat, homines non recte, nec tuto, ad ea, quæ volumus, flecti aut adduci posse; præterquam solo metu; ideoque det operam, ut omnes, quantum in se est, obnoxii sint, atque in periculis & angustiis constituti: ita ut Politicus suus videatur esse, quod Itali dicunt, *Seminator spinarum*: Aut si quis Axioma illud, quod à Cicerone citatur, amplecti velit; *Cadant amici, dummodo inimici intercidant*; Sicut Triumviri fecerunt, qui inimicorum interitum, amicissimorum exitio redimebant: Aut si quis L. Catilinæ imitator esse velit, ut Rerumpub. incendiarius fiat & perturbator, quo melius in aquis turbidis piscari & fortunam suam expedire possit; Ego, (inquit) *si in fortunis meis incendium sit excitatum, id non aqua, sed ruina resfringam*: Aut si quis illud Lylandri ad se transferat, qui dicere solebat; *Pucros placentis, viros perjuriis alliciendos*: Cum aliis ejusdem farinae pravis ac perniciosis dogmatibus; quorum (ut sit in cæteris rebus omnibus) major est numerus, quam rectorum & sanorum: Si quis (inquam) hujusmodi inquinata prudentia delectetur; non ierim inficias, eum (quandoquidem, legibus Charitatis & Virtutis omnibus se ipsum solutum, fortunæ solummodo manciparit) posse, majore compendio, & cele-

celerius, fortius, vero in vita, quod iter brevius, si que sane, ut percedat, multa

Tantum vero hujusmodi arte teat; ut potius se, seque sustinens, turbinis (ante plantarum) ante non solum Murem illam, quæ vexatio spiritus magis speciale esse, se junctur loco sit; & major sit maius virtutis, quemadmodum plerumque est vix Poeta;

Quæ vobis,

istis

Premia po-

primæ

Dii moresq;

Et contra ne-

ratis, Atque

Quinariam,

recte, nec
 cli aut ad-
 u; ideoque
 m in se est,
 angustis
 is videatur
 ator spina-
 d, quod à
 t; Cadant
 idant; Sic-
 imicorum
 io redime-
 itator esse
 rius fiat &
 s turbidis
 are possit;
 incendium
 ruina re-
 andri ad se
 ueros pla-
 tos: Cum
 erniciosi
 n ceteris
 erus, quam
 quam) hu-
 electetur;
 oquidem,
 omnibus
 ammodo
 pendio, &
 cele-

celerius, fortunam suam promovere. Fit
 vero in *vita*, quemadmodum & in *via*, ut
 iter brevius, sit foedius & cœnosius; ne-
 que sane, ut per viam meliorem quis in-
 cedat, multa circuitione opus est.

Tantum vero abest, ut homines ad
 hujusmodi *artes pravas* se applicare oport-
 teat; ut potius sane (si modo sint apud
 se, seque sustinere valeant, neque ambi-
 tionis turbine & procella in adversum ra-
 piantur) ante oculos proponere debeant;
 non solum Mundi Chorographiam gene-
 ralem illam, quod *omnia sint vanitas*, &
vexatio spiritus; verum etiam & illam
 magis specialem; videlicet, Quod ipsum
 esse, sejunctum à bene esse, maledictionis
 loco sit; & quo grandius sit esse, eo
 major sit maledictio; quodque amplif-
 simum virtutis præmium, sit ipsa vir-
 tus; quemadmodum & ultimum vitii sup-
 plicium est vitium ipsum; sicut egregie
 Poëta;

*Quæ vobis, quæ digna, viri, prolandi-
 istis*

*Pramia posse reat solvi? Pulcherrima
 primum*

Dii moresque dabunt vestri.-----

Et econtra non minus vere ille de scele-
 ratis, *Atque eum ulciscuntur mores sui.*
Quin etiam, mortales, dum in omnes
par-

partes cogitationes suas agitant, & diffundunt, ut fortunis suis recte prospectum atque consultum sit, interim in mediis illis animi transcurtibus ad divina iudicia, & providentiam aeternam, oculos attollere debent; quæ sæpissime impiorum machinationes, & consilia prava, licet profunda, subvertit, & ad nihilum redigit; secundum illud Scripturæ; *Concepit iniquitatem, & pariet vanitatem.* Imo, etiam injuriis, & *malis artibus*, abstineant; attamen hæc jugis & irrequieta anhelatio ad ardua fortunæ, absque cessatione, & quasi sine sabbato, tributum temporis nostri Deo debitum minime solvit: qui, ut videre est, facultatum nostrarum decimas, temporis autem septimas exigit, & sibi seponit. Quorsum enim fuerit, os gerere in cœli sublimia erectum; mentem vero humi prostratam, & pulverem instar serpentis comedentem? Quod etiam Ethnicos non fugit;

Atque affigit humi divina particulam aurea.

Quod si in hoc sibi quisquam adblandiatur, quod fortuna sua, utcunque eam malis artibus obtinuerit, recte uti decrevit: sicut de Augusto Cæsare, & Septimo Severo, solitum erat dici; *Debuisse illos aut nunquam nasci, aut nunquam mori:* tan-

ta in ambitu
tanta rursus,
bona: intelligi
ram per bona
tum probari
merito damna
non fuerit, is
vulo, versus
dam paulisper
sterio illo no
Imperatoris
Filium; Imi
rum, que pro
rumque superi
ultimum reme
bus gustus,
est. Innitatur
illi, qui Th
quam angul
de eo, quod p
Theologia ed
gnum Dei, &
bis: Philoso
juber; Prim
tera aut ader
vis autem ho
jectum, inte
quemadmodu
qui in eam vo
rupit;

ta in ambitu fortunæ suæ patrarunt mala; tanta rursus, summa adepti, contulerunt bona: intelligat nihilominus, hanc malorum per bona compensationem post factum probari; consilium autem hujusmodi merito damnari. Abs re postremo nobis non fuerit, in cursu isto incitato, & fervido, versus fortunam nostram, frigidam paulisper aspergere, haustam è disterio illo non inelegante, Caroli Quinti Imperatoris, in Institutionibus suis ad Filium; *Imitari fortunam mores mulierum, quæ procos plus nimio ambientes plerumque superbe averfantur.* Verum hoc ultimum remedium pertinet ad eos, quibus gustus, ex morbo animi, corruptus est. Innitantur potius homines lapidi illi, qui *Theologia & Philosophia* est tanquam *angularis*; quæ idem fere asserunt de eo, quod *primum* queri debeat: Etenim *Theologia* edicit; *Primum querite regnum Dei, & ista omnia adjicientur vobis*: *Philosophia* autem simile quiddam jubet; *Primum querite bona animi, cætera aut aderunt, aut non oberunt.* Quamvis autem hoc *fundamentum*, humanitus jactum, interdum locetur super arenas: quemadmodum videre est in M. Bruto, qui in eam vocem, sub exitum suum, prorupit;

*Te colui, virtus, ut rem, aſt tu nomen
inane es.*

At idem *fundamentum*, divinitus locatum, firmatur ſemper in *Petra*. Hic autem *Doctrinam* de *Ambitu* *vita* concludimus.

LXI.

De Certitudine legum, per Aphoriſmos.

P R O O E M I V M.

APHORISMVS I.

IN Societate Civili, aut Lex, aut Vis
valet. Eſt autem & Vis quadam Legem
ſimulans; & Lex nonnulla magis
vim ſapiens, quam æquitatem Iuris. Tri-
plex eſt igitur Injuſtitia: ſons; Vis mera;
Illaqueatio malitioſa *prætextu* legis; &
Acerbitas ipſius legis.

APHORISMVS 2.

Firmamentum Iuris privati tale eſt.
Qui injuriam facit, Re utilitatem, aut
voluptatem, capit; Exemplo, periculum.
Ceteri utilitatis aut voluptatis illius par-
ticipes non ſunt, ſed exemplum ad ſe per-
tinere putant. Itaque facile cōeunt in con-
ſenſum, ut caveatur ſibi per leges; ne in-
juria per vices ad ſingulos redeat. Quod
ſi ex ratione temporum, & communionem
culpa,

culpa, id even-
ribus, per lege-
tur, quam car-
Quod & ſape

At Ius priv-
blici laet. Le-
gibatur legib-
auctoritas pen-
ſabrica Politia
ibus. Quare
rit, & recta
bono uſu; ſin-
arii.

Neque tam-
tantum ſpecta-
ſtos Iuri priva-
ut ceſſent inj-
Religionem,
ornamenta, &
ca bene eſſe ci-

Finis enim
turi, atque
nes ſuas diri-
quam ut cive-
pietate & reli-
bus honeſti; a

culpa, id eveniat, ut pluribus & potentioribus, per legem aliquam, periculum creetur, quam caveatur, factio solvit legem; Quod & saepe fit.

APHORISMVS 3.

At Ius privatum sub tutela Iuris publici latet. Lex enim cavet civibus, Magistratus legibus. Magistratuum autem auctoritas pendet ex maiestate Imperii, & fabrica Politia, & Legibus fundamentalibus. Quare, si ex illa parte sanitas fuerit, & recta constitutio, Leges erunt in bono usu; sin minus, parum in iis praesidii erit.

APHORISMVS 4.

Neque tamen Ius publicum ad hoc tantum spectat, ut addatur tanquam custos Iuri privato, ne illud violetur; atque ut cessent injuria: sed extenditur etiam ad Religionem, & arma, & disciplinam, & ornamenta, & opes, denique ad omnia circa bene esse civitatis.

APHORISMVS 5.

Finis enim & scopus, quem leges intueri, atque ad quem iussiones & sanctiones suas dirigere debent, non alius est, quam ut cives feliciter degant. Id fiet, si pietate & religione recte instituti; moribus honesti; armis adversus hostes exter-
nos

nos tuti; Legum auxilio aduersus seditiones & priuatas injurias muniti; Imperio & Magistratibus obsequentes; copiis & opibus locupletes & florentes fuerint. Harum autem rerum instrumenta & nervi sunt leges.

APHORISMVS 6.

Atque hunc finem optima leges assequuntur, plurima vero ipsarum aberrant. Leges enim, mirum in modum, & maximo intervallo, inter se differunt; ut alia excellent; alia mediocriter se habeant; alia prorsus vitiosæ sint. Dictabimus igitur, pro iudicii nostri modulo, quasdam tanquam legum leges; ex quibus informatio peti possit, quid in singulis legibus bene aut perperam positum aut constitutum sit.

APHORISMVS 7.

Antequam vero ad corpus ipsum legum particularium deveniamus, perstringemus paucis virtutes & dignitates legum in genere. Lex bona censeri possit, quæ sit intimatione certa; præcepto iusta; executione commoda; cum forma Politicæ congrua; & generans virtutem in Subditis.

TITV-

DE CE

T I

De Prim

A P

L Egis tant
Labque hoc
incertam voc
bit ad bellum
cem dei lex, q
Vi moneat igi
riat. Etiam ill
nam esse leg
quit arbitrio
ejus præstat.

A P

Duplex L
ubi lex null
ambigua &
omnibus a leg
bus etiam inve
radimis.

De Casti

A P H

A Ngustia
omnes, q
testi capere. No

TITVLVS I.

De Prima dignitate Legum,
ut sint certæ.

APHORISMVS 8.

6. **L**Egis tantum interest ut certa sit, ut
absque hoc nec iusta esse possit. Si enim
incertam vocem det tuba, quis se para-
bit ad bellum? Similiter si incertam vo-
cem det lex, quis se parabit ad parendum?
Ut moneat igitur oportet, priusquam fe-
riat. Etiam illud recte positum est; Opti-
mam esse legem, quæ minimum relin-
quit arbitrio Iudicis: Id quod certitudo
ejus præstat.

APHORISMVS 9.

7. **D**uplex Legum incertitudo: Altera,
ubi lex nulla præscribitur; altera ubi
ambigua & obscura. Itaque de Casibus
omissis à lege primo dicendum est; ut in
his etiam inveniatur aliqua norma cer-
titudinis.

De Casibus omissis à Lege.

APHORISMVS IO.

Angustia prudentiæ humanæ, Casus
omnes, quos tempus reperit, non po-
test capere. Non raro itaque se ostendunt
casus

360 DE CERTITVD. LEGVM.

casus omiffi & novi. In hujusmodi casibus triplex adhibetur remedium, siue supplementum; vel per processum ad Similia; vel per usum Exemplorum, licet in legem non coaluerint; vel per iurisdictiones, quæ statuunt ex arbitrio boni viri, & secundum discretionem sanam; siue illa Curia fuerint Prætoria, siue Censoria.

De processu ad Similia, & extensionibus Legum.

APHORISMVS II.

IN Casibus omiffis deducenda est norma legis à similibus; sed caute & cum iudicio. Circa quod seruanda sunt Regula sequentes. Ratio prolifica, consuetudo sterilis esto, nec generet casus. Itaque quod contra rationem Iuris receptum est, vel etiam ubi ratio ejus est obscura, non trahendum est ad Consequentiam.

APHORISMVS IZ.

Bonum publicum insigne, rapit ad se Casus omiffos. Quamobrem, quando Lex aliqua, Reipub. commoda notabiliter & majorem in modum intuetur, & procurat, interpretatio ejus extensiva esto, & amplians.

APHO-

De
A P
Durnum ej
queant hom
di leges po
les, ad deli
tus fuerit,
cutio ejus in
gibus non pr
placitis juris
impunita.

A P
In statuti
tim circa ea,
diu coalueru
cet procedi
omiffos. Qu
diu caruerit
parum peric
remedium à

A P
Statuta, &
fuere, atque
inualefcenti
temporum, s
sius sustiner
effer, si ad c
rentur.

A P
Consequen

DE CERTITVD. LEGVM. 361

APHORISMVS 13.

Durum est torquere leges, ad hoc ut torqueant homines. Non placet igitur extendi leges pœnales, multo minus capitales, ad delicta nova. Quod si Crimen vetus fuerit, & legibus notum; sed prosecutio ejus incidat in casum novum, à legibus non provisum omnino recedatur à placitis juris, potius quam delicta maneant impunita.

APHORISMVS 14.

In statutis, quæ jus commune (præsertim circa ea, quæ frequenter incidunt, & diu coaluerunt) plane abrogant, non placet procedi per Similitudinem ad Casus omisso. Quando enim Respub. tota lege diu caruerit; idque in casibus expressis; parum periculi est, si casus omisso expectent remedium à statuto novo.

APHORISMVS 15.

Statuta, quæ manifesto temporis leges fuere, atque ex occasionibus Reipub. tunc invalescentibus nata, mutata ratione temporum, satis habent, si se in propriis casibus sustinere possint: præposterum autem esset, si ad casus omisso nullo modo traherentur.

APHORISMVS 16.

Consequentia non est Consequentia: sed
Q *sisti*

362 DE CERTITVD. LEGVM.

fisti debet extensio intra casus proximos. Alioqui labetur paulatim ad Dissimilia; Et magis valebunt acumina ingeniorum, quam auctoritates Legum.

APHORISMVS 17.

In legibus & statutis brevioris styli, extensio facienda est liberius. At in illis, quae sunt enumeratiua casuum particularium, cautius. Nam, ut Exceptio firmat vim Legis in casibus non exceptis; ita Enumeratio infirmat eam in casibus non enumeratis.

APHORISMVS 18.

Statutum explanatorium claudit rivos statuti prioris: nec recipitur postea extensio in alterutro statuto. Neque enim facienda est superextensio à Iudice, ubi semel coepit fieri extensio à lege.

APHORISMVS 19.

Solemnitas verborum, & actorum, non recipit extensionem ad Similia. Perdit enim naturam solennis, quod transit à more ad arbitrium: Et introductio novorum, corrumpit maiestatem veterum.

APHORISMVS 20.

Proclivis est extensio Legis ad Casus post-natos; qui in rerum Natura non fuerunt tempore Legis latae. Vbi enim casus exprimi non poterat, quia tunc nullus erat,

D
erat, casus
si similis fue
Atque de
bus ommissis
Exemplorum

De Ex

A P

DE Ex
quibus
deficit. Atq
gis species e
frequentem
ierunt, tan
loco dicemus
loquimur,
niunt, nec in
do, & qua
petenda sit,

A P

Exempl
ratis petenda
alijs, aut d
temporis par
cent, quam

A P

In Exemp
pro ruiorib
atum est, una

erat, casus omiffus *habetur pro expreffo, fi fimilia fuerit ratio.*

Atque de extenfionibus legum, in cafibus omiffis, hæc dicta fint: Nunc de ufu Exemplorum dicendum.

De Exemplis, & ufu eorum.

APHORISMVS 21.

DE Exemplis jam dicendum eft, ex quibus Ius hauriendum fit, ubi Lex deficit. Atque de Confuetudine, quæ legis fpecies eft. deque Exemplis, quæ per frequentem uſum in confuetudinem tranſierunt, tanquam Legem tacitam, ſuo loco dicemus. Nunc autem de Exemplis loquimur, quæ raro & ſparſim interueniunt, nec in Legis vim coaluerunt; quando, & quæ cautione, norma Iuris ab ipsis petenda ſit, cum Lex deficiat.

APHORISMVS 22.

Exempla à temporibus bonis & moderatis petenda ſunt; non tyrannicis, aut factioſis, aut diſſolutis. Huiusmodi Exempli temporis partus ſpurii ſunt; & magis nocent, quam docent.

APHORISMVS 23.

In Exemplis, recentiora habenda ſunt pro tutioribus. Quod enim paulo ante factum eſt, unde nullum ſit ſecutum incom-

Q² modum,

364 DE CERTITVD. LEGVM.

modum, quid ni iterum repetatur? Sed tamen minus habent auctoritatis recentia. Et si forte res in melius restitui opus sit, recentia Exempla magis seculum suum sapiunt, quam rectam rationem.

APHORISMVS 24.

At vetustiora Exempla caute, & cum delectu, recipienda; decursus siquidem atatis multa mutat; ut quod tempore videatur antiquum, id perturbatione, & inconformitate ad praesentia, sit plane novum. Medii itaque temporis Exempla sunt optima, vel etiam talis temporis, quod cum tempore currente plurimum conveniat; quod aliquando praestat tempus remotius, magis quam in proximo.

APHORISMVS 25.

Intra fines Exempli, vel citra potius, se cohibeto, nec illos ullo modo excedito. Vbi enim non adest norma Legis, omnia quasi pro suspectis habenda sunt. Itaque, ut in obscuris, minimum sequitor.

APHORISMVS 26.

Carvendum ab Exemplorum fragmentis & compendiis: atque integrum Exemplum, & universus ejus processus, introspiciendus. Si enim incivile sit, nisi tota Lege perspecta, de parte ejus judicare, multo magis hoc valere debet in Exemplis;

DE
plis; qua
quadrant.

A

In Exem
quas manus
Si enim apu
stros iustitiae
titia manifest
aut etiam ap
pulum; con
cienda. Sin
aut Curias P
fuerint, ut n
Iudicum, s
plus dignatio

A

Exempli
cunque min
sermonibus,
agata &
toritatis tri
nii & archi
pulta, & p
runt, minu
in profluent

A

Exempla
placet ab Hi
blicit, & t

plis ; *quæ ancipitis sunt usus , nisi valde quadrent.*

APHORISMVS 27.

In Exemplis plurimum interest , per quas manus transferint , & transacta sint. Si enim apud Scribas tantum , & Ministros Iustitiæ , ex cursu Curia , absque notitia manifesta Superiorum , obtinuerint ; aut etiam apud errorum magistrum populum ; conculcanda sunt , & parvi facienda. Sin apud Senatores , aut Iudices , aut Curias Principales , ita sub oculis posita fuerint , ut necesse fuerit , illa , approbatione Iudicum , saltem tacita , munita fuisse , plus dignationis habent.

APHORISMVS 28.

Exemplis , quæ publicata fuerint , utcunque minus fuerint in usu , cum tamen sermonibus , & disceptationibus hominum , agitata & ventilata extiterint , plus auctoritatis tribuendum. Quæ vero in scriptis & archivis manserunt , tanquam sepulta , & palam in oblivionem transierunt , minus. Exempla enim , sicut aqua , in profuente sanissima.

APHORISMVS 29.

Exempla , quæ ad Leges spectant , non placet ab Historicis peti ; sed ab actis publicis , & traditionibus diligentioribus.

366 DE CERTITVD. LEGVM.

Versatur enim infelicitas quadam inter Historicos vel optimos, ut Legibus, & actis judicialibus, non satis immorentur; aut si forte diligentiam quandam adhibuerint, tamen ab authenticis longe variant.

APHORISMVS 30.

Exemplum, quod atas contemporanea aut proxima respuit, cum casus subinde recurreret, non facile admittendum est. Neque enim tantum pro illo facit, quod hominis illud quandoque usurparunt; quam contra, quod experti reliquerunt.

APHORISMVS 31.

Exempla in consilium adhibentur, non utique iubent, aut imperant. Igitur ita regantur, ut auctoritas præteriti temporis flectatur ad usum præsentis.

Atque de informatione ab exemplis, ubi Lex deficit, hæc dicta sint. Iam dicendum de Curiis Prætoriis, & Censoriis.

De Curiis Prætoriis, & Censoriis.

APHORISMVS 32.

Curiæ sunt, & Iurisdictiones, quæ statuunt ex arbitrio boni viri, & discretionem sana, ubi Legis norma deficit. Lex enim (ut antea dictum est) non sufficit casibus; sed ad ea, quæ plerumque acci-

De
accidunt, et
tempus, et
eorum casus

A
Interven
criminalib
civilibus, q
ra illa resp
steriora, Pr

A
Habent
nem & pote
licia punien
constitutio
da, si casus
non sint ca
novum est

A
Habeat
testatem, t
Legis, qu
Si enim pos
Lex præte
neravit.

A
Curia i
mnino intr
narios se c
ordinarias

DE CERTITVD. LEGVM. 367

accidunt, aptatur. Sapientissima autem res tempus, (ut ab antiquis dictum est) & novorum casuū quotidie auctor, & inventor.

APHORISMVS 33.

Interveniunt autem novi casus & in criminalibus; qui pœna indigent: & in civilibus; qui auxilio. Curias, quæ ad priora illa respiciunt, Censorias; quæ ad posteriora, Prætorias appellamus.

APHORISMVS 34.

Habent Curia Censoria jurisdictionem & potestatem, non tantum nova delicta puniendi, sed etiam pœnas, à legibus constitutas pro delictis veteribus, augendi, si casus fuerint odiosi, & enormes, modo non sint capitales. Enorme enim, tanquam novum est.

APHORISMVS 35.

Habeant similiter Curia prætoria potestatem, tam subveniendi contra rigorem Legis, quam supplendi defectum Legis. Si enim porrigi debet remedium ei, quem Lex præterit; multo magis ei, quem vulneravit.

APHORISMVS 36.

Curia ista Censoria, & Prætoria, omnino intra casus enormes & extraordinarios se continent; nec jurisdictiones ordinarias invadunt: ne forte tendat res

368 DE CERTITVD. LEGVM.

ad supplantationem Legis, magis quam ad supplementum.

APHORISMVS 37.

Iurisdictiones ista in supremis tantum Curiis residento, nec ad inferiores communicantur. Parum enim abest, à potestate leges condendi, potestas eas supplendi, aut moderandi.

APHORISMVS 38.

At Curia illa uni viro ne committatur, sed ex pluribus constent. Nec decreta exeant cum silentio; sed Iudices sententiae suae rationes adducant, idque palam, atque astante corona: ut, quod ipsa potestate sit liberum, fama tamen & existimatione sit circumscriptum.

APHORISMVS 39.

Rubricae sanguinis ne sunt, nec de Capitalibus, in quibuscunque Curiis, nisi ex lege nota & certa, pronunciator. Indixit enim mortem deus ipse prius; postea infixit; Nec vita eripienda nisi ei, qui se in suam vitam peccare prius nosset.

APHORISMVS 40.

In Curiis Censoriis calculum tertium dato; ut Iudicibus non imponatur necessitas, aut absolvendi, aut condemnandi sed etiam ut non liquere pronunciare possint. Etiam Censoria non tantum poena, sed

DE
sed & nota
supplicium
sinat, aut
quam rubor

A
In Curiis
rum crimin
choati, & n
quatur Eff
earum Cur
& severita
niri; & cle
(puniendo a

A
Cavendi
torius pre
quos lex, n
bus conten
indignos ju
A

Maxim
Legum (d
Pratoriae
tantum, i
tigandi, e
dant, aut
bitrium.

A
Decern

DE CERTITVD. LEGVM. 369

sed & nota esto : scilicet , qua non infligat supplicium , sed aut in admonitionem desinat , aut reos ignominia levi , & tanquam rubore , castiget.

APHORISMVS 41.

In Curiis Censoriis , omnium magnorum criminum , & scelerum , actus inchoati , & medii , puniuntur ; licet non sequatur Effectus consummatus : Isque sit earum Curiarum usus vel maximus : cum & severitatis intersit , initia scelerum puniri ; & clementia , perpetrationem eorum (puniendo actus medios) intercipi.

APHORISMVS 42.

Cavendum imprimis , ne in Curiis Prætoris prabeatur auxilium in casibus , quos lex , non tam omisit , quam pro levis contempsit , aut pro odiosis remedio indignos judicavit.

APHORISMVS 43.

Maxime omnium interest certitudinis Legum (de qua nunc agimus ,) ne Curia Prætoris intumescant & exundent in tantum , ut pretextu rigoris legum mitigandi , etiam robur & nervos iis incedant , aut laxent ; omnia trahendo ad arbitrium.

APHORISMVS 44.

Decernendi contra statutum expref-

Q5

sum,

370 DE CERTITVD. LEGVM.

sum, sub ullo aequitatis prae-textu, Curiis Prætoris jus ne esto. Hoc enim si fieret, Iudex prorsus transiret in Legislatorem, atque omnia ex arbitrio penderent.

APHORISMVS 45.

Apud nonnullos receptum est, ut Iurisdic-tio, qua decernit secundum æquum & bonum; atque illa altera, qua procedit secundum jus strictum, iisdem Curiis de-putentur: apud alios autem, ut diversis. Omnino placet Curiarum separatio. Ne-que enim servabitur distinctio casuum, si fiat commixtio jurisdictionum: sed ar-bitrium legem tandem trahet.

APHORISMVS 46.

Non sine causa in usum venerat apud Romanos album Prætoris, in quo præ-scripsit, & publicavit, quomodo ipse jus di-c-turus esset. Quo exemplo Iudices in Cu-riis Prætoris regulas sibi certas (quan-tum fieri potest) proponere, easque publice affigere debent. Etenim optima est Lex, qua minimum relinquit arbitrio Iudicis; optimus Iudex, qui minimum sibi.

Verum de Curiis istis fusius tractabi-mus, cum ad locum de Iudiciis venie-mus; obiter tantum jam locuti de iis, quatenus expediant & suppleant omissa à Lege.

De

De

De R

A

Est &
suum o
pervenit,
hui. Id sit i
retrospectu
generis Leg
tione, sunt
lanus in le

A

Qui ver
ptione &
dignus est,
notatur. I
fionis dol
spiciant,
sint; ut, e
nem legu
metuat.

A

Leges
rum ver
rum aut
& confir
plectuntur
vum v
bet. At hi

De Retrospectione Legum.

APHORISMVS 47.

Est & aliud genus supplementi Casuum omissorum, cum Lex legem superuenit, atque simul Casus omissos trahit. Id fit in Legibus, siue statutis, quæ retrospiciunt, ut vulgo loquuntur. Cujus generis Leges raro, & magna cum cautione, sunt adhibenda. Neque enim placet Ianus in legibus.

APHORISMVS 48.

Qui verba, aut sententiam legis, captionem & fraude eludit, & circumscribit, dignus est, qui etiam à lege sequente innodetur. Igitur in casibus fraudis, & evasionis dolosæ, justum est, ut leges retrospiciant, atque altera alteris in subsidium sint; ut, qui dolos meditatur, & everSIONEM legum præsentium, saltem à futuris metuat.

APHORISMVS 49.

Leges, quæ actorum & instrumentorum veras intentiones, contra formularum aut solennitatum defectus, raborant & confirmant, rectissime præterita complectuntur. Legis enim, quæ retrospicit, vitium vel præcipuum est, quod perturbet. At hujusmodi Leges confirmatoriæ,

ad

372 DE CERTITVD. LEGVM.

ad pacem & stabilimentum eorum, qua transacta sunt, spectant. Cavendum tamen est, ne convellantur res judicata.

APHORISMVS 50.

Diligenter attendendum, ne ea Leges tantum ad præterita respicere putentur, qua antea facta infirmant: sed & ea, qua futura prohibent & restringunt, cum præteritis necessario connexa. Veluti, si qua Lex artificibus aliquibus interdicit, ne mercimonia sua in posterum vendant: Hac sonat in posterum, sed operatur in præteritum: Neque enim illis illa ratione victum quarere jam integrum est.

APHORISMVS 51.

Lex declaratoria omnis, licet non habet verba de præterito, tamen ad præterita, ipsa vi declarationis, omnino trahitur. Non enim tum incipit interpretatio cum declaratur, sed efficitur tanquam contemporanea ipsi legi. Itaque leges declaratorias ne ordinato, nisi in casibus, ubi Leges cum Iustitia retrospicere possint.

Hic vero eam partem absolvimus, quæ tractat de incertitudine Legum ubi invenitur lex nulla. Iam dicendum est de altera illa parte, ubi scilicet lex extat aliqua, sed perplexa, & obscura.

De

De C

De C

A P

Obscuri
origine
tione legum
obsoletis: vel
bigua, aut
vel à modis
aut non be
contradictio

De A

A P

Dicitur
queos.
quam legum
mero immer
les, non luc
retia potius o

A P

Duplex
condendi ra
idem Subje
dein nonnull
abrogat &
nata sunt,
& uniforme

De Obscuritate Legum.

APHORISMVS 52.

Obscuritas legum à quatuor rebus originem ducit: vel ab accumulatione legum nimia, præsertim admixtis obsoletis: vel à descriptione earum ambigua, aut minus perspicua & dilucida: vel à modis enucleandi juris neglectis, aut non bene institutis: vel denique à contradictione & vacillatione iudiciorū.

De Accumulatione Legum nimia.

APHORISMVS 53.

Dicit Propheta; Pluet super eos laqueos. Non sunt autem pejores laquei quam legum, præsertim pœnaliū; si numero immensa, & temporis decursu inutilis, non lucernam pedibus præbeant, sed retia potius objiciant.

APHORISMVS 54.

Duplex in usum venit Statuti novi condendi ratio: Altera statuta priora circa idem Subiectum confirmat & roborat; dein nonnulla addit aut mutat: Altera abrogat & delet cuncta, quæ ante ordinata sunt, & de integro Legem novam & uniformem substituit. Placet posterior ratio.

ratio. Nam ex priore ratione ordinationes deveniunt complicata & perplexa; & quod instat, agitur sane, sed corpus legum interim redditur vitiosum. In posteriore autem, major certe est adhibenda diligentia, dum de lege ipsa deliberatur; & antea facta scilicet evolventa, & pensitanda, antequam lex feratur. Sed optime procedit per hoc legum concordia in futurum.

APHORISMVS 55.

Erat in more apud Athenienses, ut contraria legum capita (qua Antinomias vocant) quotannis à sex viris examinarentur, & qua reconciliari non poterant, proponerentur populo, ut de illis certum aliquid statueretur. Ad quorum exemplum ii, qui potestatem in singulis Politis legum condendarum habent, per triennium, aut quinquennium, aut prout videbitur, Antinomias retractant. Ea autem à viris, ad hoc delegatis, prius inspiciantur, & preparantur, & demum Comitibus exhibeantur; ut, quod placuerit, per suffragia stabilietur, & figatur.

APHORISMVS 56.

Neque vero contraria legum capita reconciliandi, & omnia (ut loquuntur) salvandi, per distinctiones subtiles, & quasi-tas, nimis sedula aut anxiosa cura esto. In-

Ingenii enim
modestiam q
se ferat, in
utpote qua
gum varium
est prorsus,
meliora sient

Obsoleta
suetudinem
mix, propon
tollenda. Cu
regulariter d
ut ex contem
nonnulla au
liqui: & s
Mezentii,
mortuorum
cavendum

Quin &
tis, nec novi
toris interit
esto. Licet
minem opo
rem, tamen
cum evigila
tra recentie
blico nocere

Ingenii enim hac tela est: Atque utcunque modestiam quandum & reverentiam praeseferat, inter noxia tamen censenda est; utpote quae reddat corpus universum legum varium, & male consutum. Melius est prorsus, ut succumbant deteriora, & meliora stent sola.

APHORISMVS 57.

Obsoletæ leges, & quæ abierunt in desuetudinem, non minus quam Antinomix, proponantur à delegatis ex officio tollendæ. Cum enim statutum expressum regulariter desuetudine non abrogetur, fit, ut ex contemptu legum obsoletarum, fiat nonnulla auctoritatis iactura etiam in reliquis: & sequitur tormenti illud genus Mezentii, ut leges vivæ in complexu mortuarum perimantur. Atque omnino cavendum est à gangræna in legibus.

APHORISMVS 58.

Quin & in legibus & statutis obsoletis, nec noviter promulgatis, Curiis Prætoriiis interim contra eas decernendi jus esto. Licet enim non male dictum sit, Neminem oportere legibus esse sapientiorum, tamen intelligatur hoc de legibus, cum evigilant, non cum dormitant. Contra recentiora vero statuta (quæ juri publico nocere deprehenduntur) non utique Præ-

376 DE CERTITVD. LEGVM.

Prætoribus, sed Regibus, & sanctioribus
 Consiliis, & supremis Potestatibus, auxi-
 lium præbendi jus esto: earum execu-
 tionem per Edicta aut Acta suspendendo, do-
 nec redeant Comitia, aut hujusmodi cœ-
 tus, qui potestatem habeant eas abrogan-
 di; ne salus Populi interim periclitetur.

De novis Digestis Legum.

APHORISMVS 59.

Quod si leges alia super alias accumu-
 latae, in tam vasta excreverint volu-
 mina, aut tanta confusione laboraverint,
 ut eas de integro retractare, & in Corpus
 sanum & habile redigere, ex usu sit; id
 ante omnia agitor; atque opus ejusmodi, o-
 pus Heroicum esto: atque auctores talis o-
 peris inter Legislatores, & Instauratores,
 rite & merito numerantur.

APHORISMVS 60.

Hujusmodi Legum expurgatio, & Di-
 gestum novum, quinque rebus absolvitur.
 Primo, omittantur obsoleta, qua Iusti-
 nianus antiquas fabulas vocat. Deinde
 ex Antinomis recipiantur probatissimæ,
 aboleantur contrariæ. Tertio Homoi-
 nomia, siue Leges quæ idem sonant, atq;
 nil aliud sunt, quam iterationes ejusdem
 rei, expungantur; atque una quæpiam

DE C

ex his, quæ m
 vice omnium
 determinant,
 ponant, easq;
 liter facellam
 veniuntur, &
 tur magis in a

A P

Omnino v
 Digesto legum
 acceptas, q
 sunt in origin
 statuta de tem
 seorsum digere
 rimis rebus no
 Laris commun
 pretatio, &
 Treboniacus

A P

Verum, i
 ratione, atq;
 legum atque
 suis & textu
 nes, & por
 necesse fuerit
 Esi enim for
 si ad rectam
 hoc transigi
 quæ per hujus

ex iis, *qua maxime est perfecta*, retineatur *vice omnium*. Quarto, *si qua legum nihil determinent, sed quæstiones tantum proponant, easque relinquant indecisas, similiter facessant*. Postremo, *qua verbosæ inveniuntur, & nimis prolixæ, contrahantur magis in arctum*.

APHORISMVS 61.

Omnino vero ex usu fuerit, in novo Digesto legum, leges pro Iure communi acceptas, qua tanquam immemorales sunt in origine sua; atque ex altera parte, statuta de tempore in tempus superaddita; seorsum digerere & componere: cum in plurimis rebus non eadem sit, in jure dicendo, Iuris communis, & Statutorum, interpretatio, & administratio. Id quod fecit Trebonianus in Digesto, & Codice.

APHORISMVS 62.

Verum, in huiusmodi Legum regeneratione, atque structura nova, veterum legum atque librorum legis verba prorsus & textum retineto: licet per centones, & portiones exiguas, eas excerpere necesse fuerit: Ea deinde ordine contextito: Etsi enim fortasse commodius, atq; etiam, si ad rectam rationem respicias, melius hoc transigi posset per Textum novum quàm per huiusmodi consarcinationem; ta-
men

men in legibus, non tam stylus, & descriptio, quam auctoritas, & huius patronus antiquitas, spectanda est. Alias videri possit huiusmodi opus, Scholasticum potius quiddam, & Methodus, quam Corpus legum imperantium.

APHORISMVS 63.

Consultum fuerit in novo Digesto legum, vetera volumina non prorsus deleri & in oblivionem cedere, sed in Bibliothecis saltem manere; licet usus eorum vulgaris & promiscuus prohibeatur. Etenim in Causis gravioribus non abs re fuerit, legum praeitarum mutationes, & series, consulere, & inspicere; at certe solenne est, antiquitatem praesentibus aspergere. Novum autem huiusmodi Corpus legum, ab iis, qui in Politis singulis habent potestatem Legislatoriam, prorsus confirmandum est; ne forte, praetextu veteres leges digerendi, leges novae imponantur occulto.

APHORISMVS 64.

Optandum esset, ut huiusmodi legum instauratio illis temporibus suscipiatur, quae antiquioribus, quorum acta & opera retractant, literis & rerum cognitione praestiterint. Quod secus in opere Iustiniani evenit. Infelix res namque est, cum ex iudi-

De C
iudicio & de
& erudita
tur, & recom
necessarium e
Atque de
nimia & co
fit, haec dict
carum, ambig

De Exc

APP

Descriptio
ex loqua
aut rursus e
Prologo legi
pugnante.

APP

De Obscu
rum descrip
endum est.
bendo Leges in
non placet. N
ptat, nullo mo
potius. Cum
lares verbis
& exprimer
sperans certis
multiplices p
procedat inter

judicio & delectu aetatis minus prudentis
& erudita, antiquorum opera mutilen-
tur, & recomponantur. Veruntamen saepe
necessarium est, quod non optimum.

Atque de Legum obscuritate, quæ á
nimia & confusa earum accumulatione
fit, hæc dicta sint. Iam de Descriptione
earum, ambigua & obscura, dicendum.

De Exemplis, & usu eorum.

APHORISMVS 65.

Descriptio Legum obscura oritur, aut
ex loquacitate & verbositate earum;
aut rursus ex breuitate nimia; aut ex
Prologo legis, cum ipso corpore legis
pugnante.

APHORISMVS 66.

De Obscuritate vero legum, quæ ex ea-
rum descriptione prava oritur, jam di-
cendum est. Loquacitas, quæ in perscri-
bendo Leges in usum venit, & prolixitas,
non placet. Neque enim, quod vult & ca-
ptat, ullo modo assequitur, sed contrarium
potius. Cum enim casus singulos particu-
lares verbis apposis & propriis persequi
& exprimere contendat, maiorem indo-
spersans certitudinem; e contra quæstiones
multiplices parit de verbis; ut difficilius
procedat interpretatio secundum senten-
tiam

tiam legis, (*qua sanior est & verior*) propter strepitum verborum.

APHORISMVS 67.

Neque propterea nimis concisa & affectata breuitas, Majestatis gratia, & tanquam magis Imperatoria, probanda est; praesertim his seculis; ne forte sit Lex instar regulæ Lesbicae. Mediocritas ergo affectanda est; & verborum exquirenda generalitas, bene terminata; qua licet Casus comprehensos non sedulo persequatur, attamen non comprehensos satis perspicue excludat.

APHORISMVS 68.

In legibus tamen, atque edictis ordinariis & politicis, in quibus, ut plurimum, nemo Iurisconsultum adhibet, sed suo sensui confidit, omnia fufius explicari debent, & ad captum vulgi, tanquam digito monstrari.

APHORISMVS 69.

Neque nobis prologi legum, qui inepti olim habiti sunt, & leges introducunt disputantes, non iubentes, utique placeant, si priscos mores ferre possemus. Sed prologi isti legum plerumque (ut nunc sunt tempora) necessario adhibentur, non tam ad explicationem legis, quam instar suasionis; ad perferendam legem in Comitibus;

mitiis; &
pulo. Quant
evitentur, &

Intentio
praefationibus
quantur) no
Attamen lat
illis minime
bulum arrip
sibilibus &
lex tamen m
contra, lex re
r.2, cujus li
ambulo inse
dimensio &
præambulum
cadit.

Est vero g
de vitiosum
lex collimat
lo: Deinde
jussmodi Rel
itur in præ
lum inserit
Quod & obs
quia non ead
genia in

mitiis; & rursus ad satisfaciendum Populo. *Quantum fieri potest tamen, prologi evitentur, & lex incipiat à jussione.*

APHORISMVS 70.

Intentio & sententia legis, *licet ex præfationibus, & præambulis, (ut loquuntur) non male quandoque eliciatur; Attamen latitudo aut extensio ejus, ex illis minime peti debet. Sæpe enim præambulum arripit nonnulla ex maxime plausibilibus & speciosis ad exemplum, cum lex tamen multo plura complectatur: aut contra, lex restringit, & limitat complura, cujus limitationis rationem in præambulo inseri, non fuerit opus. Quare dimensio & latitudo legis petenda. Nam præambulum sæpe aut ultra aut citra cadit.*

APHORISMVS 71.

Est vero genus perscribendi leges valde vitiosum, Cum scilicet casus, ad quem lex collimat, fuse exprimitur in præambulo: Deinde ex vi verbi (Talis,) aut hujusmodi Relativi, corpus Legis retro vertitur in præambulum; unde præambulum inseritur & incorporatur ipsi legi: Quod & obscurum est, & minus tutum, quia non eadem adhiberi consuevit diligentia in ponderandi & examinandis verbis

verbis præambuli, qua adhibetur in corpore ipsius legis.

Hanc partem de incertitudine Legum, quæ ex mala descriptione ipsarum ortum habet, fusius tractabimus, quando de interpretatione Legum postea agemus. Atque de descriptione Legum obscura hæc dicta sint; iam de modis enucleandi Iuris dicendum.

De Modis enucleandi Iuris, & tollendi ambigua.

APHORISMVS 72.

Modi enucleandi Iuris, & tollendi dubia, quinque sunt. Hoc enim fit, aut per prescriptiones iudiciorum; aut per scriptores authenticos; aut per libros auxiliares; aut per prælectiones; aut per responsa, sive consulta prudentum. Hæc omnia, si bene instituantur, præsto erunt magna Legum obscuritati subsidia.

De perscriptione Iudiciorum.

APHORISMVS 73.

An te omnia, Iudicia reddita in Curia supremis & principalibus, atque causis gravioribus, præsertim dubiis, quæ

De C
que aliqui
vitatatis, dilig
Iudicia enim
leges Reipub
A P
Modus hu
& in scripta
tracise, Iudic
tiones Iudicio
dices, adjicit
adductorum,
Principalibus
catorum pero
in fuerit adm
A P
Personæ,
pian, ex Ad
& honorari
piunt. Iudi
ptionibus ab
propria addic
n, limites Re
A P
Iudicia ill
ris, digerito
los. Sunt eni
historia, au
solum acta ips
Iudici pruden

que aliquid habent difficultatis, aut novitatis, diligenter & cum fide excipiunto. Iudicia enim auctoræ Legum sunt, ut leges Reipub.

APHORISMVS 74.

Modus huiusmodi Iudicia excipiendi, & in scripta referendi, talis esto. Casus præcise, Iudicia ipsa exacte perscribito; rationes Iudiciorum, quas adduxerunt Iudices, adjicito; casuum, ad Exemplum adductorum, auctoritatem, cum casibus Principalibus ne commisceto; de Advocatorum perorationibus, nisi quidpiam in iis fuerit admodum eximium, sileto.

APHORISMVS 75.

Personæ, quæ huiusmodi Iudicia excipiant, ex Advocatis maxime doctis sunt, & honorarium liberale ex publico excipiunt. Iudices ipsi ab huiusmodi perscriptionibus abstineto; ne forte opinionibus propriis addicti, & auctoritate propria freti, limites Referendarii transcendant.

APHORISMVS 76.

Iudicia illa, in ordine, & serie temporis, digerito, non per methodum & titulos. Sunt enim scripta ejusmodi, tanquam historiæ, aut narrationes legum. Neque solum acta ipsa, sed & tempora ipsorum. Iudici prudenti lucem præbent.

De

De Scriptoribus Authenticis.

APHORISMVS 77.

EX legibus ipsis, *qua* Ius commune constituunt; deinde, ex Constitutionibus sive Statutis; tertio loco, ex Iudiciis perscriptis, Corpus Iuris tantummodo constituitur. Præter illa, alia authentica, aut nulla sunt, aut parce recipiuntur.

APHORISMVS 78.

Nihil tam interest certitudinis Legum, (de qua nunc tractamus) quam ut scripta authentica inter fines moderatos coercerentur, & facessat multitudo enormis auctorum, & doctorum in Iure; unde laceratur sententia legum; Iudex fit attonitus, processus immortales, atque Advocatus ipse, cum tot libros perlegere & vincere non possit, compendia sectatur. Glossæ fortasse aliqua bona, & ex Scriptoribus classicis pauci, vel potius Scriptorum pauculæ portiones, recipi possint pro Authenticis. Reliquorum nihilominus maneat usus nonnullus in Bibliothecis, ut eorum tractatus inspiciant Iudices, aut Advocati, cum opus fuerit: Sed in Causis agendis, in foro, citare eos non permittitur, nec in auctoritatem transeunt.

De

De

De

A

A T scien
auxiliar
potius instru
Institutiones
ne. De Reg
gum. Summ

A

Præparan
ad scientiam
commodius h
Institutiones
claro, & pers
universum
alia omittent
rando: sed ex
libando: ut a
accessuro ni
sed levi aliq
publicum in
gito, verum
riatur.

A

Commen
conficito. In E
reddendo, ne
versator. Ne

De libris Auxiliariis.

APHORISMVS 79.

AT scientiam Iuris, & practicam, auxiliariis libris *ne nudant, sed potius instruunt. Ii sex in genere sunt.* Institutiones. De Verborum significatione. De Regulis Iuris. Antiquitates Legum. Summæ. Agendi Formulæ.

APHORISMVS 80.

Preparandi sunt Iuvenes, & Novitii, ad scientiam, & ardua Iuris, altius & commodius haurienda, & imbibenda, per Institutiones. Institutiones illas ordine claro, & perspicuo, composito. In illis ipsis universum Ius privatum percurrere; non alia omittendo, in aliis plus satis immorando; sed ex singulis quadam breviter delibando; ut ad Corpus legum perlegendum accessuro nil se ostendat prorsus novum, sed levi aliqua notione præceptum. Ius publicum in Institutionibus ne attingito, verum illud ex fontibus ipsis hauriatur.

APHORISMVS 81.

Commentarium de vocabulis Iuris conficere. In Explicatione ipsorum, & sensu reddendo, ne curiose nimis, aut laboriose, versator. Neque enim hoc agitur, ut dif-

R

fini-

fnitiones verborum *quarantur exacte, sed explicationes tantum, qua legendis Iuris libris viam aperiant faciliorem.* Tractatum autem istum, per literas Alphabeti ne digerito: id Indici alicui relinquito: sed collocentur simul verba, qua circa eandem rem versantur: ut alterum alteri sit iuramento ad intelligendum.

APHORISMVS 82.

Ad certitudinem legum facit (si quid aliud) tractatus bonus & diligens de diversis regulis Iuris. Is dignus est, qui maximis ingeniis, & prudentissimis Iureconsultis, committatur. Neque enim placent, quæ in hoc genere extant. Colligenda autem sunt regulæ, non tantum notæ, & vulgata, sed & alia magis subtiles & recondita, quæ ex legum & rerum iudicatarum Harmonia extrahi possint: quales in Rubricis optimis quandoque inveniuntur: suntque Dictamina generalia rationis, quæ per materias Legis diversas percurrunt, & sunt tanquam saburra Iuris.

APHORISMVS 83.

At singula Iuris Scita, aut Placita, non intelligantur pro regulis, ut fieri solet satis imperite. Hoc enim si reciperetur, quot leges, tot regulæ. Lex enim nil aliud, quàm regula imperans. Verum eas pro regulis habeto

DE

habeto quæ
unde, ut p
versarum R
reperiuntur
ad formas R

A

Post regu
rum comple
exempla &
luculenta a
nes, & ex
cognata ad
gula.

A P

Recte jub
sumatur; s
fiat. Neque
da est proba
Regula eni
los) iudicar,

A P

Præter co
tiam antiqui
licet evanue
reverentia:
legum habe
iudicia, si ve
qua ipsum co
serunt. Earu

habeto quæ in Forma ipsa Iustitia hærent: unde, ut plurimum, per Iura Civilia diuersarum Rerumpub. eadem regulæ fere reperiuntur; nisi forte propter Relationem ad formas Politiarum variant.

APHORISMVS 84.

Post regulam, breui & solido verborum complexu enuntiata, adjiciantur exempla & decisiones casuum, maxime luculenta ad explicationem; distinctiones, & exceptiones ad limitationem; cognata ad ampliacionem ejusdem regulæ.

APHORISMVS 85.

Recte jubetur; ut non ex regulis Ius sumatur; sed ex Iure, quod est, Regula fiat. Neque enim ex verbis regulæ petenda est probatio, ac si esset Textus legis. Regula enim legem (ut acus nautica polos) indicat, non statuit.

APHORISMVS 86.

Præter corpus ipsum Iuris, iuvabit etiam antiquitates legum invisere: quibus licet evanuerit auctoritas, manet tamen reverentia: Pro antiquitatibus autem legum habeantur scripta circa leges & judicia, sive illa fuerint edita, sive non, qua ipsum corpus legum tempore præcesserunt. Earum siquidem jactura facienda

R 2

non

non est. Itaque ex iis utilissima quaque excerpto, (multa enim inveniuntur inania & frivola) eaque in unum volumen redigito: ne antiquæ fabulæ, ut loquitur Trebonianus, cum legibus ipsis misceantur.

APHORISMVS 87.

Practicæ vero plurimum interest, ut Ius universum digeratur ordine, in Locos & Titulos; ad quos subito (prout dabitur occasio) recurrere quis possit, veluti in promptuarium paratum ad præsentis usus. Huiusmodi libri summarum, & ordinant sparsa, & abbreviant fusa & prolixa in lege. Cavendum autem est, ne summaræ ista reddant homines promptos ad Practicam, cessatores in scientia ipsa. Earum enim officium est tale, ut ex iis recolatur jus, non perdiscatur. Summaræ autem omnino magna diligentia, fide, & iudicio, sunt conscribenda, ne furtum faciant legibus.

APHORISMVS 88.

Formulas agendi diversas, in unoquoque genere colligito. Nam & Practicæ hoc interest; & certe pandunt illa oracula & occulta legum. Sunt enim non pauca, quæ latent in legibus: At in formulis agendi melius & fusiùs perspiciuntur; instar pugni, & palmæ.

De

De
De Re
A P
D Vbitat
pore in
& solvendi
rum enim ej
cupiunt, di
rum ut actus
aliquis ante
scendi modum
A P
Respon
dantur de lu
Doctoribus,
ab eorum se
licitum, n
cibus sum
A P
Tentari I
nas fictas,
nes qualis p
placet. Dede
& pro præ
est. Iudicia
ha, deforme
A P
Iudicium
cia, quam Re

De Responsis & Consultis.

APHORISMVS 89.

DVitationes particulares, *qua de tempore in tempus emergunt*, dirimendi & solvendi aliqua ratio iniri debet. *Durum enim est*, ut ii, qui ab errore cavere cupiunt, ducem via non inveniant, verum ut actus ipsi periclitentur, neque sit aliquis ante rem peractam Iuris praeoscendi modus.

APHORISMVS 90.

Responsa prudentum, *qua petentibus dantur de Iure, sive ab Advocatis, sive à Doctoribus, tanta valere auctoritate*, ut ab eorum sententia Iudici recedere non sit licitum, non placet. Iura à juratis Iudicibus sumunto.

APHORISMVS 91.

Tentari Iudicia, *per Caussas & Personas fictas, ut eo modo experiantur homines qualis futura sit Legis norma, non placet. Dedecorat enim maiestatem legum, & pro praevaricatione quapiam censenda est. Iudicia autem aliquid habere ex Scenâ, deformis est.*

APHORISMVS 92.

Iudicum igitur solummodo, *tam Iudicia, quam Responsa, & Consulta, sunt.*

390 DE CERTITVD. LEGVM.

Illā, de litibus pendentibus; hæc, de arduis Iuris quæstionibus in Thesi. Ea Consul- ta, siue in privatis rebus, siue in publicis, à Iudicibus ipsis ne poscito; (Id enim si fiat, Iudex transeat in Advocatum;) sed à Principe, aut Statu. Ab illis ad Iudices demandentur. Iudices vero, tali auctori- tate freti, disceptationes Advocatorum, vel ab his, quorum interest, adhibitorum, vel à Iudicibus ipsis, si opus sit, assignato- rum, & argumenta, ex utraque parte au- diunt; & re deliberata Ius expediunt, & declarant. Consulta huiusmodi inter Iudicia referunt & edunt, & paræ aucto- ritatis sunt.

De Prælectionibus.

APHORISMVS 93.

PRælectiones de Iure, atque Exerci- tationes eorum, qui Iuris studiis in- cumbunt, & operam dant, ita instituun- tor, & ordinantur, ut omnia tendant ad Quæstiones, & Controversias de Iure, sedandas potius, quam excitandas. Ludus enim (ut nunc fit) fere apud omnes insti- tuitur & aperitur, ad altercationes & quæstiones de Iure multiplicandas, tan- quam ostentandi ingenii causa. Atque hoc vetus est malum. Etenim etiam apud an- tiquos

DE
tignos glori
factiones
magis fore
provideto.

De

A

VAcilla
turam
vel propter
propter ma
nem Iudic
bitam ad
cilem & ex
est. ut lu
ratione p
invicem
pericriban
que via ac
cla, contra
strata.

Si Iud
aliquo in
milis Casu
ne procedi
consultatio

riquos gloria fuit, tanquam per sectas & factiones, quaestiones complures de Iure, magis fovere, quam extinguere. Id ne fiat, provideto.

De Vacillatione Iudiciorum.

APHORISMVS 94.

Vacillant Iudicia, *vel propter immaturam & praefestinam sententiam; vel propter æmulationem Curiarum; vel propter malam & imperitam perscriptionem Iudiciorum; vel propter viam praebitam ad rescissionem eorum nimis facilem & expeditam. Itaque providendum est, ut Iudicia emanent, matura deliberatione prius habita; atque ut Curiae se invicem revereantur; atque ut Iudicia perscribantur fideliter & prudenter; utque via ad rescindenda Iudicia, sit ardua, confragosa, & tanquam muricibus strata.*

APHORISMVS 95.

Si Iudicium redditum fuerit de Casu aliquo in aliqua Curia Principali; & similis Casus intervenerit in alia Curia; ne procedito ad Iudicium, antequam fiat consultatio in Collegio aliquo Iudicum

R 4

maiore.

392 DE CERTITVD. LEGVM.

maiore. Iudicia enim reddita ; si forte rescindi necesse sit, saltem sepeliuntur cum honore.

APHORISMVS 96.

Vt Curia de Iurisdictione digladietur, & conficiantur, humanum quiddam est ; eoque magis, quod per ineptam quandam sententiam (quod boni & strenui sit Iudicis ampliare iurisdictionem Curia) alatur plane ista intemperies, & calcar addatur, ubi frangere opus est. Vt vero, ex hac animorum contentione, Curia Iudicia utroque reddita (qua nil ad Iurisdictionem pertinent) libenter rescindant, intolerabile malum ; & à Regibus, aut Senatu, aut Politia, plane vindicandum. Pessimus enim exempli res est, ut Curia, qua pacem subditis praestant, inter se duella exerceant.

APHORISMVS 97.

Non facilis esto, aut proclivis, ad Iudicia rescindenda, aditus, per appellationes, aut impetitiones de errore, aut revivis, & similia. Receptum apud nonnullos est, ut lis trahatur ad forum superius, tanquam res integra ; Iudicio inde dato seposito, & plane suspensio. Apud alios vero, ut Iudicium ipsum maneat in suo vigore, sed executio ejus tantum cesset.

De
set. Nenti
bus Iudici
les, & in
& Iudicio
tio ; mod
de damnis
rit rescissu
titudine L
reliqui (qu

COLO
TAM

Quod
Bonum :
dum, Ma

Fallit
cet, Aut p
pter Studia
genia Lan
Propter I
cium ad E
Phocion,
Iurum appl
deliquisset
dantes enim
pius agunt

set. *Neutrum placet ; nisi Curia , in quibus Iudicium redditum sit , fuerint humiles , & inferioris ordinis : sed potius , ut & Iudicium stet , & procedat ejus executio ; modo cautio detur à defendente , de damnis & expensis , si Iudicium fuerit rescissum. Atque hic Titulus , de Certitudine Legum , ad Exemplum Digesti reliqui (quod meditamur) sufficiet.*

COLORES BONI ET MALI,
TAM SIMPLICIS QUAM
COMPARATI.

Sophisma.

I Quod laudant Homines & celebrant,
Bonum : quod vituperant & reprehendunt,
Malum.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* quatuor modis ; scilicet , Aut propter *Ignorantiam* ; Aut propter *Studia & Factiones* ; Aut propter *Ingenia Laudatorum & Vituperatorum*. Propter *Ignorantiam* ; quid Vulgi Iudicium ad Examen Boni & Mali ? Melius Phocion , qui , cum populus ei præter solitum applauderet , quæsit , Num forte deliquisset ? Propter *Malam Fidem* ; Laudantes enim & Vituperantes suam rem sapius agunt , neque loquuntur ut sentiunt.

*Laudat Vanales qui vult extrudere
Merces.*

Item; *Malum est, malum est, inquit
Emptor: sed cum recefferit, tum gloriabi-
tur.* Propter *Factiones*; Cuivis enim pa-
tet, consuscere Homines, eos, qui sua-
rum Partium sunt, immodicis efferre
Laudibus; qui autem contrariarum sunt,
infra Meritum deprimere. Propter *Inge-
nia*; Alii enim Natura facti sunt, & com-
positi, ad Adulationem Servilem; Alii
contra Momi & retrici; Vt laudando &
vituperando suis *Ingeniis* tantum obse-
cudent, parum de Veritate solliciti.

Sophisina.

2 *Quod etiam ab Inimicis laudatur,
magnum Bonum; quod vero etiam ab
Amicis reprehenditur, magnum Malum.*

Sophisma Fundamento hoc niti vide-
tur; quod quæ ingratis, & contra Animi
nostri Affectum & propensionem, loqui-
mur, ea ipsa vim veritatis á nobis extor-
quere, facile creditur.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* propter *Astutiam*, tam
Inimicorum, quam *Amicorum*. *Inimici*
enim Laudes quandoque tribuunt, non
invite, nec á vi veritatis coacti; sed eas
tamen diligentes, quæ *Inimicis* suis in-
vidiam

Con-
vidiam &
que apud
valuit, ut
daretur, &
nocendi,
solere. Fal-
dum imper-
fatiuncula
maliciose
parte falli.
Astutiam
vitia Amic-
prædicare
eos cogat
num Am-
cætera qui
iterum, qu-
nibus suis
mus) tan-
utuntur,
excurrant

3 Con-
Malum;
Bonum.

Fallit
propter e-
Aut prop-
num, ut

vidiam & pericula conflare possint. Itaque apud Græcos superstitio quædam invaluit, ut crederent, si quis ab altero laudaretur, Animo malevolo, & proposito nocendi, *Naribus ejus Pusillam annasce solere*. Fallit iterum, quia Laudes interdum impertiunt *Inimici*, tanquam Præfatiunculas quasdam, ut postea liberius & maliciosius calumniarentur. Ex altera parte fallit etiam hoc Sophisma propter Astutiam *Amicorum*. Solent enim & illi vitia Amicorum interdum agnoscere, & prædicare; non quod aliqua vis Veritatis eos cogat, sed ea eligentes, quæ minimum Amicos suos lædere possint, ac si cætera quidem, viri optimi essent. Fallit iterum, quia *Amici* quoque Reprehensionibus suis (sicut de *Inimici* laudibus diximus) tanquam præfatiunculis quibusdam utuntur, quo paulo post in laudes effusius excurrant.

Sophisma.

3 *Cujus Privatio bona, id ipsum Malum; cujus Privatio mala, id ipsum Bonum.*

Elenchus.

Fallit *Sophisma* duobus modis. Aut propter *Comparisonem Boni & Mali*; Aut propter *SucceSSIONem Boni ad Bonum, aut Mali ad Malum*, Propter Com-

para-

396 COLORES BONI & MALI.

parationem ; Si bonum fuerit Generi Humano , privari Esu Glandium , non sequitur , quod malus ille erat , sed *Dodona* bona , *Ceres* melior. Neque si malum fuit Populo Syracusano , Dionysio Seniore privari , sequitur quod Dionysius ille bonus fuerit , sed minus malus quam Iunior. Per *Successionem* ; Etenim Privatio Boni alicujus non semper dat locum Malo , sed quandoque majori Bono ; ut cum Flos decedit , Fructus succedit : Nec Privatio alicujus Mali dat semper locum Bono , sed interdum majori Malo. Nam sublato Inimico Clodio , Milo simul & Segetem Gloriz perdidit.

Sophisma.

4 *Quod Bono , aut Malo , vicinum est , id ipsum itidem Bonum aut Malum : quod vero remotum est a Bono , Malum ; quod à Malo , Bonum.*

Habet hoc fere Rerum Natura , ut quæ Natura sua convenient , etiam Locis convenient ; quæ vero contrariæ Naturæ sunt , etiam Intervallis distent : Cum singula Amica sibi associare , Inimica summovere gaudeant.

Elenchus.

Sed fallit *Sophisma* tribus modis : Primo propter *Destitutionem* ; secundo propter *Obscuritatem* ; tercio propter *Pro-*

COLO
sectionem. P
quæ in su
maxime exc
potest , ad se
posita destit
ciant. Itaq
dium Virgu
Recte etiam
servi. Nec n
Familitium
vigiliis con
proximo att
addicuntur.
grum & hoc
re , præstant
extenuent ,
rent , & ob
notant Astr
spectu bonu
matu malus
non solum
propter Con
dinem ; sed
(civilibus) c
& protegatu
petunt Asyl
se in Virtuti
Sape latet
Contra & Bo
non propter

tectionem. Propter *Destitutionem*; Fit, ut quæ in suo genere amplissima sunt, & maxime excellunt, omnia, quantum fieri potest, ad se trahant, & in vicino quæque posita destituant, ac quasi inedia conficiant. Itaq; in propinquo Arborum grandium Virgulta nunquam læta reperies. Recte etiam ille, *Divitis Servi maxime Servi*. Nec male cavillatus est, qui inferius Famulitium in Aulis Principum, *Festorum vigiliis* comparavit; quæ Festa sua in proximo attingunt, ipsæ autem Ieiuniis addicuntur. Propter *Obscuracionem*; Et-
 gnim & hoc habent quæque, in suo genere, præstantissima; ut licet proxima non extenuent, aut destituant, tamen obscurant, & obumbrent. Quod etiam de *Sole* notant Astronomi; quod sit scilicet *Aspectu* bonus, *Conjunctione* & *Approximatu* malus. Propter *Protectionem*; Nam non solum res coeunt & congregantur propter Consortium, & Naturæ similitudinem; sed etiam Malum (præsertim in Civilibus) confugit ad Bonum, ut lateat, & protegatur. Itaque Scelerati Homines petunt Asylâ Divorum; & Vitium ipsam se in Virtutis Umbram recipit;

Sæpe latet vitium proximitate Boni.

Contra & Bonum se aggregat ad Malum, non propter Consortium, sed ut illud
 con-

398 COLORES BONI & MALI.

convertat & reformet in Bonum. Itaque
& Medici, magis accedunt ad Aegrotos,
quam ad Sanos; & Servatori nostro ob-
jectum est, quod *conversaretur cum pu-
blicanis & peccatoribus.*

Sophisma.

5 Cui cetera Partes, vel Secta, Se-
cundas unanimiter deferunt, (cum sin-
gula Principatum sibi vendicent) melior
reliquis videtur: Nam primas quæque ex
Zelo videtur sumere; secundas autem ex
Vero & Merito tribuere.

Ita Cicero argumentatur, Sectam Aca-
demicorum, quæ Acatalepsiam tenuit,
Philosophiarum fuisse præstantissima. In-
terroga enim (inquit) Stoicum, quæ Secta
sit potior; ille suam ceteris antepone: De-
inde quæ secundas teneat, Academicam
fatebitur. Age similiter cum Epicureo,
(qui Stoici vix aspectum toleraverit) post-
quam suam Sectam collocarit in summo,
collocabit Academicam in proximo. Simi-
liter, vacante Dignitate aliqua, Princeps
si Competitores singulos interrogaret,
quem post se potissimum commendare
vellent, Verisimile est, secunda illorum
vota, in eum qui præcipue dignus &
optime meritis fuerit, concursura.

Elenchus.

Fallit Sophisma propter Invidiam. So-
lent

COLOR

lent enim He-
Factionem in
pendere, quæ
enerves & im-
molestiæ exhi-
qui illis pluri-
modarunt.

6 Cuius

melior, id est

Huc pertinet

pervagatur

particularem

Videatur h

& magis Di

Rhetoricum.

Primo, quia

culo plurim

evadant, ca

nere sint det

tantur & ex

bitores. In

na, de qua

Pariforum

six illis ex

aliorum. A

Mani Gem

men, in Indi

tii optimæ

lent enim Homines , proxime post se , & Factionem suam, in eos inclinare & propendere , qui reliquorum maxime sint enerves & imbelles, quique eis minimum molestiæ exhibuerunt; in Odium illorum, qui illis plurimum insultarunt, aut incommodarunt.

Sophisma.

6 *Cujus Excellentia vel Exuperantia melior, id toto genere melius.*

Huc pertinent *Formula* illæ usitatæ; Ne pervagemur in *Generalibus*: Conferamus *particularem* aliquem cū *particulari*, &c.

Elenchus.

Videtur hoc *Sophisma* satis nervosum; & magis *Dialecticum* quiddam , quam *Rhetoricum*. Attamen interdum fallit. Primo, quia sunt Res haud paucæ , periculo plurimum obnoxia , quæ tamen , si evadant , cæteris antecellant. Ita ut Genere sint deteriores , quia sæpius periclitantur & excidunt; Individuo autem Nobiliores. In hoc numero est *Gemma Martia*, de qua Gallicum Adagium ; *Filius Parisorum* , & *Gemma Mensis Martii*, si ex illis evadat unus , erit instar decem aliorum. Adeo ut , in Genere , *Gemma Maii* *Gemmæ Martii* præstat ; sed tamen, in Individuo , optima *Gemma Martii* optimæ *Gemmæ Maii* præferatur.

Fal-

Fallit secundo, propter *Naturam Rerum*, in aliquibus *Generibus aut Speciebus magis aequalem*, in aliquibus *magis inaequalem*: Quemadmodum in observationem venit, *Climata Calidiora generaliter Ingenia producere acutiora*; at in *Frigidioribus*, *Ingenia illa quæ eminent, etiam acutissimis Calidarum Regionum præstare*. Similiter, in *Exercitiis compluribus*, si *Res Duello inter singulos transigeretur*, fortasse ad unam Partem accederet *Victoria*; si *Copiis universis*, in alteram. Et enim *Excellentiæ & Exuperantiæ casum recipiunt*; at *Genera Natura aut Disciplina reguntur*. Quinetiam, in *Genere*, *Metallum Lapide pretiosius*; Attamen *Adamus præcellit Auro*.

Sophisma.

7 *Quod rem integram servas, Bonum; Quod sine receptu est, Malum*: Nam se recipere non posse, *Impotentia genus est; Potentia autem Bonum*.

Hinc confluxit Aesopus Fabulam de duabus Ranis; quæ in magna siccitate, cum Aquæ ubique deficerent, deliberarunt, quid sibi demum agendum esset: Prior autem; *Descendamus*, inquit, *in puteum profundum, neque enim verisimile est ibi Aquam defuturam*: Cui altera ita regerit; *Quin si forte ibi quoque Aqua*
defi-

deficeret, quod
poterimus
Sophismatis
na adeo sine
sitæ, ut illu
plurima hab
Formula illa
pline & Obje
tum quantum
&c.

Fallit Soph
nibus human
demum dece
à quopiam d
tueri, est aliq
numero Cor
implicet Ne
statuissimus
quidam An
Avaris: sed
tinendi Ope
Arbitrium
varus frui no
Summa; I
nil exequi v
Fallit secund
(quod ajunt)
dit Animis
pares, nece

ram Rerum,
speciebus ma-
gis inaequa-
lervationem
neraliter In-
in Frigidio-
ent, etiam a-
num praesta-
ompluribus,
ansigeretur,
deret Victo-
teram. Et-
ntiae casum
aut Disci-
an Genere,
Attamen

at, Bonum;
: Nam se
genus est;

bulam de
ficcitate,
delibera-
um esset:
quit, in
verisimi-
ui altera
ne Aqua
desi-

deficiet, quomodo exinde rursus ascendere poterimus? Firmamentum autem hujus Sophismatis est; Quod Actiones Humanæ adeo sint incertæ, & Periculis expolitæ, ut illud optimum videatur, quod plurima habeat Effugia. Huc spectant Formulæ illæ, quæ in usu sunt; *Obligatum plane & Obstrictum te reddes: Non tantum quantum voles, sumes ex Fortuna, &c.*

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primo, quia in *Actionibus* humanis, fortuna urget, ut aliquid demum decernatur. Etenim, ut eleganter à quopiam dictum est; *Etiā non Statuere, est aliquid Statuere*: Adeo ut sæpe numero Consilii Suspensio, pluribus nos implicet Necessitatibus, quam si aliquid statuissemus. Videtur autem iste Morbus quidam Animi, similis ei, qui reperitur in Avaris: sed translatus à Cupiditate retinendi Opes, ad Cupiditatem retinendi Arbitrium & Potestatem. Siquidem Avarus frui non vult, ne quid detrahat de Summa; Ita & hujusmodi Scepticus nil exequi vult, ut omnia ei sint integra. Fallit secundo, quia Necessitas, & illud (quod ajunt) *Iacta est alea*, stimulos addit Animis; sicut inquit ille, *Ceteris pares, necessitate certe superiores estis.*

Sophisma.

Sophisma.

8 *Quod quis culpa sua contraxit, majus Malum; quod ab externis imponitur, minus Malum.*

Hujus Rei Causa est, quod Morsus Conscientiæ Adversa conduplicet: Contra, Conscium sibi esse, quod culpa quis vacet, magnum præbet in Calamitate Solatium. Itaque Poëtæ ea Pathemata maxime exaggerant, tanquam Desperationi propiora, ubi quis se ipsum accuset, & disrueat,

Seque unum clamat Causamque Caputque Malorum.

Contra Calamitates Virorum insignium, elevat & diluit Innocentiæ & Meriti Conscientia. Porro cum Malum ab aliis intentetur, habet quivis quod libere conqueri possit, unde Dolores sui exhalent, neque Cor suffocent: Etenim iis, quæ ab injuria Hominum profecta sunt, indignari solemus, aut ultionem meditari, aut denique Nemese Divinam vel implorare, vel expectare: Quinetiam, si à Fortuna ipsa inflictum quid sit, tamen datur quædam cum Fatis ipsis Expostulatio;

Atque Deos atque Astra vocat crudelia Mater.

Contra, ubi quis Malum aliquod sua Culpa contraxerit, stimuli Doloris intro
ver-

vertuntur, A
& confodiant

Fallit iste
Spem; quæ
dotum. Ete
in nostra Pot
minime. Ita
Cives suos
Quod ad pra
optimum est
ipsum scilicet
pa res vestra
vos efficio v
tu, & nihil
laborasset;
eum futurum
vero Errore
fuerint; co
emendatis
recuperaturu
dibus Tran
ciens; In
qui alios acc
se ipsos; Si
alios, nec s
pter infir
bram; qu
nes, ut Erro
vero ut evi

vertuntur, Animumque magis vulnerant,
& confodiunt.

Elenchus.

Fallit istud *Sophisma*, primo propter
Spem; quæ Malorum magnum est Anti-
dotum. Etenim Culpæ Emendatio, sæpe
in nostra Potestate sita est; Fortunæ vero
minime. Itaque Demosthenes, non semel
Cives suos hujusmodi Verbis affatus est;
*Quod ad præterita pessimum, id ad futura
optimum est. Quid hoc tandem sit? Hoc
ipsum scilicet, quod vestra incuria & cul-
pa res vestra male se habeant: Nam si
vos officio vestro per omnia perfuncti esse-
tis, & nihilominus Status vester, ut nunc,
laborasset; ne spes quidem reliqua esset,
eum futurum aliquando meliorem. Cum
vero Errores vestri in causa potissimum
fuerint; considendum plane, Vos illis
emendatis, pristinum flatum vestrum
recuperaturos. Similiter Epictetus, de Gra-
dibus Tranquillitatis Animi verba fa-
ciens; Infimum locum illis attribuit,
qui alios accusant; Superiorem iis, qui
se ipsos; Supremum vero illis, qui nec
alios, nec se ipsos. Fallit secundo, pro-
pter insitam Animis humanis Super-
biam; qua ægre adducuntur Homi-
nes, ut Errores proprios agnoscant. Hoc
vero ut evitent, Patientiam adhibent
longe*

404 COLORES BONI & MALI.

longe maiorem, in iis malis, quæ culpa sua contraxerunt. Etenim, quemadmodum fieri videmus, ut, cum culpa admissa sit, neque de Auctore constiterit, supra modum excandescunt Homines & tumultuantur: quod si postea in notitiam pervenerit, culpam illam ad Filium, aut Vxorem, aut Gratosum aliquem pertinere, statim sedantur turbæ & consulescunt: Eodem modo fit, cum Res aliqua accidit, propter quam necessitas incumbit culpam in nos ipsos recipiendi. Id quod in mulieribus sæpissime conspicitur, quæ si quid infelicitate egerunt, contra consensum Parentum, aut Amicorum, qualescunque Infortunium sequatur, illud sedulo dissimulabunt.

Sophisma.

9 *Gradus Privationis major videtur, quam Gradus Diminutionis; & rursus, Gradus Inceptionis major videtur, quam Gradus Incrementi.*

Canon est in Mathematicis; Nullas esse Rationes Nihili ad Aliquid. Itaque Gradus Nullitatis, & Quidditatis, majores videntur Gradibus Incrementi, & Decrementi. Sicut Monoculo durius est, unum perdere Oculum, quam utrumque Oculum habenti. Similiter, complures Liberos habenti, gravius est, ultimum, qui super-

COLO

superstes fue-
reliquos priore
duos priore
vium tertii
Amisio Gra-
Diminution

Fallit Sop-
quarum Vlu-
Competent
terminata, c
tur pœnalite
cunæ Summ
ei fuerit, N
quam si, po
non poterit
Similiter in
damnotior
qui primus
mus, qui ad
Etant Form
Parsimonia
habcas, an q
secundo, pro
tura, Quo
alterius; Ad
ultimæ, m
quoniam A
novæ alicui
Demosthene

superstes fuerit, Filium amittere, quam reliquos priores. Itaque & Sibylla, cum duos priores Libros combussisset, pretium tertii duplicavit: Siquidem illius Amissio *Gradus* fuisset *Privationis*, non *Diminutionis*.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primo, propter eas res, quarum *Vsus* in *Sufficientia* quadam, sive *Competentiâ*, hoc est, *Quantitate Determinata*, consistit. Si quis enim obligetur pœnaliter ad *Solutionem* certæ *Pecuniæ Summæ*, ad *Diem* certum; gravius ei fuerit, *Nummo* unico *Aureo* carere, quam si, posito quod ille unicus parari non potuerit, deessent etiam decem alii. Similiter in *Decoctionibus Fortunarum*, damnosior videtur *Gradus Obærationis*, qui primus *Sortem* minuit; quam extremus, qui ad egestatem redigit. Huc spectant *Formulæ* illæ usitatæ; *Sero in fundo Parsimonia*: *Parum interest, utrum nihil habeas, an quod nihil juvet, &c.* Fallit secundo, propter illud *Principium* in *Natura*, *Quod Corruptio unius sit generatio alterius*; Adeo ut *Gradus* ipse *Privationis* ultimæ, minus interdum incommodet, quoniam *Ansam* & *Stimulum* præbet novæ alicui *Rationi* ineundæ. Vnde etiam *Demosthenes* sæpius conqueritur apud *Cives*

Cives suos; Conditiones minus utiles, & honorificas, quas à Philippo impostas sub-
stant, nihil aliud esse, quam Alimenta
quadam ipsorum Ignavia & Socordia;
ut multo eis fuisset satius, illis omnino ca-
rere; propterea quod hoc pacto Industria
illorum melius acui possit ad alia paranda Remedia. Novimus certe Medicum
quendam; qui, Mulieribus delicatis, que-
rentibus, se male habere, sed tamen à Me-
dicamentis omnibus abhorrere, solebat
dicere, non minus facete, quam morosè;
Vobis omnino opus est, ut deterius valeatis,
quo Medicamenta, etiam qualibet, libenter
toleretis. Quinetiam ipse Gradus Privatio-
nis, sive indigentia ultimæ, salutaris esse
possit, non tantum ad excitandam Industriam,
verum etiam ad imperandam Patientiam.

Quod ad secundum Membrum hujus
Sophismatis, illud eodem, quo prius, Fun-
damento (de Gradibus Quidditatis &
Nullitatis) nititur. Hinc tanta usurpan-
tur, de Initiis Negotiorum, Præconia.

Dimidium facti, qui bene capit, habet, &c.
Hinc Astrologorum Superstitio, qui judi-
cium faciunt de Dispositione aut Fortuna
Hominis, ex Momento sive Articulo Na-
tivitatis aut Conceptus.

Elenchus.

Fallit Sophisma primo, quoniam in
non-

nonnullis, pr
aliud sunt, qu
sophia sua, ap
dimenta quæ
rentur, aut pr
su, Gradus
potentior, qu
ia Plaustris, E
confert ad Me
Etiam non in
regesum, illu
Prius enim fo
fer. Itaque pr
sed posterus
pnilma secun
severantia; q
gressu sua est
primum impe
Affectus tant
cium, Conf
rebus, quaru
rius in contra
Ita ut prima
tar, mli v're
modum in fo
Non progredi
proficit, defie
sum Montis
sum Gurgitis
Montis Mot

nonnullis, primæ Rerū Inceptiones nihil aliud sunt, quam quæ Epicurus, in Philosophia sua, appellat *Tentamenta*; id est, Rudimenta quædam; quæ nihil sunt, nisi iterentur, aut provehantur. Itaque in hoc casu, Gradus secundus dignior videtur & potentior, quam primus: Quemadmodum in Plaustris, Equus qui penultimus est, plus confert ad Motum Plaustri quam primus. Etiam non inepte dici solet; *Convitiū regestum, illud esse, quod pugna sit reum.* Prius enim fortasse prætervolaturum fuisset. Itaque prius *Malo Principium dedit, sed posterius modum abstulit.* Fallit Sophisma secundo propter Dignitatem Perseverantiæ; quæ in progressu, non in Aggressu sita est. Etenim Casus, aut Natura, primum impetum progignere possunt; at Affectus tantummodo maturus, & Iudicium, Constantiam. Fallit tertio in iis rebus, quarum Natura & Cursus ordinarius in contrarium Rei inceptæ fertur. Ita ut prima Inceptio perpetuo evacuetur, nisi vires continuentur. Quemadmodum in formulis illis usitatis dicitur; *Non prorgedi, est regredi: Et, Qui non proficit, deficit:* Vt in Cursu in adversum Montis; Remigatione in adversum Gurgitis: At contra, si in declivi Montis Motus incipiat; aut secundo

Flu-

438 COLORES BONI & MALI.

Flumine Remigatio fiat ; tum *Gradus Inceptus* longe potiores Partes tenet. Porro iste *Color*, non tantum extenditur ad *Gradum Inceptionis*, qui fit à *Potentia ad Actum*, comparatum cum *Gradu*, qui fit ab *Actu ad Incrementum* : verum etiam ad *Gradum*, qui fit ab *Impotentia ad Potentiam*, comparatum cum *Gradu*, qui fit à *Potentia ad Actum*. Etenim *Gradus* ab *Impotentia ad Potentiam*, major videtur, quam à *Potentia ad Actum*.

Sophisma.

10 Quod ad *Veritatem* refertur, majus est, quam quod ad *Opinionem*. Modus autem, & Probatio ejus, quod ad *Opinionem* pertinet, hac est ; quod quis, si clam putaret fore, *facturus* non esset.

Ita pronunciant Epicurei de *Felicitate Stoicorum*, in *Virtute* collocata ; quod similis sit *Felicitati* *Histrionis* in *Scena* ; qui si à *Spectatoribus* & plausu eorum destitueretur, *Animis* statim concideret. Itaque *Virtutem* per *ignominiam*, *Bonum Theatrale* vocant. Aliter fit in *Divitiis*, de quibus ille ;

Populus me sibilat ; at mihi plaudo.

Iridem in Voluptate ;

-----*Grata sub imo*

Gaudia Corde premens, Vultu simulante Pudorem.

Elen-

Colo

Fallacia paulo est ; li quod adduci tus eligitur. Cum etiam maxime omi ut Vir bonus idem in The Virtus nonn dum Calor a hoc Suppositi redarguit. & quod Virtus & Consiectu quod Laudes leant ; haud titus & Motu cipue propt esse, Causa quæ non ; ne tuens. Exer Equi, quoru motis, qua at alter, C longe super Palmam refe dicabitur. N commoverit Equum, cu

Elenchus.

Fallacia hujus *Sophismatis* subtilior paulo est; licet Responſio ad Exemplum, quod adducitur, facilis. Neque enim Virtus eligitur, *Propter Auram Popularem*. Cum etiam illud præceptum ſit, *Ut quis maxime omnium ſe ipſum revereatur*. Ita ut Vir bonus, idem fuerit in Solitudine, idem in Theatro. Licet forte intendatur Virtus nonnihil per laudes, quemadmodum Calor augetur per Reflexionem. Sed hoc Suppoſitionem negat, non Fallaciam redarguit. *Elenchus* vero talis eſt. Dato, quod Virtus (præſertim ea, quæ Labores & Conſlictus ſubit) non eligeretur, niſi quod Laudes & Fama, eam comitari ſoleant; haud inde ſequitur, quod Appetitus & Motus ad Virtutem, non ſit præcipue propter ſe. Siquidem Fama poſſit eſſe, Cauſſa tantum *Impulſiva*, aut *Sine qua non*; neutiquam *Efficiens*, aut *Conſtituens*. Exempli gratia; Si duo fuerint Equi, quorum unus, Calcaribus non admotis, quævis haud ſegniter præſtaret: at alter, Calcaribus admotis, priorem longe ſuperaret: Poſterior iſte (arbitror) Palmam referet, & pro Equo meliore judicabitur. Neque quemquam judicii ſani commoverit Formula illa; *Apage iſtum Equum, cujus Spiritus ſiti ſunt in Calcaribus.*

410 COLORES BONI & MALI.

ribus. Quandoquidem enim Instrumen-
tum Ordinarium Equitanti sit Calcar, ne-
que ullo modo oneri aut impedimento ei
sit; non minoris propterea æstimandus
est Equus, qui Calcari incitatur: Neque
etiam ille alter, qui absque Calcaribus
mira præstet, eo ipso melior, sed delicatior
tantum habendus est. Simili ratione Glo-
ria & Honor Virtuti pro Stimulis &
Calcaribus subserviunt: Ac licet Virtus,
sine illis, paulo futura esset languidior;
tamen cum semper illa præsto sint ei, e-
tiam non invitata, nil officit, quo minus
Virtus propter se quoque expetatur: Ita-
que recte redarguitur illa Positio, *Nota*
eius rei, quod propter Opinionem, & non
propter Veritatem eligitur, hac est, quod
quis si clam putaret fore, facturus non
fuiſſet.

Sophisma.

II Quod opera & virtute nostra par-
tum est, majus Bonum; Quod ab alieno
Beneficio, vel ab indulgentia Fortuna de-
latum est, minus Bonum.

Causæ hujus rei hæ sunt: Primo, pro-
pter *Spem de Futuro.* Siquidem in alio-
rum Gratia, aut Fortunæ ipsius Ventis se-
cundis, non multum inest certitudinis;
Propria vero Industria, aut Virtus, sem-
per domi adsunt. Adeo ut, postquam
Boni

COL

Boni quid
vit, manet
in novos u
dine & succ
do, quia q
mur, ejus
cum, quæ
nihil oneris
Indulgenti
retribution
tatem effila
& improba
re illud Pr
& exultan
crificans re
Virtute nos
sequitur L
Felicitatis
pariunt, L
ad Cæsare
qua laude
quæ Indu
Laboribus
sunt; quo
ratem; u
Venatu.

At quatu
quirem in
possintque

Boni quid nobis hoc modo paratum fuerit, maneat etiam eadem Instrumenta, in novos usus parata; quin & consuetudine & successu reddita validiora. Secundo, quia quod *alieno Beneficio adipiscimur*, ejus etiam *aliis Debitores sumus*; cum, quæ per nos ipsi comparaverimus, nihil oneris secum trahant. Etiam si quid Indulgentia Divina in nos cumulaverit, retributionem quandam erga Dei Bonitatem efflagitat; quod Homines pravos & improbos mordet; ubi in priore genere illud Prophetæ usu-veniat, *Latantur, & exultant, immolant plagis suis, & sacrificant reti suo*. Tertio, quia ea quæ à Virtute nostra minime profecta sunt, nulla sequitur Laus & Existimatio. Quæ enim Felicitatis sunt, Admirationem quandam pariunt, Laudem minime. Sicut ait Cicero ad Cæsarem; *Quæ miremur habemus, quæ laudemus expectamus*. Quarto, quia quæ Industria propria acquiruntur, cum Laboribus & Contentione fere conjuncta sunt; quod nonnullam habet in se *Suavitatem*; uti Salomôn, *Suavis Cibus à Venatu*.

Elenchus.

At quatuor inveniuntur Colores oppositi, qui rem in contrariam partem inclinant, possintque esse prioribus instar *Elencho-*

COLORES BONI & MALI.

Primo, quia *Felicitas* videtur esse
 quoddam, & *Character Favoris*
Divini; & propterea, tum in nobismet
 ipsis *Confidentiam* & *Alacritatem* gene-
 rat, tum apud alios *Auctoritatem* & *Re-*
verentiam. *Felicitas* autem ista etiam
Fortuita complectitur, ad quæ *Virtus*
 ægre aspirat; Veluti cum *Cæsar* ad *Na-*
vis *Gubernatorem*, *Animos* addendo,
 dixit; *Cæsarem portas*, & *Fortunam ejus*.
 Quod si dixisset, *Cæsarem portas*, & *vir-*
tutem ejus, frigidum prorsus fuisset *Sola-*
tium periclitanti in procella. Secundo,
 quia ea, quæ à *Virtute* aut *Industria* pro-
 cedunt, sunt imitabilia, & aliis patent;
 cum *Felicitas* sit *Res inimitabilis*, & *Præ-*
rogativa quædam *Hominis Individui*.
 Itaque in *Genere* videmus, *Res naturales*
Artificialibus præponi, quia *Imitationem*
 non recipiunt. Quod enim *imitabile* est,
 potentia vulgatum est. Tercio, quæ ex
Felicitate proveniunt, *Bona* videntur gra-
 tuita, nec laboribus emptæ; At quæ *virtute*
 propria, *Pretio* veluti acquisita. Itaque
 eleganter *Plutarchus*, de *Rebus Timo-*
leontis, *Hominis* longe *Fortunatissimi*,
 cum *Rebus Agefilai* & *Epaminondæ*,
 qui uno ævo vixerunt, comparatis, dixit:
Illas Homeri Carminibus fuisse similes,
quæ cum alias excellent, spon te etiam
fluere

COLOR

fluere vide-
 re. Quarto,
 præter Expec-
 & majore ca-
 Animos insti-
 competit iis
 comparantur

12. Quod
 sibilibus, esse
 cioribus, & m-
 Partes confide-
 re & plurali-
 præ se fers :
 ralitas parti-
 ducit Similitu-
 Comprehensio-
 Sophisma
 intuitu falla-
 dem, non plu-
 Majoritas ea-
 Totum ausi-
 ipsum Sophis-
 etiam insidia-
 ipsi brevior v-
 nihil intercu-
 quam in tal-
 conspiciuntur
 aliud aliquod
 uri & divide

fluere videantur, & quasi Genium sapere. Quarto, quia, quod præter Spem aut præter Expectatum contingit, gratius, & majore cum Voluptate in Hominum Animos influit. Illud vero neutiquam competit iis, quæ propria cura & ambitu comparantur.

Sophisma.

12. *Quod ex pluribus constat, & Divisibilibus, est majus, quam quod ex paucioribus, & magis unum; Nam omnia per Partes considerata majora videntur: Quare & pluralitas Partium, Magnitudinem præ se fert: Fortius autem operatur pluralitas partium, si Ordo absit: Nam inducit Similitudinem Infiniti, & impedit Comprehensionem.*

Sophisma istud videtur etiam primo intuitu fallax, & quasi palpabile; Siquidem, non pluralitas Partium tantum, sed Majoritas earundem poterit constituere Totum auctius. Attamen abripit hoc ipsum Sophisma sæpius Phantasiam, quin etiam insidiatur Sensui. Etenim Aspectui ipsi brevior videtur via, in planitie, ubi nihil intercurrat quod Visum frangat; quam in tali Tractu Terræ, ubi simul conspiciuntur Arbores, aut Aedificia, aut aliud aliquod Signum, quod Spatium metiri & dividere possit. Sic homini bene

nummato, postquam Arcas suas, & Marsupia, dividerit, & digesserit, major etiam quam antea subit Divitiarum Phantasia. Habet etiam vim in Amplificationibus, si Res in plures Portiones dividatur, atque singulæ seorsum tractentur. Hoc vero adhuc magis Phantasiam implet, si fiat promiscue, & sine Ordine. Confusio enim Multitudinis opinionem generat. Siquidem quæ ordine ostenduntur, aut proponuntur, tum ipsa magis finita apparent, tum certum præbent Argumentum, nihil esse prætermisum. At contra, quæ confuse repræsentantur, non solum in se numerosa putantur, sed & Suspicioni locum relinquunt, restare adhuc plura, quæ omittuntur.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primo, ubi quis amplio-rem præceperit de Re aliqua Opinionem, quam pro vera Rei ipsius magnitudine. Etenim cum hoc fit, Distributio falsam illam Opinionem destruet, & rem in Veritate sua, non autem cum Amplificatione, monstrabit. Itaque si quis Morbo aut Dolo- re corripitur, Horæ longiores ei videbuntur, absque Horologio, aut Clepsydra, quam si iisdem mensurentur. Nam si Tædium & Vexatio Morbi, tempus videri longius faciunt, quam revera est;

est; at Com-
lum corrigi-
mo illa falsa c-
tic, contra qu-
quando even-
cipio viam
qua indivisa
opinio de lo-
reperitur, Op-
ctineret, ut vi-
revera est, præ-
moni alicujus
cujuspiam, ve-
tributionibus
rollat. Fallit
butio ea distr-
versetur, au-
Itaque si Flo-
Toculos dist-
tatis Specien-
uno Toro fin-
illi oculis sim-
Vnio Distrib-
Sic Reditus
quibus Præd-
conjuncta su-
non veniunt
Fallit *sophis-*
tem Vnitatis
nis enim Cor-

est ; at Computatio temporis errorem illum corrigit, & brevius facit, quam Opinio illa falsa conceperat. Etiam in Planitie, contra quam superius dictum est, aliquando evenit. Licet enim visus in Principio viam ostendet breviorē sensui, quia indivisa est ; tamen si ex eo obrepat opinio de longe minori Intervallo quam reperitur, Opinionis ejus vanæ Frustratio efficiet, ut videatur demum etiam, quam revera est, productior. Itaque si quis Opinioni alicujus falsæ, de Magnitudine Rei cujuspiam, velificare cupiat, caveat à Distributionibus, sed rem integram utiq; extollat. Fallit *Sophisma* secundo, si Distributio ea distrahatur, non autem simul observetur, aut uno aspectu visum feriat. Itaque si Flores in Horto aliquo in plures Torulos distinguantur, majoris Quantitatis Speciem præbebunt, quā si omnes in uno Toro simul crescerent; Modo Toruli illi oculis simul subjiciantur ; Aliter enim Vnio Distributioni distractæ prævalebit. Sic Reditus eorum majores videntur, quibus Prædia & Latifundia sua vicina aut conjuncta sunt. Nam si sparsim sita sint, non veniunt tam facile sub Aspectum. Fallit *Sophisma* tertio, propter Dignitatem Vnitatis, supra Multitudinem. Omnis enim Compositio, Indigentia in singulis

416 COLORES BONI & MALI.

gulis Signum est certissimum, ubi illud
illi venit,

*Et quæ non profunt Singula, Multa
juvant.*

Itaque Mariæ Partes potiores; *Martha,*
Martha, attendis ad plurima, unum suf-
ficit. Hinc illa Fabula Aesopi de Vulpe
& Feli. Iactabat enim Vulpes, quantas Ar-
tes haberet, & Effugia, quibus se à Cani-
bus eriperet; Felis autem se unico tan-
tum confidere Auxilio dixit, utpote quæ
tenuem Scandendi Facultatem haberet:
Quod tamen reliquis illis vulpinis longe
præstantius præsidium fuit: unde Ada-
gium; *Multa novit vulpes, sed Felis unum*
magnum. Quin etiam in hujus Fabulæ
significatione Morali idem cernitur: Nam
potenti & fido Amico niti, plus præsidii
habet, quam Artes & Astutiæ complu-
rimæ.

IN-

SER

- I.
II.
III.
IV. De Vi
V. De Re
VI. De D
VII. De Pa
VIII. De Na
IX. De In
X. De A
XI. De M
XII. De A
XIII. De E
XIV. De Na
XV. De Se
XVI. De A
XVII. De Su
XVIII. De Pe
XIX. De In
XX. De Co
XXI. De M
XXII. De A

INDEX

SERMONVM.

I.	 E Veritate.	pag. 5
II.	De Morte.	9
III.	De Vnitate Ecclesiæ.	12
IV.	De Vindicta.	20
V.	De Rebus aduersis.	22
VI.	De Dissimulatione & Simula- tione.	24
VII.	De Parentibus & Liberis.	30
VIII.	De Nuptiis & Cœlibatu.	33
IX.	De Inuidia.	36
X.	De Amore.	44
XI.	De Magistratibus & Dignita- tibus.	47
XII.	De Audacia.	54
XIII.	De Bonitate, & Bonitate nati- ua.	57
XIV.	De Nobilitate.	61
XV.	De Seditionibus & Turbis.	64
XVI.	De Atheismo.	76
XVII.	De Superstitione.	81
XVIII.	De Peregrinatione in partes ex- teras.	84
XIX.	De Imperio.	88
XX.	De Consilio.	96
XXI.	De Mora.	105
XXII.	De Astutia.	106
	XXIII.	

IN-

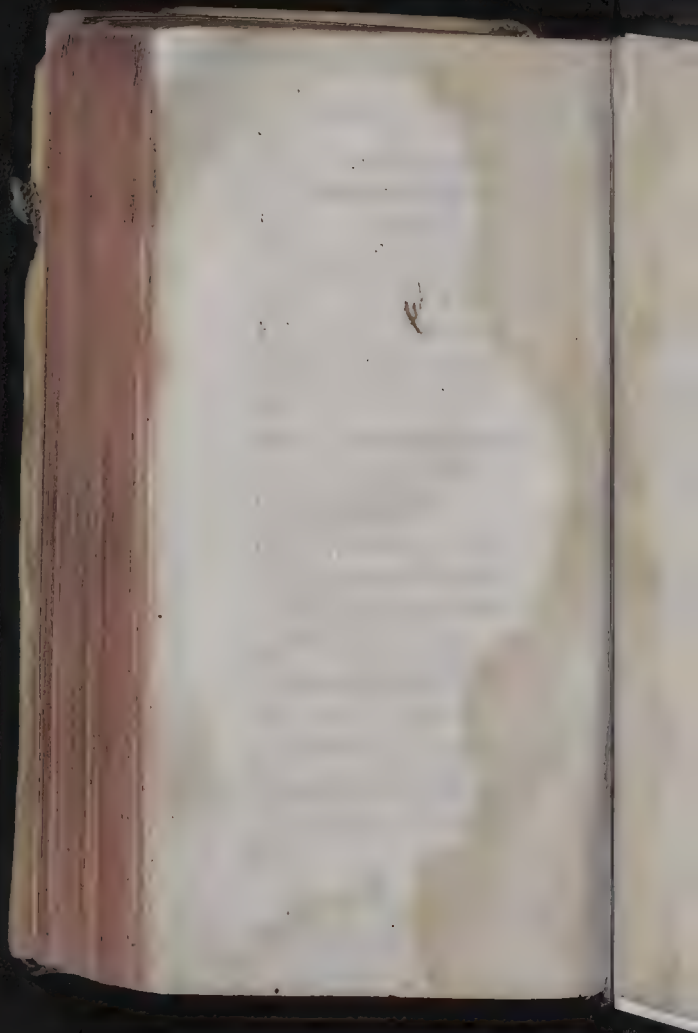
INDEX

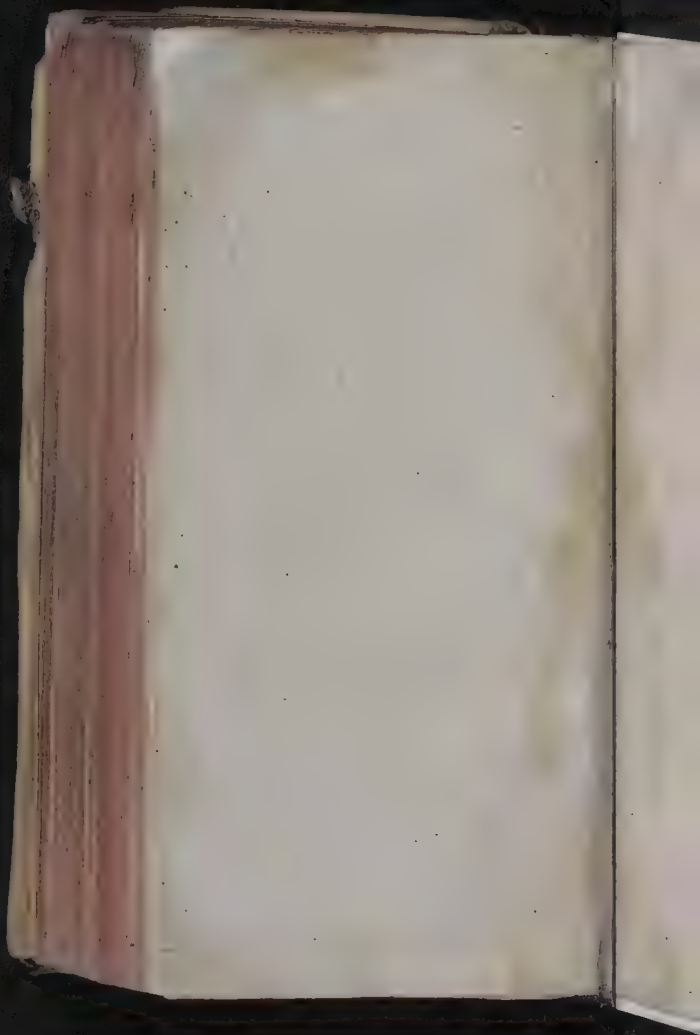
XXIII.	De Prudentia qua sibi sapit.	113
XXIV.	De Innovationibus.	116
XXV.	De expediendis negotiis.	118
XXVI.	De Prudentia apparente.	121
XXVII.	De Amicitia.	123
XXVIII.	De Sumptibus	136
XXIX.	De proferendis finibus Imperii	138
XXX.	De regimine valetudinis.	156
XXXI.	De Suspicionem.	159
XXXII.	De Discursu Sermonum.	161
XXXIII.	De Plantationibus Populorum, & Colonis.	164
XXXIV.	De Divitiis.	170
XXXV.	De Ambitione.	176
XXXVI.	De Natura, & Indole naturali in hominibus.	180
XXXVII.	De Consuetudine & Educatione.	183
XXXVIII.	De Fortuna.	186
XXXIX.	De Usura sive Fœnore.	190
XL.	De Iuvētute & Senectute.	196
XLI.	De Pulchritudine.	200
XLII.	De Deformitate.	202
XLIII.	De Aedificiis.	204
XLIV.	De Hortis.	212
XLV.	De Negotiatione.	224

S E R M O N V M.

XLVI.	De Clientibus, Famulis, & Amicis.	227
XLVII.	De Supplicantibus.	230
XLVIII.	De Studiis, & Lectione Librorum.	234
XLIX.	De Factionibus.	237.
L.	De Caremoniis civilibus, & Decoro.	241
LI.	De Laude.	244
LII.	De vana Gloria.	247.
LIII.	De Honore & Existimatio- ne.	250
LIV.	De officio Iudicis.	253
LV.	De Ira.	260
LVI.	De vicissitudine rerum.	264
LVII.	Quomodo profectus in vir- tute faciendus sit.	274
LVIII.	De civili Conversatione.	283
LIX.	Consilia quedam de Nego- tiis, ex Parabolis aliqui- bus Salomonis.	287
LX.	Faber Fortuna sive Doctri- na de ambitu vite.	319
LXI.	De Certitudine Legum, per Aphorismos.	356
LXII.	Colores Boni & Mali, tam simplicis, quam Compa- rati.	393

F I N I S.

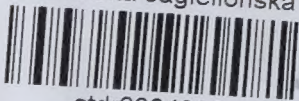

an. 3e
lamo 05

Biblioteka Jagiellońska

stdr0024980

